

ПИЪРС ПОЛ РИИД

**ЕДИН
ЖЕНЕН МЪЖ**

ПИЪРЗ ПОЛ РИЙД ЕДИН ЖЕНЕН МЪЖ

Превод: Петко Бочаров

chitanka.info

АЛФРЕД КРИСПИН ПОВОД ЗА РАЗМИШЛЕНИЯ

Самият автор — англичанин, в книга, издадена в Англия за англичани, намира за необходимо да обясни на читателите си в предварителна бележка някои особености на британското съдопроизводство. Очевидно някои чисто английски подробности според него са неизвестни и трудноразбираеми за самите англичани, та се нуждаят от обяснение. Но колко пък други, като например тънкостите на родово-съсловната система — нещо, върху което англичанинът не се и замисля, — са непонятни за читателя-чужденец. А авторът, който по правило не мисли за читателя-чужденец, не смята за необходимо да ни ги обяснява. От своя страна читателят-чужденец измерва, тълкува и съди описваната чужда действителност със собствените си, неприложими към въпросната действителност националнообособени критерии и с неясните представи, които нерядко има за хората и за нравите в чуждата страна.

Този роман на Пиърс Пол Рийд изобилствува с подробности от бита на английските средни класи и от английското ежедневие, които читателят, незапознат лично с Англия и с живота на островитяните, вероятно трудно ще си представи. Но има страсти, има и материализации на тези страсти в реакции и действия, които са общочовешки. Тях ги разбираме без тълковен речник, без нуждата от посредник-коментатор, независимо от специфичния и може би неразбираем декор, на чийто фон се развиват.

Не зная дали от гледна точка на класификаторите на литературата е допустимо да се говори за английски реализъм (под което разбирам не реализъм, създаван в Англия, а специфично английски, шекспировски поглед към хората). Но този роман на Пиърс Пол Рийд е типичен за английския реализъм. Авторът разказва безпристрастно, на моменти натуралистично, за страстите, за помислите, за постъпките на героите си, без да ги дели на положителни и отрицателни, тъй като и хората не са нито

положителни, нито отрицателни, а героите му са живи хора, които имам чувството, че лично съм срещал на някоя улица или в някое купе във влака, или в някое заведение, или неопределено къде, някъде в Англия. Но това, че авторът не ни казва кое според него е добро и кое е лошо, не значи, че разказът му не предизвиква у нас реакции за това, което ние самите възприемаме и отсъждаме като добро и като лошо в мислите, в мотивите и в поведението на героите му, а чрез тях — в себе си.

Това е мъжка книга, писана от мъж за психическото състояние, за помислите, амбициите, неудовлетвореностите, желанията, подтиците, съмненията, угризенията на един женен мъж в средната възраст и на средното социално ниво. Женските образи са преходни, те са в известен смисъл антиподи и абстракции, чиято функция е да провокират и катализират развитието, изявата и разголването на вътрешната същност на централната, на единствено цялостната фигура: съпругът и мъжът Джон Стрикланд, в различните ѝ измерения. Много е възможно в женския персонаж на автора да не могат да бъдат открити типични черти на психиката, настроенията, мислите, чувствата и желанията на жената, съпругата, любовницата, дебютантката и политическата активистка. Но с пълното съзнание, че мога да предизвикам благородния гняв на хора с определени принципи, които дори още по-високо ги декларират за пред хората, трябва да посоча, че мъжете, както онези, които са готови да го признаят, така и другите, които публично го отричат, виждат жените и такива, каквито ги описва авторът. Към тях, към жените (от съпругата до любовницата), героят, или по-вярно, не-героят храни не дотам добри и ласкави чувства и желания. Но нека върху него пръв хвърли камъка на възмутената съвест онзи мъж, който никога, в най-съкровените си помисли, не е изпитвал желанията и антипатиите на Джон Стрикланд.

Книгата не претендира за всеобхватна картина на социалната и политическата действителност в Англия. От самата тема личи, че не това е целта на автора. Но не-героят му живее при определени социални и политически условия, той е неделима част от тези условия. За да развие централния си образ във всичките му измерения, авторът не може да го откъсне от тези условия. Репортажът му за конкретната действителност е дори събитийно-фактически достоверен. Но, което е

по-важно, социално-политическата обстановка, която авторът опосредява чрез разговорите и действията на Джон Стрикланд, е достоверна като обобщение на действителността в Англия, на разбиранията, на поведението и на психологията на англичани от различни социални прослойки в наше време. Може да не ги приемаме, може да им се присмиваме, може да се чудим на техните странности и да ги осъждаме от наша гледна точка. Те са несъвместими с нашите разбираня. Но те съществуват и са поразително точно обрисувани в този роман на Пиърс Пол Рийд. И тъй като авторът не се е погрижил за удобството на чуждестранния читател да обясни същността на тези черти — не декор, а най-съществен елемент в атмосферата на книгата, тази задача явно трябва да бъде свършена от човек-чужденец, който дълго и интимно е живял с англичани в тяхната собствена, исторически обусловена социално-политическа атмосфера.

Колко различно различни народи възприемат едни и същи понятия (и съответно колко различно читателите в една страна могат да възприемат съдържанието на книга, писана от чужд автор за хората от собствената му страна) може да се види дори от следния факт. С „еклектика“ и „опортюнизъм“ например ние обозначаваме безпринципност във възгледите и шарлатанство в политическата практика. В общоприетото им в английския език значение съдържанието на тези понятия е положително, даже похвално и препоръчително. Според всеки тълковен речник на английския език еkleктик е оня, който подбира най-доброто от различни теории и възгледи, а опортюнист — който действа реалистично според възможностите и изискванията на момента, за да постигне възможно най-добрия резултат. Не-героят на книгата е еkleктик и опортюнист. Това са черти, характерни за всеки англичанин, черти, които англичаните считат за приемливи, ако не и за положителни, поради което често се озадачаваме от възгледите и поведението им, в случая от политическите възгледи и от общественото поведение на не-героя.

Характерно е отношението на нашия не-герой към работническата класа. Той искрено ѝ съчувствува, той се опитва да я разбере, той иска да допринесе с нещо за подобряването на положението ѝ. Забележете: за подобряване на положението ѝ, не за коренното му преустройство, защото това би означавало да се премахне и неговото собствено и на себеподобните му обществено

положение, удобно лично за тях. Той възприема работническата класа само като категория. Съчувствува ѝ като на абстракция, макар и не абстрактно. Като отделни хора работниците са му скучни, дори неприятни. Той не иска да се идентифицира и не се идентифицира с тях, макар че се кандидатира за техен депутат, макар че те го избират в Парламента. Като личност той се отъждествява с фигури от привилегированите класи, макар че те са най-ожесточените му политически противници и същевременно лични приятели. Забележително точна типология на политическия кариерист от лейбъристката партия.

Добронамерената, с изострено чувство за социална несправедливост интелигенция в буржоазна Англия е по природата си филантропична. Тя плаче за унижените и оскърбените дори повече от самите тях. Измежду тях тя си избира питомци, върху които излива своите патронизиращо-благотворителни чувства като върху любими домашни животни. Тези питомци най-често съвсем не са типични представители на индустриалната работническа класа, в името на която и без която тя, филантропичната интелигенция, строи своите социо-утопии. (Типични представители на работническата класа, която в Англия има особено високо развита класова гордост и обособеност, не биха изпаднали и не изпадат в положението на любими питомци при филантропичната интелигенция, още повече че те са ѝ скучни като личности.) Затова питомци по правило се подбират от средите на декласираните елементи, отпадъци от работническата класа, лумпенпролетарии, чиито социални амбиции се свеждат до колоритното им лично възможване. И тъй като легалните пътища към лично възможване са за тях социално затворени, възможността им минава през престъплението, още повече че кумир за тях е възможналият се вуйчо от подземния свят с големия мерцедес. В пристъп на състрадание филантропичните интелигенти, особено когато са дъщери от семейства със солидни състояния, искат да издигнат своите питомци от низините до собственото си равнище, да ги вкарат в собствената си елитарна среда дори като спят с тях. Но както те, така и питомците им се чувствуват неудобно и неестествено, като в зоологическа градина, в която извън решетката са филантропичните интелектуалци, а в клетката са експонатите от тинята на обществото. Тази характерна особеност на британския

интелектуален елит Пиърс Пол Рийд е доловил и обрисувал много прецизно.

Уводите към книги се пишат най-често, за да могат авторите им да кажат това, което са си наумили по темата на писателите, използвайки съчиненията им като поводи. Аз казах това, което си бях наумил да кажа по този частен случай. Но какво иска да каже авторът Пиърс Пол Рийд с тази своя книга? Ако някой очаква от него нещо много определено, някаква конкретна поука или рецепта, ще стори най-добре да не си губи времето и още тук да затвори книгата. Но, тъй или иначе, тази книга провокира мислите и разсъжденията ни, емоциите ни за същината на деянията на своя женен човек и за собствените наши помисли и постъпки.

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

За да разбере разказаната в тази книга история, читателят трябва да бъде запознат с някои подробности от правната защита в Англия. Обвиненият в престъпление отива първо при юридически съветник, който му изяснява с какви права се ползува като гражданин и подготвя защитата му. Самият юридически съветник няма право да се явява във висшите инстанции на съда в качеството на повереник, затова се обръща към адвокат. В съдебната сграда всеки адвокат има свой кабинет. Там той получава папката на делото (досието), вече подготвено от юридическия съветник и облечен с тога и перука на главата защитава подсъдимия пред съдията и съдебните заседатели. В някои случаи адвокатът може да бъде ангажиран да издействува от съда разрешение за отваряне на публични домове, игрални казина, пунктове за залагане на конни или други състезания и пр. Адвокатската работа е добре платена. Но тъй като един член на английската адвокатска колегия не бива да дава вид, че се интересува от пари, за да не пострада репутацията на цялата институция, той си наема секретар, който работи в адвокатския кабинет и срещу десет процента от доходите на своя шеф се грижи за подробностите около всяко явяване на адвоката в съда, като преговаря за размера на хонорара.

ЧАСТ ПЪРВА

ГЛАВА ПЪРВА

В петък, на 3-и август 1973 година, трима мъже си бяха определили делова среща в сградата на Лондонския наказателен съд. Единият беше неспокоен на вид млад човек, със слабо, продълговато лице; вторият — пълничък, с очила, облечен в поизмачкан син костюм; третият — висок, на средна възраст адвокат с перука и тога. Те се съвещаваха по едно дело, което предстоеше да бъде разгледано от съда, и разговорът се отразяваше по различен начин върху лицата им. Младежът изглеждаше разтревожен — което беше естествено, тъй като подсъдим щеше да бъде именно той; другият, неговият юридически съветник, кимаше почитателно при всяка дума на третия, който, макар и да говореше на двамата, гледаше някъде между тях, сякаш чакаше някой по-интересен събеседник да влезе всеки момент през вратата.

Необикновеното в този разговор беше това, че адвокатът, Джон Стрикланд, приказваше доста по-припряно, отколкото би трябвало да се очаква от професионалист, комуто се плаща. Смръщеното му чело издаваше досада, в гласа му звучеше раздразнение. Причината, неизвестна, разбира се, на другите, беше, че още преди месец той бе заявил на секретаря си, че не желае да работи през август. А ето днес, на 3-и август, той трябваше да се яви в съда за защита на този млад техник, обвинен в притежание на крадени вещи.

Доказателствата в подкрепа на това обвинение не бяха убедителни и мнението на неугледния юридически съветник беше защитата да се изгради на базата на невинността на подсъдимия. Знаейки обаче, че ако поеме по този път, делото ще се проточи чак до към края на идущата седмица, Джон Стрикланд сега се опитваше да убеди колегата си в друго. Той застъпваше становището, че е твърде вероятно при наличните доказателства клиентът му да бъде изпратен за шест месеца в затвора; а ако възприемат тактиката на самопризнание и спестят времето на съда, присъдата непременно ще бъде условна.

Младежът не изглеждаше склонен да приеме този съвет, сякаш считаше за ненужно да признае нещо, което не е извършил. Но

юридическият му съветник, впечатлен дълбоко от адвокатската репутация на Джон Стрикланд, каза, че в същност именно така трябва да направи. Тримата се разделиха и малко по-късно отново се събраха в съдебната зала. Техникът се призна за виновен. Джон говори красноречиво и убедително за смекчаващите вината обстоятелства. Но съдът не постъпи според предвижданията му. Присъдата беше наистина шест месеца затвор, но не и условна. И докато Джон Стрикланд бързаше да напусне съдебната сграда навреме, за да улови в пет часа влака за Норидж, младият техник бе откаран долу към килиите.

На улицата Джон спря едно такси, но разсеяно каза на шофьора да го откара до Падингтън — гарата, от която той обикновено в края на седмицата се качваше на влака за Уилтшър, за да отиде във вилата си. И едва след като забеляза някакви туристи с кожени панталонки да вървят по Оксфорд Стрийт се сети, че и той е във ваканция, че в същност трябва да отиде при семейството си, което го чакаше в къщата на тъст му в Норфолк и следователно таксито го отнася в погрешна посока. В резултат той пристигна на гарата на Ливерпул Стрийт много късно и изпусна влака, който тръгваше в пет часа. На всичкото отгоре трябваше да плати на надменния шофьор над три лири такса плюс съответния бакшиш.

След като си купи билет, Джон влезе в една от телефонните кабинки, за да позвъни на жена си Клеър. Докато чакаше да чуе гласа ѝ, усети миризма от урината на неизвестен пияница, който беше използвал кабината, за да се облекчи, и се вторачи в драсканиците по бежовата стена — имена, нецензурни послания, лозунги на футболни запалянковци или просто нечетливи безсмислици. Не се обади никой. Той отиде в бюфета и седна пред пластмасова чаша чай с мляко, за да почака следващия влак. На лицето му беше изписана безнадеждна досада, но естествено той не можеше да види собственото си изражение; затова пък пред очите му изплува слабото лице под ниско подстриганата коса на младия механик, такова, каквото го видя, когато му прочетоха присъдата — някаква смесица от покруса и тържество, като че ли беше очаквал несправедливостта и бе доволен, че предвижданията му са се сбъднали.

Джон не размишляваше по това дали клиентът му е получил правосъдие, или не — отдавна вече бе престанал да се интересува от

съдбата на своите доверители. Само се питаше дали е проличало, че съветът му е бил продиктуван от съображения да не се наруши собственото му удобство. Не дали клиентът му е разбрал това, защото той явно бе глупав, пък и без друго сигурно си е крадец, а дали всичко е станало ясно на хитрия юридически съветник. И макар да знаеше, че името му има вече достатъчен авторитет, за да не пострада от случая, самата мисъл, че колегата му не е останал излъган, беше допълнителна причина да нарасне раздразнението, което и без това го бе завладяло, защото го бяха принудили да пътува с влак от Лондон тъкмо в петък вечер.

Джон се чудеше също защо толкова бе бързал да замине на почивка, след като изобщо не му се отиваше там, за където се бе запътил. Родителите на Клеър му действаха на нервите и някои от приятелите му казваха, че отивал да прекара лятото в Норфолк само за да не харчи пари — което би било неизбежно, ако заведеше семейството си другаде. Или пък защото Клеър, която имаше по-силен характер, отколкото можеше да се разбере по добродушното ѝ лице, обичаше да се връща заедно с децата си към местата от своята младост, оставяйки Джон да избира: да отиде при тях или да остане сам във вилата в Уилтшър.

Беше станало установена практика Стрикландови да прекарват първите две седмици от август в Норфолк и докато седеше в бюфета, Джон си даде сметка, че и този път ще изтърпи не за друго, а защото е сериозен мъж, който изпълнява поетите ангажменти. В края на краищата именно това негово качество беше причина за успехите му на адвокатското поприще и ако младият техник беше пострадал от неговото чувство за отговорност, ще дойдат мнозина други, които ще спечелят.

Пожертвуван удобно по такъв начин, младежът беше забравен и Джон започна да разглежда мръсотията наоколо — опърпаните пътници и флегматичната повлекана зад касата. Признак за национален упадък, разсъждаваше той, е, когато хората вече не си дават труд да се облекат както трябва и да се поддържат чисти. После се уплаши, че както седи на този кирлив стол и отпива от блудкавия чай, може да изцапа раирания си костюм. И докато си мислеше какво ли би било да заведе иск срещу британските железници за парите, които би дал за химическо чистене, изведнъж видя през матовото

витринно стъкло, че за влака му вече се е образувала опашка. Напусна бюфета и се нареди в края, пристъпвайки бавно напред, като постоянно се питаше защо трябва да понася неудобства и унижения само за да отиде до нежелано място. Най-сетне се качи във вагона, намери къде да седне и се опита да си отвлече вниманието с баналностите във вечерния вестник.

ГЛАВА ВТОРА

В Норидж, където се прехвърли в друг влак, настроението му все още беше лошо. В Кроумър, на брега на морето, никой не беше дошъл да го посрещне и това смени чувството му на самосъжаление с ярост. Позвъни по телефона в къщата на тъща си и с остър, нелюбезен тон оповести, че е пристигнал. Половин час по-късно Клеър дойде да го вземе с ръждясалото им волво — комби. Докато чакаше, Джон бе успял до такава степен да излезе от кожата си, че едва я прегърна и седна в колата с бледо лице и стиснати зъби.

Клеър Стрикланд също беше висока и имаше онази самоуверена походка, характерна за високите и хубави хора. Кестенявата ѝ коса беше гъста, очите — сини, имаше приятни, леко славянски черти, които изведнъж я разхубавяваха, когато се усмихнеше, и я одухотворяваха, когато бе сериозна. Тя беше с осем години по-млада от мъжа си, ала бе родила две деца, затова, макар краката ѝ да бяха дълги, а коремът ѝ — прибран, гърдите ѝ бяха отпуснати, под лявото ѝ коляно се синееха издути вени, по бедрата ѝ се бяха напластили буци твърда плът. Сега, на тридесет и две годишна възраст, тенът на кожата ѝ беше започнал да губи вече блясък, точно както Джон, който изглеждаше толкова привлекателен и изискан в съда, вече оплешивяваше под перуката, а бялото му шкембенце омекваше под тогата.

Бяха женени вече дванадесет години. Докато го откарваше към дома на родителите си, Клеър бързо разбра какво е настроението на мъжа ѝ и с непринудеността на човек, който отваря чадър под дъжда, попита:

- А защо не ми се обади кога пристигаш?
- Опитих се да телефонирам. Никой не отговори.
- Да не искаш да висим през цялото време при телефона?
- Много добре знаеш кога пристига влакът.
- В петък има три влака, не един.
- Можеше да се сетиш, че ще дойда с този.
- Ти каза, че ще хванеш по-ранния.

— Добре, а него посрещна ли?

— Трябваше да дам на децата да вечерят.

— А майка ти?

— Тя отиде на чашка при мисис Сюъл.

— И баща ти ли отиде?

— И той.

— Естествено те не могат да пропуснат чашката при мисис Сюъл...

— Защо трябва да си нарушават навиците? Защото сме им дошли на гости ли?

Пътуваха мълчаливо чак до къщата, в която Клеър се бе родила и която преди това е била дом на енорийския свещеник. Когато влязоха, разбраха, че родителите на Клеър — Хелън и Юстъс Лок — вече са си легнали.

— Ти вечерял ли си? — попита Клеър.

— Не.

— Трябваше да хапнеш нещо във влака.

— Нямахме вагон-ресторант.

— Защо нямаше?

— Необявена стачка.

— За съжаление изядохме пицата. Ще ти направя бъркани яйца.

Отидоха в кухнята и Джон седна до масата. На лицето му бе изписано такова самосъжаление, че приличаше повече на Разпнатия Христос, отколкото на изискан член на лондонската адвокатска колегия. А дори и на Клеър, обикновено ведра и спокойна, толкова не ѝ се отиваше за трети път до печката, че чертите ѝ се бяха изменили и ядното ѝ лице изглеждаше подпухнало.

Докато той се хранеше, тя седя до него мълчаливо. После изми чинията и се качи горе да се изкъпе. След около двадесетина минути Джон я последва. Да се къпят с една и съща вода, беше стар навик, останал още от дните на младоженството им, затова и сега той влезе във ваната, все още пълна с използваната от жена му вода. После легна до Клеър в хлътналото двойно легло в стаята за гости на семейство Лок. Целунаха се и се прегърнаха под завивката — още един стар навик. След което лампата бе загасена и те заспаха.

ГЛАВА ТРЕТА

На сутринта Джон се събуди в не по-добро настроение. Още не бе отворил очи, и го нападнаха нови дразнителни — първо синът му Том, а сетне и дъщеря му Ана. Децата се втурнаха в стаята, скачаха върху леглото, крещяха и се гонеха и макар най-после да бяха изतिकани навън, те пак се връщаха през четири-пет минути, за да се оплакват от нещо, да се карат помежду си или — с характерната за децата внезапна промяна на настроението — да гъделичкат и да се боричкат със сънените си родители, докато накрая Джон и Клеър, кисели, мърморещи и с пълни мехури се потътриха към банята и оттам надолу за закуска.

В кухнята Джон се сблъска с майката на Клеър, Хелън. И до този момент, въпреки че бяха минали вече цели дванадесет години от сватбата на Клеър, на лицето ѝ се изписваше разочарование винаги щом го зърнеше. Тя се бе надявала, че Клеър ще се нареди по-добре. После влезе тъстът му, бригадният генерал, който идваше от градината, забързан да седне на масата и да почне да бистри новините от сутрешния вестник. Хелън им поднесе кафе, препечени филийки и бъркани яйца — един помирителен жест, който все пак ядоса Джон, защото тя правеше кафето по същия начин като чая и в чашата му имаше утайка. Нямахме портокалов сок, а бъркани яйца бе ял и вечерта — според него не биваше да се прекалява с яйцата, защото са вредни за черния му дроб, особено с кафе. Вестникът, който тя му подаде, беше „Гардиън“, а не „Таймс“ и на всичкото отгоре беше изпомачкан от генерала. А и докато Джон се опитваше да прочете нещо, тъстът му, Юстъс Лок, започна да коментира събитията.

— Е, Джон, момчето ми — рече той, — ти си адвокат. Какво ще кажеш за решението на правителството да внесе в парламента този законопроект против правото на стачка?

Джон, който не обичаше да разговаря на закуска и в момента, съжеляваше, че не е в собствения си дом с един чист и гладък брой на „Таймс“, каза, че не се е замислял по въпроса.

— По мое мнение това е ужасно глупава стъпка — рече генералът. Той имаше вид точно какъвто би могъл и да се очаква от един бивш офицер от пехотата: висок, слаб, изпънат, с мустаци, но мненията, които изразяваше, не винаги можеха да се предскажат. — Не виждам смисъл да прокарваш закони, щом няма да можеш да наложиш след това спазването им. А те няма да могат да наложат спазването на този закон, помни ми думата. И без това съсипаха армията, но даже и да не бяха я съсипали, как виждаш ти войниците от стария ми полк да вадят въглища?

— Няма защо да се вика на помощ армията — каза Джон. — Може да се наложи глоба на профсъюзите или пък просто да им се отнеме имунитета срещу гражданските искиове.

— Знам, момчето ми, знам. — Тъстът му вече се разгорещяваше. — Но когато опре ножът о кокала, те ще се вдигнат на стачка и ако не си в състояние да разбиеш стачката, значи, не е трябвало изобщо да се захващаш с тях.

— И ти си прав — каза Джон, като се опитваше да се върне към вестника.

— Защото, в крайна сметка, работникът е по-верен на своя съюз, отколкото на правителството. А и кой може да го обвинява за това? Профсъюзите се погрижиха за него, когато беше истински загазил през тридесетте години, а различните правителства само си измиваха ръцете.

Клеър седеше с онова замръзнало и пълно с досада изражение, което се появяваше на лицето ѝ винаги когато баща ѝ и Джон говореха за политика, за пари или автомобили, и което се появяваше на лицето на Джон, когато пък Клеър и майка ѝ говореха за готвене, за дрехи, за градината или за децата. Вярно е, че и Джон, и Клеър бяха привърженици на равноправието между мъжете и жените, ала нито единият, нито другият излизаха от рамките, в които се вместиха интересите и удобството на техния пол.

— И така да е — каза Джон, — как другояче ще накараш профсъюзите да признаят отговорностите си, ако не чрез закона? — Никак не му се искаше да продължава спора, но не му беше присъщо да оставя аргументите на другите без отговор.

— Не зная. — Генералът поклащаше глава истински обезпокоен, сякаш стабилитетът и благоденствието на Англия зависеха от точната

преценка на един офицер от запаса. — Разбираш ли, Джон... знам, че няма да ти хареса каквото ще кажа... но цялата система е вече дискредитирана от... от... — Ръката му търсеше думите във въздуха над кухненската маса. — От хода на историята. На стойностите, в които досега вярвахме — краля, империята, социалната йерархия, — днес се гледа не само като на нещо остаряло, а и като на заблуда. И се страхувам, че стойностите и на твоята професия са в същия куп. Работникът не вярва, че законът ще му даде справедливост. Тъй че може би най-добрият път е да се дадат на професионалните съюзи техни собствени съдилища, както е имала църквата през Средните векове.

— Не го слушай, Джон — обади се Хелън. — Той повтаря каквото е чул от Гай. — Тъща му имаше пред вид сина си.

— Слава богу, още не съм изкуфял — каза генералът и мярна с гневен поглед жена си, но тя се направи, че не го забелязва. И сякаш засрамен, че е показал раздражението си от нейната забележка, той излезе от кухнята и тръгна по застланата с камъни пътека към градинската врата.

— Гай тук ли е? — попита Джон.

— Да — отговори Клеър.

— Снощи го нямаше.

— Беше отишъл у Масколови.

— А ходи и по кръчми — каза Хелън с въздишка.

Тя въздъхна не защото беше въздържателка, а защото беше сноб и й се искаше двадесет и две годишният й син да пие не из разни заведения, а в частни къщи. Често пъти новодошлите в семейния кръг на Хелън и Юстъс Лок бяха склонни да мислят (а преди четиринадесет години Джон беше именно такъв новак), че като носи името на мъжа си, съпругата е възприела и неговите разбирания. Ала преди да бъде Хелън Лок, майката на Клеър е била Хелън Данси, което (за тези, които не знаят, както на времето и Джон не бе знаел) означава, че тя е носела името на една от най-старите католически фамилии в Англия — католици, верни на папата не заради убежденията си или поради брак с ирландец, а по наследствено право, корените на което трябва да се търсят в историята, някъде от преди гоненията и мъченията по времето на кралица Елизабет, дори още преди Реформацията, чак в

Средните векове, когато всички англичани са били католици, като фамилията Данси.

Не може да се каже, че в тази фамилия е имало само благочестивци. На времето един от родствениците ѝ бил изтезаван като престъпник и насечен на четири. Главна особеност на фамилията винаги е била твърдоглавието, а не набожността. Нейни членове понякога са попадали в затворите, но Дансиновци преди всичко са плащали тежки глоби — което с течение на годините ги бе смъкнало от висотите на един от най-богатите родове в Англия до равнището на дребни благородници. За външния човек всичко това може да не изглежда особено важно, но то обяснява обстоятелството, че колкото и да бяха неприятни на майката на Клеър посещенията на сина ѝ в кръчмата „Молт Шъвъл“ в Бъси, тя все пак предпочиташе той да пие там, отколкото в Чатсуърт, Хатфийлд или в което и да било друго от тези величествени стари имения, строени с плячката от разграбени манастири.

Имаше грубияни, които казваха, че ако Гай Лок действително получи покана да отиде за едно питие, или нещо повече, да прекара няколко дни в Чатсуърт, Хатфийлд или Бъргли, Хелън би се умилистила, би им простила греховете и в духа на религиозната търпимост на нашето време би сложила пепел на миналото; защото, както твърдяха същите тия хора, религията бе само малка част от нейния снобизъм. Гай остана извън обществото на видните протестантски семейства, тъй че проблемът за опрощаването въобще не възникна, ала не е трудно да се разбере реакцията на Хелън, когато Клеър, нейната красива и интелигентна дъщеря, доведе да запознае с родителите си един млад човек, чийто баща беше провинциален, презвитериански съдия, а майка му — усърдна англиканка.

Особено неприятно се оказа обстоятелството, че презимето на Джон беше Стрикланд, понеже така се казваше един прочут род от Норфолк. Когато годежът бе обявен, всички приятели на Хелън започнаха да питат какъв се пада Джон на лорд еди-кой си. Отговорът естествено беше, че не му е никакъв. Клеър се бе надявала, че понеже майка ѝ се бе омъжила за неизвестен млад офицер, не ще има нищо против и дъщеря ѝ да се омъжи за неизвестен млад адвокат — забравяйки, разбира се, че тези, чиито надежди не са се оправдали и са претърпели разочарования, са обикновено двойно по-неотстъпчиви

пред децата си. Клеър бе видяла изражението върху лицето на майка си, но характерът ѝ беше твърд и тя бе отхвърлила възраженията на родителите си, що се отнася до скромните материални възможности на Джон и до неговия агностицизъм. Венча ги един йезуит в католическа църква, а Хелън в края на краищата имаше своя Гай и можеше да мечтае да го ожени за някоя Плаудън, Трокмортън или Фитцалън-Хейуърд.

Юстъс не беше сноб. Той несъмнено бе щастлив, че се е родил джентълмен — втори син на благородник от Източна Англия, — че се е учил в „Хароу“ и че беше разполагал с по няколкостотин лири годишно, за да допълва военната си заплата. Но противно на жена си той, изглежда, съзнаваше, че в брака, както и на бойното поле, на преден план за един мъж излизат по-важни от семейството му неща. Той бе хвърлил само един поглед върху Джон и тутакси бе стигнал до заключението, че бъдещият му зет не само е хубав, но явно и свестен човек. През дванадесетте години след сватбата генералът нито веднъж не бе имал основание да се усъмни в първоначалната си преценка и дори като се оставят настрана грижите, които му създаваше Гай, безспорно се разбираше по-успешно с Джон, отколкото със сина си.

Юстъс винаги биваше доволен, когато дъщеря му и мъжът ѝ идваха на гости, защото, откакто беше излязъл в запаса, чувствуваше липсата на мъжка компания. Жените — Хелън и Клеър — не можеха да заместят другарската атмосфера в офицерския клуб. Бракът му с Хелън бе протекъл наистина добре — неписаният кодекс за взаимоотношенията на хората от тяхната класа им беше помогнал да минат благополучно през кризи, които биха разрушили един помодерен брачен съюз, ала откакто се беше пенсионирал, Хелън като че ли беше загубила част от уважението си към него, сякаш авторитетът му си бе отишъл заедно с униформата. Незадоволена вероятно от това, че двадесет години е била жена на офицер и нищо повече, Хелън беше се записала и изкарала след оттеглянето им в Бъси курс за административни ръководители и сега заемаше някакъв пост в благотворителния апарат на Норфолкския общински съвет.

Ефектът върху Юстъс беше печален. Той не можеше да забрани на жена си да прави кариера през втората половина от живота си, но тъкмо в това виждаше собствения си залез. Започна да прекарва по-голямата част от дните в четене на руска литература и сякаш напук да

си купува евтини, лошо скроени дрехи — той същият, който на времето си шиеше костюми по поръчка при моделиерите на Джърмин Стрийт. Настояваше, че старите му ризи вършат работа дори когато яките и маншетите им се оръфваха. Така постепенно заприлича на просяк и колкото повече приличаше на просяк, толкова и поведението му ставаше по-просяшко: обядваше направо от тенекиената кутия на рибната консерва например или изяждаше останките от снощната вечеря.

Съседите, които в миналото на драго сърце го бяха канили на вечеря, сега вече се смущаваха от външния му вид и от неговите странни (тоест радикални) възгледи. Онези негови приятели, които все още бяха живи, започнаха да го отбягват. Ето защо през дългите зимни месеци той си измисляше най-различни бележки само за да може да иде като частен пациент при местния доктор и да си бърби с него срещу пет гвинеи на час.

Всички тези промени у Юстъс, останали може би незабелязани от най-близките му, не убягнаха на Джон, който виждаше тъста си веднъж или два пъти годишно. Но и Джон беше до такава степен погълнат от собствените си работи, че нито осъди, нито оправда поведението на тъща си. Просто отбеляза факта, че религиозните й убеждения съвсем не й пречат да се отнася жестоко с генерала; както беше отбелязал и факта, че съученичките на Клеър от класа и в католическия манастир започнаха първи да изневеряват на съпрузите си.

Това лицемерие на католицизма беше още една причина за честата му раздражителност в Бъси. Ухаещ на младост, Гай влезе в кухнята и седна да закусва. Всичко в него бе сякаш нарочно измислено, за да ядосва един мъж на средна възраст и от средната класа. Дрехите му бяха умишлено износени, но не като при баща му — купени както дойде и неподходящи за ръста, — а бяха продукт на дълги часове обезцветяване и кърпене, за да станат според модата на деня. Фигурата му беше добра — с дълги крайници и лениви движения. Руси бакенбарди лъщяха на небръснатите му бузи. Беше учил в частно училище и имаше университетска диплома, но продаваше сладолед на количка в Хайд Парк и когато решише, че има нужда от ваканция, включваше се в списъка на безработните.

Все пак Гай беше приятен за компания и по всичко личеше, че Хелън е щастлива да види двете си деца събрани пак около кухненската маса. Но и това имаше отрицателната си страна, защото колкото повече хора имаше в къщата, толкова повече работа имаше в кухнята. А на Хелън Лок и още когато беше дете, и като жена на висш офицер, бяха готвили и бяха слугували, както подобава на социалното ѝ положение. И ето, сега тя бе открила, че след излизането на Юстъс в запаса, дори с малкия личен доход в плюс към неговата пенсия и със заплатата и от Общинския съвет на Норфолк не можеха да си позволят да плащат на домашни помощници, каквито на времето армията им осигуряваше.

Останала без прислуга, на петдесет и седем годишна възраст, с крехко тяло, ала със силен дух, Хелън решително според тактиката на светкавичната война беше нахлула в ония ъгли на къщата, където преди кракът ѝ не беше стъпвал. Беше се учила да бели картофи и да пече пиле и сега, пет години по-късно, можеше вече да поднесе сравнително сносна вечеря. Някаква възрастна жена от селото идваше два или три пъти в седмицата да измие пода и изтупа килимите, но иначе цялата останала домашна работа си я вършеше Хелън Лок сама... или пък никой не я вършеше. Защото, колкото и да се беше изучила да домакинствува, Хелън продължаваше да се държи така, сякаш помагаше на околните в момент на криза, която ще отmine и един ден всичко ще тръгне постарому.

Клеър беше напуснала дома си още преди Юстъс да се пенсионира, и също беше свикнала в къщата да има гувернантка и слуги. Затова и днес, когато вече ги нямаше, тя не бе особено склонна да помага в домакинската работа. Също както във време на глад майката би сложила в устата на детето си своя зальк, тъй и Хелън предпочиташе в сегашния кризисен период да пере бельото на дъщеря си и да оправя леглото ѝ. Тя, изглежда, се смяташе за виновна, заедно с дъщеря ѝ, толкова хубава, живее в свят без слуги и част от отношението ѝ към Джон произтичаше от разочарованието, че и той не беше успял да я въведе в другия, по-удобен свят.

Разбира се, Клеър беше много по-модерна от майка си, но винаги когато си идваше в Бъси, се връщаше към ролята си на дете и оставяше Хелън да върши всичко сама. От своя страна Джон от малък бе свикнал да участва в къщната работа и винаги по рефлекс се

надигаше да помогне на застаряващата си тъща само за да открие, че прислужва на собствената си жена. Ако ѝ направеше забележка да се раздвижи, лицето ѝ щеше да стане кисело и обидено, щеше да заприлича на котка, която си изритал изпод печката, а майка ѝ нямаше да скрие дълбоката си болка, че дъщеря ѝ се е омъжила за грубиян.

През изминалите дванадесет години Джон се беше научил да не се бърка и затуй сега, веднага щом изпи кафето си, стана и излезе навън. Докато чакаше обичайния позив на червата си, той се сблъска с още един от дългия, списък дразнителни — състоянието на къщата и на градината.

Едновременният дом на енорийския свещеник в Бъси беше красива, симетрична къща, която с езика на тухлите и камъните изразяваше убеждението на осемнадесетия век, че божият служител може да живее в удобство и пак да бъде свят. Имаше лехи, имаше храсти и цветя, а на известно разстояние от къщата имаше и заградена със стена зеленчукова градина, оранжерия с пристройки и малки полянки, зад които се очертаваха високи дървета край малка рекичка. Но всичко това беше занемарено и буренясало и Джон, с неговото тевтонско убеждение, че нещата трябва да изпълняват функциите, заради които са създадени, изпитваше болка от вида на изгнилите черчевета, изронената мазилка, изпочупените стъкла на оранжерията, разместените от миналогодишната буря керемиди на покрива на къщата. Из лехите тръни растяха нахално до цветята, а поветица като с мантия обвиваше и задушаваше храстите. По стените на къщата пълзящи растения протягаха пипалата си напреко на прозорците и по улуците се качваха към покрива. Орлови нокти и клематис бяха се добрали до първия етаж, след което, изтървали стената, се бяха увили и преплели в тъмни, повесени снопове. Посятата около терасата лавандула отдавна бе напуснала предназначенията за нея тясна ивица пръст и през каменната настилка се стремеше към моравата.

Застанал по халат на терасата, Джон видя нови доказателства за постоянния упадък на имението, а през това време генералът изкореняваше със сребърна лъжичка глухарчетата от тревата. Това беше неговият главен принос за поддържането на градината — един безкраен херкулесовски труд, благодарение на който моравата беше винаги осеяна с малки кратерчета от черна пръст. Джон му се усмихна отдалеч, но страхувайки се да не бъде въввлечен в нов разговор, тъй че

да му стане неудобно да се запъти към тоалетната в подходящия момент, се обърна и влезе в къщата.

Вътре всичко напомняше за елегантното и благородно минало, но беше съсипано, както и отвън. Лек мирис на влага и мухъл се долавяше в опасаните с каменен цокъл коридори. Боята във всекидневната не беше пипната от преди войната. Калъфите на мебелите бяха избелели от полегатите лъчи на слънцето в тази източна част на Англия, прониквали в продължение на десетилетия през немитите стъкла. Масите и столовете, купени още когато е била строена къщата, бяха излющени, с отчупени парчета или разлепени и твърде крехки, за да можеш да им се довериш.

Джон докосна клавишите на пианото. То, разбира се, беше разакордирано. Хвърли поглед върху една от картините — портрет на майката на Юстъс от епохата на крал Едуард VII — и забеляза, че муха бе оставила черна точка върху носа ѝ. Имаше и два акварела от Констабъл и Търнър, които Юстъс беше наследил от баща си, и Джон с яд си помисли, че една от тези ценни картини, зарязани тук без грижи и без застраховка, би могла да плати един цялостен ремонт на имота. Ала родителите на жена му, макар да нямаха пари или не знаеха какво струват картините, или пък не искаха да мислят практично, а и Джон се въздържаше да ги убеждава, защото се надяваше някой ден едната да остане в наследство на Клеър.

Моментът дойде. Джон се качи горе. Но вратата на банята беше заключена и той влезе в спалнята, където Клеър се обличаше.

— Кой, по дяволите, е в банята? — попита той.

— Не знам. Гай вероятно.

Джон седна отчаян на леглото.

— Иди в мамината баня — каза Клеър. — Или иди долу.

Той не отговори, а и тя очевидно не чакаше отговор, защото и двамата знаеха, че сега Хелън сигурно лежи във ваната и че недостатъчният приток на вода към бившата енорийска резиденция в Бъси е една от причините тоалетната в приземието да разнася миризмата си през коридорите — за сметка на смущението на всеки, който би имал неблагоприятното да я използва последен. Ето защо на Джон не оставаше друго, освен да чака и да се втурне веднага щом Гай излезе, за да потъне в усмърдения въздух на банята и да се тръсне опечален върху все още топлата клозетна дъска.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

След като Джон най-после се изми и обръсна, настроението му се подобри. В края на краищата той беше във ваканция въвн от Лондон и семейството му бе с него. Том, десетгодишният му син, и Ана, седемгодишната му дъщеря, го посрещнаха на стълбата и си хванаха по един от ръкавите му. Извлякоха го навън, поведоха го през моравата и през някакъв отвор в оградата на зеленчуковата градина към двора на съседната ферма. Там, заедно с децата на фермера, те си бяха направили на горния етаж на плевника скривалище и бяха настанили в него котката с котенцата ѝ. Джон влезе в плесенясалата постройка, прескочи полиетиленовите чували с изкуствен тор и се заизкачва по стълбата, оглеждайки се с едно око за плъхове. Паяжини се лепяха по лицето му, но радостта, която грееше в очите на децата му, беше достатъчна, за да не се оплаква, и естествено го възпираше да им каже, че сигурно след ден или два котенцата ще бъдат издавени.

Когато жените от семейството на Клеър — майка ѝ, лелите и братовчедките ѝ — се събираха да одумват мъжете, които бяха имали щастието да се оженят за една Данси (а това те правеха винаги щом им се случеше да се съберат), Джон биваше обсъждан главно от гледна точка на отношението му към децата. Другите му качества — способностите и чарът му — не будеха възхищение. Но любовта към децата му беше толкова очевидна, че не можеше да не му спечели добра бележка.

Върна се с Том и Ана в градината пред къщата, където дъщеричката му настоя да я завърти в кръг и той я въртя около себе си, докато и на двамата им се зави свят. Физическото усилие предизвика остра болка в гърба му и той се изплаши, че ще трябва да върти и сина си. Но Том, бидейки възпитано момче, го остави на мира. Децата се помотаха още малко около баща си, за да видят дали няма да измисли някоя нова игра, но тъй като никак не го биваше да измисля игри, Джон им даде по някое и друго пени и след като те се върнаха в скривалището си, отиде да откара Клеър в Кроумър.

Паркираха колата близо до църквата „Св. Петър и Павел“. Клеър тръгна да пазарува, а Джон влезе в един гараж, за да разгледа новия модел „Триумф–2000“. Той отлично знаеше, че няма достатъчно пари, за да смени ръждясващото волво, но така поне времето щеше да мине по-бързо. Връщайки се към мястото, където трябваше да се срещне с Клеър, той видя изложена зад една витрина бързоходна моторна лодка и си каза, че ако би имал пари, щеше може би да е по-разумно да си купи именно такава лодка вместо нова кола. Щеше да има какво да прави през лятото. Представи си как заедно с децата, те със спасителни жилетки, а той с моряшка фуражка, плават край бреговете на Норфолк и това видение го напусна едва когато видя Клеър, въпреки ясното съзнание, че не само няма пари, но и че мрази морето.

Мнозина, които познаваха Джон Стрикланд, никога не биха допуснали, че парите не му стигат за нова кола. Той беше се специализирал в издействуването на разрешителни за стопанска дейност — един добре платен бранш в неговата професия — и общото мнение беше, че печели повече от мнозинството адвокати. Имаше си свой стил — самоуверено, но с разбиране към становищата на другите, той успяваше да надхитри поверениците на заинтересуваните съседи и да убеди представителите на съответните власти да се съгласят и дадат разрешение да бъде отворен я нощен клуб, я пункт за наддаване, я игрално казино, и то на съвсем неподходящи места. За кръчмарите, хотелиерите, за собствениците на игралните заведения хонорарите, които неговият секретар искаше, не бяха хвърлени на вятъра пари. Джон от доста време вече печелеше по около петнадесет хиляди лири годишно.

И ако въпреки всичко не можеше да си позволи да купи нова кола, то беше, защото се бе озовал между чука и наковалнята на двете противоположни характерни особености на съвременното английско общество: от една страна, трябваше да се придържа към оня псевдо-аристократичен начин на живот, който според преобладаващото разбиране трябва да бъде заветна цел на всички ни; а от друга страна, го товареха с данъци облечени с власт хора, които явно бяха стигнали до заключението, че щом не могат да направят бедните богати, по-добре е да накарат богатите да обеднеят — не, разбира се, истински богатите, защото те винаги се измъкваха, а борещите се с течението на живота буржоа от рода на Джон Стрикланд. Тъй че държавата беше

най-големият му разход. Следваха двете му къщи: 2000 лири годишно отиваха за изплащане дълга към строителната компания, която му беше отпуснала петнадесет хиляди заем, за да си купи къщата в Лондон; 1000 лири отиваха за погасяване на ипотеката върху вилата му в Уилтшър. 1000 харчеше за храна, 500 за поддържане на волвото, 300 за отопление на лондонската къща, 300 за пенсия, 450 за редовна ваканция в чужбина, 250 за членски внос на клуба му в Лондон, 220 за електричество, 190 за телефон, 180 за данъците на лондонската къща и 90 за данъците на вилата, 120 за застраховката на сградите, 200 за собствената му застраховка, която Клеър трябва да получи, ако той умре, 400 за застраховката на децата — спестяване, с което ще се платят таксите по образованието им; и макар че и двамата с Клеър не пиеха освен в компания, сумата, която харчеха годишно за алкохол, стигаше 400 лири — главно за джин и червено вино за приятелите. Прибавете към това парите, които се харчат за ресторант, за театър, кино и (наистина по-рядко) за опера, за облекло, за подаръци по случай Коледа и рождени дни, както и за всички други неща, за които човек трябва да бръкне в джоба си, и веднага ще ви стане ясно защо Джон Стрикланд не можеше да си позволи да купи нова кола.

С Клеър се срещнаха на открития пазар и той отнесе сака ѝ до колата.

— Срещнах се с част от Масколовите — каза тя, имайки пред вид едно съседно семейство, което, точно като семейство Данси, се събираше в пълен състав всяко лято в Норфолк. — Поканиха ни на вечеря.

— Кога?

— Утре.

— Хенри и Мери тук ли са?

— Всички били тук.

Качиха се в колата.

— Спомняш ли си Джили? — попита Клеър.

— Дъщерята на Годфри?

— Да. Страшно е пораснала.

— На колко е сега?

— На шестнадесет или седемнадесет. Сега ми е ясно защо Гай ходи там толкова често.

Върнаха се в къщи и пак седнаха около кухненската маса — ексцентричният запасен генерал, героичната му съпруга, елегантната им дъщеря, небрежно облеченият им син, отегченият зет и палавите деца! Малко концентрат. Печено месо с картофено пюре. Ябълково вино. Компот от сливи. Мисли. И от време на време разговор.

След това пред тях се проточи следобедът. Юстъс се оттегли да чете и спи във всекидневната. Клеър и майка ѝ се приготвиха да заведат децата на плажа. Гай отиде да закара мотоциклета си в гаража, а Джон се запъти към библиотеката да изпуши една холандска пура, да препрочете „Гардиън“ и да се чуди какво ли ще им предложат Масколови утре за вечеря. След двадесетина минути, когато беше свършил с пурата и вестника, той реши да почете някаква книга. Стана от стола, прозя се и чешейки се по корема, се повлече към махагоновите полици. Имаше най-малко хиляда книги, подредени както дойде, между тях събрани съчинения на Дикенс, Скот, Дюма и Уилки Колинс. Но в момента никак не му беше до дебели книги. Като ученик в последните класове на гимназията и по-сетне през цялото си следване в университета, Джон редовно четеше френски и руски романи, ала, потънал веднъж в адвокатската работа и със задълженията си като съпруг и баща, бе ограничил четивото си до „Таймс“, „Икономист“, „Ивнинг Стандарт“, до неделните вестници и естествено материалите по делата и някои правни книги. Ако някога се връщаше към художествената проза, то ставаше само когато бе във ваканция. Но с течение на годините интересите му се бяха ограничили и той проявяваше определено предпочитание към биографичната и мемоарната литература. Споделяше почти общото убеждение, че в днешно време никой вече не чете романи и че даже да ги чете, то е само за развлечение и нищо повече.

Погледът му търсеше по рафтовете нещо ново и изведнъж попадна на книга, озаглавена „Смъртта на Иван Илич“. Името Иван Илич му говореше нещо: помисли си, че това вероятно е съветски писател или пък индус, проповедник на вегетарианството, в Мексико. Изтегли книгата, погледна заглавната страница и за свое разочарование откри, че държи сборник разкази от Лев Толстой.

На времето бе чел Толстой — „Война и мир“, „Ана Каренина“, „Възкресение“ — и сега вече нямаше никакво желание да задълбава в

големите творби на руските писатели. Но понеже книгата съдържаше разкази и понеже доста отдавна не беше чел художествена литература, каза си, че времето до чая тъкмо ще му стигне да изчете поне един.

Първият разказ се наричаше „Семейно щастие“ — едно оптимистично заглавие, което му хареса. Настани се до прозореца в облечен с кафяв калъф фотьойл и започна да чете. *Бяхме в траур за майка ни, която беше умряла през есента, и цялата зима прекарах на село с Катя и Соня...* Доста време мина, преди да съсредоточи вниманието си. Мисълта му скачаше от едно на друго — печено месо, което бяха яли на обед, дали на плажа всичко е наред с децата — и след като бе прочел около тридесет страници и стигна до сватбата на героинята със Сергей Михайлич, очите му се затвориха. Дремеше доволен, защото макар да не можеше да види себе си като „високия и енергичен“ герой на средна възраст, много добре си представяше Клеър като героинята. *Душата ми беше пълна с щастие, с щастие...*

Събуди се след около половин час и пак зачете. Небето се беше покрило с облаци и в стаята започна да се смрачава, както се бе смрачило и семейното щастие в разказа. Бракът, започнал толкова добре, се бе натъкнал на подводни скали. Имаше сцени между съпрузите, които му напомниха на някои неприятни пререкания между него и Клеър, и той с досада разбра, че заглавието е в същност ирония. Почти се ядоса на Толстой, изобщо нямаше да се захваща с този разказ, ако знаеше колко е песимистичен.

Но тъй като по характер беше човек, който довежда докрай започнатото, Джон претупа набързо и вече съвсем разсеяно последните страници. Клеър и той също бяха имали разногласия, но никога не се бе стигало до мелодрами. Пък и Клеър не приличаше на героинята. Много трудно можеше да си я представи да се разтрепери, ако някакъв французин ѝ шепне на ухото „je vous aime“, или да бъде изкушена да се хвърли стремглаво в бездната на забранената наслада. Краят на историята, където Машечка говори за *едно ново чувство на любов към моите деца и бащата на децата ми*, с нищо не помогна да се промени заключението му, че това е един неприятен разказ.

Жените и децата се върнаха за чая. Семейството се събра още веднъж около кухненската маса. Юстъс приказваше за крикет. Гай изсипа по четири пълни лъжички захар във всяка от четирите чаши чай, които изпи. Децата се караха. Хелън въздишаше. Семейно щастие.

Едва след партия шах с Том и една игра с Ана на надбягване с пулове по нарисуваната на картон автомобилна писта Джон се върна в библиотеката и пак взе същата книга. Следващият разказ беше озаглавен така, както и самият сборник — „Смъртта на Иван Илич“. Това звучеше траурно и Джон тъкмо се канеше да затвори книгата и да я върне на мястото ѝ върху полицата, когато в очите му се набиха няколко думи от първите редове на текста и възбудиха любопитството му — *процес, съд, прокурор*. Помисли си, че ако в разказа става дума за адвокатурата в Царска Русия, може да научи нещо ново. Затова реши да го зачете.

Този разказ описва един приятен, интелигентен млад човек — *le rhèniх de la famille*, който знае как да създава и поддържа връзки и благодарение на това се издига до поста прокурор в провинциален град. Животът му го задоволява. *Служебните радости бяха радости на самолюбието; обществените радости бяха радости на тщеславието; но истинските радости на Иван Илич бяха радостите от играта на винт*. Но стигнал вече четиридесет и пет години, Иван Илич пада случайно от стълбата, на която се е покачил да покаже на бояджията как да драпира пердето, и не след дълго започва да усеща странен вкус в устата и нещо особено в лявата страна на корема. Постепенно болката се засилва. Различни лекари поставят различни диагнози и никакви лекарства не помагат. Но въздействието на болестта върху психиката на Иван Илич е далеч по-лошо от въздействието върху неговото тяло. *Иван Илич разбираше, че умира, и беше в постоянно отчаяние*. Обзема го неописуем страх. Намразва близките си, които пращат от здраве и продължават да си живеят както преди. Осъзнава безсмислието и на техния, и на своя живот. *Животът — ред растящи страдания — лети все по-бързо и по-бързо към края: най-страшното страдание... Няма обяснение! Мъка, смърт... Защо?*

Стигнал дотук, Джон Стрикланд беше вече изцяло покорен от съдбата на своя руски колега Иван Илич. Престана да забелязва предметите в стаята, където четеше, нямаше понятие колко време е минало. Когато го повикаха от всекидневната за едно питие преди вечеря, а после и за самата вечеря, той машинално се подчини. Слушаше и разговаряше, сякаш към ларинкса му бе прикрепен мъничък магнетофон, който записва предварително известни въпроси и възпроизвежда също предварително програмирани отговори, а през

всичкото време мислещият му мозък си оставаше в нещастното тяло на Иван Илич.

Щом вечерята свърши, Джон Стрикланд се върна в библиотеката да прочете разказа докрай. Страданията на Иван Илич се засилват. Засилва се и омразата му към Прасковя Фьодоровна, неговата мазна и самодоволна жена. *Вървете си! Вървете си всички! Оставете ме!* — изкрещява ѝ той. И от тоя момент се започна *един непрекъсван три дни вик, който беше тъй страховит, че не можеше да се слуша без ужас и през две врати.*

Когато прочете разказа докрай, Клеър и родителите ѝ, които гледаха преди това телевизия, вече си бяха легнали. С книгата под мишница Джон се качи в спалнята. Там я постави на нощната масичка до леглото си. В очите му се появи странно изражение, когато погледна Клеър. Но тя не забеляза, защото се беше задълбочила в своя роман от Тролъп. Не му обърна внимание и когато той започна да се съблича, и когато влезе в банята да вземе вечерния хладък душ, а и после, когато намъкна пижамата и се мушна в чаршафите. Едва когато го видя легнал до себе си, тя вдигна очи от книгата и попита:

— Ще спим ли?

— Да.

Загасиха нощните лампи, след което се прегърнаха под завивката, както се бяха прегръщали всяка нощ след сватбата — един жест, предназначен не само да даде израз на остатъка от обичта им, но и да послужи като сигнал, че единият или другият е в настроение за любов. Жестът се наложи като навик след онези кризи през ранните години на брака им, когато Клеър, отегчена от монотонните и механични проявления на неговата така наречена любов, изведнъж се отдръпна и не го допускаше при себе си — за негово най-велико изумление и унижение. По-късно, разбира се, тя надрасна илюзиите си и поумня. Затова тази вечер в Бъси тя именно постави единия от дългите си крака върху тялото му и го целуна с меки и полуотворени устни. Ала потънал все още в размисъл за Иван Илич, Джон остана неподвижен до нея и само отривисто отговори на целувката ѝ със свита уста. Клеър извърна лице, пожела му лека нощ и почти веднага заспа.

Джон не успя да последва примера ѝ, защото, противно на измисления Иван Илич, който в последните редове от разказа на

Толстой умира в разкаяние, Джон си беше съвсем жив и буден, но затова пък отчаянието и ужасът, връхлетели отгоре му, бяха същите. Съзнанието, че смъртта е неизбежна, беше се съчетало с болката в гърба му и той започна да мисли, че също умира. И макар един разумен вътрешен глас да му казваше, че болката е от разтегнат мускул, а не от рак в гръбнака — дори този успокояващ глас беше безсилен пред завладялата го увереност, че дълги часове на агония и накрая смърт ще приключат житейския път на Джон Стрикланд, както бе приключил и животът на Иван Илич.

Гледайки по този начин напред към смъртта, беше само една от причините за неговото безсъние и за обзелото го чувство на безнадеждност. Погледът назад откриваше нещо по-лошо. Като Иван Илич и той се питаше: *Може би съм живял не така, както трябва?* — и също като Иван Илич си отговаряше с безсмисления въпрос: *Но защо, когато правех всичко както трябва?* Лежеше в хлътналото легло и съвършено ясно започна да си спомня амбициите, които имаше някога — да посвети живота си на нещо по-възвишено от собствените си материални интереси, да служи, истински да служи на старите идеали за свобода, братство и равенство. На двадесет и пет годишна възраст той бе уверен, че когато стигне на четиридесет, ще е вече лейбъристски депутат в парламента, а може би дори и министър. И как бе станало тъй, че днес не е друго, а виден специалист по вадене на разрешителни, защитаващ интересите именно на ония, които с алкохол и хазарт ограбват бедните? Защо не защитава пияниците, проститутките, скитниците и крадците, които едно време бяха за него невинни отпадъци от зъбчатите колела на жънещия печалби безчовечен капиталистически комбайн?

За момент пред взора му изникна ликът на младия автомобилен механик, обвиняващ и угнетяващ. Часовникът на църквата в Бъси удари един и Джон, сякаш изправен пред съд, започна да се самозащищава. Станал съм специалист по вадене на разрешителни, обясняваше той, защото секретарите ми дават такава работа; а те ми дават такава работа, защото знаят, че на мен може да се разчита и че парите ми са нужни, за да живея. Но толкова ли са ти нужни? Други минават и с по-малко. Живеят ли щастливо в Ийлинг или Кройдън, връщат се у дома всеки ден, пият си чая, прочитат си досиетата, гледат телевизия и си лягат да спят. А защо ти трябва да имаш къща на

Холанд Парк и да обядваш с банкери — хора с невероятни заплати и допълнителни лични доходи, — защо ги каниш на претенциозни и скъпи вечери в собствения си дом? За какво са ти такива приятели? Защо водиш такъв живот? Защото имаш жена като Клеър.

Изведнъж му стана ясно, че животът му е тръгнал в погрешна посока още от момента, когато се беше оженил за Клеър. За пръв път той почувствува, че мрази жена си. Ужасният страх от физическите страдания и смъртта се трансформира в злобно отвращение от жената, която лежеше до него. Нейното равномерно, самодоволно дишане му звучеше като грухтене на свиня. Тя миришеше на баба. Усмихнатото, трептящо момиче, което на времето бе взел, вече го нямаше — то бе изчезнало като тлеещ в камината пън и една скучна домакиня на средна възраст се беше възправила от пепелта — *le phénix de la famille!*

Джон се усмихна във възглавницата при спомена за малкото си отмъщение тази вечер заради неизброимите случаи, когато тя му бе отказвала да правят любов. Той дори подозираше, че като се беше опитала да го съблазни, тя само е искала да разбере дали той все още я намира привлекателна — нея, с тяло, което бе родило две деца и бе заприличало на изсмукано грозде. Той изпитваше ненавист и погнуса от Клеър не само защото беше провалила досегашния му живот, но и заради ролята ѝ в бъдеще. От данните на социалните проучвания знаеше, че жена му ще го надживее, и във въображението си я виждаше как тя, капризната, се отвращава от агонията му преди смъртта — как бяга от гледката, как ѝ се повдига от омърсените чаршафи. Децата му може би ще страдат, но животът ще е пред тях и те ще забравят. Ще забрави и Клеър, след като получи в наследство акварела на Констабъл или Търнър. Както е било с Иван Илич, и неговото семейство ще го чака да пукне и ще се моли на бога да не се бави.

Мисълта за техния господ, преминала внезапно в будния му мозък, толкова го вбеси, че той скръцна със зъби. Клеър не само ще го надживее, но когато тя самата легне да мре, ще вярва, че отива в рая, а той, атеистът, няма да има и това утешение. Тя можеше да се надява на вечна благодат, а той лежеше вледенен пред тъмната неизвестност.

ГЛАВА ПЕТА

Младежкият идеализъм, който измъчваше Джон тази нощ, не беше плод на неговата фантазия. До голяма степен го беше наследил от баща си, който, макар и да беше съдия в северните райони, хранеше силни симпатии към онези, които се наричаха по негово време просто бедни хора — за разлика от модерното днес понятие „работническа класа“. Бащата на баща му, т.е. дядото на Джон, беше имал воденица в Халифакс и макар строг презвитерианец, бе изпратил сина си в същото квакерско училище в Йорк, където по-късно бе учил и Джон.

Стар член на лейбъристката партия, бащата на Джон години наред беше защищавал безплатно или срещу символично възнаграждение бедняци срещу техните господари. Симпатизираше дори на виновните, защото знаеше, че бедността води до изкушения. „Нашите закони — каза той веднъж на Джон — не са дадени от бога, а са създадени от хората. Помисли какви хора ги създават и с каква цел — главно да се запази собствеността на тези, които я имат; от тези, които я нямат.“

Жена му, майката на Джон, дъщеря на учител, не възразяваше срещу идеалите на съпруга си, но не ги споделяше. Когато един лейбъристски министър му предложи съдийско място (което само по себе си беше опит да се внесе политически елемент в съдебната институция), първата му реакция беше да откаже; но жена му искаше той да приеме и като всички съпруги още от времето на Адам се наложи. Купиха си елегантна къща в едно село край Йорк, местните земевладелци ги канеха на вечеря и до края на живота си съдията раздаваше правосъдие според закони, в които вярваше само наполовина.

Без някаква особена настойчивост той предаде своите възгледи на сина си Джон и на дъщеря си Сара, сякаш и двамата бягаха в щафета към по-доброто бъдеще на човечеството. Сара стана учителка, преподаваше в бедняшки училища, омъжи се за учител и роди три деца. Джон отиде в Оксфорд, където, воден от радикалните си идеи, се включи в клуба на лейбъристите и при разискванията подкрепяше

левите предложения. Но по същото време се сприятели и със синовете на някои от тези поземлени собственици в Йоркшър, у които неговите родители ходеха на гости, и понеже във вените му течеше и майчина кръв, постепенно забеляза, че колегите му социалисти са досадни, а момчетата от клуба „Бълингдън“^[1] — остроумни и изискани. Започна да ходи все по-рядко на събрания на лейбъристите и се кандидатира да бъде приет в един клуб, който беше едновременно по-голям и по-трудно достъпен от „Бълингдън“. Изучи неписаните правила, приеха го в клуба и тръгна на излети във вили извън Оксфорд. Поддържаше връзки със същите приятели и след като напусна Оксфорд, получи право на адвокатска практика в Лондон и чрез тях след известно време се запозна с Клеър. Ако през целия този период все още се наричаше социалист, правеше го, защото това, изглежда, забавляваше приятелите му.

Един от тези оксфордски приятели беше Хенри Маскол, чийто баща беше собственик на земя край Кроумър. Самият Хенри, итънски възпитаник, беше един от тези банкери, които в безсънните си нощи Джон обвиняваше за своя начин на живот. Трудно можеше да обвини Клеър за това приятелство, тъй като Джон се беше запознал пръв с Хенри в Оксфорд. Разбира се, те станаха по-добри приятели, след като се ожениха, защото след брака човек често сменя приятелите си, докато намери подходящата си среда. Другите, които бяха по-приятни на Джон, бяха прекалено сериозни за Клеър или пък жените им бяха с тежък характер, а някои нейни приятелки бяха прекалено глупави или банални, за да се харесат на Джон. Семейство Маскол обаче беше подходящо за семейство Стрикланд: всяка двойка се чувствуваше поласкана от компанията на другата, а в тяхната среда това често биваше основа за приятелство. Двете жени бяха еднакво хубави, и двете се обличаха елегантно. Произхождаха от една и съща среда (макар че Мери не беше католичка) и характерите им си приличаха: бяха тихи и почти стеснителни в компания, особено край прекалено отворените си мъже. Но и двете бяха необикновено упорити.

Други фактори от практически характер ги правеха не просто обикновени познати, а интимни приятели, които могат да се обадят в последния момент и да се поканят на кино: децата им бяха почти на една възраст, а и двете семейства ходеха в Норфолк през лятото. Поканата за вечеря, отправена на пазара в Кроумър, беше само първата

от серия покани у едното или другото семейство — на обяд, на вечеря, на пикник на морския бряг. Клеър и Джон ходеха много по-често у Масколови, отколкото Хенри и Мери идваха у родителите на Клеър, защото Масколови имаха готвач и лакей, докато у семейство Лок храната се готвеше от Хелън, а виното се наливаше от пенсионирания генерал. И тъкмо поради лакея и готвача Джон и Клеър се обличаха специално за вечерите у Масколови, а Хенри и Мери ходеха по „домашному“ у Лок.

[1] Клуб за почивка и развлечение на студентите-спортисти от богати семейства в Оксфордския университет. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ШЕСТА

През целия втори ден от почивката си Джон беше тих и замислен. Излезе сам на дълга разходка сутринта, говори малко на обяд и прекара следобеда сам в библиотеката, където стоя до прозореца, загледан в дърветата. След чая заяви, че пак излиза на разходка. Клеър го предупреди да се върне навреме, за да се преоблече за вечерята у Масколови.

Генералът беше във на ливадата. Като видя зет си да тръгва надолу по пътеката, той пресече двора и го пресрещна.

— Имаш ли нещо против да повървя с теб? — попита той.

— Не, разбира се.

Известно време крачиха мълчаливо. Юстъс попита дали Джон и Клеър ще излизат вечерта.

— Да. Ще ходим у Масколови.

— Ще ви почерпят с нещо хубаво.

— Би трябвало.

Отново мълчание.

— И с хаванска пура — каза генералът.

— Да свия ли една и за теб?

— Вече не ги пуша — рече Юстъс.

Повървяха мълчаливо.

— Видях, че четеш Толстой — каза Юстъс.

— Да.

— Тези песимистични разкази...

— Да.

— Бракът му го е съсипал.

— Чий брак?

— На Толстой. Във „Война и мир“ има един момент, когато старият княз Болконски казва на сина си: „Лоша работа, а?“ Княз Андрей го пита за какво говори. „Съпругата — казва Болконски. — Всички са еднакви. Но няма как. Човек не може да скочи назад.“

Джон се изчерви, но не каза нищо. Наблюдаваше някакъв гълъб, кацнал край пътя, който прелетя до клоните на един дъб.

— Истината е — продължи Юстърс, — че като остаряваш, често се разочароваш от живота.

— С теб така ли е? — попита Джон.

— Неизбежно — поклати глава Юстърс. — Аз бях войник.

— Защо войниците да се разочароват от живота повече, отколкото другите хора?

— Защото след последната война всички бяхме уверени, че никога вече няма да има война. Поне между великите сили. Прекадено опасно е. Всички ще хвъркнем във въздуха. Тъй че всички ние, потенциалните Уелингтъновци, трябваше да седнем зад бюрата и да набираме под знамената учени и техници.

— Поне останахте живи — каза Джон.

— Живи да, но излишни. Надживени от времето са не само уменията ни, но и качествата, на които ни бяха учили да се възхищаваме. Чест. Смелост. Дисциплина. Те също са толкова старомодни, колкото щиковите и револверите.

— Така е — рече Джон. — Тези думи не се използват много от моето поколение.

— През моя живот станаха две неща — продължи Юстърс, — които ще променят човешката природа. Войникът вече не е войник, храбривия боец вече го няма...

— А другото?

— Контролът над раждаемостта. Противозачатъчните средства.

Джон се засмя.

— Те правят живота по-лесен.

— Но променят нещата, нали? Премахват необходимата връзка между физическата любов и продължаването на рода.

Джон пак се засмя.

— Нима някога хората са се любили само за да имат деца?

— Не, но знаеха, че жените трябва да бъдат верни, за да са сигурни, че децата им не са от други мъже. Сега това не важи. Верността е абстрактно задължение. Все по-трудно е да се върви по правия път.

Джон се обърна и погледна към хоризонта. Усмивката беше изчезнала от лицето му.

— Човек може да престане да обича жена си, но тя остава майка на децата му — каза той.

— Вярно е — рече Юстъс. — Любовта свързва двама души през първите няколко години. После остават заедно заради децата. А след това всичко се превръща в навик.

— Не много светла перспектива, нали?

— Напротив. Третият етап е най-хубавият. Няма драми. Няма напрежение. Другарство. Все едно че членувате в един и същи клуб.

Когато се върнаха в къщи, Джон видя, че Клеър вече се е изкъпала. Потопи се в същата вода и затвори очи. Гърбът вече не го болеше — нямаше да умре, — но от безсънието през нощта се почувствува изтощен. Докато лежеше във ваната, малко гузно си припомни мислите и чувствата, които не му бяха позволили да заспи: на сутринта бе установил, че злобата, като болката в гърба, беше изчезнала и омразата, която беше изпитал към Клеър, изглеждаше като част от някакъв кошмар. Хвърли вината върху Толстой и още преди да отиде да закуси, върна „Смъртта на Иван Илич“ на полицата в библиотеката — притисната здраво между „Скот от Антарктида“ и „Оксфордски речник на собствените имена“.

И все пак меланхолията остана, като последица от епилептичен припадък. Защо, питаше се той, този пристъп на недоволство, когато, обективно погледнато, нямаше основания да се оплаква от живота? Спомни си за неосъществените си идеали, но сега във ваната разсъди, че той или вече ги няма, или пък ако ги има, достатъчно време му остава, за да им служи. Не беше ли възможно в края на краищата социалистическите му възгледи да са несполучливо копие на възгледите на баща му? И безпокойството от предната нощ да е било просто полуосъзнато чувство за вина, че е разочаровал покойния си баща — чувство, което, ако се анализираше, можеше да бъде обяснено с възпитанието през детските му години.

Излезе от ваната, уви се в кърпа и в спалнята най-неочаквано целуна Клеър. Тя се усмихна — може би не както някога, когато беше момиче, а както би се усмихнал човек, разбрал, че най-после кучето му се е опитомило. Джон обаче видя само усмивката, но не и съдържанието ѝ, и това се отрази първо на неговата физиономия, а после и на образа му в огледалото, когато връзваше черната си папийонка.

ГЛАВА СЕДМА

На вечерята у Масколови Джон седеше между майката на Хенри и внучката ѝ Джили. Отчаянието от предната нощ и меланхолията от този следобед бяха напълно изместени от добро настроение. Джон се забавляваше и се виждаше в най-добрата си форма: леден джин в кръвта му, в една чаша — бяло рейнско вино, в друга — бордо, светлина от свещи, черни папийонки, деколтета, остроумна жена от лявата му страна, хубаво момиче от дясната, а отсреща — усмихнатото миловидно лице на Мери Маскол.

Най-напред, разбира се, той говори с лейди Маскол, която ужасно се отегчаваше в провинцията и се нахвърляше върху всеки лондончанин, попаднал в Северен Норфолк. Възпитана в културен либерален салон, тя се чудеше на селските занимания на съпруга си — стрелбата, лова и ездата — и понеже знаеше, че Джон не се занимава с нито едно от тези неща, смяташе, че и той като нея се поставя над тях. Обичаше да говори с него на тема съд, което в същност означаваше, че иска той да ѝ разказва за страшни престъпления и процеси, в които Джон е бил защитник. Винаги разпитваше за подробности от външността на престъпника, сякаш ги трупаше в паметта си за мазохистични видения през нощта.

Светлината на свещите, която облагодетелствуваше повъзрастните жени, скриваше единственото предимство на Джили Маскол — разцвета на младостта. Тя говореше със странно разчленени изречения и се смееше сама на собствените си шеги, сякаш се боеше, че никой няма да се разсмее. Ала Джон не слушаше остроумията ѝ. Той беше очарован от промяната на външността ѝ, откакто я бе видял за последен път предната година. Детето сега беше пораснало и гърдите издуваха роклята. Дяволити погледи се стрелкаха изпод сведените клепачи — което не беше ново, защото и децата са дяволити, но в комбинация със зрялото ѝ тяло направо го смущаваха.

Джон знаеше, разбира се, че тя вече е на възраст, когато е отговорна за постъпките си, дори смяташе, че е твърде вероятно да е спала с мъж — може би Гай. Но въпреки това се притесняваше от

вълнението, което предизвикваше у него едно момиче, било до неотдавна дете.

Когато бялото и червеното вино се смесиха в кръвта му с джина, мисълта, че е прекалено стар, за да флиртува с момиче на нейната възраст, предизвика у него паника; и докато разговаряше с Джили за курса за секретарки, който тя щеше да започне през есента, Джон се чу да казва:

— Трябва да ми разрешите да ви поканя на обяд.

— С най-голямо удоволствие — отговори тя.

— Къде мога да ви намеря?

— Още не знам точно. Вероятно ще живея у Хенри и Мери, докато си намеря квартира.

— Тогава ще ви се обадя там, освен ако... — Той умишлено замълча — познат адвокатски трик.

— Какво?

— Ами... това може да не им се хареса — и посочи с очи останалите.

Тя се изкикоти.

— Предполагам, че може.

— Евентуално вие да ми се обадите в кантората ми?

— Добре.

— Ще ви дам визитната си картичка... — Той пхна ръка във вътрешния си джоб, потършува в портфейла и извади визитна картичка, която веднага скри в носната си кърпа. — Ще ви я подам под масата — прошепна той и докато устата им бърбурка за това и онова, пръстите им се срещнаха под ленената покривка и конспиративното картонче беше предадено.

Това, което говореха, не можеше да бъде чуто при цялата гюрултия на масата (бяха дванадесет души: повечето братовчеди на Масколови) и Джон много добре знаеше, че Хенри и Мери не биха имали нещо против. Но конспирацията издигаше проектирания обяд, който иначе би могъл да бъде скучен и банален, до нещо вълнуващо и непозволено и чрез внушението за грях пораждаше мисълта за изневяра в ума на едно може би невинно момиче.

Джон се обърна към лейди Маскол, защото си спомни един процес за изнасилване с кръвосмешение, в който защитата беше поверена на негов колега. Уговорката с Джили му излетя от ума, затуй,

когато дамите се оттегляха и тя му се усмихна, вече не търсеше скрит смисъл в усмивката ѝ.

Мъжете останаха и както Юстъс беше предвидил, предложиха на Джон хаванска пура. Той отрязва крайчето, засмука тежкия дим и леко го издихваше във въздуха около себе си.

Хенри Маскол, връстник и най-близък приятел на Джон — едър, мургав, хубав мъж, с подигравателно присвити устни и богат плътен глас, — говореше за политика: конфликта на правителството с профсъюзите.

— Ако питате мен — каза той, — Хийт ще остави нещата да станат още по-лоши и после ще насрочи избори.

— А ще спечели ли? — попита Джон.

— Непременно — отвърна Хенри.

— Не съм толкова сигурен. — Джон смукна от пурата. В края на краищата, такава беше ролята му — адвокат на дявола в общество на консерватори. — Повечето хора в тази страна са по-верни на профсъюзите, отколкото на държавата — каза той.

— Но не искат инфлация — рече Хенри.

— Разбира се. И ако се замислят, непременно ще разберат, че едно увеличение на заплатите им с двадесет-тридесет процента годишно води неизбежно до инфлация. Но те не мислят. Лявата им ръка не знае какво прави дясната... или по-скоро лявата им страна на мозъка не знае какво мисли дясната: и тъй, от една страна, ще говорят, че увеличението на заплатите трябва да се ограничава, а същевременно ще оказват натиск на своя профсъюз да иска тъкмо неограничено увеличаване на заплатите.

— Ако питате мен — рече Гай, макар никой да не го питаше, — не виждам защо трябва работниците да сътрудничат на консервативното правителство в интерес на капитализма. Колкото е по-голям хаосът, толкова е по-добре за тях.

Толерантността на английските висши класи бе още веднъж доказана от обстоятелството, че докато Гай изричаше тези толкова революционни мисли, сър Джордж Маскол, който вероятно струваше няколко милиона лири в недвижимости, ценни книжа и произведения на изкуството, му подаде гарафата с вино, без какъвто и да е външен

признак на ирония. Само клепачите му трепнаха, което може би беше признак на раздразнение или просто на старост, и той каза на Джон и Хенри:

— Грешката ни е, че се отказахме от задължителната военна служба.

— Можем пак да я върнем — каза Хенри, чиито крайни идеи сега бяха на мода сред по-младите консерватори.

— Това едва ли ще ви помогне — рече Джон. — Задължителната военна служба няма да промени убежденията на хората. Юстъс например смята, че днешната армия не може да се използва против стачници.

— Юстъс е изгубил връзка с живота — каза сър Джордж. Той беше един от съседите, които смятаха, че бащата на Клеър е станал прекалено странен и ексцентричен, за да го поканят у дома си.

— Още малко, и цялата система ще се разпадне — рече Гай и изпи на един дъх чашата с портвайн.

— Да живее републиката! — каза Хенри.

— Според мен това, което ни предстои да видим — намеси се Джон, който се страхуваше да не би пияният му шурей да направи някоя щуротия и да се изложи, — е вращването на профсъюзите в държавата. Четвъртото съсловие, както е казал Чърчил.

— И аз така мисля — каза сър Джордж.

— Чудесно — рече Гай. — Връщаме се при Мусолини.

— Съгласен съм с Гай — каза Хенри. — Това не може да стане. Корпоративна държава? Не, валутната самодисциплина ще оправи работата. Точно както германците и японците контролират инфлацията.

И тъй нататък. Разговорът продължаваше, а жените, леко нацупени, седяха в розовата всекидневна. Разбира се, нищо не ги отегчаваше повече от разговорите за икономиката, ала негодуванието им бе насочено главно срещу този обичай — след вечеря да се разделят мъжете от жените.

— Още ли си разправят вицове? — обърна се Клеър към Мери след половинчасова изолация.

— Говорят за политика или за пари — отговори Мери.

— Защо — продължи Клеър — винаги се занимават с въпроси, които не зависят от тях, а когато се отнася до неща, които могат да

направят, като например да вържат малиновите храсти или да приберат косачката, се отегчават и не щат?

— Защото ги мързи — отвърна Мери и се засмя. И двете замълчаха. Те бяха пасивните партньори в семействата си и често седяха мълчаливо.

В това време Джили стана от табуретката до баба си и седна при Клеър.

— Надявам се, че ще ме поканите, когато дойда в Лондон — каза тя.

— Разбира се — отговори Клеър със студена усмивка, защото беше забелязала как тези млади очи бяха гледали мъжа ѝ по време на вечерята.

— Наистина доста се притеснявам, от пансиона направо в лошия голям град.

— Глупости — рече Мери. — Доколкото чувам, градът не е и наполовина толкова лош, колкото е вашият пансион.

Джилли се изкикоти.

— Какво искаш, като държат момичетата така вързани?

— По мое време не беше тъй — рече Мери. После се замисли, усмихна се и добави: — В същност може би беше.

Мъжете се върнаха при жените. Джон отиде при Мери, с която до този момент не беше разменил и дума. Бяха се виждали в Лондон, тъй че нямаха какво толкова да си кажат, но приятелството се състои именно в това да не е нужна цел, когато искаш да си видиш приятеля. Посред нощ Джон изведнъж се намери буден и разтревожен. Страхуваше се да не се върнат безсънието и отчаянието от предишната нощ и внимателно затърси в съзнанието си източника на тревогата. Трепна, като си спомни, че беше казал на Джили Маскол да се обади в кабинета му. Ако тя кажеше на другите, щяха да клюкарствуват и да му се присмиват.

Лежеше и се чудеше дали се е събудил от кафето или от хаванската пура. Бавно премести крака си и докосна бедрото на спящата си жена. То беше топло и отпуснато и му подействува успокояващо. След малко той пак заспа.

ГЛАВА ОСМА

Опитът от много лета, прекарани в Бъси, беше научил Джон и Клеър, че могат да издържат там най-много две седмици. Ако стояха повече, Клеър започваше да се дразни от майка си, а генералът — от внучетата си. Изхранването също се отразяваше зле върху физическите сили и финансовите възможности на семейство Лок, така че с течение на годините 15-и август се установи като ден за заминаване у дома — или по-точно ден, в който Стрикландови тръгваха за втория си дом на шестдесет мили западно от Лондон.

Къщата в Уилтшър не беше нито толкова голяма, нито толкова хубава, колкото тази в Бъси, а природата наоколо беше както в покрайнините на всеки голям град. В Норфолк земята се обработваше сериозно, за да дава плод. А фермите в Уилтшър, понеже се намираха близо до Лондон, се купуваха като вилни места от банкери и борсови посредници, които, като по-добри финансисти, отколкото земеделци, знаеха, че стойността на имота е в местонахождението му, а не в това, което земята може да роди. Ето защо се смяташе за неикономично да се пресушават блатистите места; хамбарите си стояха изпотрошени, оградите бяха закърпени с бодлива тел и само тенис кортовете и плувните басейни се поддържаха в добро състояние.

Семейство Стрикланд нямаше нито тенис корт, нито плуven басейн и без да са богати в смисъла, в който хората в Уилтшър са богати, имаха късмет, че изобщо притежават къща в този район. Основният им дом беше къщата в Лондон и през първите седем години от брака беше единствен. През това време в почивните дни през лятото, когато децата бяха малки, а Бъси — много далеч от Лондон, и когато половината им приятели заминаваха за вилите си в провинцията, Джон и Клеър жадуваха „да отидат някъде“. Накрая решиха, че ако продадат малкото акции и ценни книжа, които Клеър имаше от баща си, и сключат заем със застрахователна компания или второстепенна банка, биха могли да купят някое скромно място в провинцията. Започнаха да следят обявите в неделните вестници и предприемаха експедиции с още новото волво на север, юг, изток и

запад от Лондон. Установиха, че по шосе М4 най-лесно се излиза от Лондон в петък вечер, и насочиха усилията си към Бъркшър, Уилтшър и Оксфордшър. Но уви, в тази посока цените на земята бяха високи, защото много хора също като тях търсеха нататък имоти.

Разгледаха десетина различни вили — повечето строени отдавна, с прогнили покриви. Джон, който беше роден в Северна Англия, очакваше къщите да са от тухли или камък и винаги оставаше поразен, когато му искаха хиляди лири за коптори, които според него трябваше да бъдат срутени. Клеър, както самата казваше, търсеше нещо подобно на Бъси — „по-малко, разбира се, но да има атмосфера“. Намериха една къща край Хънгърфорд, която горе-долу отговаряше на изискванията ѝ; тя беше малка и квадратна, само с четири спални, две всекидневни и кухня, но беше построена от тухли през XIX век. Хареса им, предложиха цена и няколко седмици прекараха в напрежение, защото старата вещица, която я продаваше, ги принуждаваше да се конкурират с друго младо семейство. Накрая платиха хиляда лири над първоначалната цена, но всички ги уверяваха, че добре са вложили парите си. Така най-после се снабдиха с вила.

Тя беше на една миля от селото и друга постройка наоколо нямаше. Към къщата имаше цветна и овощна градина, полянка, навеси и плевник; мястото беше заобиколено от хълмисти поляни, а в живите плетове растяха огромни брястове. Когато се нанесоха, къщата беше влажна и мръсна, но с течение на годините те я превърнаха във втори дом. Под дъбовите полици в кухнята имаше дори пералня и центрофуга.

Хранеха се в кухнята. Джон настоя, въпреки умерената съпротива на Клеър, вилата да бъде непретенциозна — в съзвучие с откритите му егалитарни идеи. Нямаше да има вечери на светлина от свещи в столова със слуги, които излизат като призраци от тапицирани в зелено врати. Виждаше себе си като образец за идеите от „Скандинавецът“, а част от тази философия беше равнозначна на вяра в машините. Обичаше да казва, че те са домашните прислужници на двадесетия век и когато Клеър предяви скромното искане да наемат евтина чистачка от селото, Джон изхарчи стотици лири за пералня, центрофуга и машина за миене на съдове, за две различни моторни косачки (една за поляната и друга за овощната градина), за пръскачка на инсектициди (за да си отглеждат зеленчуци), за електрически трион

(сами да си режат дърва), както и за обикновените домакински уреди, като миксер, мелничка за кафе и лимоноизстисквачка. Ако се прибавят към това същите машини в дома им в Лондон, двата грамофона, двата телевизора, двата магнетофона и разните електромотори и двигателят на волвото, Джон и Клеър имаха две дузини от тези слуги на двадесетия век. Но както живите слуги се разболяват, така и машините се развалят, затова повечето съботни сутрини минаваха в борба с някоя упорита косачка, а повечето съботни следобеди — в носене на някоя капризна машина на поправка в Марлбъро или Хънгърфорд.

Най-лошият момент в годината беше денят, когато пристигаха от Бъси, изтощени от дългия път, и се сблъскваха с това, което природата може да направи, ако я оставиш без надзор за три седмици. Тревата на полянката ставаше прекалено гъста за едната косачка, а тревата в овощната градина — прекалено висока за другата. Чистата, оплевена зеленчукова градина се превръщаше в джунгла, а растенията, които искаха да отгледат — грах, боб и тиквички, — се задушаваша в здравата прегръдка на бурените. Влизаха в къщата със страх да не открият следи от кражба или от капещ покрив. Но тази августовска сряда на 1973 година всичко изглеждаше наред. Носеше се сладникава миризма, която, както се оказа, идваше от купчините черни мухи по первазите на всички прозорци — едни умрели, а други още бръмчащи, — но нямаше нищо по-сериозно. Мълчаливо, без да се поглеждат, двамата възрастни се заеха да чистят, да хранят децата, да включват топлата вода, да постилат чаршафи по леглата и да проветряват стаите.

Макар да беше лято, Джон запали огън, защото всекидневната изглеждаше запустяла. По това време децата бяха вече в леглата. Джон и Клеър пийнаха по чашка, вечеряха, погледаха телевизия и се качиха на горния етаж. Водата беше още хладка, но по силата на навика те се изкъпаха.

— Струваше ли си труда? — попита Джон, когато лежаха един до друг в леглото.

— Мисля, че да, а ти?

— Ако няхахме това, винаги можехме да наемем къща във Франция.

— Знам. — Тя замълча. — А в празничните дни?

— Можехме да ходим по мотелите.

— Може би когато децата тръгнат на училище... — започна тя, но млъкна, защото тази тема беше за тях ябълка на раздора. А Джон не каза нищо, защото беше прекалено уморен, за да мисли за образованието на децата. Вместо това той угаси своята лампа. Клеър направи същото. Целунаха се както винаги и заспаха.

ГЛАВА ДЕВЕТА

На сутринта Джон се зае да обуздае градината. Беше убеден, че вилата в никакъв случай не трябва да бъде обрасла и запусната като Бъси, и макар че косенето и плевенето все повече му омръзваха, беше му приятно да вдворява ред с помощта на машина. Върна се гладен в един часа, доволен от половин ден работа.

Намръщи се, като видя, че на кухненската маса няма ножове и вилици.

— Не е ли готов обедът? — попита той раздражено.

— Малко се забавих — каза Клеър, която сипваше боб в чиниите пред двете деца.

Джон седна.

— Сипи си — рече Клеър.

Джон отново стана и отиде до печката.

— Какво има? — попита той.

— Боб и печени картофи — отговори Клеър, — но ако искаш, опържи си яйце.

Той счупи две яйца в тиган и ги разби с дървена лъжица. Когато се изпържиха, извади от фурната един печен картоф, сипа малко боб в чинията си и я занесе на масата. Посоли картофа и бърканите яйца и започна да яде.

— Тази рецепта от книгата за майстор-готвачи ли си я взела? — попита той, без да се усмихва.

— Слушай — рече Клеър, — докато ти се забавляваше в градината, аз трябваше да изпера и да отида на пазар.

— Не съм се забавлявал.

— И аз не съм.

Тя седна до него с един печен картоф, който беше срязала с нож и намазала с масло, сметана, кълцан лук и стъргано сирене. До картофа имаше боб с готов сос и малко лютива подправка, а в отделна чиния — нарязан домати, поръсен със зехтин, лимонов сок, сол, пипер и лук.

— Можеше да направиш такова нещо и за мен — каза Джон.

— За бога — възкликна Клеър. — Ако не можеш да си нарежеш един домат... Дори Томи може да си нареже домат.

— А бобът...

— Джон, моля ти се. Ето и соса. Ето подправката. Казах, сипи си.

— Това горещото не ми харесва — рече Ана.

— Може ли да си пийна малко бира? — попита Том.

— Разбира се, че не — отвърна Клеър. Тя погледна вестника, който беше купила, докато пазаруваше, прегъна го и без повече церемонии зачете първата страница. Децата се караха дали Ана трябва, или не трябва да си сипе втора чашка портокалов сок, защото нейната чаша била по-малка от чашата на Томи, и ако той си сипел втора чаша, тя щяла да си сипе трета, и ако той изпил един милион чаши, тя трябвало да изпие един милион и една. Джон мълчеше — сърдеше се за обяда, но не искаше да спори, за да не повдигне отново въпроса за отношението между жената и мъжа — въпрос, който оставаше нерешен между тях, както и проблемът за обучението в частни училища.

— Канила ли си някого? — попита той същата вечер.

— Теди и Таня може да дойдат, но малко се съмнявам — отговори Клеър, без да вдига глава от вестника.

— С всичките си деца?

— Ако дойдат, ще ги доведат.

Джон въздъхна. Клеър вдигна очи и го изгледа.

— Там е лошото — каза тя. — Няма достатъчно място, за да каним гости за по-дълго.

— А Масколови? Те биха могли да оставят децата си в Лондон.

— Сигурно са още в Норфолк. Във всеки случай хората не обичат да оставят децата си...

— Хенри няма нищо против.

— Откъде знаеш?

— Не е чак толкова грижлив баща.

— Не бих казала такова нещо.

— Постоянно ходи с други жени.

— Това са клюки. И не значи, че не обича децата си. Последва пауза, защото Джон отиде до печката да направи кафе. После той попита:

— Кого другиго бихме могли да поканим?

— Никой не държа особено да ми гостува — каза Клеър.

— Какво ще кажеш за тези хора, с които се запознахме у Масколови... семейство Грей?

— Не ги познаваме достатъчно.

— Може да им е приятно да дойдат за събота и неделя.

— Ако имахме още една баня... — започна Клеър, с което повдигна друг стар проблем.

— Не можем да си позволим още една баня — каза Джон раздразнено.

— Тогава да не каним Грей.

— Защо, по дяволите, да не използвават нашата баня.

— Мразя някой друг да се къпе в банята ми — рече Клеър.

— Ти си невероятна. Мръсната вана очевидно не ти прави впечатление, защото не я миеш.

— Не става въпрос за ваната...

— Изпращанията на Грей сигурно не миришат различно от тези на Маскол.

— Да, но Масколови ги познаваме.

— Сама си противоречиш — каза той. — От една страна, претендираш, че си прогресивна, а от друга, се държиш като жена от праисторическо време, която не търпи чужди миризми на своя територия.

— Пак правиш кръстосан разпит — каза тя, когато Джон премина към помпозния саркастичен тон, който звучеше така ефектно в съда. — Във всеки случай — добави Клеър — тя може да е хубава, но той е ужасно скучен.

— Добре — рече Джон, — но нека да поканим някого поне за неделя на обяд.

— Кого?

— Някого. Обади се на Харт, Фрейзър или на Себи Хауърд.

Тя се намръщи и погледна часовника.

— Какво има по телевизията тази вечер?

— Има, нещо в девет — каза Джон. И добави: — Какво ще кажеш за това?

— Кое?

— Някой да дойде в неделя на обед.

Тя въздъхна.

— Да, добре, ти покани някого, ако искаш.

— Обикновено жената се обажда.

— Аз не искам да идва никой в неделя на обяд — каза Клеър. — Аз не се отегчавам със семейството си. — Тя не изрече тези думи сърдито: сякаш мислеше за нещо друго.

— Аз не се отегчавам, но обичам да има компания.

— И аз понякога. Но знаеш, че сега всички сигурно са заети с нещо друго.

— Може да не са. Би могла да опиташ.

— При това винаги ми е малко неудобно да ги каня тук. Нито има къде да плуват, нито да играят тенис, нито нещо друго...

Джон се навъси.

— Значи, единственото, което може да те направи щастлива сега, е басейн и тенис корт... — Той стана и си взе пура.

— Не съм казала такова нещо — рече Клеър. — Но има граници на яденето и разговорите и... е добре, защо ще искат да прекарат неделата тук вместо в собствения си дом?

Джон погледна часовника: беше девет без три минути.

— Окей — каза той. — Не кани никого. — И гордо влезе във всекидневната, като остави Клеър да разтребва масата.

Малко по-късно тя се обади на други техни приятели — Джексън, които нямаха плуven басейн и тенис корт, и ги покани в неделя на обяд.

ГЛАВА ДЕСЕТА

След два-три дни тежък труд градината беше укротена, малко свежи зеленчуци бяха извлечени измежду бурените и семейството се настани. Когато се разчу, че са там, телефонът звънеше по два-три пъти на ден, защото Стрикланд бяха известни като част от доброто общество в Уилтшър. Децата бяха канени на чай и плуваха в басейните на съседите, а Джон и Клеър играеха тенис с родителите. Когато бяха у някого на вечеря, една жена от съседна ферма идваше да стои при децата, а през последната седмица Клеър на два пъти покани гости и Джон отново вадеше тапи от бутилките с бордо и преливаше портвайн в гарафи.

Погледнато отстрани, семейство Стрикланд си беше същото, каквото винаги е било — децата възпитани и учтиви, Клеър тиха и хубава, Джон остроумен и готов да спори. Дори самият Джон, когато стоеше на тенис корта или когато вадеше тапи от бутилките с вино, също се гледеше отстрани и мислеше: „Разбира се, че това е животът — приятели, които викат и се смеят, хубава и умна съпруга. Добри деца. Къща в Лондон. Вила в провинцията. Какво повече?“

Нямаше какво повече да иска и все пак от време на време чувствуваше това, което сега наричаше „Иваниличитис“. Като тревожен симптом на повтаряща се болест, то понякога го връхлиташе като световъртеж: наблюдаваше се в бели шорти на тенис корта на съседите и не можеше да се познае. И дори когато се шегуваше и спореше на вечеря в собствения си дом, Джон излизаше от себе си и слушаше гласа си, като че ли това беше глас на друг човек. „Аз никога не бих казал това. Това не съм аз. Това е някой от тях.“

С една дума, чувствуваше се като актьор в драма, написана от друг: и когато се събудеше през нощта, сякаш завесата бе вече паднала, театърът бе свършил и той бе останал сам с незначителната си личност в тъмнината зад сцената.

Тогава се страхуваше от подлудяване или, казано по-модерно, от нервно разстройство и единствената утеха беше топлото тяло на Клеър до него. Сутринта — с дневната светлина, движението и разговорите

— отново ставаше същият, както преди. Особено с децата, които гледаха на него с такава открита и спокойна обич. Не можеше да има съмнение, че той е техният баща и нищо повече.

Клеър, която го успокояваше през нощта, по-малко го успокояваше през деня. Не че казваше или му правеше нещо лошо, но се държеше, сякаш винаги мислеше за друго. Тя обичаше сутрин да се излежава, като че ли сънищата ѝ бяха по-интересни от истинския живот, а Джон слизаше и закусваше с децата. Това едва ли можеше да го тревожи. То беше съвсем човешко. Той би могъл да прави същото. Но дори когато беше облечена и ходеше из къщата или из градината, тя сякаш беше извън ежедневието.

Джон забелязваше това особено в Уилтшър, защото самата вила го караше да си спомня миналите им години. Разкривените тапети в спалнята му напомняха как бяха облепвали стените, облечени в стари дрехи. Клеър беше ушила кривите пердета. Джон беше закачил корнизите. Гардеробът беше купен на старо в Марлбъро и двамата бяха прекарвали цели дни да стържат грозната политура. В ония дни Клеър се усмихваше винаги когато очите им се срещнеха. Джон видя в спомените си чертите на розовото ѝ лице, огряно от стеснителна усмивка. Сега никой от тях не търсеше да види израза в очите на другия, а ако погледите им се срещнеха, нищо не смущаваше спокойствието на нейното изражение. Най-много устните ѝ да помръднат, като че ли това именно се очаква от тях.

Понякога му хрумваше, че Клеър вече не го обича. Веднъж в кухнята я попита и тя се учуди.

— Разбира се, че те обичам — отговори Клеър с разсеяна искреност, която го убеди. Тогава Джон се запита да не би той вече да не я обича: спомни си отвращението, което беше изпитал към нея, след като прочете разказа на Толстой. Но сега си отговаряше точно както и тя му бе отговорила — че я обича, разбира се, макар и може би не по същия начин, както преди.

ЧАСТ ВТОРА

ГЛАВА ПЪРВА

Скоро след като се върнаха в Лондон през септември, Джон и Клеър отидоха на вечеря у Хенри и Мери Маскол. Разговорът се насочи към изневярата — деликатна тема, защото никой не знаеше какво точно става в различните семейства. Мики Нейл — писател и хомосексуалист — може би тъкмо затова започна този разговор.

— Чухте ли — попита той, — че Сара Къмингс избягала с някакъв търговски пътник?

— Не е търговски пътник — каза Арабела Морисън, безлична, неомъжена братовчедка на Мери, която не можеше да предизвика клюки и затова държеше поне да бъде първата, която ги е чула. — Той работи у Хамбръс.

— Значи, все пак е търговски пътник, нали, Хенри? — попита Мики.

Хенри Маскол шеговито сбърчи гъстите си черни вежди.

— Той пътува, предполагам, и продава услугите на банката „Хамбръс“. Но и аз правя същото.

— Теб обаче никой не може да нарече търговски пътник — засмя се малко жлъчно Клеър.

— Така или иначе, това трябваше да му се случи — каза Арабела. — Да пътуваш по работа, е едно нещо, а да спреш в Париж на връщане от Персийския залив, за да мърсуваш един-два дни с Хенриета Джеймсън, е съвсем друго.

— Каквото повикало, такова се обадило — рече Мики и размаха малката си, подобна на кучешка лапичка ръка — жест, с който хомосексуалистите се разпознават.

— Добре е да се знае — каза Мери Маскол и се изчерви предварително от дързостта си, — че измамената съпруга има карт бланш.

— Струва ми се, че при мъжете това е по-малко сериозно, отколкото при жените — каза Клеър.

— Не виждам защо — рече Мери.

— За тях то не значи толкова много, не е ли така? — Клеър се огледа за нечия подкрепа, но тъй като Мики беше хомосексуалист, а Джон ѝ беше съпруг, можеше да се обърне само към Хенри.

— В какъв смисъл? — попита той.

— Не може ли един мъж да мърсува ден-два в Париж с Хенриета Джеймсън, а след това да се върне в къщи и да бъде отличен съпруг?

— Според мен може — каза Хенри.

— А една жена не може ли? — попита Мери.

— Жената е склонна да обича мъжа, с когото спи, нали? — каза Клеър. — А щом го обича, тя иска да бъде с него. Тъкмо това разрушава семейството.

— Съгласен съм — каза Хенри.

— Ти, разбира се, че ще се съгласиш — каза Арабела Морисън, с което потвърди пред Мери слуха, че съпругът ѝ изневерява.

— А ти не си ли съгласна? — обърна се Хенри към Арабела.

— Естествено, че не — засмя се тя. — Клеър е обработена от католическата църква. С този довод си служат мъжете от католическите страни, за да държат покорни жените си.

— Искаш да кажеш — рече Хенри, — че и жените са способни да се изтъркалят набързо с някого, без да задават въпроси?

Арабела се изчерви.

— Ако държиш да се каже по този начин, да.

— Е, ти по-добре знаеш, предполагам — рече Хенри.

— О, млъкни, Хенри! — възкликна Арабела и се изчерви от яд, защото излизаше, че или личният ѝ живот е лишен от съдържание, или пък че е развратница.

— Може би и ние бихме го правили, ако ни се отдаде възможност — каза Мери Маскол, връщайки се към въпроса на мъжа си. — В края на краищата Дженифър Крийли роди три дъщери от трима различни мъже и това с нищо не се отрази на брака ѝ.

— Хората какво ли не говорят — рече Джон, който за разлика от другите двама мъже беше с костюм и връзка. — Не им вярвам особено.

— О, сигурна съм, че е вярно — каза Мери.

— Толкова е вярно, колкото и че се занимава с декориране на апартаменти — добави Клеър.

— Казват — рече Мики, — че ако си спомниш чия къща е декорирала девет месеца преди раждането на всяко дете, ще знаеш и

кой е бащата.

— А аз се чудех защо взима толкова скъпо — каза Хенри.

— Доколкото си спомням — рече Мери, — ти я препоръча на родителите си... Не декорира ли тя апартамента на Итън Скуеър?

— Господи! — възкликна Хенри. — Да не смяташ, че се падам брат на една от малките Крийли?

— По-скоро баща — отвърна язвително Мери.

— Ти ме надценяваш — каза Хенри, пълнейки чашите на гостите си с вино.

— Това не мога да го проумея — рече Мики, който имаше жълтеникав тен, нежни черти и напевен глас. — Мислех, че щом човек си намери съпруг или съпруга, заживява щастливо завинаги.

— Глупости — рече Хенри. — Ти и твоите приятели сте развратни като котки.

Мики трепна, защото, макар да се знаеше, че е хомосексуалист, обикновено за това не се говореше така открито.

— Мъжете изневеряват на жените си — продължи Хенри, — защото им омръзва да спят с една и съща жена. Толкова е просто. — Той говореше с дълбок, убедителен глас.

— А на жените не им ли омръзва да спят с един и същи мъж? — попита Клеър.

— Не знам — отвърна Хенри. — Омръзва ли им?

— Повторението е майка на отегчението — рече Джон.

— На кого най-напред му омръзва? — обърна се Мики към Арабела.

— Откъде да знам? — отговори му тя.

— Въпросът не е толкова на кого пръв омръзва — каза Джон. — Въпросът е в това, че сексът не е особено важен за жените или по-скоро, че той води до други неща. Ето защо мъжете според мен се чувствуват понякога измамани.

— Защо измамани? — попита Мери.

— Защото в началото, когато двама души спят заедно, сексът е самоцел: и за мъжете той си остава самоцел, докато за жените се превръща в средство за постигане на цел...

— Каква цел?

— Децата.

— А мъжете не искат ли деца?

— Не на първо място — каза Джон. — Мъж и жена се срещат. Харесват се. Влюбват се и се любят или обратното. Оженват се. Следва период на опияняващо съвкупление, докато жената забременее. После почти изведнъж тя губи интерес към секса. Затваря се в себе си. Исква да я оставят вечер на мира, за да си прочете романа или да спи. Съпругът е озадачен и ядосан. Ако е на най-ниското стъпало на социалната стълба, той я бие — имаме десетки такива случаи в съда. Ако е горе, има време и възможност да потърси други жени.

Той замълча ефектно и отпи от виното си. Както у много мъже на средна възраст, професията беше започнала да се отразява на маниерите му. Говореше отмерено като съдия, който обобщава данните по делото.

— Докато жената вярва, че мъжът ѝ няма да я изостави — продължи Джон, — тя се примирява с изневярата. Остава ѝ детето. Кърми го със загадъчната усмивка на Мона Лиза. Бащата е изпълнил функцията си. За нея той е излишен.

— Тогава защо омъжени жени имат любовни приключения? — попита Арабела.

— Това е следващият етап — рече Джон. — Щом проходят и проговорят, с една дума, щом пораснат, децата започват да искат и стават досадни. Сега майката отново се нуждае от бащата, за да има авторитет; а той, щом открие собствените си черти в дундестото лице на детето, е вече най-после готов за бащинска гордост. Изоставя любовницата си. Тя му създава много грижи, отнема му прекалено много време и, главно, струва му прекалено скъпо. И тъй, вместо да си определя срещи след работа, той бърза към дома, за да види децата, преди да са си легнали.

— Децата — прекъсна го Мери, — които цял ден са били невъзможни с майка си, а са очарователни с татко си за половин час, преди да си легнат.

— Точно така — продължи Джон. — От този момент жените са изложени на риск. Те завиждат на съпруга си за работата му. Домът се превръща в затвор. Домакинството става робство и наказание. Мечтаят за любовник, който да ги освободи. Те са незащитен град, който всеки похитител може да покори.

Джон млъкна и изпи остатъка от виното си. Хенри веднага напълни чашата му.

— Какво мислиш за тази теория? — попита той Арабела.

— Мъжки цинизъм — отговори тя.

— Не мисля, че е толкова просто — обърна се Клеър към мъжа си. — Някои семейни двойки просто разбират, че не си подхождат.

— Не съм съгласен — каза Джон. — Виж семейство Греъм. (Ставаше дума за едно семейство, което всички познаваха; и за двамата съпрузи бракът им беше втори.) След като веднъж са минали през развода, с цялото страдание, което той е причинил на децата, сега вече си дават сметка, че голяма част от онова, което са смятали за несъвместимост на характерите, е било в същност свойствено за всяка брачна връзка.

— Може би — каза Клеър.

— Аз имам по-друга теория — рече Хенри с дяволита усмивка. — Тя ми хрумна в Норфолк, когато наблюдавах пилетата във фермата. Имаше два петела и четиринадесет кокошки. Човек би казал, че това устройва всички — петлите ще си разделят кокошките и кокошките ще си разделят петлите. Нищо подобно! Единият петел, който очевидно беше по-голям, по-ярък и по-наперен, имаше всичките четиринадесет кокошки, а другият — дребен и неугледен — нито една. Не че първият петел държеше втория далеч от пухестите трътки на четиринадесетте кокошки. Кокошките не искаха да имат нищо общо с него. Кълвяха го, щом се приближеше. Не му даваха дори да яде от тяхната храна. Отнасяха се с презрение към него, защото предпочитаха една четиринадесета част от първия петел пред една седма от втория.

— Това е банална констатация — рече Арабела. — Киплинг или някой друг вече го е казал.

— И не може от кокошките да се правят заключения за човешкия род — добави Мики.

— Аз пък мисля, че може — каза Хенри. — Половият акт е животинско действие. Колкото и да го украсяваме с поезия и музика и да го представяме изискано, чукането си е чукане. Не можеш да го преобразиш. И жените, като кокошките, предпочитат яркия пред някой сив петел, който ще им принадлежи изцяло; или, казано по друг начин, предпочитат да ги чука привлекателен мъж, който върти няколко жени, отколкото някой безличен тип, който разчита на брачните обети, за да се добере до мек задник.

— Бих желала да не си служиш с американски изрази — каза Мери.

— И каква е целта на това предпочитание? — попита Джон.

Хенри вдигна рамене.

— Това е естественият подбор, не е ли така? Най-годният оцелява.

— Това е изключително... цинична философия — рече Клеър.

— Не обвинявай мен — каза Хенри. — Не аз съм измислил човешкия род.

— Твоята позиция тогава е следната — каза Джон, който обичаше да обобщава доводите на другите. — Мъжът може да изневерява на жена си, защото такава е природата. За жената това го прави по-привлекателен и затова тя го обича повече. Така семейната връзка се заздравява. Но ако жената изневерява на мъжа си, за него това означава да избере едно от две неща, като и двете водят до разбиване на семейството. Той или трябва да се примири и следователно да се разведе, или трябва да прости, като се преструва, че не вижда какво става — и в резултат престават да го смятат за мъж. Жена му го презира и рано или късно си отива завинаги с петел номер едно.

— Именно — рече Хенри. — Точно така стана със семейство Фаръл. Той много добре знаеше какво става, но се преструваше, че не вижда. Дори се опитваше да неутрализира някои от нейните любовници, като се сприятеляваше с тях. И тя все повече го презираше, докато накрая избяга.

— Изглежда, искаш да кажеш — рече Джон, — че независимо дали ни харесва, или не, в отношенията между мъжа и жената има елемент на онова, което обикновено се нарича садомазохизъм.

— Разбира се — рече Хенри. — Колкото и мил и деликатен да е един мъж, той неизбежно е активният, защото той чука жената, а тя е, която го приканва легнала по гръб с разтворени крака.

— Отвратителен си — възкликна Мери и се изчерви.

— Разбира се, че съм отвратителен — засмя се Хенри. — Сексът е отвратителен. — Той се обърна към Клеър с подигравателна усмивка. — Отвратителен е, нали? Затова монахините и свещениците се отказват от секса, защото става дума за нещо много повече от обикновено съвкупление. Става дума за триумф на силата!

— Глупости — каза Клеър. Тя посрещна думите му, без ни най-малко да се смути. — Много мъже и жени се обичат тихо и културно.

— Не му обръщай внимание — рече Мери. — Той само приказва. Мога да ви уверя, че съвсем не е този петел номер едно, какъвто иска да се изкара.

— В действителност суперагресивните, супермъжествените типове — каза Арабела — по този начин обикновено компенсират страха си от сексуалната непълноценност. Ти вероятно наистина си с комплекс, Хенри.

— Драги Хенри — рече Мики, — да не би това да е твой своеобразен, мил, заобиколен начин да правиш предложение?

В колата, на връщане от Болтънс, където живееха Масколови, Джон размишляваше върху казаното от Хенри.

— Мислиш ли, че вярва на теориите си? — попита той Клеър.

— Не. Мисля, че само така си приказва, просто да поддържа разговора — отвърна тя. — Също както и ти с твоя социализъм.

Джон не каза нищо и Клеър, която караше (защото беше пила по-малко от него), го погледна, сякаш искаше да разбере дали не се е обидил.

— Не мислиш ли? — попита тя.

— Не — каза Джон. — Не мисля, че моят социализъм е просто тема за поддържане на разговор. — Тонът му беше хладен.

— Не живеем точно по социалистически — рече Клеър.

— Не е важно какъв живот водиш. Става въпрос за вътрешно убеждение.

— Не можеш напълно да откъснеш теорията от практиката.

— Те не са непременно свързани.

— В логиката може би не. Но в живота са свързани.

Върнаха се в къщи и леко пияни се любиха, след което Джон остана буден, страхувайки се от нов пристъп на „Иваниличитис“. Вместо да брои наум, за да заспи, той се опита да си спомни кога за последен път се бяха любили. Накрая заспа изтрезнял, но без да успее да си спомни кога именно.

ГЛАВА ВТОРА

На другата сутрин Джон се обади по телефона на един журналист от „Ню Стейтсман“ на име Гордън Прат. Уговориха се да обядват заедно след няколко дни в ресторант „Берторели“.

Гордън Прат беше единственият му състудент от лейбъристкия клуб в Оксфордския университет, когото Джон все още смяташе за приятел. Когато се преместиха в Лондон, бяха живели в една квартира. Но докато шотландецът Гордън навлезе в лявата политика и журналистиката, Джон беше повлечен — сякаш от нечия невидима ръка — към компанията на богати приятели с десни убеждения и към срещи с техните по-млади сестри. Въпреки всичко взаимната симпатия бе останала и те продължиха от време на време да се виждат — дори след като и двамата се ожениха — Джон за аристократка и католичка, а Гордън за свободомислеща и силно привързана към алкохола северноирландска феминистка.

Ако някой ги попиташе защо не се срещат по-често, и двамата биха отговорили в един глас, че жените им не могат да се понасят, което беше вярно; но даже и да не бяха женени, сигурно пак нямаше да се виждат по-често, защото политическите им убеждения и културни вкусове бяха еднакви, но възгледите им за много други неща бяха различни. Когато живееха заедно, бяха разбрали това. Една вечер например Джон беше най-напред учуден, а после и смутен, защото Гордън си събу обувките в стаята пред Клеър; а веднъж, скоро след като се бяха нанесли, когато преля бутилка Шери в гарафа и я постави заедно с чашите на табличка, Джон забеляза в очите на Гордън същото учудване и смущение.

Сродни души в големите неща, те биха могли като Херцен и Огарьов да посветят живота си на свободата, без да обръщат внимание на гарафата с шери и на миризливите чорапи, ако не бяха свободни. Но те имаха свобода и поради липса на сериозен натиск, който да заздрави спойката на идеализма им, те тръгнаха по два различни утъпкани пътя, които водеха началото си от детство, прекарано в различни среди. Така и двамата се сраснаха с ролята си в живота толкова добре, че хората в

ресторанта, които биха ги разгледали по-внимателно, сигурно биха се учудили какво общо може да има между този издокаран адвокат с шит по поръчка костюм на дискретни райета и зле обръснатия, развлечен журналист с джинси и кожено яке. Но разговорът на тяхната маса вървеше също толкова оживено, колкото и на всяка друга, без да докосва носталгични спомени от студентските години. След първите учтиви въпроси за семействата те преминаха към политика, печат и право — въпроси, които интересуваха и двамата, откъдето лесно и непринудено стигнаха до това, което Джон имаше наум, когато предложи на приятеля си да се срещнат.

— Смяташ ли — попита той, — че е прекалено късно за човек на моята възраст да започне да се занимава с политика?

— Никога не е късно — отвърна Гордън, сякаш искаше да забави точния си отговор, докато го обмисли.

— Но аз съм на четиридесет години.

— И аз.

— Трудно бих могъл да спечеля депутатско място в следващите избори, така че може да минат още десет години, преди да стигна до Парламента.

Гордън го погледна и се засмя:

— Като казваш „човек на моята възраст“, значи, имаш пред вид себе си?

— Да. — Джон усети, че се изчервява. — Смяташ ли, че е смешно?

— Не е смешно, не. Но малко изненадващо.

— Защо?

— Защото през последните десетина години не си проявявал нищо повече от общ интерес към политиката, а още по-малко към лейбъристката партия. Предполагам, че искаш да се кандидатираш за лейбъристски депутат?

— Разбира се.

— Учудвам се, че имаш такова желание.

— Защо?

— Камарата на общините според мен е загуба на време за един свестен човек. Излиза ти душата, докато те избераат, после десет-двадесет години висиш там и гласуваш законопроекти, в които не

вярваш, и ако накрая ти дадат власт, тя е, както е казал Дизраели, прекалено малка и е дошла прекалено късно.

За момент Джон замълча и се загледа в своя шницел по милански.

— Ако ти обясня какво чувствавам — рече той, — ще ми кажеш ли накрая какво мислиш? Твоето безпристрастно мнение?

— Разбира се.

Джон бързо срязва остатък от шницела си и с уста, почти пълна с месо и картофи, заговори:

— Преди всичко ти си прав, като казваш, че не съм бил активен като социалист през последните десетина години и че това може да провали шансовете ми: но истината е, че трябваше да започна кариерата си и да отгледам децата си и затова имах малко време и сили за партията...

Той замълча, спрял от странното звучене на последната дума, „партията“, която толкова беше обичал като по-млад. Тази дума пораждаше у него вълнение, сякаш беше конспиратор от роман на Сартр или Малро.

— Все още вярвам — продължи той, — че след войната именно социалистическата политика на лейбъристката партия доведе до намаляване на бедността, на несправедливостта, на човешкото страдание. Вярвам, че трябва да продължаваме по същия начин и че дори никога да не можем да създадем рай на земята, можем постепенно да подобрим материалното и културно равнище на повечето ни сънародници.

— Да, добре — каза Гордън, — ако с такава реч излезеш на събранията за приемане на кандидатурите, може да свърши работа; макар да знам от опит, че хората от избирателните комисии гледат на избирането на определен кандидат като на награда за това, че е почукал в дъжда на повече врати от млекаря.

— Ти би ли гласувал за мен?

— Аз? — Погледът му се премести над рамото на Джон. — Хей, хайде да си поръчаме още една бутилка вино. — Той вдигна ръка, за да привлече вниманието на сервитьора, и каза: — Не отбягвам въпроса, Джон. Просто ми е нужно да се заредя с гориво за един такъв сериозен разговор.

Сервитърът дойде. Гордън поръча виното и когато след минута то бе донесено на масата, напълни чашите. Накрая се обърна към Джон:

— Няма никакво съмнение, че ти си способен адвокат и че лейбъристката партия трябва да грабне всеки човек като теб, до който може да се добере, за да го изправи срещу ловките негодници, които говорят от името на торите в парламента. Тъй че, ако питаш мен — но може и да не съм прав, — един решителен опит да спечелиш депутатско място ще успее. След това, ако издържиш мелницата на изборите, е напълно възможно след няколко години да станеш член на Парламента. Особено сега, след като партията потъпка повечето си принципи и се превърна в организирано лоби на два-три големи профсъюза. Не може да е просто от суета, поради която именно причина преуспелите се натискат за парламента... все едно да си купиш ролс ройс. Трябва да имаш някакъв друг мотив, а аз не го виждам.

— Не можеш ли да приемеш, че се ръководя от искрено желание да приложя социалистическите принципи в законодателството? — попита Джон.

Гордън въздъхна и се облегна назад, сякаш се мъчеше по-отдалеч да улови на фокус приятеля си.

— Мога да приема това — каза той — само ако изхождам от следната хипотеза: че когато преди двадесет години дойдохме тук от Оксфорд, ти си заровил принципите си в земята и че сега пак си ги изкопал и си ги намерил неповредени. Това е единственото обяснение, че са толкова свежи.

Джон се усмихна.

— Значи ли това, че не ме бива?

— Напротив. Не значи. Но аз просто съм изумен, че те намирам на четиридесет години с непомрачените амбиции на двадесетгодишен младеж.

— Може би пътищата ни отново се пресичат — рече Джон. — Аз посветих първата половина от живота си да градя лично благополучие, а ти през това време си служил на обществото...

Гордън се засмя.

— А сега и ти искаш да служиш на обществото. А пък аз бих се продал на „Дейли Телеграф“, стига да ми предложат добра цена.

— Но ти не би се продал, нали?

Гордън поклати глава.

— Не.

— Защото не си безскрупулен, за какъвто искаш да се представиш.

— Обратното, безскрупулен съм. Няма да доживеем да видим Британска революция, защото проклетият пролетариат има нужда от буржоазията, за да я мрази и тормози. Класовата борба е наш национален спорт, а той не може да се практикува без капиталистическата класа.

— Тогава защо не се продадеш?

— Защото по-добре да пукна, отколкото да направя удоволствието на тези богати и самодоволни копелета, като се откажа от борбата. — Той допи чашата си и отново я напълни. — Живея с една мечта, Джон, мечтата, че един ден ще изтрием блажената усмивка от лицето на прогнилата висша класа.

— А не допускаш ли, че макар и със закъснение и аз мога да чувствавам същото?

— Разбира се, че допускам — каза Гордън. — Разбира се. Добре дошъл у дома! — Той погледна приятеля си с очи, пълни със сълзи, и допи остатъка от втората бутилка вино.

ГЛАВА ТРЕТА

След обяд Джон отиде в кабинета си в съда, за да прегледа делата за следващия ден. Седна на бюрото си и секретарят му донесе чай. Взе досието, вързано с червена панделка, и видя под него бележка да се обади на някоя си мис Маскол.

Джон беше забравил за Джили Маскол: дори не беше попитал за нея, когато вечеряха с Хенри и Мери предната седмица. Но сега, като седеше на бюрото си в гаснещата светлина и гледаше полиците с книги по право, репродукциите на пейзажи от Лондон през осемнадесетия век и металните кутии, където той и колегите му държаха перуките и яките си, Джон усети, че нейното обаждане е част от новия живот, който започваше — живот на освобождение от домашното иго. Нищо не прави човека така упорит, както желанието да смае онези, които се съмняват в него, и тъкмо защото беше решен да покаже на Клеър, че не е импотентен социалист, за какъвто тя го смяташе, поиска да се увери, че е способен да заведе едно хубаво момиче на обяд.

Вдигна телефонната слушалка и набра номера, записан на листчето пред него. Заедно със сигнала Джон чу и друг звук, с ритъм, различен от телефонния звън. Това беше туптенето на сърцето му. Обзе го внезапна паника. Дали не се държеше като глупак? Хенри и Мери биха могли да чуят за това и щяха да му се смеят. Клеър би се смутила и засрамила. Надяваше се никой да не отговори и съответно да затвори телефона (защото в стаята имаше и други хора), но изведнъж глас на момиче каза „ало“.

— Джили ли е? — попита той.

— Не. Ще я извикам. — Последва шумолене, шепот и същият глас запита: — Кой се обажда?

— Джон Стрикланд.

Отново шумолене, отново шепот и друг глас каза „ало“.

— Джили ли е?

— Да. Извинявайте. Не знаех, че сте вие. — Кикот.

— Добре е, че сте предпазлива. Можеше да съм някой, който да ви диша тежко в слушалката.

Отново кикот. Тежко дишане.

— По-добре внимавайте — каза Джон. — Този телефон може да се подслушва.

— О, боже. Нима? Искам да кажа, подслушват ли се телефоните на адвокатите?

— Още не. Но и това ще стане. — Пауза. — Къде живеете сега?

— На Уорик Скуеър. Живея с едно момиче, което се казва Миранда. Познавате ли я? Страшно е симпатична. — Пак кикот.

— Тя в стаята ли е? — попита Джон.

— Да. Но и да я нямаше, пак щях да кажа, че е симпатична.

— Добре. А ще обядваме ли заедно?

— С удоволствие.

— Кога сте свободна?

— О, аз съм ужасно свободна. — Нов кикот.

— Тогава да кажем в сряда другата седмица в един в „Дон Жуан“ на Кингс Роуд.

— Идеално.

— Ще запомните ли?

— „Дон Жуан“. Кой би забравил?

— Ще се видим там.

Джон затвори телефона, взе чантата си и се отправи към къщи.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

В района на Лондон, където се намираше къщата на Джон и Клеър, всяка улица беше различна. В по-високата част на Холанд Парк и Кампдън Хил сред малки паркове бяха просторните, елегантни къщи на богатите. По на север, зад Нотинг Хил Гейт или на северния край на Ладбрук Гроув къщите бяха едва ли не съборетини, натъпкани с ирландци или пришълци от Карибските острови. През последното десетилетие броят на тези порутени къщи намаля, защото енергични спекуланти с недвижими имоти бяха изгонили бедните наематели и бяха продали парцелите на свои клиенти от средната класа. В къщата на семейство Стрикланд по-рано бяха живели три семейства и понеже тя се намираше до границата на този съвсем не модерен район, беше купена евтино. Джон и Клеър сами я възстановиха в оригиналния ѝ вид, с кухня в сутерена и всекидневна на първия етаж, спалня за възрастните до нея и детска стая на горния етаж.

Бяха избрали този квартал, защото беше едновременно приятен и елегантен, а и тази част на града Джон познаваше най-добре. Когато за пръв път беше дошъл в Лондон, той беше живял в един апартамент на Нотинг Хил Гейт с Гордън Прат и тогавашната му квартира се оказа в същия избирателен район, в който беше и сегашната му къща на Холанд Парк. Преди деветнадесет години Джон беше станал член на районната лейбъристка организация и беше плащал членския си внос от две лири годишно чрез банкова сметка, която поддържаше и досега; така че, когато стана активист на партията, той се оказа един от най-дългогодишните ѝ членове. Отново започна да ходи на събрания, организира петиция до Съвета за изграждане на спортни площадки върху неизползувани строителни площи и само след месец беше издигната кандидатурата му за управителния съвет.

Всичко това Джон държеше в тайна от приятелите си. На Клеър, разбира се, той дължеше отчет за вечерите, които прекарваше извън къщи, и не я лъжеше.

— Смятам да се занимавам с политика — каза той в един от редките случаи, когато вечеряха сами, — така че ще трябва да ходя на

събрания.

Тя въздъхна.

— Колко често?

— Горедолу веднъж седмично.

Тя прие жално изражение — същото, което бе имала, ако Том ѝ кажеше, че иска да стане скаут или да се запише във футболен отбор. Обществената дейност е нещо много хубаво, но майката трябва да глади униформата и да пере ризите.

Лейбъристката партия, разбира се, нямаше униформа и не беше вероятно ризите на Джон да се мърсят от политическата му дейност, освен ако на някое бурно събрание биха го замерили с развалени яйца: все пак тя въздъхна, защото Джон беше по-голям от Том и би трябвало да измисли нещо по-добро, вместо да се заема с донкихотско хоби, когато техният светски живот вече изискваше толкова много. И, разбира се, скоро след пробуждането на политическото съзнание на Джон Масколови ги поканиха на опера, и то същата вечер, когато имаше годишно отчетно събрание на партийната организация.

— Можем ли да отидем? — попита Клеър с ръка на слушалката.

— Кога?

— В четвъртък.

— Не.

— Защо?

— Имам събрание.

— Не може ли да отсъствуваш?

— Не. Ще ме избират в управителния съвет.

Клеър се намръщи.

— Управителния съвет — повтори тя с досада и презрение. — Какво да отговоря на Мери?

— Каквото искаш.

Джон се опита да анализира враждебността на жена си към убежденията му и да пропъди неприязненото си чувство към нея. Ясно беше, че тя смяташе възгледите му за неискрени — че според Клеър той се беше върнал към тези убеждения не защото вярваше в тях, а за да я критикува и унижава.

За момент Джон се запита дали това не беше истина. Разбира се, именно нейната забележка в колата го беше накарала да телефонира на Гордън Прат; и той си спомни как на първата си среща с Клеър беше

спорил с нея — беше атакувал традиционните ѝ схващания за политиката и морала, докато доводите ѝ бяха разбити и устните, които ги изразяваха, нямаха какво повече да кажат и пасивно чакаха да бъдат целунати от победителя. Или както каза Гордън на времето: „Младият задник на тая провинциалистка е твоята Бастилия.“

Но също като варварите, нахлули в Рим, той беше прелъстен от нейните схващания. Джон беше спечелил битката, ала бе загубил войната. Животът, който водеха след сватбата, отразяваше нейните, а не неговите ценности, така че естествено беше Клеър да гледа на новия му бунт като на косвена критика срещу самата нея. Тя обаче отиваше твърде далеч, ако допускаше, макар и за момент, че онова, което му бе казала в колата след вечерята у Масколови, го е накарало да грабне социалистическата брадва и да се опълчи срещу нея. Типично е за жената — мислеше той — да отъждествява интелектуалните процеси с личните конфликти. Сега, спомняйки си, че тя го беше заплашила да му се смее заради дейността му като социалистически активист, Джон не се почувствува нито обиден, нито дори засегнат. В известен смисъл беше дори доволен, защото това показваше, че е променил насоката на живота си встрани от тези, които се интересуват само от тенис и от борсата.

От друга страна, въпреки че беше възстановил (в собствените си очи) безкористната и великодушната част от своята личност, все още не се беше освободил напълно от снобизма си. Намираще сегашните си другари от местния клуб на лейбъристите също толкова скучни и непривлекателни, както и онези от лейбъристкия клуб в Оксфордския университет от преди двадесет години: и макар светските кръгове вече да не го привличаха, той все пак съжаляваше, че социалистическите убеждения, изглежда, бяха несъвместими с физическата красота и чувство за хумор. Затова се стремеше да компенсира и колкото повече трябваше да се занимава със сериозните проблеми на обществените приходи и разходи, толкова по-често си уреждаше обеда с Джили Маскол.

ГЛАВА ПЕТА

Той пристигна за първата среща в „Дон Жуан“ на Кингс Роуд изнервен по две причини — първо, защото можеха да ги видят приятели и познати и срещата им да бъде изтълкувана зле; и второ, защото с обикновените си дрехи в убит цвят, толкова естествени за съда, но не на място тук, в Челси, щеше да падне в очите на момичето, преди още да има възможност да му се хареса. Посочиха му масата, която беше запазил, и той поръча чаша „Пунт е Мес“. Хвърли поглед върху менюто, потръпна при вида на цените и почна да яде едно от хлебчетата в панерчето пред себе си.

Келнерът му донесе питието. Времето минаваше. Почувствува се неловко, че седи сам на масата срещу празен стол, и си поръча още една чаша. В един и четвърт обмисляше дали ако тя не дойде, да излезе от ресторанта, или да обядва сам. Точно тогава се появи Джили Маскол. Тя се огледа, видя Джон и тръгна към него — като се усмихваше, разкопчаваше палтото си и по пътя събори хлебчетата от една маса.

— Съжалявам, че закъснях — каза тя.

Джон стана от мястото си. Един келнер мина след Джили, събра хлебчетата от пода и пое палтото ѝ.

Седнаха един срещу друг.

— Тези проклети автобуси — рече Джили. — По-добре да ги нямаше, защото никога не знаеш кога ще дойдат. Чаках часове и трябваше да взема такси...

— Съжалявам — каза Джон.

— Господи, вие не сте виновен. Надявам се, че не бързате за някъде.

— Не.

Погледнаха менюто.

— Когато обядваш с по-възрастен мъж — рече Джили, — хубавото е, че не трябва да се притесняваш кое колко струва.

Джон се понамести на стола. Тя си поръча авокадо със скариди и телешко филе.

— С какво се занимавате сега? — попита Джон.

— О, все с този досаден курс за секретарки — отвърна тя. — И излизам с пъпчиви младежи вечер. Наистина Лондон ме разочарова.

— Какво очаквахте?

— Не знам. По-интересни хора, предполагам. Младежите са скучни, но такива са и възрастните. Живях у Хенри и Мери през първата седмица, когато дойдох тук, и мислех, че ще срещна интересни хора, но и техните приятели са досадни.

— Като мен.

Тя замълча и го погледна изпод миглите си с настойчив, отмерен поглед.

— Не беше досадно да ме поканите на обяд.

— Може би не. — Джон отчупи друго парче хляб. — И бих казал, че ако ни видят моите досадни приятели, ще бъдат, меко казано, шокирани.

— Бих могла да съм ви племенница.

За момент Джон помисли за дъщерята на сестра си — прилежна ученичка в гимназията в Ливърпул — и я сравни с обаятелното момиче, което седеше срещу него.

— Не бихте могли — каза той, като поклати глава.

— Тогава ваша кръщелница.

— Да.

— Като стана дума за кръстници — рече Джили, — познавате ли семейство Крийли?

— Малко.

— Вярно ли е, че дъщерите на Дженифър Крийли са от различни мъже и че истинските им бащи са им кръстници?

— Аз чух нещо друго — каза Джон.

— Какво? Кажете ми!

— Чух, че бащите са мъжете, чиито къщи тя е декорирала девет месеца преди раждането на децата.

— Аха, трябва да кажа на Миранда.

— Коя Миранда?

— Миранда Крийли. Момичето, с което живеем в един апартамент. Тя е най-голямата дъщеря.

— Но тя знае ли? За различните бащи?

— Разбира се, че знае.

— Кой, по дяволите, ѝ е казал?

— Прочела го е в списание „Прайвит ай“.

— Ужасно!

— Не мисля, че много се вълнува. При това тя смята, че нейният баща е истинският ѝ баща, защото тя е първата. Но Лора — сестра ѝ — въобще не прилича на баща си. Не прилича много и на кръстника си.

— Кой е той?

— Дядо ми. — Джили избухна в смях и тъй като държеше чашата си под носа, виното се разля по покривката и остави малки морави петна. Тя сякаш не забеляза. — Смешно е, нали? Искам да кажа, това значи, че Лора Крийли би могла да ми е леля. Но аз ще ѝ кажа за теорията с декорирането.

Чинията с авокадо беше поставена пред Джили и тя започна да се храни лакомо, но изискано. Джон я наблюдаваше — дългите ѝ тъмни мигли бяха намазани с грим, разпиляната ѝ кестенява коса падаше върху лицето ѝ; малкият ѝ червен език се показваше между идеалните устни, за да оближе една струйка от коса. Забеляза, че ноктите ѝ са дълбоко изгризани.

— Това шокира ли ви? — попита той.

— Кое?

— За Крийли?

Джилли вдигна рамене.

— Не особено. Но престанах да си правя илюзии... Впрочем и с Миранда е същото.

— Вашето поколение няма такива проблеми.

— Защо?

— Благодарение на противозачатъчните таблетки.

— Да, предполагам, че сте прав. — Тя изяде и последното резенче авокадо и се облегна назад с въздишка.

— Имате ли приятел? — попита Джон.

— Не, нямам определен приятел.

— А не харесвате ли някого?

— Не. Толкова са отегчителни.

— И Гай ли ви се струва отегчителен?

Тя се изчерви.

— Малко.

— Тогава трябва да потърсите някой по-възрастен — рече Джон с усмивка.

— Да — отговори тя и за трети път се втренчи в него без усмивка.

Сега разговорът се прехвърли на тема кино и театър, Хенри и Мери, Норфолк — и през цялото време Джон следеше само наполовина това, което тя говореше, толкова го разсейваше физическото ѝ съвършенство. Не че я харесваше: по-скоро беше изненадан както в момента, когато за пръв път видя новородения си син, когато зърна миниатюрните му пръстчета. Джили Маскол нямаше нищо миниатюрно, но въпреки грима и несръчната ѝ агресивност, тя беше неподправен пример на момиче в разцвета на своята младост. Джон виждаше само ръцете, лицето, шията, косата ѝ. Останалата част от тялото ѝ беше скрита под свободните, широки дрехи, които бяха на мода. Ако беше гола, той би бил също толкова очарован от розовите ѝ гърди и от мекия ѝ плосък корем. Разсъждавайки така, той си я представи гола и за пръв път въображението му се разпали.

Докато пиеха кафето, Джили го попита неочаквано дали Клеър знае, че обядват заедно.

— Още не — отговори Джон, сякаш е бил много зает, за да спомене на жена си за това.

— Ще ѝ кажете ли?

— Не виждам защо не.

— И аз не виждам защо не — каза Джили бързо. — Просто сметнах, че трябва да знам, ако Хенри и Мери ме попитат нещо...

— О, не го пазете в тайна — рече Джон.

— Добре.

— Освен... — Той се поколеба.

— Какво?

— Би било хубаво да обядваме още веднъж заедно. Разбира се, ако искате.

— Искам естествено — каза тя с готовност. — Затова и попитах. Не бих желала да ви създам неприятности.

— Тогава по-добре да го запазим между нас — рече Джон. — Ще кажем само ако някой ни види.

— Добре — каза Джили. — Идеално.

ГЛАВА ШЕСТА

Тази съботна утрин Джон се събуди във вилата от виковете на децата си, които вдигаха врява долу в кухнята. Погледна часовника на нощната масичка до себе си и видя, че е осем. Изглежда, Том и Ана сами си приготвиха закуска, затова Джон се обърна и отново затвори очи.

Не можа да заспи. Рядко заспиваше, щом като веднъж се беше събудил, но тъй като беше събота, почувствува се някак задължен да се излежава, сякаш един час повече беше удоволствие, на което трябваше да се наслади като на слънчева баня или на музика от стерео-грамофон. Поради това в мозъка му не нахлуха нито нереалните и абсурдни видения на дълбокия сън, нито ясните, систематизирани мисли, които в будно състояние го правеха толкова добър адвокат; само неясно безпокойство и фантазии преминаваха в ума му, засягайки бегло и безразборно въпроси от рода на подходящия му данък, състоянието на градината или покупката на нова кола.

Тази съботна утрин мисълта му полусъзнателно се върна на изтеклата седмица в Лондон и се спря — донякъде с тревога, донякъде с наслада — на Джили Маскол. И след като си припомни изминалата седмица, мисълта му се насочи към бъдещето: започна да си представя следващата им среща. Усмихна се вътрешно, като си я представи как се смее на остроумните му забележки: тя продължава да насочва към него тези преки, парещи погледи, а към края се оплаква, че се е запушил каналът на кухненската ѝ мивка и въпреки че има някакъв уред за тази цел, нито тя, нито Миранда са достатъчно силни, за да изтеглят отвътре натрупалите се чаени листа, мазнини и каквото има още там...

Този следобед Джон не е зает и предлага да иде с нея, за да види какво може да направи. Отиват в апартамента. Отпушва канала. Тя предлага да направи кафе. Сядат, пият кафето и разговарят. Той се приближава до нея. Целуват се. Нейните пасивни, неопитни устни се притискат колебливо към неговите. Той я държи в прегръдките си. Гали я. Търпеливо и нежно сваля дрехите ѝ. Желание и благодарност се смесват в очите ѝ. Разголва розовите ѝ гърди с мънички детски

зърна. Протяга ръка към корема ѝ. Поколебава се, като си спомня колко е млада. „О, моля те!“ — прошепва тя. Продължават. Внимателно като художник и сръчно като хирург той се люби с нея, докато от малката ѝ розова уста се изтръгна възторжен стон, а после вик и тя за пръв път разбира, какво велико нещо е сексуалната любов.

На леглото до него Клеър се обърна с въздишка. Изпод завивката се чу глух звук. Тя се надигна на лакът и се наведе над него да погледне часовника. Миризмата на пуснатия от нея газ се смеси с киселия утринен дъх на устата ѝ. Отпусна се в леглото си, изсумтя, занамества се тромаво като слон и притихна: рано беше още за ставане.

Тялото на Джон беше следило въображението му, но не докрай. За момент той си помисли дали да не се примъкне до неподвижното бедро на полуспящата си жена: но тъй като контрастът между розовата чистота на Джили Маскол и наедрялата, дъхаща на лошо Клеър Стрикланд беше толкова голям и тъй като децата всеки момент можеха да се втурнат при тях, и тъй като нуждата да уринира беше по-голяма от нуждата да отделя семе, Джон се надигна от леглото и залитайки, се отправи към банята.

Последва типична събота — разходка до Марлбъро сутринта; събиране и изгаряне на листа следобед. Том вървеше след баща си като кученце и упорито настояваше да му помага във всяка работа, макар че греблото беше прекалено голямо за десетгодишно момче.

Както винаги ставаше с Том, Джон трябваше или да сведе работата до игра, или да я върши сам. Накрая остави Том да чисти тревата с греблото, а той се хвана да събира листата с ръце. Но през цялото време — когато гумените му ботуши затъваха във влажната трева и дробовете му издишваха пара в студения въздух; когато се усмихваше на сина си, викаше по него или пак се усмихваше, — през цялото това време мисълта му беше насочена към образа на Джили Маскол.

Стъмни се. Клеър ги извика на чай. Той седеше в кухнята, ядеше кифлички с масло и пиеше чай с веселите си деца и тихата си усмихната жена. Приятно му беше: но както понякога ставаше, когато е в компания — да се поглежда отстрани и да не може да познае този

приказлив домакин, който налива вино на приятелите си, — тъй и сега мислено изживяваше различни сцени от една романтична драма с Джили Маскол в главната младежка роля. Съзнанието му беше нещо като бинокъл, с който последователно си служеха различните центрове на мозъка му — оживената му бърливост, пропитата му с хормони фантазия, бащинската му загриженост, практичните му разсъждения, апетитът на стомаха му. Бинокълът се насочваше наслуки към детето, към листата, към Джили, Клеър и кифличките. Без участието на съзнанието всеки от тези центрове оставаше безучастен, но не мъртъв и тъй като мисълта му докосваше всеки поотделно, комбинацията от различните образи, ако можеше да се види, щеше да съдържа отделни сцени, както при калейдоскопа, а не една цялостна, завършена и ясна картина, както при бинокъла.

Един от тези центрове управляваше съвестта му. Макар и скептик, Джон правеше разлика между добро и зло — вярваше, че неговата етика, основана на благоприличието и здравия разум, е поустойчива от католическия морал на Клеър, който включваше такива съмнителни понятия като грях и изкупление. Джон обичаше да казва, че сам е автор на нравствените си норми, както сам е развил вкусовете си в музиката и изобразителното изкуство; и ако случайно беше стигнал до заключенията на още много обикновени англичани на средна възраст, това само потвърждаваше убеждението му, че неговите изводи са правилни.

Моралът му, подобно на английските закони, се основаваше не толкова на абстрактни принципи, колкото на всеки отделен случай; в същност неговият морал беше пряко свързан с морала на законите не само защото Джон служеше на закона и съответно беше възприел неговите стойности, но и защото самият закон беше определен от практични буржоазни моралисти като Джон. Някой циник би казал, че зад всичко това стои един прост принцип: правилно и разумно е да се прави това, което той и приятелите му правят, и неразумно е да се прави онова, което те не правят. Така побоищата и обирите на магазини се наказват, а половите извращения и прелюбодеянието — не, защото много, ако не и повечето от приятелите на Джон бяха или содомити, или прелюбодейци, но никога не биха се сбили в кръчма или обрали магазин. В това отношение Джон Стрикланд се отличаваше от

баща си и в тази разлика се отразява промяната в моралното поведение на едно цяло общество.

Джон самият не беше постоянен и възторжен прелюбодеец като Хенри Маскол. Той беше имал само една-две кратки връзки с други жени — когато Клеър беше кисела и бракът им изживяваше криза; но те го бяха научили, че изневярата създава повече грижи, отколкото удоволствие. И повече разноски. И оттогава — през последните седем-осем години — той беше достатъчно доволен и зает, за да не се занимава с подобни връзки.

Все пак това беше свързано повече с навика и удобството, отколкото с доброто и злото; тъй че сега, когато Джили Маскол се задъхваше от страст в представите му, никакви скрупули не му пречеха да се люби в мечтите си с нея. Идеята, че „... всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействувал с нея в сърцето си“, му изглеждаше също толкова глупава, колкото и склонността на приятелките на Клеър от манастира да се давят еднакво и в дълбока, и в плитка вода, като се хвърлят в леглото с първия срещнат.

Затова Джон не изпита срам, че в съботната нощ, вместо да се люби с жена си, предпочете да ѝ обърне гръб и с доволно изражение още веднъж да си представи как обядва с Джили Маскол. В края на краищата тя приличаше повече на момичето, за което се беше оженил, отколкото на тридесет и две годишната жена, която лежеше до него.

ГЛАВА СЕДМА

Всеки път, когато Джон се виждаше с Джили Маскол, това хубаво, но иначе обикновено момиче все повече го завладяваше. Всичко, което тя правеше или казваше, сякаш подсилваше нейния чар. Той изучаваше несръчните ѝ жестове, като че ли наблюдаваше грациозните движения на балерина, и слушаше в захлас баналните ѝ забележки и глупавите ѝ шеги. Ако нещо го възпираше, когато обядваха заедно, да ѝ разкрие своята страст, то не беше от морални задръжки, а поради типичния за англичанина страх да не заприлича на глупак.

Ето защо в разговорите той предпазливо се приближаваше към признанието — казваше ѝ колко е хубава, колко привлекателна я намира; колко му е приятна нейната компания, колко се е привързал към нея — и ако се наложеше да бие отбой, чувствата му можеха да се обяснят колкото със сексуално влечение, толкова и с едно бащинско отношение. Джон атакуваше, когато усещаше, че комплиментите му не само ще бъдат приети с удоволствие, но и върнати — а те се връщаха с невинно въодушевление: Джили изтъкваше, че тъкмо тя била привързана към него, че тъкмо тя имала полза от неговата зрелост, че тъкмо той, по-възрастният мъж, бил привлекателен за младото момиче и че неговото внимание я ласкаело, но накрая, рано или късно, положително щял да я сметне за скучна.

Това, което не казваше с думи, Джили изразяваше с погледи — с все по-чести и продължителни, жарки погледи. Веднъж тя дори смени кръстосаните си крака под масата, а Джон седеше с разтуптяно сърце и се мъчеше да разбере дали движението беше предизвикано от страстно желание, или просто ѝ беше изтръпнал кракът. Той, разбира се, знаеше, че младите не подбират и беше сигурен, че ако стане любовник на Джили, нямаше да бъде първият. Във всеки случай би проиграл шансовете си, ако доближеше крака си до нейния под розовата покривка, а и не обичаше такива публични демонстрации на полово влечение. Тъй че не предприемаше нищо, а само хващаше ръката ѝ, докато ѝ говореше, както би хванал ръката на дъщеря си.

Един следобед в средата на октомври те излязоха от ресторанта, където бяха обядвали, и застанаха нерешително на тротоара, сякаш и двамата не искаха да се разделят.

— Къде отивате сега? — попита Джон.

— Нямам нищо определено — рече Джили.

— Аз трябва да се срещна с един колега в четири — каза Джон, — но бихме могли да се поразходим в парка.

— Само че ще вали — отвърна Джили, като погледна сивото небе.

— Не е изключено.

— Защо не дойдете да видите апартамента? — предложи Джили.

— Добре — рече Джон с глас, който трябваше да прозвучи, като че ли предложението ѝ беше съвсем естествено, но въпреки това беше дрезгав. Той погледна часовника си. — Ще дойда съвсем за малко.

Спряха такси. След десет минути стигнаха до Уорик Скуеър, Джон плати на шофьора, а Джили извади ключовете си от чантата. Той я последва до стълбите, гледайки хубавите ѝ крака над лачените ѝ ботуши. Почувствува се развълнуван и радостно възбуден като шестнадесетгодишен хлапак. „Това е — помисли си той. — Положението се изясни. Няма връщане.“

Стигнаха третия етаж. Джили отключи вратата и Джон влезе след нея в малко антре. Съблякоха палтата си и минаха във всекидневната. Тя беше точно такава, каквато Джон очакваше: обзаведена безлично и украсена с красиво изписани покани, забодени върху полицата над газовата камина — едни за Джили Маскол, а други за Миранда Крийли.

— Ще ви покажа апартамента — рече Джили.

Джон я последва в кухничката, чиито прозорци гледаха към покриви и към задните стени на други къщи. В умивалника стояха няколко немити чаши и чинии, а на бюфета беше оставен отворен буркан с мляно кафе.

Продължиха по-нататък. Джон хвърли поглед на облицованата в зелено баня и влезе в спалнята на Миранда — двойното легло стоеше неоправено, отрупано е купчина смачкани дрехи.

— А това е моята стая — каза Джили.

Нейното легло беше единично и грижливо покрито с бродирана кувертюра. Синята нощница беше сгъната върху възглавницата. На

скрина беше поставена в рамка снимка на родителите ѝ, а върху тоалетката до пластмасовата опаковка на сух дезодорант и спиралата за мигли бяха наредени няколко стъклени животни — слон със зелен хобот, кон с розови крака, маймунка с жълта опашка. Джон погледна книгата на нощната ѝ масичка: „Как се отглеждат понита“.

— Имате ли пони? — попита той.

Джили се изчерви.

— Ами... имам кон... в същност кобила. Мислех, че може да поиска да си има жребче.

Тя се насочи към вратата, като че ли желаше Джон да излезе от спалнята ѝ. Върнаха се във всекидневната.

— Как го намирате? — попита Джили.

— Кое?

— Апартаментата.

— Разбира се, много ми харесва. Имали сте късмет, че сте го намерили.

Тя, изглежда, долови известна неискреност в тона му, защото каза бързо:

— Още не сме го подредили съвсем. Тук сме само от един месец. Но смятам, че накрая ще стане хубав.

— Вече е хубав — рече Джон, като си мислеше колко много този безличен апартамент подхожда на неоформения характер на седемнадесетгодишното момиче.

Стояха един до друг пред газовата камина.

— Искате ли кафе? — попита тя.

Джон се обърна към нея с усмивка:

— Не, наистина не.

— Тогава...

Той сложи ръка на рамото ѝ, а тя се наклони към него и срамежливо вдигна ръце, за да го прегърне. Целунаха се, но устните на Джили не бяха неопитни, както Джон си беше представял. Напротив, те се разтвориха и езикът ѝ се стрелна измежду зъбите, за да докосва и гали неговия.

Объркан от противоречивите впечатления, че Джили е невинна и същевременно опитна, Джон може би щеше да се отдръпне, ако не беше повлечен от потока на сексуалното желание. Покорни на природата повече, отколкото робите са били на царя, ръцете му

притиснаха тялото ѝ и той почувствува твърдите ѝ гърди под жилетката от кашмир. Косата ѝ гъделичкаше лицето му: през тесните си ноздри Джили дишаше ускорено, вкопчила в сакото му малките си ръце с изгризани нокти. Тъкмо се запътиха към дивана и чуха, че външната врата се отключва.

— Трябва да е Миранда — рече Джили, зачервена, но невъзмутима.

— Очаквахте ли я да си дойде? — попита Джон с раздражение.

Джили вдигна рамене и в същия миг едно едро русо момиче влезе в стаята и ги изгледа любопитно.

— Миранда — каза Джили с победоносно изражение, — това е Джон Стрикланд.

Ръкуваха се.

— Познавате ли родителите ми? — попита русото момиче.

— Познавам ги — рече Джон.

Седнаха на дивана и започнаха разговор за общи приятели, а Джили отиде в кухнята да направи кафе. Когато се върна с чашите, Джон улови в палавия поглед към приятелката ѝ някакво мълчаливо послание, което не можа да разбере. В четири без двадесет стана да си ходи. Джили го изпрати до вратата.

— Благодаря за кафето и за това, че ми показахте апартамента — каза той. — Имали сте голям късмет, че сте го намерили.

— Скоро ще си поканим гости за вечеря — каза Джили. — Трябва да дойдете. И Клеър, разбира се.

Отново се целунаха в устата и отново езикът ѝ се стрелна измежду зъбите като лалугер из дупка.

— Ще се видим скоро — прошепна Джон.

— Добре — също шепнешком отвърна тя. — И благодаря за обяда.

ГЛАВА ОСМА

Джон се отби в кабинета си следобед, за да вземе досието с делата за следващия ден. Там намери бележка да телефонира на приятеля си — социалиста Гордън Прат. Като мислеше хем за случая, за който беше говорил с юридическия съветник, хем за Джили Маскол, Джон се обади и си определи среща с него да пийнат нещо на път за в къщи.

Кръчмата на Нотинг Хил Гейт беше тяхната квартална кръчма, когато живееха заедно, но и тя се беше променила като всичко друго. Практичната мебелировка от 50-те години беше заменена с плюшен декор като в увеселителен параход по Мисисипи и докато някога пиеха бира, сега си поръчаха двойно уиски — Гордън чисто, а Джон — с малко сода.

— Няма да те задържам — каза Гордън. — И двамата ни чакат жените в къщи. Исках само да знам дали още би желал да се кандидатираш за депутат.

— Да, искам — рече Джон. — Напоследък съм доста активен.

— Знам — каза Гордън. — Интересувах се. Питам направо в управителния съвет. Направи ми много силно впечатление.

— Не е бог знае какво, стига да намериш време.

— Мислиш ли, че ще те предложат за кандидат?

— Не, защото кандидатът е вече определен.

— Знам. Нямам пред вид този избирателен район. Трябва да те включим във втория списък на транспортните профсъюзи. Това е само първата крачка.

Джон се почеса по бузата.

— Няма да е много трудно.

— Сещаш ли се кой е Джек Вон?

— Да. Един нисък и мургав човек от управителния съвет.

— Каза, че ще те предложи и ще намери някой да го подкрепи.

— И какво ще стане след това?

— Ако управителният съвет и транспортният профсъюз те одобрят, а те ще те одобрят, влизаш във втория списък. Можеш да

бъдеш предлаган за избиране навсякъде в страната.

— И хуквам по предизборни конференции.

— По принцип да, но за теб сме намислили нещо друго.

Джон слушаше възбудено.

— Районите Хакни и Харингей — рече Гордън.

— Е, какво?

— Мястото на лейбъристкия кандидат там е почти сигурно. Или поне досега беше. Бил О'Грейди им беше депутат сума години. За следващите избори се оттегля.

— Ясно.

— Техният управителен съвет е много затруднен в избора на новия кандидат. Там е пълно с емигранти и ония от „Трибюн“ искат кандидатът да бъде чужденец. Било крайно време да имаме цветнокож депутат и затова са изровили отнякъде някакъв пакистански троцкист.

— Какво лошо има в това?

— Всичко. Първо е троцкист, но това не е ново. По-важен е цветът на кожата му, защото ние в лейбъристка партия може да сме за расово равенство и цветнокож депутат да ни се струва подходящ, но добрите стари гласоподаватели от работническата класа не мислят по същия начин. Така че не само те ще гласуват до един за депутат от консерваторите, но дори и проклетите тукашни емигранти няма да са за него, защото всичките са кипърци. Пакистанците живеят в Брент.

— Е, от мен какво се иска? — попита Джон.

— Транспортният профсъюз очаква, че в управителния съвет ще се стигне до безизходица в спора между тези, които настояват да представят цветнокож кандидат, и другите, които искат да издигнат някакъв ирландски гангстер — приятелче на О'Грейди. Ето защо транспортният профсъюз ще иска да издигне човек, напълно различен и от двамата...

— Но хората от „Трибюн“^[1] няма да гласуват за мен.

— Ще гласуват по-скоро за теб, отколкото за ирландеца. Той е доста по-десен от Инок Поуъл.

Джон стана и взе от бара още две чаши уиски.

— Поласкан съм, дето смяташ, че мога да се справя — каза той, като се върна.

— Ще бъде добре за всички — отвърна Гордън. — Партията иска да запази мястото, което абсолютно сигурно ще изгуби, ако се

кандидатира пакистанецът. Тя иска също в Камарата на общините да влязат способни мъже на твоята възраст. Вчера говорих с един човек от кабинета в сянка. Той мисли, че през следващите няколко години ни чакат доста изпитания. Повишаването на цените на петрола означава затягане на коланите. Това няма да се хареса на никого — най-малко на работническата класа. Съветът на профсъюзите вече се отказва от част втора от исканията си за надниците. През следващия месец ще бъде събранието на миньорите и както чувам, те щели да гласуват да се забрани извънредният труд и може би дори да обявят стачка.

— Кога Хакни и Харингей ще изберат своя кандидат?

— След Коледа. Но нямаш много време, за да те опознаят. Ще трябва да действуваме колкото може по-бързо. — Гордън допи уискито си.

— Много мило от твоя страна, че правиш всичко това за мен — каза Джон.

Гордън го изгледа настойчиво:

— Не го правя само за теб, Джон, колкото и да те обичам. Работя за теб, защото мисля, че можеш да стигнеш далеч; и ако малко повървя по твоя път, ще стигна по-далеч, много по-далеч, отколкото ако вървя сам.

[1] Група от лявото крило на лейбъристките членове на Парламента, които споделят политическата линия на вестник „Трибюн“. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ДЕВЕТА

Вечерта Джон се върна в къщи в отлично настроение, приповдигнато от това, че Джили Маскол го беше оценила като мъж и от вярата на Гордън Прат в политическата му кариера. Той влезе при Клеър, която пишеше писма, обърната с гръб към вратата, и я целуна по врата като син, който целува майка си, след като е получил награда в училище.

— Остави писането за после — каза той — и ела да пийнем по нещо.

Тя го последва.

— Ти май вече си пийнал.

— Срецнах се с Гордън на път за в къщи — рече Джон.

— Дай ми тогава малко водка. Ще се опитам да те настигна.

— Ще излизаме ли? — попита той жена си, като ѝ подаваше чашата.

— Хенри предложи да отидем на кино, ако искаме.

— Нямам нищо против да отидем на кино — рече Джон, — но не бих могъл да изтърпя ресторанта след това.

— Защо? Да не си обядвал в ресторант?

— Да. С един скучен юридически съветник, когото познавам от „Оксфорд“.

— Мога да извадя нещо готово от хладилника и да го оставя във фурната.

— Чудесно. — Джон седна в един фотьойл срещу жена си с чашка уиски и сода. — Екс! — каза той с престорен американски акцент, което беше толкова необичайно за нормалното му поведение, когато се върнеше от работа, че Клеър го изгледа любопитно и го попита какво е правил през деня.

— Нищо особено.

— Изглежда, като че ли си спечелил някое трудно дело.

Той я погледна и забеляза, че нещо се е променила.

— Не — рече. — Не съм бил в съда. Просто обядвах с един колега, това е всичко.

— Тогава защо си в толкова добро настроение?

— Ами... — Той се поколеба, усмихна й се и каза: — Страх ме е, ако ти кажа, да не разваля твоето настроение.

— Чакай да видим мога ли да позная... Направили са те кралски съветник?

Джон се намръщи.

— Не.

— Обядвал си с хубава блондинка?

Джон я изгледа: тя си оправяше полата.

— Обядвах с един колега.

— О, да, разбира се. Добре, предавам се.

— Възможно е да бъда предложен за депутат в Парламента.

— А!

— Помислих, че това може да не те зарадва.

— Радвам се — рече тя. — За теб.

— Твоят живот няма да се промени от това.

— Ще трябва ли да давам приеми?

— В днешно време не. И не в лейбъристката партия. Още по-малко в Хакни и Харингей, освен ако говориш гръцки, урду или суахили.

Клеър се усмихна.

— Не могат ли да ти намерят английско място?

— Ще се превъплътят в Ал Джолсън. Ще изпопадат от възторг.

Той хвърли поглед на вечерния вестник, който стоеше на дивана до него. Чу се тихо боботене и чашите на подноса зазвънтяха, защото минаваше влакът на метрото. Това беше неприятен недостатък на къщата им на Холанд Парк: затова и бяха успели да я купят сравнително евтино.

— Обещах на Том, че ще отидеш да му пожелаеш лека нощ — каза Клеър.

Джон въздъхна.

— Добре. — Стана и отново погледна Клеър. — Нещо си се променила — каза той.

— Направила съм си косата.

— Точно това е. — Той се насочи към вратата. — Нали нямаме някакъв особен ангажимент?

— Не. Защо?

— Обикновено си правиш косата, преди да отидем на гости.
Клеър се прозина.

— Да, но тя беше толкова грозна, пък и не ходим никъде, тъй че предпочетох все пак да я направя.

— Много добре изглеждаш — каза Джон, — и блузата, и полата ми харесват.

— Благодаря — каза Клеър. — Точно както трябва да изглежда жената на депутат в Парламента, не мислиш ли?

ГЛАВА ДЕСЕТА

Джон телефонира на Джили от кабинета си на другия ден следобед и предложи да се срещнат, за да пият по нещо в „Риц“. Ала Джили трябваше да ходи „на някакъв глупав коктейл“ с майка си. Тогава Джон я попита дали би искала да обядва с него следващия понеделник, най-близкия му свободен ден.

— С най-голямо удоволствие — отговори Джили така разпалено, че ядът му, задето не може да я види същата вечер, се стопи.

Поговориха още малко. Джон искаше да я попита дали могат да разчитат, че няма да бъдат безпокоени от Миранда в понеделник следобед в апартамента; но въпросът не само му се стори груб и неделикатен, но и можеше да бъде чут от някой негов колега в кабинета. Ето защо той само повтори уговорката да се срещнат в понеделник в „Дон Жуан“ на Кингс Роуд и изрази надеждата, че тя няма да бърза след това.

Дори и след като се прекъсна линията, по която идваше гласът ѝ, Джили Маскол не излезе от мислите му. Джон мечтаеше за нея не само платонически, но и кроеше планове къде да съблече и да се радва на това свършено тяло. Ако можеха да бъдат сигурни, че Миранда няма да се върне, тогава квартирата ѝ щеше да свърши работа — независимо от ограниченията на единичното легло и патоса на стъклените животни. Ако ли пък не можеха да са сигурни, че ще бъдат сами, тогава вероятно трябваше да запази стая в хотел. Дали това щеше да ѝ подействува възбуждащо, или може да го сметне за грозно? Лондонските хотели бяха, разбира се, или мизерни, или скъпи и Джон не искаше да плаща за стая, ако квартирата на Джили е свободна. Нито пък желаше да започват в ресторант като „Кларидж“ или „Риц“, щом като по-нататък нямаше да може да си позволява ресторантските му срещи с нея да бъдат на същото равнище.

В четвъртък вечерта, точно след като се беше върнал в къщи, секретарят му телефонира и попита дали е съгласен да отиде в Бирмингам следващия понеделник, за да се яви по едно важно дело.

Изглежда, друг адвокат се беше разболял и секретарят смяташе, че ще може да извлече тлъст хонорар, щом ангажира Джон толкова късно.

— За щастие, сър — каза той, — нищо не е уговорено за понеделник, нали?

— Знам — отговори Джон, — знам, но ми се искаше да... — Той се поколеба, понеже знаеше, че за секретаря нищо не е по-важно от добре платен професионален ангажимент, тъй като за него ще останат десет процента от хонорара.

— Ако имате нещо, не можете ли да го отложите, сър? — попита секретарят.

— Да, разбира се... — рече Джон. — Добре.

Затвори телефона и известно време седя подтиснат, защото трябваше да пропусне обедата си с Джили. Единствената полза, която можеше да се извлече от това, беше, че заетостта му можеше евентуално да ѝ направи силно впечатление. Но същата вечер, докато вечеряха с приятели, той изведнъж си спомни как се беше срещнал с една от бившите си любовници в провинциален хотел. И тогава беше отишъл в оня град по дело. Ако можеше да убеди Джили да дойде в Бирмингам за една нощ, можеше с чиста съвест да спят в хотелска стая и разносните щяха да се приспадат от данъка върху хонорара.

Следващата сутрин, преди да отиде в съда, Джон се опита да се обади на Джили. Никой не отговори. Отново се опита от външен телефон към обед, но успя да се свърже едва в пет и половина от кабинета си.

Обади се Миранда.

— Там ли е Джили? — попита той.

— Няма я.

— Миранда ли е?

— Да.

— Обажда се Джон. Джон Стрикланд.

— Знам. Познах гласа ви.

— Знаете ли кога ще се върне Джили?

— Замина за събота и неделя.

— Аха. — Той замълча. — Знаете ли къде?

— В Норфолк. При дядо си и баба си.

— Да. Добре. Ще се опитам да я намеря там.

Той затвори телефона и затърси в тефтерчето си номера на семейство Маскол в Норфолк. Тъкмо щеше да се обади, когато помисли по-внимателно. Джили можеше още да не е пристигнала, а лейди Маскол, ако тя се обадеше, щеше да познае гласа му. Седна на бюрото си и като дъвчеше молива, чудеше се как да я намери — дори само за да отложи обед в Лондон. Погледна часовника: още нямаше шест. Твърде възможно беше писмо, изпратено с бърза поща, да стигне Норфолк до следващата сутрин. И той надраска кратка бележка:

„Скъпа Джили — дългът ме зове в Бирмингам в понеделник, така че не мога да обядвам в «Дон Жуан». Защо не се измъкнеш и не дойдеш в Бирмингам? Може да се регистрираме в хотел «Палас» като мистър и мисис С. и да ядем хайвер в леглото. Остави съобщение на портиера, за да знам дали можеш да дойдеш. Непременно опитай. Ужасно ми липсваш. Джон.“

И пусна писмото на път за в къщи.

Прекара седмичната си почивка в Лондон и в събота следобед излезе на разходка в Кезингтън Гардънс с Клеър, Том и Ана. Том имаше корабче с електрически мотор, което искаше да изпробва на кръглото езеро, а през това време Джон седеше на една пейка наблизо и наблюдаваше другите трима членове на семейството си. Клеър се беше навела над сина им и слънцето огряваше гъстата ѝ кестенява коса. Джон остана поразен колко хубава изглежда жена му в бледата светлина на този октомврийски следобед. Очертанията на стройното ѝ тяло и усмивката на миловидното ѝ лице така ярко контрастираха с неговите бурни емоции, че за момент Джон се почувствува глупак и пожела никога да не беше срещал Джили Маскол.

Но слънцето се скри зад един облак и те се прибраха да пият чай. Децата се скараха кое предаване да гледат по телевизията; Клеър го гледаше накриво, защото беше забравил да даде електрическата ютия на поправка, а Джон се цупеше, защото Клеър не беше изхвърлила боклука. Всеки смяташе изхвърлянето на боклука за работа на другия и затова се редуваха, но кофата винаги се препълваше и найлоновата торба не можеше да се затвори и запечата с белите лепенки. И сега,

когато Джон извади торбата от кофата, тя се скъса и на пода се посипаха пилешки кости, утайка от кафе и какво ли не още.

Той се оттегли във всекидневната на горния етаж. Отдолу мина влак. Чашите зазвънтяха на подноса и Джон видя, че са мръсни. Погледна през прозореца в полумрака: хората на улицата бързаха за някое съботно развлечение. От всичките десет милиона лондончани само те нямаха какво да правят тази вечер. Той се прокле, че е вързан със семейството си. Копнееше да бъде с Джили в Бирмингам. Обърна се и взе вестника, за да види как може да убие остатъка от деня с помощта на трите телевизионни програми.

В неделя сутринта Клеър заведе децата на църква, а Джон остана в кухнята по халат да чете вестници. На всеки пет минути поглеждаше към жълтия пластмасов телефон на стената. Искаше му се да звънне на Джили в Норфолк, за да види дали е получила писмото му, дори се упражни да говори на жаргон, както предполагаше, че би говорил младеж на нейната възраст. Но колкото и да копнееше да чуе гласа ѝ, толкова се страхуваше от гласовете на лейди Маскол и на баща ѝ, Годфри Маскол. Затова се отказа да я търси и изчете вестниците, а илюстрираните списания остави за после, когато щеше да е вече готов да иде в тоалетната. Поразчисти малко кухненската маса, преди да се изкачи на горния етаж (когато беше в добро настроение, разчистваше цялата маса), и слезе облечен, тъкмо когато другите трима се връщаха.

Клеър се намръщи, като видя трохите по масата и немитите чинии, но само въздъхна и се зае да ги нарежда в машината за миене на съдове и да приготвя неделния обед. Сякаш да се извини за това, което не беше свършил, Джон реши да поправи електрическата ютия. Разглоби я с отвертка и не намери къде е повредата, но се оказа, че не може да я сглоби отново. Когато обедът беше готов, той събра частите в найлонова торбичка и каза на Клеър, че ще трябва да ги занесе на електротехник.

Печеното месо и суфлето бяха на масата. Джон отвори бутилка с бира. Дъвченето им често се прекъсваше от бърборенето на децата. След дванадесетгодишен брак Джон и Клеър намираха малко теми за разговор извън практическите въпроси на домакинството.

— Гай ще дойде на вечеря във вторник — каза Клеър. — Имаш ли нещо против?

— Не — каза Джон, — но не кани никой друг, защото ще бъде изморен след Бирмингам.

— Той няма да стои до късно — рече Клеър.

— Сигурно и той ще е изморен — забеляза Джон иронично.

Клеър не отговори.

— С какво се занимава сега, след като сезонът на сладоледа свърши?

Клеър вдигна рамене.

— Не знам. Можем да го питаме. — Тя хвърли бърз поглед към мъжа си, защото на лицето му се беше появило прокурорско изражение. — Ще отидем ли на кино следобед... — започна тя.

Беше вече много късно.

— Наистина ми се струва странно — заяви Джон, — че след като толкова пари бяха пръснати за образованието му, брат ти накрая стана хаймана...

Клеър въздъхна и за момент изглеждаше, че няма да отговори, но в очите ѝ проблесна решителност.

— Преценяваш всичко повърхностно — възрази тя.

Джон се сепна.

— В какъв смисъл... повърхностно? — попита той и вече се разтвиваше за кавга.

— Ти се наричаш социалист, а съдиш хората от гледна точка на квалификацията и професионалното им положение.

— Защото това означава, че човек се движи нанякъде.

— Именно. Напред и нагоре. Кариера. Ти, изглежда, не забелязваш, че в живота може да има нещо повече от това да се движиш към върха на професията си.

— Смятам, че в живота има нещо повече от това да продаваш сладолед.

— Разбира се. В живота на Гай също има нещо повече от сладоледа.

— Какво?

— Ами той мисли доста и нарочно си избира проста работа, за да остави мозъка си свободен да мисли. Като Спиноза, който е шлифовал лупи.

— Значи, Гай е нов Спиноза? — попита Джон злъчно.

— Не непременно, но и той мисли...

— За какво?

— За нещата, които ти приемаш като непоклатими дадености. Кариера. Или както той би се изразил, надбягване на плъхове.

— И той ще трябва да се надбягва един ден.

— Може би. А може би не. Но поне ще си е дал сметка за смисъла на всичко това.

Джон напълни устата си с храна — с месо, картофи и зеле — и дъвчейки, каза:

— Не можеш да ме убедиш, че трябва да похарча хиляди лири, за да изуча Том в лицей и в университета само за да философствува след това над очевидни неща. Може да прави това, след като е учил и в обикновена гимназия...

— Ти не разбираш какво искам да кажа — рече Клеър.

— Изразявай се по-ясно тогава.

— Много ви моля да не се карате — рече Том, синът им, и то със същия тон, с който Клеър обикновено се обръщаше към него и Ана.

— Ние не се караме, миличък — каза Клеър. — Ние спорим. Това е нещо друго. — Тя стана, за да даде на децата от суфлето. После се обърна към Джон по-спокойно: — Ти си толкова високомерен и самоуверен. Всички не можем да бъдем адвокати.

— Извинявай — каза той. — Моля, продължавай.

— Гай има добро образование. Не само има диплома с отлични оценки, но и приятелите му са интелигентни. В момента може да са лентяи, но говорят за Маркс и Д. Х. Лорънс, а не за футбол и поп-музика. Те просто изчакват, това е всичко, а и когато решат с какво да се занимават, ще бъдат в състояние да го направят не само защото имат дипломи, но и защото ще знаят какво искат.

— Ако не беше учил в прилични училища — продължи тя, — Гай не би имал нито квалификация, нито интелигентни приятели. Можеше пак да продава сладолед, но нямаше да има квалификацията да работи нещо друго и щеше да мисли само за секс, бира и футбол.

— Разбирам какво искаш да кажеш — рече Джон с търпелив и сдържан тон, — но всичко това се свежда до вечния страх на еснафа, да не би децата му да не се домогнат до отличителния знак на по-висшата каста.

— Искаш да кажеш, че и аз съм еснаф. Но обидата не е отговор на аргументите на противника — отвърна Клеър рязко.

— Какви доказателства имаш ти, че момчетата от обикновените училища не говорят за Хегел и Лорънс?

— Остави Хегел и Лорънс. Има достатъчно доказателства, че не си вземат изпитите.

— Но училището не е виновно. Зависи от каква среда произлизат. Ако сложиш сто деца от културни и възпитани буржоазни семейства в едно училище и сто деца от бедни и невежи работнически семейства в друго и ако дадеш на двете училища еднакви учители и учебна техника, разбира се, че децата от буржоазните семейства ще вземат повече изпити, а работническите деца — по-малко. И в едно и също училище да ги сложиш, пак децата на буржоазията ще вземат повече изпити, защото те са наследствено по-интелигентни и родителите им ги ръчкат да учат, докато на родителите-работници не им пука дали децата им са отлични ученици или не.

— Джон, скъпи — каза Клеър, след като децата си изядоха сладоледа и изтичаха на горния етаж, — не може да бъде и така, и така. Не можеш да говориш, че децата на дребния буржоа при всички случаи се справят по-добре, защото са отгледани в благоприятна среда, и същевременно да твърдиш, че те ще се справят също толкова добре, ако бъдат събрани в училище, претъпкано с децата на лумпен пролетариата, защото училището само по себе си е среда, където децата се надсмиват над това, което не разбират — на Хегел, Лорънс, Моцарт и Гоген.

— Ти си сноб — отговори Джон. — Това е всичко. Ти си старомодна, чист първокласен сноб.

— Пак започваш. Вместо да ме опровергаваш, ме обиждаш. Доколкото те разбирам, мисълта ти е, че понеже поляризацията в обществото е отишла твърде далеч, трябва, сякаш дължим наследствен данък, да заплатим с културата и интелигентността на децата си, за да предотвратим проникването на болшеvizма. — Тя стана и започна да прибира чиниите. — Тоест, ти си демократичен социалист, така ли?

Джон се намръщи. Не само тялото ѝ, но и разсъжденията ѝ се бяха променили, откакто се бяха оженили.

— Не знам откъде си се надъхала с тези десни идеи — каза той. Клеър се изчерви.

— Няма значение — рече тя, — ще трябва да решаваме чак догодина. Така или иначе, Том е записан в „Даунсайд“.

— Ти си го записала. Аз нямам нищо общо с това.

— Не се тревожи. Поемам цялата отговорност.

— Но това няма да ми помогне да получа депутатско място.

— Дотогава ще си го получил. Впрочем всички лейбъристски ръководители изпращат децата си в такива училища.

— Искаш ли кафе? — попита Джон. Той стана и тръгна към печката.

— Защо не? — отвърна Клеър с усмивка.

За разлика от предния ден днешният следобед беше мрачен и влажен. Джон искаше да заведе децата на кино, но като че ли всички филми, които даваха в Лондон, бяха забранени за деца. Върнаха се към неделните вестници и телевизията.

— Защо не се виждаме с никого в почивните дни? — попита той.

— Обикновено ходим на вилата — каза Клеър.

— Трябваше да отидем и този път.

— Ти каза, че искаш да останем тук. Заради Бирмингам.

Джон въздъхна.

— Вярно.

— И на вилата щеше да ти е също толкова скучно.

Той пак въздъхна.

— Може би.

— Имаш нужда от хоби — рече Клеър.

Джон се опита да извади с език жилка от месото, която му беше влязла между зъбите.

— Какво хоби?

— Например дърводелство? Имаме нужда от нови етажерки за книги.

Той изсумтя.

— Ще ти подаря електрически трион за Коледа.

— По-добре стойка за бормашинката.

— Добре, ще ти купя стойка.

По-късно вечеряха, защото трябва да се вечеря: и прибавиха омлет към още несмляното в стомасите им месо. В десет си легнаха. Джон трябваше да стане в шест, за да хване влака за Бирмингам.

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Изложението на Джон пред бирмингамския общински съд беше изслушано в десет и заседанието приключи към четири. Той не успя да убеди съдиите, че едно игрално казино в новия хотел в района Еджбастън ще бъде от полза за обществото, затова пристигна в хотел „Палас“ малко мрачен, какъвто беше винаги когато изгубеше някое дело. Отиде при администраторката и попита дали има някакво съобщение за него от съпругата му. Нямаше нищо.

— Очаквам я да дойде тук — каза той на момичето, — така че бих искал да сменя единичната си стая със стая с две легла.

Намусеното и пъпчиво момиче въздъхна и започна да преглежда едно по едно всички картончета, наредени на таблото пред него.

— Мога да ви дам 526 — каза администраторката неохотно.

— Бих желал да имам най-хубавата стая, с която разполагате — рече Джон.

Тя го изгледа безизразно.

— Нямаме най-хубава стая — каза администраторката с полуразбираем бирмингамски акцент. — Те са или с баня, или без баня.

— Тогава с баня.

— 526 има баня.

— Добре. С двойно легло ли е?

Тя пак го изгледа безизразно.

— С двойно легло ли искате?

— Да. Ако е възможно. Обикновено спим на двойно легло.

— 526 е с две отделни легла — каза тя, като погледна пак таблото си. Отново въздъхна. — Мога да ви дам 432.

— Тя с двойно легло ли е?

— Да. И с баня.

— Чудесно.

Тя се вгледа в лицето му и за момент Джон помисли, че може да е отгатнала защо иска двойно легло, но изражението ѝ беше все така безразлично.

Даде му карта с номера на стаята и един носач дойде да му вземе куфарчето. Джон спокойно можеше да си го пренесе сам, но щеше да изглежда, че не иска да даде бакшиш на носача, затова се изкачиха заедно с асансьора, минаха по дългия коридор и накрая стигнаха до 432-ра стая. Носачът отключи вратата, запали лампите и дръпна пердетата. Джон сложи двадесет пенса в протегнатата ръка и най-после остана сам.

Стаята беше прашна и безлична. Носеше се слаба миризма на лак за мебели и цигарен дим. Влезе в банята, която нямаше прозорец. Клозетната чиния беше покрита със санитарна лента, каквато американците очакват да видят в баните на всички хотели по света, а чашата за миене на зъби беше похлупена с целофанена кесийка. Всичко изглеждаше чисто и хигиенично. Джон изми лицето и ръцете си.

Не се тревожеше, че не го чака бележка на рецепцията. Макар много добре да знаеше, че Джили може да не е получила писмото, други предположения му се въртяха в главата. Ако беше получила писмото, но не можеше да дойде, положително щеше да телефонира в хотела вечерта, за да е сигурна, че ще говори с него лично, вместо да оставя бележка с лаконични извинения на администрацията; а ако ще дойде, както той се надяваше, вероятно предпочиташе да го изненада.

Той седна във фотьойла и събу обувките си. Бяха мокри и го убиваха цял ден. Започна да разтрива пръстите си и опипа влажните си чорапи, като се чудеше дали обувките му пропускат, или краката му се бяха изпотили. Пъхна ръката си в едната обувка, за да види дали има дупка; когато я извади, пръстите му миришеха на влажно.

Събу си чорапите, смени ги с чисти и се върна в банята, за да си измие ръцете още веднъж. Не си носеше други обувки, затова легна в леглото с чорапите и тъкмо щеше да се отпусне да заспи, когато се сети, че ако искаше да го изненада, Джили можеше да дойде направо в стаята му. И като си спомни колко шокиран беше той самият преди много години, когато видя как Гордън се надига от леглото по чорапи, оправи кувертюрата, обу си влажните обувки и седна във фотьойла.

Задряма. Опитваше се да внуши на Джили Маскол да дойде, за да подобри настроението му и да прогони все по-силното му желание да се втурне към гарата и да хване първия влак за Лондон и домашното удобство; но представата за розовите й гърди и голите й крака в тази

мрачна стая го възпря, и той реши да се съвземе с един чай във фойето на хотела.

То беше пълно с бизнесмени и търговски пътници, които вече пиеха джин и уиски. Въпреки това Джон успя да получи чай и топъл сандвич. Зачете един вечерен вестник и когато свърши и вестника, и чая, стана и отиде до рецепцията да попита още веднъж дали жена му не е поръчала да му предадат нещо. Не се беше обаждала.

Върна се в стаята си и загледа телевизия. В един момент, докато беше в банята, чу телефонен звън. Втурна се да се обади, но нямаше никой: звъненето идваше от телевизора. Телефонистката го попита кой номер иска и той я помоли да го свърже с номера на Джили в Лондон. Никой не се обади.

Към девет беше вече изгубил надежда и беше гладен. Писмото му можеше да не е пристигнало в Норфолк и той се запита как е могъл да вярва, че ще пристигне. В понижено настроение слезе с асансьора във фойето. Не посмя пак да запита дали някой се е обаждал, но се позавъртя около рецепцията, за да го види администраторката, ако иска да му каже, че Джили се е обаждала, докато е слизал с асансьора. Погледите им се срещнаха, но тя нито се усмихна, нито го извика и той излезе на улицата.

Дъждът беше престанал, но паветата бяха още мокри. Спря пред един-два ресторанта да огледа менюто, но дори когато беше в добро настроение, не обичаше да яде сам в ресторант, а сега на всичкото отгоре се и страхуваше, че келнерите и хората от околните маси ще прочетат в меланхоличното му изражение колко смешно и абсурдно е изобщо присъствието му там. Мразеше сервитьорите да го презират и съжаляват, така че, вместо да се върне в ресторанта на хотела или да поръча да му донесат ядене в стаята, влезе в един снейкбар и вечеря със сандвич и кафе.

Когато се върна в хотела в десет, администраторката си беше отишла. Портиерът му даде ключа. Джон поръча да го събудят сутринта в шест, върна се в стаята си и още веднъж помоли телефонистката да позвъни у Джили в Лондон. Пак никой не отговори. Събу обувките си и погледа телевизия по чорапи. В единадесет взе горещ душ и си легна.

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

На сутринта делото в Лондон мина по-добре, отколкото очакваше, и това подобри настроението му. Отиде в кабинета си в четири часа следобед и реши да се обади на Джили, защото се страхуваше, че може да го е чакала напразно в ресторант „Дон Жуан“ предния ден, а и компрометиращото писмо може би стоеше в дома на баба ѝ и дядо ѝ като бомба със закъснител.

Обади се Миранда.

— Тук е Джон — каза той. — Джили там ли е?

— Ъ-ъ... не — отговори Миранда.

— Кога смятате, че ще се върне?

— Още е в Норфолк. — Тя говореше малко странно.

— Гласът ви звучи особено — рече Джон.

— О, извинявайте — изкикоти се тя. — Ям...

— Джили няма ли да се върне днес?

— Не съм сигурна.

— Ясно. Добре. Ще я потърся утре пак.

— Добре. Довиждане. — Тя затвори.

В метрото, на път за в къщи, Джон се опитваше да си представи какво се е случило. Ако Джили не беше получила писмото и беше останала в Норфолк, тогава тя го беше оставила него да чака напразно в „Дон Жуан“. Ако беше получила писмото, значи, е знаела, че няма защо да се връща в понеделник в Лондон, но тогава защо не му се беше обадила в хотела?

Върна се в къщи, остави чантата си и слезе в кухнята, където Клеър приготвяше вечерята.

— Здравей — каза тя, когато Джон я целуна. — Как беше в Бирмингам?

— Отвратително. Загубихме.

— Горкият...

— Днес обаче спечелих.

— Браво. За какво беше?

— Нищо интересно. — Той надникна в тенджерата. — Имаме ли нещо предвидено за тази вечер?

— Гай ще дойде на вечеря.

— Вярно. Забравих. — Отиде до хладилника, за да вземе малко лед. — Мога ли да ти помогна с нещо?

— Може да пийнем вино.

— Ще донеса.

Отиде до долапа под стълбата, извади две бутилки обикновено червено вино и ги сложи на бюфета в кухнята. След това се качи във всекидневната и си сипа чаша уиски.

Когато Гай пристигна, Джон беше вече благоразположен от алкохола. И тъй като в съзнанието му Гай беше свързан с Джили Маскол, подхвана дружески разговор с надежда, че ще може да го насочи към общата им приятелка. Беше предпазлив, защото от професионален опит знаеше доколко много заключения може да води прекаленото любопитство. Но Гай и без това беше твърде мълчалив и не можеше или не искаше да говори за Джили, така че накрая Джон му разказа за политическата си амбиция.

— Какъв си напоследък — ляв или десен? — попита той младия си шурей.

— И аз не знам — рече Гай.

— Ако има избори за кого ще гласуваш — за лейбъристите или за консерваторите?

Гай се замисли.

— Не знам дали въобще бих гласувал.

— А ако трябва да гласуваш?

— За либералите — рече Гай — или за социалистическата работническа партия.

— Но това са сбирщина от манияци според мен.

— Така се е говорило и за лейбъристите едно време.

— Да — каза Джон, който не искаше да спори. — Май че си прав.

— Виж какво — каза Гай, — макар двете главни партии постоянно да спорят, аз наистина не виждам особена разлика между тях. При лейбъристите пенсионерите може да получават петдесет пенса повече, а консерваторите може да продадат стоманодобивната

индустрия на частни предприятия, но с това основните недостатъци на системата не се променят...

Той продължи да говори бавно и монотонно, докато седяха в кухнята и ядяха спагети. Джон престана да го слуша. Погледна часовника си. Искаше да гледа нещо по телевизията в девет, а часът беше девет без две минути. Клеър спореше с брат си. Джон се извини и се качи на горния етаж. Седна да гледа американски гангстерски филм. Ана се появи на вратата почти разплакана и каза, че я боляло коремчето и не можела да заспи. Джон я заведе в банята, понатисна стомаха ѝ, измери ѝ температурата, даде ѝ да пие направо от шишето сироп против кашлица и я сложи обратно в леглото.

Клеър и Гай дойдоха във всекидневната към средата на филма. Джон им обясни не само какво се е случило, но и какво ще стане: филмът беше сериен, интригата се развиваше все по един и същи начин и Джон беше горд, че е разкрил убиеца още преди първите търговски реклами.

В десет слушаха новините, след което Гай стана да си ходи. Валеше, а по телевизията нямаше нищо повече за гледане, затова Джон му предложи да го закара до дома му с волвото.

— Виждаш ли се с Джили Маскол в Лондон? — полита той небрежно, когато тръгнаха по Холанд Парк.

— От време на време — отговори Гай. — Приятелите ни са доста различни.

— Нейните са... какви? Млади гвардейски офицери?

— Да. И банкери.

— В същност — рече Джон — оня ден я заведох на обяд.

— Да, знам — каза Гай.

— Тя ли ти каза?

— Да.

Джон замълча, докато завиваше по детелината на Шепърдс Буш.

— Кога ти каза? Какво каза?

— В края на седмицата.

— Тази седмица?

— Да.

— Ти на гости у Масколови ли беше?

— Да... бяхме много хора.

— Е, и какво... събиране ли сте имали?

— Може и така да се нарече.

Двамата замълчаха, когато спряха на светофарите на Кензингтън.

— Ти... ъ-ъ... искам да кажа, на твоето място бих внимавал повече — рече Гай. Само обърканото изречение беше признак за някакво смущение.

Джон го погледна. Гай гледаше пред себе си.

— Защо? — попита той.

Последва дълго мълчание. Светофарът даде зелено. Волвото тръгна.

— Тя ми показва писмото ти — каза Гай. — По-точно показва го на всички.

Джон мълчеше.

— Защо го е направила? — попита той накрая.

— Не знам. Предполагам, за да се посмеем.

— Ти каза ли на Клеър?

— Не. — Отново мълчание. Колата спря на друг светофар.

— Тя върна ли се в Лондон? — попита Джон.

— Да. Върнахме се всички заедно в неделя вечерта.

Отново тръгнаха.

— Тя показва ли писмото на родителите си? — попита Джон.

— О, не, естествено. Тя не е лоша. Просто е още много млада. Разбираш ли?

Стигнаха до дома на Гай.

— Съжалявам — рече Джон. — Сигурно си се почувствувал неудобно.

— О, не, наистина не. Действително бях изненадан. Не знаех, че може да бъдеш и такъв.

— Ще узнае ли Клеър?

— Едва ли — отвърна Гай. — Ние всички сме от друго поколение.

— Да — каза Джон. — Мисля, че сте.

След като остави Гай, Джон тръгна право към Пимлико. Само ядът спираше сълзите му. Остави колата на Уорик Скуеър и позвъни по домофона у Джили.

— Ало. Кой е? — чу се глас от малката метална кутия.

— Джон. Бих искал да говоря с Джили.

Последва пауза, после гласът каза:

— Аз съм.

— Мога ли да се кача?

— Много е късно.

— Искам да говоря с теб.

— Идеята ти не е добра наистина, защото Миранда е тук и... —

Чу се приглушен звук, който Джон прие за смях.

— Не трябваше да показваш писмото ми на приятелите си — каза той.

— Но аз не съм...

— Гай ми каза.

— О, господи. Ужасно. Прасе такова.

— Защо го направи?

— Аз... аз наистина не исках...

— Няма ли да ме поканиш горе?

— Не, наистина, много е късно. И Миранда си легна... —

Отново прихване и кикот. — Не можеш ли да ми се обадиш и да обядваме заедно? Ще ти обясня. Обещавам ти... Или поне ще се опитам... — От домофона излезе дрезгав звук: това си беше направо смях.

— Няма нужда — рече Джон. Обърна гръб на редицата копчета и на алуминиевата кутия и слезе по стъпалата. За момент се спря на площада и се загледа нагоре — не към апартамента на Джили, а към оранжевото лондонско небе. После изведнъж всички електрически светлини в този участък на града угаснаха едновременно и над тъмните дървета надзърна безмълвната жълта луна. Джон погледна луната, а после се качи в колата си и в хаоса, предизвикан от спирането на тока пое към къщи.

ЧАСТ ТРЕТА

ГЛАВА ПЪРВА

Вече почти не си спомняме политическите страсти, които се развихриха в Англия през зимата на 1973 година. За да овладее инфлацията, консервативното правителство замрази надниците. Тази политика беше наречена Трета фаза, но профсъюзите не пожелаха да я приемат. Работниците от възгледобивните мини и електростанциите отказаха да работят извънредно, така че електроенергията намалая и ръководството на електроснабдяването беше принудено да прекъсва тока последователно в цели райони. Аристократичният навик да се вечеря на свещи се разпространи по необходимост във всички обществени слоеве. На 13-и ноември правителството обяви извънредно положение.

На 14-и семейство Стрикланд отидоха да вечерят у едни приятели на име Баркли и когато пристигнаха в апартамента им в Белгрейвиа, намериха го полутъмен. Домакинът — по професия издател — им предложи да пийнат по нещо на свещи и обясни, че тъй като печката им била електрическа, трябвало да изчакат да дойде токът, за да стане вечерята. Пристигнаха и други гости — между които и семейство Маскол, — но топлината от телата им не можеше да замести отоплението. То, също като готварската печка, зависеше от тока. Уморени, гладни, треперещи от студ и все по-пияни, мъжете започнаха да говорят за политика и тъй като повечето от присъстващите бяха на едно мнение, разговорът скоро се превърна в обвинение срещу всички социалисти и профсъюзни деятели.

Като свети Петър, когато са съдили Христос, Джон си мълчеше: стоеше в един ъгъл настрана от политическите разисквания и говореше с Мери Маскол за пътуването до Венеция, което двете семейства мислеха да предприемат през пролетта. Изглежда, никой не забелязваше присъствието му. В десет часа токът дойде. Ева Баркли донесе бисквити, намазани с пастет, за да залъже глада им, и половин час по-късно всички седяха на масата и ядяха недоварени зеленчуци и недопечено месо.

В единия край на масата някакъв борсов посредник, на име Тим Потс, който беше толкова пиян, че му се преплиташе езика, продължаваше разговора, който другите вече бяха прекратили.

— Откъде накъде, да им... извинявай, Ева... откъде накъде... кажете ми, ще залагат интересите на цялата страна, за да бъдат повишени *техните* заплати, и ще саботират цялата политика на правителството, което, дявол да го вземе, е *избрано по демократичен път...*

Последва пауза не заради това, което беше казано, а защото тялото на говорещия се люшна напред и всички искаха да видят дали лицето му е в чинията.

— За бога, Тими, поизтрезней — рече жена му от другия край на масата.

— Това е интересен въпрос, нали? — обърна се Хенри Маскол към Джон, който седеше срещу него от другата страна на Ева Баркли, но на достатъчно висок глас, за да бъде чул от цялата маса. — Кажени, Джон, как би се справил ти с такъв въпрос от изборната трибуна?

— За депутат ли ще се кандидатираш? — попита го чернооката, амбициозна Ева Баркли.

— Има такава вероятност — рече Джон.

— Сигурно като консерватор?

— Не.

— Не си ли чула? — обърна се към нея Хенри. — Джон, защитникът на потъпканите бедняци. Поема щафетата от Джо Гърмли и Мик Макгей...

— Това са глупости — каза Джон.

Настъпи неловко мълчание.

— Хайде, кажи ни — рече Хенри. — Откъде накъде?

— Какво?

— Се опитват да провалят Третата фаза?

— Защото същото това правителство обеща никога да не замразява надниците.

— Може да е така — рече Хенри. — И може би затова непросветените работници се чувствуват измамани от мистър Хийт. Но ти не си непросветен работник. Ти знаеш, че Камарата на общините не е съвещателен орган. Тя е независим законодателен орган и като такъв има право да променя решенията си.

— Стига сте говорили за политика — намеси се Мери Маскол.

— Напротив, говорете — каза Ева Баркли. — Досега не съм срещала човек, който наистина да защитава профсъюзите.

— Аз смятам, че и те имат своите основания — отговори Джон неохотно.

— Какви са те? — попита Саймън Баркли.

— Че е несправедливо едни членове на обществото да имат право да продават услугите си на оня, който им предлага най-висока цена, а други не.

В другия край на масата Мери и Клеър започнаха отделен разговор, към който домакинът беше принуден да се присъедини.

— Миньорите не продават услугите си за най-високата оферта — каза Хенри. — Те действуват като монопол, което е забранено със закон — а законът трябва да се спазва от всички. Но профсъюзите са май над закона.

— Прекалено се облягаш на закона — отвърна Джон.

— Интересна забележка, още повече от устата на адвокат. — Тонът на Хенри беше съвсем сериозен.

— Винаги трябва да е налице мълчаливото съгласие, че законът е справедлив и че не е правилно да се нарушава.

— А няма ли такова съгласие? — запита Ева Баркли. — Нали всички сте против инфлацията?

— Да — отговори Джон, — но миньорите и работниците от енергоснабдяването не могат да приемат, че на тях трябва да се плаща по-малко, отколкото на адвокатите и bankerите... През последните стотина години те относително са подобрили положението си и не виждам защо да не продължават да го подобряват.

— И кога ще спрат в края на краищата? — попита Хенри.

Джон се засмя.

— Когато очерненият със сажди работник започне да печели колкото теб.

Хенри не се усмихна. Той се навъси, лицето му стана тъмнорозово — почти като кадифения му костюм.

— Няма закон, който да попречи на миньора да стане banker — каза той.

— Е да, такъв закон няма — отвърна Джон, — но не те виждам да го вземеш при себе си на работа.

— Защото няма да може да я свърши.

— Ето, виждате ли — обърна се Джон към Ева Баркли като към съдия. — Той смята, че миньорът е по-глупав от банкера, а няма никакви доказателства, че е така. Той приема също, че професионалната хитрост на един банкер ще донесе по-големи приходи, отколкото смелостта и издръжливостта на миньора.

— Трябва да призная — каза домакинята, — че за нищо на света не бих искала да съм миньор...

— Нищо чудно — продължи Джон леко развеселен, — че тези, които са на върха на дадена йерархия, ще смятат състоянието на нещата за естествено, но също така не е никак трудно да се предвиди, че онези, които са на дъното — били те илоти, плебеи, крепостни селяни, роби или английски работници, — ще са на по-друго мнение.

— Това, което внася объркване в твърденията ти — каза Хенри с дълбокия си гърлен, звучен глас, — е твоята собствена позиция. Защо ти, който вървиш към върха на йерархията — и вече, кажи-речи, си го стигнал, — заставаш на страната на онези от дъното?

Джон се усмихна.

— Работата на адвоката е да защитава...

— Не заобикалай въпроса.

— Защото защитавам тях, а не тебе ли?

— Да.

— Защото ти нямаш нужда от мен.

— А те имат ли?

Джон се поколеба.

— Да.

— Молил ли те е някой от тези роби на труда да се кандидатираш за депутат?

— Не.

— Ти сам издигаш кандидатурата си?

— Други издигат кандидатурата ми.

— Приятели?

Джон отново се поколеба.

— Приятели на мои приятели.

— Които знаят, че ти искаш да се кандидатираш?

— Да.

— Защото ти им каза?

— Да.

— Значи, в същност ти сам издигаш кандидатурата си.

— Може и така да се приеме.

Разговорът в другия край на масата спря: Клеър, Мери и Саймън Баркли се заслушаха в спора между Джон и Хенри.

— А защо, питам се? — каза Хенри.

— А защо не?

— Изменяш на самия себе си, Джон, на най-добрите си качества — на съвестта си, идеализма си...

— Аз го схващам повече като проява на здрав разум.

— Здрав разум? Да отидеш в Парламента да защитаваши интересите на работниците? Помисли си колко пари ще изгубиш, за да получаваш в замяна някаква нищожна депутатска заплата. Не е проява на здрав разум да се откажеш от голяма част от доходната си адвокатска практика, за да отговаряш на досадни писма на стари вдовици, които са загубили пенсионната си книжка...

— А защо не го приемеш като осъзнат национален дълг?

— В какъв смисъл?

— Богатите и бедните да се помирят, преди страната да се е разцепила на две.

— Какво... революция ли?

— И тя не е изключена. Но да го наречем бунт.

— И ти се хвърляш в боя на бял кон не да унищожиш буржоазията, а да я спасиш?

Джон се намръщи.

— Същото би казал и някой марксист.

Хенри въздъхна.

— Ти пак се подценяваш. Като че ли се срамуваш от идеализма си...

— Не се срамувам от него.

— Значи, имаш идеали?

— Да.

— Сигурен бях.

— Защо?

— Защото най-глупавите грешки винаги се вършат от хора с вътрешен глас.

— Това не е вътрешен глас — каза Джон раздражено.

Хенри се усмихна студено.

— Може би това не е най-точният израз — каза той. — Думата суета по-вярна ли е? Тя те вдъхновява, нали? Една невротична суета. Мислиш, че си по-умен от нас останалите и за да го докажеш, ставаш изразител на противоположни на нашите възгледи — нагазваш в политиката, развяваш байрака на здравия разум и заразяваш и други с твоите идиотщини.

На масата цареше мълчание, защото, макар Хенри да говореше шеговито, от преднамерено твърдото изражение на лицето му личеше, че действително мисли това, което казва.

— Още не си доказал, че са идиотщини — рече Джон, който не искаше да продължава спора.

— Доказателства има колкото щеш — отвърна Хенри. — Откакто свят светува, силният е бил богат, а слабият — беден. Бедният става по-богат само ако богатият стане още по-богат, защото тогава от трапезата му падат по-големи трохи. Какво в същност сте постигнали вие социалистите? Всеобща мизерия. Сива еднообразна повсеместна немотия, наложена чрез диктатура и оправдана с остарялата идеология на един германски евреин.

На масата настъпи смутено раздвижване, защото някои подозираха, че Ева Баркли има еврейска кръв, но и да беше така, тя не изглеждаше особено развълнувана, че Хенри изтъкна като коз расовия произход на Карл Маркс. Очевидно повече я занимаваше въпросът дали този доста злъчен спор между двама приятели, които се познават помежду си по-отблизо, отколкото познават нея, се отразява добре или зле на нейния прием.

— Аз не съм марксист — каза Джон, — евтин трик е всички социалисти да се представят за марксиста.

— Тъкмо в това е трагичната ирония — каза Хенри. — Интелектуалец... — той произнесе тази дума с пълно отвращение — прекалено умен, за да бъде консерватор, и прекалено благороден, за да гледа собствения си интерес; а за да нахрани суетата си, предлага се на типове като Мик Макгей — отявлени, документиращи членове на комунистическата партия на Великобритания — и с това помага на подтисниците да грабнат властта.

— Напротив... — започна Джон.

— И когато те дойдат на власт — прекъсна го Хенри, — аз може би пръв ще излетя — някъде, в някакво „заведение за превъзпитание“, каквото, предполагам, е терминът, използван от вас, социалистите, за да назовете концентрационния лагер; но ти, Джон, ще бъдеш вторият. И ти ще изхвърчиш — точно толкова сигурно, колкото и аз, а децата ти ще се борят, доколкото могат, с една власт, която осъществява „позитивна дискриминация“ — термин, предполагам от социалистическия жаргон, смисълът на който е да не се допускат умни деца в свестни училища. На нашите деца, заради буржоазния им произход, ще бъде забранен достъпът до университета и те ще бъдат принудени да работят като портиери и чистачи на клозети. Работническата класа, на която си помогнал „да се освободи“, ще стане новата буржоазия, а Том и Ана ще бъдат осъдени да се вляят в новата класа на робите.

На масата цареше мълчание. Всички чакаха отговора на Джон.

— Ти си прекален песимист — каза той.

— А ти си прекалено неискрен. — Думите на Хенри сега се плъзнаха тихо и отмерено като змии. — Може би теза е, така да се каже, професионална деформация. Ти си в състояние да пледираш с еднаква убеденост и за, и против дадена кауза и накрая преставаш да се питаш къде в действителност е истината. А ако би се запитал, щеше да знаеш, че съм прав, защото не си глупак; но само заради това твое комплексче ти сега спориш с мен. Това е неискреност, нали? Изобщо в последно време неискреността май ти е станала специалност.

Отново цялата маса очакваше находчивия отговор на адвоката — но напразно. Джон пое въздух, за да заговори; в очите му се появи блясък, който сякаш предвещаваше какво ще каже. Но преди да отвори уста, той срещна през осветената със свещи маса погледа на Хенри — злорад и знаещ, — поглед на играч на покер, който държи кент флош роял. За част от секундата Джон разбра, че последните думи на Хенри не са казани току-тъй и че той може би има пред вид писмото — неговото писмо до Джили Маскол. Затова бавно изпусна навън въздуха от дробовете си и накрая промълви:

— Може би. Не знам. — И отпи от виното.

Хенри се засмя. Клеър се изчерви. Мери изглеждаше притеснена. Ева Баркли — объркана. Но само след миг всички отведнъж подеха друга тема.

ГЛАВА ВТОРА

Неприятното чувство, предизвикано от спора между двамата приятели, не се задържа дълго. Още преди да си тръгнат, след като храната, пиенето и отоплението подобриха настроението на Хенри, той заговори любезно с Джон за пътуването до Венеция, като че ли се опитваше да компенсира остротата на предишните си думи. Не спомена нищо за Джили, нито за писмото и Джон стигна до заключението, че ако Хенри знае, то явно иска да покаже колко не го е грижа. Разделиха се приятелски, както обикновено.

Но когато се събуди през нощта — както често се случваше след вечеря с приятели, — в главата му пак се завъртяха репликите на Хенри, обвиненията му, че е суетен и неискрен; и се натъжи, задето приятелят му, почти най-добрият му приятел, го беше обидил така. Нима Англия бе станала като Испания от преди Гражданската война, когато приятелят се превръща във враг, щом реши, че си предател на класата си?

Известно време лежа в тревожно, меланхолично безсъние, вслушвайки се в рева на някоя минаваща кола, в тракането на часовника и в гърленото дишане на Клеър. Нейното присъствие в леглото не го успокояваше както преди, защото тя също се надсмиваше над политическите му амбиции — смяташе ги за глупави, неискрени и суетни. Не стига, че беше заробила тялото му, за да го впрегне на работа за задоволяване на социалните си амбиции, ами искаше и на ума му да надене оковите на своите псевдоаристократични стойности. Тя беше на страната на Хенри. Джон беше сам.

Мисълта за тази героична екзистенциалистка самота му вдъхна малко сила — достатъчно, за да мисли за Джили Маскол, чийто образ напоследък беше заличил от съзнанието си. Беше минало повече от месец, откакто го бяха отпратили от квартирата ѝ на Уорик Скуеър, и през това време бе успял да се отърси от противоречивите чувства, които тя му вдъхваше не само от любовта и желанието, но и от омразата и яда. Сега той я виждаше такава, каквато си беше — несръчно седемнадесетгодишно момиче, приемало авансите му ако не

точно както трябва, то поне по начин, който можеше да се предвиди. И сега трепваше при мисълта за нея, защото тя беше олицетворение на унижението, което той сам си бе навлякъл. След фиаското не беше останало нищо — нито дори моментен копнеж по палавия ѝ език. Затова той започна да се съмнява в постоянството на чувствата си и се запита дали Хенри не беше прав, дали политическите му убеждения не са също толкова нетрайни, колкото е и страстта му... Защото, докато науката, земеделието, банковото дело и бизнесът имат обективни стойности, признати от всички хора, политиката — като изкуството и любовта — зависи от субективните преценки на различни индивиди, всеки затворен в своя егоизъм. Нападките на Хенри Маскол срещу социализма не бяха резултат на абстрактни интелектуални процеси, а на яд, че привилегиите му са застрашени и че вечерята му е закъсняла поради стачката на миньорите. Ако не беше така, той щеше да се възхищава на Джон заради безкористния му идеализъм — както и Джили Маскол, ако беше по-доверчива и малко по-наивна, щеше да види в негово лице романтична фигура, а не похотлив старец.

Джон се обърна в леглото. Не можеше да си отговори на един въпрос: дали увлечението му по политиката се основава на здрави или на измамни принципи; защото ако историята се създава от безлични сили и не се влияе от убежденията и делата на индивида, той не само че си губи времето, но обърква и естествените процеси, като действа срещу собствения си интерес. Но ако събитията са като глина, която — според условията — индивидите могат да оформят по калъп, създаден от самите тях, тогава той има право да се кандидатира за скулптор на бъдещето на своята страна. Нима историята не познава няколко личности — обикновено образовани идеалисти от средните класи, — пренебрегнали собствените си материални интереси в търсенето на идеала? Той мислеше за императорските амбиции на Бонапарт; за вярата в народните съдбини, вдъхновявала Масини и Гарибалди, за убедеността на Ленин и Мао Цзедун, че те ще сеят и жънат плодовете на историята.

Нима всички тези хора не са изглеждали абсурдни в началото! Не беше трудно да си представи Хенри Маскол като венециански banker, който се надсмива над идеите на Масини; но именно идеализмът на Масини накрая е обединил Италия. Венеция, сила, която някога е била център на световна търговска империя, е западнала

дотог, че днес е само част от по-голяма държава. Какво е Венеция сега? Музей, курорт, който чака туристи от рода на семействата Стрикланд и Маскол да дойдат и да се любуват на останките от миналото. Ако такава е бъдещето на Англия, може ли да обвинява Хенри, Мери и Клеър — венецианската олигархия, — че се противопоставят на историята и водят донкихотска борба срещу упадъка на своята цивилизация? Нима надутостта, снобизмът, провлеченият говор, колежите, вилите, стрелбата и ловът на лисици — всичко, присъщо на английските висши кръгове, което Джон мразеше, — няма това да дава истинския облик на Англия? Какво ще остане, ако то изчезне? Лондонската кула като моста Риалто и червените двуетажни автобуси вместо гондолите? В стремежа си към справедливост и равенство ще разруши ли социализмът уникалното в една жива култура както Ататюрк, в името на прогреса, е задължил турците да носят сако и панталони вместо шалварите и феса, превръщайки по този начин един велик народ, вдъхвал някога ужас на цивилизования свят, в безлична и сива маса.

С тези мисли Джон накрая заспа.

ГЛАВА ТРЕТА

В сградата на Централния наказателен съд „Оулд Бейли“ има голямо фоайе, където се смесват адвокати, юридически съветници, журналисти, инспектори по условните присъди и затворници, пуснати под гаранция, всеки от тях по един или друг начин участник в процеса на правораздаването. В това именно фоайе, късно през ноември, Джон Стрикланд бе спрял на път за бюфета от млада жена, която му заяви, че иска да разговаря с него. Тя бе облечена елегантно и се изразяваше изискано и самоуверено, с типичната за висшите класи провлаченост в интонацията. Затова Джон се съгласи да я изслуша и двамата излязоха на улицата.

— С какво мога да ви бъда полезен? — попита той, докато вдигаше яката на палтото си срещу вятъра.

— Не може ли да отидем в някое кафене или другаде? — запитва на свой ред тя.

Джон погледна часовника си.

— Трябва да се върна в съда в два и мислех някъде да обядвам — рече той.

— Среща ли имате с някого?

— Не.

— Тогава бихме могли да поговорим, докато обядваме. Така ще бъде много по-лесно. — Предложението бе направено без смях от смущение.

— Добре — прие Джон и я поведе към катедралата „Сейнт Пол“.
— Журналистка ли сте?

Тя поклати отрицателно глава.

— Не.

— А каква сте тогава?

— Ще ви кажа след минута. Това, за което искам да ви говоря, е част от работата ми. — С крачка встрани тя избягна сблъсък с човек, който идеше насреща.

— Как се казвате? — попита Джон. — Или и за името ви трябва да почакам?

Тя се усмихна, сякаш да се извини.

— Пола Джерард.

Стигнаха „Брасри Беноа“, ресторант не точно такъв, в какъвто Джон имаше намерение да обядва, но затова пък по-удобен за разговор. Вътре младата жена съблече мантията си и Джон забеляза, че полата и жакетът ѝ са от същия като горната дреха син вълнен туид — нещо рядко за възрастта ѝ, защото костюмите от този род са малко старомодни и много скъпи.

Посочиха им маса и си поръчаха ядене. Джон поиска кана вино, а Пола — бутилка минерална вода.

— Става дума за Тери Пайк — рече тя най-сетне.

Джон се вгледа в лицето ѝ, като че ли изражението ѝ щеше да го подсети кого има пред вид. Имаше остри, хубави черти и тъмна коса — лице на момиче, надхвърлило неотдавна двадесетте.

— Не знаете за кого говоря, нали?

— Страхувам се, че не.

— Така си и мислех.

— А трябва ли да знам?

— Е, не непременно. Веднъж сте го защищавали, това е.

— Напълно възможно — каза Джон. — Сигурно половината ми клиенти се казват Тери. — Интригуваха го маниерите ѝ, присъщи на по-зряла жена.

— Този Тери... Тери Пайк... беше в затвора „Уондсуърт“, където аз съм инспектор по условните присъди...

— Вие инспектор? — изненада се Джон. — Нямате такъв вид.

Тя се изчерви.

— В същност не съм точно инспектор. Доброволно съм се заела с обществена работа и задачата ми бе да помогна на Тери Пайк.

— Това част от някакъв курс ли е?

Последва ново изчервяване.

— Не, но дава квалификацията, за да се следва курсът. — И като се намръщи, добави: — Не искам да говорим за мен.

— Сигурен съм, че сте много по-интересна от Тери Пайк — рече Джон.

Погледът ѝ, който се бе плъзгал нервно по стената на ресторанта зад главата на Джон, внезапно се закова ядосано върху лицето му.

— Не. Не съм.

Джон сви надолу ъглите на устните си в закачлива гримаса, която трябваше да покаже, че съжалева за нетактичната забележка.

— Извинете — каза той. — Продължавайте.

— Вие вероятно сте запознат с естеството на работата, която вършим за затворниците...

— Да.

— Правех услуги на Тери. Предавах на майка му каквото искаше да ѝ каже... От този род неща. И се опитах да му намеря работа, която да започне, като излезе...

— Какъв вид работа?

— Той искаше „да зареди акумулатора“ — на неговия жаргон това значи да научи улиците на Лондон, за да стане шофьор на такси.

— Но за това дават ли заплата?

— Не, разбира се, но аз му уредих нещо като издръжка.

— Та няма в наше време има стипендии за шофьори на таксите?
— попита Джон, чувствавайки се малко олекнал и в добро настроение от виното.

— Няма — каза Пола, — но аз го уредих с една фирма.

— Действувате, както изглежда, много ефикасно.

— Старая се. — Тя го изглежда остро.

— Аз също — каза Джон.

— Тери — рече тя, без да сваля поглед от лицето му — или Пайк, както вие бихте го нарекли, излежаваше присъда от само шест месеца. Миналия месец излезе с постановление за надзор. А сега е пак арестуван, но този път за грабеж, придружен с нанасяне на тежка телесна повреда на един от охраната.

Джон поклати глава и проследи чинията с лучена супа, която сервитьорката слагаше пред него.

— Не е тоя начинът да ви се отплати за грижите и вниманието — каза той, вземайки лъжицата.

Тя отново смръщи чело и без да обърне внимание на задушените скарриди, каза:

— Не става въпрос за това. Той твърди, че не го е направил.

— Естествено — промълви Джон, докато бъркаше супата си през пласта разтопен кашкавал и хляб.

— Но са му връчили обвинителен акт и иска вие да го защитавате.

— Поласкан съм дълбоко. Кажете му да поиска от юридическия си съветник... — Той се вгледа в големите ѝ гневни очи. — И яжте! Нямаме много време.

Тя си взе от скаридите.

— Ще го защитавате ли?

— Ще го защитавам, ако мога — каза Джон. — Но всичко трябва да си мине по реда, през юридическия съветник и секретаря.

— Ако вие сте съгласен да го защитавате, сигурна съм, че всичко останало ще се уреди.

— А защо този Тери Пайк толкова настоява да го защитавам аз?

— Той мисли, че вие ще се постараете повече.

— В какъв смисъл?

— Убеден е, че адвокатите си уреждат нещата с обвинението.

Услуга за услуга.

Джон се изсмя.

— Обяснили сте му, вярвам, че не така стоят работите.

— Казах му, че е оптимист.

— А защо той мисли, че ще се старая и че заради него ще тръгна да правя сделки с прокурора?

— Защото според него за всичко сте виновен вие.

За момент Джон остана неподвижен. После изгреба остатъка от супата си.

— За какво съм виновен аз?

— През август е бил съден, че е укривал крадени вещи. Вие сте му били защитник. Той е бил съвсем невинен, но вие сте го посъветвали да се признае за виновен. Уверявали сте го, че по такъв начин ще получи условна присъда.

— Да, спомням си случая — рече Джон. — Лекотата и доброто настроение бяха изчезнали.

— В затвора той, разбира се, се сприятелява с някои по-възрастни хора. Истински престъпници. И понеже после са го виждали с тях, затова го и обвиняват, че е участвувал в ограбването на камиона.

— А той участвувал ли е?

— Твърди, че не е.

— Естествено. Не бих и очаквал да твърди друго. Но вие какво мислите?

Пола Джерард се поколеба, преди да отговори.

— Мисля — каза тя, — че може би е имал нещо общо с грабежа, но съм сигурна, че не е укривал крадени стоки. И ако не беше влязъл в затвора, никога нямаше да се озове в средата на изпечени престъпници.

Джон наля вино в чашата си.

— Да. Вероятно нямаше.

Признанието като че ли смекчи отношението на Пола към него.

— Ужасно, отвратително е в затвора — каза тя. — А най-тъжното е, че сега Тери се гордее с изживяното там, сякаш именно там е станал мъж. Срещнал се е с професионални убийци, с хора, които биха убили всекиго за пет хиляди лири. А тия, другите бандити, дето са свили парите от камиона — това са типове, които също не се шегуват. — Докато говореше, очите ѝ се бяха разширили, но това „свили“ от жаргона на престъпния свят бе изречено със същата изискана провлаченост.

— Вие виждали ли сте ги?

— Не, но Тери ми е разправял за тях.

— Поне както личи, спечелили сте му доверието.

— До известна степен, струва ми се, но полза няма.

— Защо да няма?

Пола въздъхна и замълча, докато сервитьорката поставяше пред тях второто ястие.

— Знаете ли — рече тя (Джон вече бе наченал своя „бъф а ла мод“), — един човек, който аматорски се е заел с обществена работа, не може сам да изтръгне момче като Тери от криминалното му обкръжение, колкото и да се старае. — Лицето ѝ бе откровено и измъчено и докато търсеше думите, притискаше едно о друго кокалчетата на юмруците си. — Тери е от бедно, от работническо семейство. Бащата напуснал майката още, когато той е бил съвсем малък. Отгледали са го майка му, лели и вуйчовци. Впрочем един от вуйчовците му е, както казват, „вътре“ и се разхожда със сребристосив мерцедес. Другият е „в печата“, което значи...

— Знам — прекъсна я Джон. — Къде?

— В „Таймс“. Трети е преносвач на пазара в Смитфийлд. Тери е работил известно време като механик, но вуйчото, когото той харесва и уважава, е първият, крадецът и мошеникът, и аз не бих могла да кажа, че го упреквам.

— Яжте — каза Джон.

Тя взе вилицата и сложи в устата си парченце от пилето.

— От негова гледна точка, нали разбирате, цялата система му е враг. Спомняте ли си какво казва Ромео на аптекаря?

*По бузите ти глад е издълбан,
в очите ти оскъдица се гърчи,
презрение привежда ти плещите —
светът ти е враждебен и законът,
от него писан, ти е също враг.
Законът взима твоите права,
ти наруши го...^[1]*

— Е добре, ако искам да бъда честна, бих му казала същото.

— А глад и оскъдица ли са издълбани в очите му? — попита Джон, като хвърли поглед към каната, за да види колко вино е останало вътре.

— В известен смисъл — да — отговори тя. — Не си ли спомняте как изглежда Тери?

— Не съвсем — започна Джон, но се поколеба, защото в същия миг образът на младия механик изплува ясно в паметта му: слабото лице, опънатата кожа, обърканите, ядни очи. — В същност — продължи той — спомних си как изглежда Тери Пайк. Наистина имаше вид на малко недохранен млад човек.

— Не бих казала, че е недохранен в буквалния смисъл на думата — рече Пола. — Въпреки че това, което тия хора ядат: пържени картофи и бира, не е особено питателно. Но в по-широк смисъл, от културна гледна точка, той е страшно недохранен...

— Не може да цитира Шекспир, нали?

Пола се навъси.

— Не става въпрос за цитиране на Шекспир. Става въпрос за това... не зная точно... за чувството, че не принадлежиш на обществото, за омраза към обществото... или по-точно, че се числиш към друго общество.

— Към сдружението на питомците от „Уондсуърт“.

— Именно. — Тя се усмихна. — Но вижте, преди да влезе в затвора, момчето си е вървяло в правия път и може би и сега щеше да върви в правия път независимо от вуйчото със сребристосивия мерцедес, ако си бе намерило работа, която да му осигурява що-годе свястно съществуване. Но три месеца в „Уондсуърт“ са били достатъчни, за да се наклонят везните към другата страна. Ужасяващо място е това. Под такъв натиск са там... стават емоционално неустойчиви. Враг е пазачът, „готин“ е пазеният. И като излязат, със същите критерии се отнасят към обществото. „Старият Бил“ — така наричат полицията — е неприятелят и да вървиш по правия път, е равносилно на поражение... на капитулация.

— Вие сте права — каза Джон, наблюдавайки почти непипнатото „сюпрем дьо волай“, което изстиваше в чинията ѝ. — Но не виждам какво може да се направи.

— Какво може да се направи въобще или какво мога аз да направя за Тери Пайк? — попита тя.

— И едното, и другото.

— Това са два отделни въпроса. Съгласна съм, че твърде малко е онова, което можем да направим индивидуално. Когато Тери излезе от затвора, аз му уредих издръжката, докато „зареди акумулатора“ и... — Тя млъкна, бузите ѝ пламнаха. — Знаете ли, сигурно ще ми се смеете, но аз дадох в къщи коктейл, за да го запозная с някои приятели.

Джон се засмя.

— И как мина?

— Беше катастрофа. Отвратително. Искам да кажа, че те всички се отнасяха с него като с животно, излязло от зоологическата градина. А той беше така адски смутен, че почти не можеше да говори. И когато му се удаваше да обели по някоя дума, те разбираха не повече от половината от онова, което искаше да им каже.

— Мога да си го представя.

Пропастта е прекалено широка, за да може през нея да се хвърли мост просто ей тъй. И още нещо: като гледах приятелите си с неговите очи... знаете ли, мислех си: та за какво би поискал той да премине от своето в нашето общество? Долу в престъпния свят има живот и приятелство, а студено и фалшиво е във висшите класи.

— Напълно съм съгласен — каза Джон. — Искате ли пудинг? Или кафе?

— Само кафе, благодаря. — Тя сведе поглед към чинията си. — Извинете, не ядох много. Не бях гладна.

Отново се върнаха към темата престъпление и наказание.

— Тъй че, както изглежда — рече Джон, — наистина няма какво много да се направи за Тери Пайк.

— Мисля, че ако вие го защитавате, той ще види, че има поне един човек, който се мъчи да направи нещо за него.

— Ще го защитавам — каза Джон, след което добави с малко официален тон: — Но искам да бъдем наясно, че не поемам никаква отговорност за първото му осъждане. Когато имаме обвинение, че се укриват крадени вещи, прокурорът не е длъжен да доказва, че вещите са крадени, а просто че подсъдимият е можел и е трябвало да предполага какви именно вещи купува. А доколкото си спомням, сумата, която Тери Пайк признаваше, че е платил за въпросните вещи, беше толкова нищожна, че щяха да го осъдят при всички случаи.

— Сигурна съм, че сте прав — каза Пола. — Едно от най-тъжните неща, когато става дума за момчета като Тери, е, че виждат клопка във всичко. Затова той иска вие да го защитавате. Убеден е, че ще можете нещо да уредите.

— Поне вие, надявам се, разбирате, че не мога.

— Естествено. — Тя се усмихна. — Още не съм се прехвърлила в престъпния свят.

Донесоха им кафе. Пола извади пакет френски цигари и Джон ѝ поднесе огън.

— А според вас, в по-широк смисъл, може ли нещо да се направи? — попита той.

— Мисля, че може.

— Какво?

— Чели ли сте „Сибил“ от Дизраели?

— Доста отдавна.

— Не си ли спомняте за „двете нации“? Богатите и бедните. И как те трябва да станат една нация?

— Спомням си.

— Но още не са една нация, нали? Въпреки така наречената Държава с обезпечени социални грижи.

— Сигурен съм, че вуйчото на Тери Пайк, който е печатар в „Таймс“, печели повече пари от много смирени учители или държавни

чиновници.

— Въпросът не е само в парите — каза Пола. Наведена напред, тя гледаше напрегнато и Джон, след като стомахът му бе вече пълен, установи, че лицето ѝ е очарователно и одухотворено. — Както знаете, на нас ни втълпяват, че нацията е общност от индивиди с еднакво чувство за принадлежност, тоест че хора, които живеят в една и съща географска област и говорят един и същ език са свързани помежду си с права и задължения, каквито нямат към другите народи. Или с други думи, било е редно и нормално, когато английските войници, действайки като инструмент на английската държава, са заграбвали късове от света, подчинявали са „туземците“ и са ги принуждавали да продават коприните и подправките си на един монополистичен пазар... или дори когато са окувавали хората и са ги продавали като роби в Америка.

— Прави ми силно впечатление — каза Джон, — че вие не само можете да цитирате Шекспир, но разбирате и от пазари.

— Не е толкова чудно. Завършила съм английска литература в „Кембридж“, а баща ми е банкер.

— Какъв банкер?

— Името му е сър Кристофър Джерард. — Това име, на един от най-богатите хора в Англия, тя произнесе без следа от преструвка, без никакъв признак, че иска да прави впечатление. — Ако се вгледате малко по-дълбоко как той печели парите си, твърде вероятно е да стигнете до някои нравствени ребуси. А ако се върнете още по-назад, до XVII и XVIII век, до първоизточника на парите, които са направили днешните му пари, ребус няма никакъв: пиратство, търговия с роби, опиум... Все от този род...

— Времената днес са други — рече Джон, все още недошъл на себе си от изненадата, че седящата насреща му активистка на социалната арена е дъщеря на сър Кристофър Джерард.

— Всичко туй е било признато, разбира се, за напълно редно, защото ограбваните са били чужденци; но английският селянин, който е дръзвал да открадне овца от имението на прадедите ми, е бил обесван, колкото и гладен да е бил.

— Парадоксът е безспорен — каза Джон с нова нотка на респект. — Но не е ли по-добре човек да се опитва да разшири рамките на понятието нравственост, за да се включат в тях и международните

отношения, вместо да ги стеснява и нравствеността да остане във дори от онези сфери на човешкото общуване, където вече е налице?

— Да, по-добре е — въздъхна тя. — Мисълта ми е, че за вас и за мен всичко това е ясно теоретически. Но емоционално, субективно аз съм същата като Тери Пайк. Инстинктивно се чувствавам сигурна, когато съм сред свои. Но като казвам свои, не разбирам сънародници като Тери, а разбирам богатите, тоест благодетелствуваната класа, буржоазията. Сигурно и с вас е така.

— Аз...

— Във всеки случай при мен нещата се усложняват и от обстоятелството, че майка ми е американка.

— Каква повече се чувствувате, американка или англичанка?

— Опитвам се да ви обясня — в гласа и имаше леко разочарование, че не е била разбрана, — че у хората чувството за принадлежност е повече класово, отколкото национално. Един италиански земевладелец например се чувствава отлично, когато е с английски земевладелец, защото с него го свързват много повече неща, отколкото с някой работник от фабриките „Фиат“ в Торино. Това е самата истина. Виждала съм ги. Моят баща е много по-близо до колегите си банкери и до бизнесмените от Франкфурт или Ню Йорк, отколкото до подобните на Тери Пайк. Той е верен на своя капитал, не на нацията...

— Говорите тъй, сякаш не се разбирате особено с баща си.

Острият ѝ поглед показваше, че той може би е прехвърлил границата на добрия тон.

— Разбираме се великолепно.

— Той съгласен ли е с вас по теорията за двете нации?

— Никога не сме я разисквали.

— А как приема обществената ви дейност?

— Няма нищо против, щом аз съм доволна. — Тя се поотпусна и се засмя. — Майка ми обаче е потресена. Това, че се разправам с убийци... Тя мечтае да ме види щастливо омъжена за борсов посредник.

— А вие?

— Какво аз?

— Вие мечтаете ли да се омъжите за борсов посредник?

— Едва ли ще налетя на такъв в Уондсуъртския затвор, нали?

— Не, там не.

— Впрочем аз и без туй не желая да се омъжвам за борсов посредник. Но вече е време, струва ми се, да си търся мъж.

— Защо да е време?

— Защото скоро ще мина „в архива“.

— На колко години сте?

— Вие колко ми давате?

— Двадесет и четири, двадесет и пет.

— Двадесет и осем.

— Още сте млада.

— Вие на колко години бяхте, когато се оженихте?

— На двадесет и осем.

— А жена ви?

— На двадесет.

— Виждате ли? Вече съм „в архива“.

— Според мен сега Клеър сигурно съжалева, че е избързала.

— Клеър жена ви ли е?

— Да.

Пола се засмя.

— Много съм доволна, че не се омъжих на двадесет години.

— Защо?

— Защото вероятно щях да се омъжа за противен тип.

— Какъв?

— Не знам. — Тя отново се засмя. — Сигурно борсов посредник.

Беше два без десет. Джон повика сервитьорката и докато тя му представяше сметката, си помисли дали Пола, след като сама бе предложила да разговарят в ресторант и след като беше дъщеря на сър Кристофър Джерард, няма да предложи да си плати дела. Такава мисъл явно не я занимаваше: седеше неподвижно, в очакване да станат. Джон плати с две банкноти от по пет лири.

— Мога ли да кажа на Тери, че ще му бъдете защитник? — попита тя, когато излязоха на улицата.

— Трябва да се спазят формалностите и да се мине през юридическите съветници и секретарите — отговори Джон. — Но кажете му, че ще го защитавам, стига да мога.

— Добре — рече Пола. И без да благодари за обеда, се отдалечи към Лъдгейт Съркъс.

[1] Стиховете са превод на Валери Петров. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Има разговори, които остават в съзнанието: после се сецаш за други доводи, за по-духовити отговори. Джон се върна в „Оулд Бейли“, приключи със защитата на клиента си, отиде в кабинета си, за да прегледа досието за следващия ден, и накрая пристигна в къщи в шест.

През цялото това време в главата му се въртеше разговорът с Пола Джерард.

В същност в паметта му бе останало не лицето, а гласът ѝ — силен глас, който според него идваше от американската кръв в жилите ѝ. Тялото ѝ не му бе направило никакво впечатление: той си спомняше само дълги крака и малки гърди. Спомняше си как очите ѝ шареха нервно наоколо, а след това се вторачваха сериозно в него, за да подсилят значението на казаното — големи и ясни светлокафяви очи.

— Сецаш се кой е сър Кристофър Джерард, нали? — попита той Клеър, докато седяха във всекидневната, преди да отидат на театър.

— Не е ли banker или нещо подобно? — Клеър зашиваше копче на ризата на сина им.

— Точно banker. Днес се запознах с дъщеря му.

— В съда?

— В „Оулд Бейли“. Тя се е заела с обществена работа и иска да защитавам едно нейно протеже.

— Как изглежда?

— Доста добре. Обядвахме заедно.

— Надявам се, че си е платила — каза Клеър, като късаше конеца със зъби.

— Богатите момичета никога не плащат — отвърна Джон.

— Дръж се за бедните тогава — каза тя и стана. — Или по-добре изобщо ги избягвай.

За момент Джон се запита дали това значеше, че Клеър е дочула нещо за Джили Маскол, но тя продължи:

— Малко несправедливо е, че ме остави да приготвям вечеря в къщи, за да спестиш разноските за ресторант, а в същото време се шляеш и обядваш в ресторант с някаква обществена деятелка...

— Трябваше да обядвам някъде — каза Джон.

— Можеше да отидеш в закусвалня.

— Там отивах...

— Но сметна, че няма да е подходящо за... как се казваше...

Джерард. — Тя изсумтя. — Хайде. По-добре да тръгваме.

— Къде е момичето, дето ще стои при децата?

— В кухнята.

Те тръгнаха с волвото за „Ройъл Корт“, където се срещнаха с Мики Нейл, Арабела Морисън и Масколови. В пиесата — „Жизнена класа“ от Дейвид Стори — на сцената излизаше гола жена, която, както каза по-късно Мики, му развалила първото добро впечатление. Хенри не одобряваше „хленченето на работническата класа“, но всички жени казаха, че им е харесало.

— А ти, Джон? — запита Хенри, когато седнаха около кухненската маса в дома на семейство Стрикланд. — Нещо подобно на твоя опит. Младеж от работнически произход, но просветен и издигнал се над себеподобните.

— Не започвай пак, за бога — обърна се Мери Маскол към съпруга си.

Хенри се престори на изплашен, докато Джон наливаше виното.

— Другата ми хареса повече — каза Джон — за играчите на ръгби.

— И на мен — каза Мики.

— Тази с голите мъжки задници ли? — попита Хенри.

— О, млъкни, скъпи — каза Мери. — Не можеш ли малко да помълчиш?

— Какво съм казал? — попита Хенри.

— Голотата — намеси се Клеър — е станала, както изглежда, необходим елемент в съвременния театър.

— Какво имаш пред вид? — попита Арабела.

— Не се ли съблече Дайана Риг в „Скачачите“? — припомни Клеър.

— Това се нарича театър на сензациите — обясни Хенри.

— Да не мислиш, че семействата от предградията бият пътя до Лондон, за да гледат само някаква *пиеса* — каза Мики.

— А ти мислиш ли, че се възбуждат? — възкликна Хенри. — Да не смяташ, че половият живот на двойките на средна възраст ще

пламне тази вечер с нова сила?

— А защо не? — отвърна Джон.

— Надявам се, че спектакълът е допринесъл с нещо и за теб, момчето ми — каза Хенри. — В полза на Клеър, разбира се.

Клеър се изчерви и загледа встрани.

— Хенри, моля те! — обади се Мери.

— Това е номерът на днешния театър — каза Арабела. — Публиката очаква фокуси и авторите ѝ ги дават.

— Разбира се, че ще ѝ ги дават, скъпа — отговори Мики. — Това е театър, нали? Дори добрият стар Шекспир е дал дължимото на фокусите.

— Но Чехов не е...

Докато тя говореше, къщата затрепера, защото отдолу минаваше влакът на метрото.

— Слава богу! — каза Хенри. — Влакът ни спести един инти разговор. — „Инти“ беше неговото презрително съкращение на „интелектуален“.

Клеър се усмихна: тя би предпочела гостите ѝ да не чуват метрото.

— Хенри е пийнал и този разговор не е за него — обърна се тя към Арабела. — Смени темата!

— Ето разговор за него — обърна се Джон към Хенри. — Каж ми какво знаеш за сър Кристофър Джерард.

За миг Хенри стана сериозен; лицето му прие изражение също като в банката.

— Какво те интересува сър Кристофър Джерард?

— Обядвал е с дъщеря му — намеси се Клеър.

— Ау! — възкликна Хенри. — Страхотната Пола.

— Познаваш ли я?

— Доста добре, момчето ми, и те съветвам, ако смяташ да я сваляш, пипай с ръкавици.

Джон се засмя.

— Нямам намерение да я свалям, но да кажем, че имах... — той погледна Клеър, която местеше салатата по-близо до Арабела — защо с ръкавици?

— Защото има отровни връхчета на гърдичките и малки зъбчета... остри зъбченца... в...

— Знам къде — прекъсна го Мери. — Не е нужно да уточняваш.

— Поне така съм чувал — добави Хенри бързо.

— Не си ли опитвал? — запита Мери. — Ако бях мъж, бих пробвала просто от любопитство.

— Виждала ли си ме някога да се връщам с разкъравени пръсти? Имам ли белези? — Хенри Маскол протегна ръце на жена си. Тя ги отблъсна.

— Виж, ти сигурно си пипал с ръкавици — отговори тя.

— Аз мога да ти кажа за сър Кристофър — обади се Мики, който като писател събираше сведения за най-различни хора. — Той наследи около един милион лири, ожени се за двойно по-богата американка и вероятно е утроил общото богатство с банковите си операции. Пола е единственото им дете.

— Струва си риска, нали? — каза Хенри, като смигна на Джон.

— Веднъж остави жена си — продължи Мики. — Това беше преди около шест години. Заради някакво момиче на име Сандра или нещо подобно. Банално, но сексапилно. Виждал съм я. Той искаше да се разведе, но лейди Джерард не му даде развод. Заплаши го, че ще изтегли парите си от банката и заяви, че няма да мръдне от Принет Парк, който принадлежи на семейство Джерард от триста години. Принуден да избира между държанката и наследствените си декари, сър Кристофър си подви опашката, но доколкото знам, това доста го е съсипало.

— А дъщерята? — попита Клеър.

— Казват, че била неврастеничка. Но тя може да си го позволи, нали?

— Омъжена ли е?

— Не — каза Мики, — и никога не съм чувал името ѝ да се свързва с нечие друго име.

— Не ходеше ли с Джони Тедингтън? — попита Арабела.

— Само една седмица — отговори Мики.

— Той ми каза за зъбките — обади се Хенри.

— Станала е благотворителка, така ли? — попита Мери.

— Занимава се с обществена дейност — каза Джон. — Така я срещнах.

— Бяхме в едно училище — съобщи Мери.

— Невъзможно — възкликна Мики.

- Защо?
- Много е млада.
- Искаш да кажеш, че аз съм стара?
- Пола не може да е на повече от двадесет и пет години.
- На двадесет и осем е — намеси се Джон.
- Точно така — каза Мери. — Тя беше в началния клас, когато аз бях в последния.
- А спомняш ли си я добре? — попита Джон.
- Съвършено ясно.
- Е? Каква беше?
- Чиста отрова.

ГЛАВА ПЕТА

Мнението на Мери Маскол за Пола Джерард, от ученическите ѝ години, не попречи на Джон да продължи да си мисли с удоволствие за обедата си с нея. В ума му не се въртяха порочните сцени, които си беше представял, че изживява с Джили Маскол. Напротив, чувствуваше се имунизиран срещу такъв вид страст; надяваше се, че по някакъв начин ще я привлече в кръга на приятелите си, за да може интелигентността и идеализмът ѝ да подействуват като противоотрова на реакционното им тесногърдие.

Разговорът в „Брасри Беноа“ го насърчаваше да се стреми към политическа кариера и той съжаляваше, че пред Пола Джерард не бе споменал нищо за амбициите си. Страхуваше се, че ѝ се е сторил самодоволен, педантичен и бърбив: ако тя само знаеше, че почти всяка седмица той отделя по една цяла вечер, за да пътува с метрото до северните предградия на Лондон и там да седи дълги часове в кръчмата с един скучен, но влиятелен член на организацията на лейбъристка партия в кварталите Хакни и Харингей, щеше може би повече да го уважава.

Дните минаваха. Образът ѝ започна да избледнява. Вниманието на Джон се отвличаше не само от работата му в съда, от политическите му занимания, от семейството и светските му задължения, но и от вечната грижа за пари. Още преди няколко месеца той бе подал молба до председателя на Камарата на лордовете, който е и министър на правосъдието, да получи званието кралски съветник. Ползата от тази титла бе не толкова в уважението, с което щеше да бъде обграден, ако му я дадат — особено още толкова млад, — нито в перспективата да заема високи длъжности, които тя би му открила, колкото в по-високите адвокатски хонорари.

Известно му бе обаче, че след като способностите на един утвърден адвокат получат подобно признание, доходите обикновено намаляват за известно време. На един кралски съветник подобава да си наеме за помощник по-млад адвокат, ала това означаваше, че за Джон щяха да останат само две-трети от хонорарите. Имаше и друго:

клиентите вероятно щяха да започнат да го отбягват, тъй като равни на неговите способности, но срещу по-малко пари, биха могли да намерят у друг, макар и не толкова почитан адвокат. И едва когато кралският съветник Джон Стрикланд успее да се наложи всред висшите кръгове, доходът му първоначално ще се изравни със сегашния, а след това и ще го надхвърли.

При нормални обстоятелства титлата кралски съветник се връзва отлично със званието Член на парламента, защото задълженията на един депутат в Камарата на общините не оставят много време за адвокатска практика. Но жизненият стандарт на Джон, както вече видяхме, зависеше изцяло от доходите му. Ако хонорарите секнеха, как щеше да изхранва семейството си и да изплаща заемите, с които бе купил двете си къщи? Дребни икономии, като например вечеря в къщи след театъра, не водят доникъде. Най-вероятно бе, че ако станеше кралски съветник, щеше да се наложи да продаде вилата в Уилтшър.

Вниманието му се отвличаше и от влошения политически климат. Локомотивните машинисти се солидаризираха с отказа на миньорите и на работниците от електроцентралите да работят извънредно. Това наруши снабдяването на електроцентралите с въглища и спиранията на тока зачестиха. Отменени бяха влакове, които извозват хората до работните им места, и адвокати от Съри и Кент често не можеха да се явят в съда. Те можеха да се придвижат с колите си, но бензин също не достигаше поради петролното ембарго на арабските страни. Сред приятелите на семейство Стрикланд се говореше за комунистически заговор.

Към края на ноември досието на Тери Пайк пристигна в кабинета на Джон и секретарят му го връчи. Имаше силни улики против Тери. „Действайки въз основа на получена информация“, полицията бе влязла в апартамента в Балъм, където Тери живеел с друг младеж на име Джими Скот. Там, както се твърдеше в документите, били намерени две маски от дамски чорапи, една гумена палка и четиристотин и петдесет лири стерлинги в банкноти по пет лири, серийните номера на които бяха доказателство, че са от ограбения камион. В показанията си обвиняемият Скот бе казал: „Да, имахме намерение да подменим банкнотите.“ А Тери: „Кой е изплямнал?“

Тезата за защитата на Тери според препоръката на юридическия съветник трябваше да бъде следната: чорапите, палката и парите са

били поставени от полицията, а показанията са фалшиви. Джон въздъхна: от опит знаеше, че колкото и вероятни да са тези опровержения, съдиите рядко им вярват. Според представените доказателства Пайк щеше да бъде осъден най-малко на седем години.

Джон реши да телефонира на Пола Джерард, за да ѝ каже това, и тъкмо търсеше номера ѝ в указателя, когато телефонът иззвъня. Беше тя.

— Получихте ли досието?

— Да, тъкмо го четях.

— И какво мислите?

— Не изглежда добре.

Последва пауза.

— Значи, пак ще влезе вътре.

На свой ред Джон се поколеба.

— Пайк... тоест Тери... пуснат ли е под гаранция?

— Да, внесохме му гаранция. Защо?

— Защото по този въпрос можем да поговорим.

— Елате да пийнем нещо.

— Кога?

— Сега. Ако сте свободен.

— Добре. Къде живеете?

— Първз Мюз, 23. След Виктория Роуд.

— Знам къде е.

— Добре. Ще ви чакам след около половин час.

Беше мъгливо и влажно. По пътя към спирката на метрото минаващите коли и автобуси, които пръскаха кал в оранжевата мъгла, изцапаха крачолите на панталона му. Той разбра, че ако пътува с метрото и после отиде пеша от спирката на Глостър Роуд до Първз Мюз, ще пристигне целият измокрен. За него лично това беше без значение, но той знаеше, че мократа коса изглежда мръсна: още повече беше със същите обувки, с които бе ходил в Бирмингам — те пропускаха вода, — и с плътен стар костюм, който миришеше на мокро куче, когато се навлажнеше. Затова спря едно такси. „По дяволите разноските — мислеше си той, облегат на удобната седалка. — При това парите за едно такси не са чак толкова много.“

Пола Джерард му отвори вратата почти веднага след позвъняването. Дизеловият двигател на таксито, с което беше дошъл,

продължаваше да боботи върху измития паваж, докато тя затваряше. Влагата и дъждът останаха навън. Джон съблече шлифера си и видя, че се намира в голяма кухня, откъдето вита стълба водеше към горния етаж. Облечена с джинси и вълнено поло, Пола отиде направо от вратата към хладилника.

— Ще извадя малко лед — рече тя — и можем да се качваме горе.

Джон хвърли шлифера и чантата си върху един от кухненските столове.

— Противно време — каза той.

— Не съм излизала цял ден.

— Днес нямахте ли работа в затвора?

— Не. В същност вече се отказах.

Тя постави леда в купа. Взе табличка и потърси чаши в шкафа.

— Защо се отказахте?

— Баща ми почна да нервничи. Мисли, че може да ме отвлекат.

— Затворниците знаят ли коя сте?

— Започна вече да се разчува.

Тя постави чашите върху табличката и я вдигна.

— Хайде да се качваме.

— Дайте на мен.

Тя му подаде таблата, взе от кухненската маса пакет френски цигари и тръгна нагоре по стълбата. Джон я последва и докато се изкачваше, бе принуден, без да иска, да наблюдава отблизо движението на стегнатите ѝ бедра. Горе той се озова в просторна всекидневна, която заемаше почти целия етаж. Три ниски бежови канапета бяха поставени край камината, в която горяха дърва. Подът бе постлан с персийски килим, по стените висяха няколко картини модерна живопис, а в библиотеката бяха наредени различни книги — едни подвързани, други не.

Пола се насочи към една масичка и показа на Джон къде да постави таблата. Върху масичката имаше цяла дузина бутилки, съвсем не така прашни, каквито неизбежно ставаха бутилките на Джон в къщата му на Холанд Парк.

— Заповядайте — каза Пола.

— Вие какво ще пиете?

— Скоч с вода — отвърна тя. — О, по дяволите, забравих водата.

— Да отида ли аз?

— Не се притеснявайте.

Тя скочи от канапето, където вече бе седнала, излезе през една от вратите, която, помисли си Джон, сигурно водеше към спалнята ѝ, и минутка по-късно се появи с красива рисувана кана, пълна с вода.

— Спестих си едно слизане — рече тя.

Джон ѝ наля уиски с вода, подвоуми се какво да пие и накрая седна срещу Пола с чаша джин и тоник.

— Е, какво правите сега? — попита той.

— Нищо. — Тя се намръщи, сякаш въпросът му не бе ѝ харесал.

— Не ви ли е скучно?

— Не. — Тя пак се намръщи и Джон реши да не ѝ задава повече лични въпроси.

— Прегледах делото на Тери — каза той — и, разбира се, готов съм да го защитавам, но не се надявам твърде, че ще мога да го измъкна.

— Нима не виждате колко е несправедливо? — В тона ѝ имаше повече раздразнение, отколкото болка. — Тези вещи са били *поставени* в апартамента от полицията.

— Така твърди Тери.

— Мен той няма да ме лъже.

— Той отрича ли да е участвувал в грабежа?

Тя се поколеба.

— Не, не отрича. Както ви казах, според мен той има нещо общо с цялата работа, но участието му е незначително. Положително не той е ударил шофьора по главата. Това не е в неговия стил. — Тя отпи от уискито и запали цигара.

— А как според вас се е замесил в тая история? — запита Джон.

— Запознал се е с Джими в затвора.

— Джими Скот?

— Да. Джими е бил задържан за нещо много дребно и в същност на делото е бил оправдан...

— Спомняте ли си за какво е бил задържан?

— Струва ми се, за кражба с взлом в една сладкарница.

— А после?

— И двамата излезли по едно и също време и наели заедно апартамента. Джими се познавал с бандата, която замисляла грабежа.

Така и двамата се включили.

— Искате да кажете, че Джими е въвлякъл Тери?

— Да.

— Джими бил ли е осъждан преди това?

— Мисля, че не, защо?

— Ще ви обясня след малко.

— Някой положително е пошушнал нещо на полицията — каза Пола. — И този някой сигурно е от бандата, защото как иначе полицията щеше да знае, че Джими и Тери са участвували.

— Мислите ли, че полицията ще извади този някой на делото като свидетел на обвинението?

— Не, мисля, че не би посмяла. — Очите ѝ се бяха разширили.

— И Тери твърди, че полицията нарочно е поставила палката, чорапите и парите — така ли?

— Да. И аз му вярвам. Той не е такъв глупак да ги остави да се търкалят на открито.

— А Джими?

— Не знам. Никога не съм го виждала.

— Тери не даде коктейл, за да ви запознае с приятелите си, нали? Тя се изчерви.

— Не.

— Моля ви да ме извините, но искам да ви попитам... има ли... емоционален елемент в отношенията ви с Тери?

Тя стана, за да напълни чашата си.

— Какво разбирате под „емоционален елемент“?

— Влюбена ли сте в него?

— Не. Разбира се, че не. Той е със седем години по-млад от мен. Но емоционален елемент има и той е, че не искам Тери да гние в затвора.

— Дори и ако е ограбил камиона?

— Не мисля, че... наистина го е ограбил. — Тя седна с пълната чаша и се сви на канапетото.

Джон въздъхна.

— Не се съмнявам, че полицията и особено криминалните агенти са в състояние да фалшифицират доказателства — каза той, — но твърде необичайно би било да го направят с такива дребни риби като тези две момчета...

— Знам.

— И второ, не виждам как полицаите са се сдобили с крадени банкноти с белязани номера, за да ги използват като доказателства, освен ако банките не са им съучастници...

— Те не са взели всичките пари.

— Кои те?

— Крадците.

— Защо?

— Защото толкова са бързали, че оставили едното сандъче.

— Но според досието всички сандъчета са били задигнати.

— Разбира се. Полицаите са свили последното сандъче. Да не мислите, че ще вземат да върнат няколко хиляди в брой, паднали им от небето?

— Ясно. Искате да кажете, че полицията е откраднала това, което крадците са оставили, но е отделила четиристотин и петдесет лири, за да обвини Джими и Тери?

— И другите.

— Скъпо доказателство — каза Джон. — Биха могли да свършат същата работа с петдесет или даже с десет лири.

— Знам — каза Пола и изведнъж се разплака. — Съжалявам — извини се тя, като бършеше сълзите си, и добави ядосано: — Мразя се в подобни моменти.

Джон се изправи и седна до нея на канапето, но като типичен англичанин беше смутен от този изблик и въпреки че искаше да я успокои, беше прекалено сдържан, за да си позволи да я докосне.

— Усмихнете се — каза той.

— Всичко е такава каша — каза Пола. — Положих толкова усилия, за да помогна на Тери, мислех, че ми вярва и ми казва истината, но сега не знам... Не знам на кого да вярвам. Но не искам да отиде в затвора.

— Има един изход — рече Джон.

— Какъв? — Тя подсмръкна и избърса сълзите си, докато Джон си сипваше джин с тоник.

— Така, както стоят нещата, никой съд няма да повярва на Тери и Джими и да приеме, че полицията лъже. И двамата ще бъдат осъдени, затова по-добре би било да се признаят за виновни.

— Като миналия път — каза Пола.

Джон се изчерви.

— Самопризнанието обикновено води до по-снизходителни присъди.

— Този ли е изходът? — попита Пола.

— Не. Изходът за Тери е да убеди Джими да поеме сам товара. Ако Джими се признае за виновен сега или на процеса, а после се яви като свидетел и когато го разпитвам, признае, че палката, чорапите и парите са негови, тогава... понеже не е бил осъждан, ще получи по-малка присъда, отколкото би получил Тери при сегашното положение, а Тери сигурно ще бъде оправдан.

Пола хапеше долната си устна.

— Но как можем да убедим Джими да го направи?

— Зависи от Тери. Той би могъл или да се опита да накара Джими да се почувствува виновен, че го е намесил в цялата работа, или да го подкупи със своя дял от четиридесетте хиляди лири.

— Или пък аз да му платя — рече Пола.

— В никакъв случай.

— Защо не?

— Не бива да ставате съучастничка на подобни хора.

— Може би сте прав.

— Онова, което трябва да направите, е да убедите тези двама приятели, че така, както сега стоят нещата, няма отърване нито за единия, нито за другия. Тери вероятно ще получи пет години. А може и повече. Но присъдата, която Джими сигурно ще получи, ако поеме вината, ще бъде не повече от три години, което пресметнете в дни зад решетките, значи малко над година.

— Добре — съгласи се Пола. — Сега поне сме наясно. Да говорим вече за друго. — Тя стана, прекоси стаята и постави на грамофона плоча на Фатс Уолър.

— За какво? — попита Джон. — Нали не искате да говорим за вас?

— Не искам, защото аз не съм интересна — каза тя и пак седна на канапето срещу госта си. — Нека да говорим за вас.

— Аз не съм по-интересен.

— Нищо подобно, по-интересен сте. — Лицето ѝ се озари от усмивка, която, след замисленото ѝ изражение до този момент, дойде като внезапен слънчев лъч в мрачен ден.

— В какъв смисъл?

— Не сте това, което изглеждате.

— Как изглеждам?

— Един приятен на външност, но иначе обикновен адвокат.

— Това комплимент ли е или обида?

— Нито едното, нито другото.

— Какво според вас остава под повърхността?

— Политическите ви убеждения.

— Какво сте чули за политическите ми убеждения?

— Чух някои неща. На една вечеря. Няма да ви кажа от кого, но говориха за вас.

— И какво беше заключението?

— Нямаше заключение. Това именно ви прави интересен. Един от присъстващите каза, че сте опортюнист — „салонен левичар“ бяха думите му. Друг обаче каза за вас много хубави неща. Каза, че един ден ще станете министър и че демокрацията само печели, когато хора като вас се отдадат на политиката.

— А никой ли не каза, че съм предател на класата си?

Пола се изсмя и стана, за да вземе празната му чаша.

— О, да. Имаше такива приказки. От рода на „де да беше консерватор или поне либерал...“.

— Вие защитихте ли ме?

Докато тя поемаше чашата, очите им се срещнаха.

— Трябваше ли? — попита тя.

Джон вдигна рамене.

— Струва ми се, че някои от принципите ни са общи.

— Това е вярно — отговори Пола от мястото, където му наливаше питието.

— Значи, можехте да кажете някоя и друга дума в моя защита.

— Отказала съм се да говоря за политика на подобни събирания — рече тя. — Мъжете мразят жени с радикални възгледи. Чувствуват се кастрирани. Ужасно е досадно. Да не ви разправам колко мъже са се опитвали да ми определят срещи, само и само да ми докажат правотата на гледищата си по „свободната инициатива“ или „национализацията“.

Тя се върна до канапето, подаде на Джон чашата и пак си седна в ъгъла.

— И за мен не е по-лесно — каза Джон. — Щом не си херцог или син на херцог, значи, си се продал.

Пола се засмя.

— Няма начин да излезете сух. Щом сте беден, значи сте продажник. Ако сте богат, сте лицемер. Затова аз държа устата си затворена. Изглежда, има хора, които се вбесяват, когато някой богат като мен е с леви разбирания.

— И още как!

— С такива хора аз не споря, просто защото не си струва. Ако им разтвориш черепа, нищо няма да намериш вътре.

— Тогава защо вечеряте с тях?

Тя вдигна рамене.

— Все трябва да отида някъде на вечеря, а нали в тия именно среди ми е мястото? Помъчих се да намеря разнообразие у Тери, но не стигнах далеч.

— Среден терен сигурно има: между глупците от нисшите кръгове и разбойниците от работническата класа.

— Да — каза тя с още една от необикновените си усмивки. — Вие сте средният терен. Разчитам на вас да ме запознаете с цяла плеяда нови, интелигентни, просветени лица. Естествено, стига да сте готов да погледнете на мен като на приятел, а не само като на скучна общественичка. Вие и... жена ви. Как ѝ беше името? Клеър?

— Разбира се — рече Джон с пресилен ентузиазъм, за което вина до голяма степен имаше джинът в кръвта му. — Трябва да дойдете у нас на вечеря. Ала доста ще ми бъде трудно да ви намеря все интелигентни и просветени хора.

— Нямате ли приятели лейбъристи?

— Имам един — каза Джон.

— Той не е ли интелигентен и просветен?

Джон се поколеба.

— Такъв е наистина, но...

— Но? Чакайте, знам: той е интелигентен, просветен пияница с пърхот по главата.

— Горещо-долу улучвате.

— Не е ли това образът на лейбъристкия политик? Всички са с мазни коси и пърхот, с найлонови ризи и връзки, дето са ги носили още от забавачницата.

— Но аз не съм чак дотам неугледен, нали? — попита Джон.

— Чак дотам не. Все още не. — Тя стана и се премести на канапето до него. — Но можем нещо да направим. — Повдигна края на връзката му и погледна марката. — „Либърти“? Не е подходяща.

Поради алкохола Джон прие близостта и аромата ѝ като нещо нормално. Младото ѝ лице с малко чип нос бе само на педя от неговото и големите кафяви очи го гледаха с иронично безпристрастие.

— Хм! Даже нямате пърхот — рече тя.

— Мога да си пръсна малко „Редибрек“, когато дойде изборната конференция.

— Какво е „Редибрек“?

— Детско брашно. От стрити овесени ядки.

За момент изражението в очите ѝ се втвърди.

— Вие, разбира се, имате деца.

— „Редибрек“ и малко брилянтин ще свършат работа — продължи Джон. Той почти не бе забелязал промяната.

— Не — каза тя, като стана и се върна на канапето отсреща. — Не бива да променяте външния си вид. Вие не сте нито реакционен адвокат, нито оръфан политик.

— А какво съм? — Артикулацията му бе малко несигурна.

— Можете да бъдете държавник.

— Не е ли това синоним на политик?

— Не е. За политика властта е самоцел. За държавника властта е средство към целта — средство да се направи реалност някаква мечта. Вие имате мечта, нали?

Той се поколеба.

— Имам.

— Каква е тя?

На Джон му се прииска да е по-малко пиян.

— Единната нация на Дизраели.

— Именно. Това е и моята мечта.

— Аз не съм мечтател — каза Джон. — Съгласен съм, че е неизбежно да има известно неравноправие, несправедливости, но в никоя друга страна на света, с изключение може би на Индия, няма такова ненужно и безцелно социално разслоение, каквото имаме в Англия. И което е по-лошо... — красноречието му внезапно се върна — всичко това е заседнало в съзнанието. Колкото повече изравнявахме

хората чрез данъци, толкова те се оттеглят към някакви жалки привилегии, предназначени да обиждат ония, които ги нямат. Като трапезарии само за директори, тоалетни само за персонала, частни училища. Някакъв особен маниакален култ, който ще прекатури Англия.

— Съгласна съм — каза Пола тихо.

— Не зная дали в Парламента може изобщо нещо да се направи.

— Вие ще направите много, сигурна съм — продължи тя. — Там царува посредствеността. Ще преминете през нея като нож през масло.

— Е... — започна Джон скромно.

— Господи, колко бих искала да съм мъж! — Избликът ѝ го прекъсна.

— Защо?

— Защото щях да правя същото, което вие правите.

— А като жена защо да не можете?

— Не, не мога.

— Но защо не? В наше време?

— В същност аз не съм за еманципацията на жените. Вече ви казах. Мъжете се чувствуват застрашени от жени, които искат да командуват, а на останалите жени не им е приятно, защото виждат опекуни над главата си. Моята единствена надежда е да се прилепя към... — тя заекна, пламна, но продължи — към някоя изгряваща звезда.

— Колко жалко, че съм женен — рече Джон с усмивка.

— Жалко... наистина. — Тя се засмя.

Джон погледна часовника на ръката си.

— Което идва да ми припомни... — започна той.

— Да, естествено.

Изправиха се. Джон постави чашата си върху малка, покрита със стъкло масичка и залитайки леко, се отправи към витата стълба.

— Трябва да се срещнем пак... след като говорите с Тери — рече той.

— Добре.

— А аз ще се опитам да изровя отнякъде интелигентни и просветени приятели. — Той заслиза, като се държеше за перилата от ковано желязо.

— Не искате вие да говорите с Тери, нали? — попита тя.

— Не. Не би било... етично.

— Наистина.

— Във всеки случай — той бе стигнал най-долното стъпало и се обърна усмихнат към нея — много ми е приятно да ви имам за посредник.

На раздяла се целунаха по бузите, което за хората от тяхната среда означаваше, че не се е стигнало до нищо повече от обикновена взаимна симпатия. Докато крачеше надолу към Виктория роуд, Джон мина край бял форд-ескорт, в който, зад кормилото, седеше, пушейки цигара, млад мъж. Лицето му беше с остри, познати черти.

ГЛАВА ШЕСТА

Когато в осем и двадесет се прибра в къщи, Джон свари Клеър в лошо настроение.

— Къде, по дяволите, беше? — запита тя.

— Задържаха ме. Защо?

— Нали беше поканил оня човек, Сандърсън?

— Съжалявам — каза Джон. — Съвсем забравих. — Сандърсън беше секретарят на кварталната лейбъристка организация.

— И Ана е болна, а аз трябваше да тичам насам-натам, да му пълня чашката с шери и да изхвърлям повърнатото от гърнето.

— Много съжалявам. — Джон си свали шлифера.

— Къде беше наистина? Секретарят ти каза, че си излязъл в шест.

— Трябваше да говоря с Пола Джерард по нейното дело.

— Очевидно яко те е почерпила. Дъхът ти вони на джин. — Тя се обърна и отиде към стълбата, която водеше към приземния етаж.

— Сандърсън тук ли е още? — запита Джон.

— Не. Отиде си към осем. — Тя спря и се обърна. — Освен това Хенри се обади по телефона да пита искаме ли да отидем на кино. Казах му, че искаме, защото цял ден стоя затворена в тая къща и защото мислех, че ще си дойдеш и затова повиках мисис Пауъл да остане при децата. Но вече е късно. Хенри току-що пак се обади и аз му казах да вървят без нас.

— Можем да ги стигнем. Какво ще гледат?

— Не знам. Пък и аз вече отпратих мисис Пауъл.

Клеър слезе в кухнята, а Джон се качи горе да види дъщеря си. Ана лежеше в кревата и на лицето ѝ бе изписано смирено самосъжаление. Стаята миришеше на повърнато и на дезинфектин, но от общия вид на детето личеше, че не е сериозно болно. Джон приседна на леглото и ѝ прочете приказка. Тя също каза, че дъхът му мирише на нещо отвратително. Той загаси лампата и я целуна за лека нощ, но Ана бе забравила да каже молитвата си. Лампата трябваше пак

да бъде запалена и тя коленичи в леглото, за да си издекламира „Отче наш“, след което малко смутено, но с дълбока вяра каза:

— Моля ти се, боже, нека да оздравея.

В съседната стая Том лепеше в албума си снимки на футболисти.

— Имам вече целия отбор на „Арсенал“, татко — каза той, — и половината на „Лийдс Юнайтед“.

Електрическото влакче, което Джон му беше купил за Коледа, стоеше непипнато. Също и „Смелите мъже“, до неотдавна любимото му занимание. Сега Том мислеше за футбол. Като някаква заразна болест или фанатично верую футболът го бе завладял преди около шест месеца. Той разказваше на баща си отегчителни подробности из личния живот на играчите от „Арсенал“; и макар да копнееше да сподели възторга на сина си, Джон се затрудняваше да демонстрира пристрастие по въпроса дали някаква си кожена топка е ритана от тайфа младежи с червени или сини фланелки. Така привързаността между баща и син не бе накърнена, но и предпочитанията им си оставаха различни. Том продължи да се занимава със своя албум, а Джон се упъти към вечерния си вестник.

— В осем и половина ще си легнеш, нали? — викна той от стълбите.

— Да, татко — отговори Том с уморен глас.

— Тихо. Аз съм болна — чу се от стаята на Ана.

Все още замаян от джина на Пола, Джон влезе в спалнята, смени подгизналите си обувки, махна сакото и облече пуловер. После се отправи към всекидневната и тъкмо се готвеше да седне с вестника, друг глас долетя от приземния етаж: Клеър го викаше за вечеря. Той слезе в кухнята и свари жена си вече седнала пред чиния със супа.

— От консерва е — рече тя агресивно.

— Искаш ли малко вино? — попита той помирително.

— Не. А на теб сигурно ще ти дойде много — каза тя.

Джон седна и се зае със супата.

— Значи, черпим се с Пола Джерард, а? — запитя тя. — Къде живее тази дама?

— В луксозна къща близо до Виктория Роуд.

— Естествено, че там. Е, надявам се няма да ти стане навик.

— Нали не искаш да я водя в ресторант?

— Тя трябва да те заведе в ресторант, не ти нея.

— Знаеш, че не става така. В същност, мислех си, че можем да я поканим на вечеря у нас.

— Какво? Само нея?

— Не. С други гости.

— Та кого друг можем да поканим с нея?

— Който и да е. Масколови...

— Мери не може да я понася.

— Мери не я е виждала от години.

— Сигурна съм, че и сега е същата.

— Не ми е ясно защо си така предубедена.

— Този тип хора не са ми приятни.

— Защо?

— Не обичам богатшите.

— Мери и Хенри са богати.

— Но не чак толкова.

— Не е нейна вината.

— Не е, но богатството покварява...

Съвзел се след супата, Джон изостави отбраната.

— Радвам се, че според теб парите покваряват, защото в къщата ни вече почти ги няма.

— Ти все това повтаряш.

— Превишили сме кредита си в банката с две хиляди лири, а миналогодишните данъци са все още неплатени.

— Всеки превишава кредита си.

— Да, но хората имат с какво да го гарантират, а всичко, което ние имаме, е тази къща, вилата и адвокатския ми доход. Ако ме направят кралски съветник и се заема да вляза в Парламента, доходът ни доста ще спадне...

— Хм — намуси се Клеър. — Какво искаш да направя? Да си потърся работа?

— Не виждам как можеш да работиш с децата... Но може би ще трябва да продадем вилата.

— Защо?

— Защото, ако ме изберат, ще трябва да отделям дните в края на седмицата за депутатските си задължения и ако продадем вилата, не само ще отпадне втората ипотека, но ще останат достатъчно пари да си

платим дълга към банката, да покрием част от ипотеката на тази къща и да си купим някои неща като например нова кола...

Клеър стана, отиде до умивалника и така тръсна празната си супена чиния, че едва не я счупи. След това в пълно мълчание постави пред мъжа си чиста чиния и му сипа равиоли, също от консерва, които бе стоплила преди това в тенджерата.

— Какво ще кажеш? — попита Джон.

— Вземи си и грах, ако искаш — каза тя.

Джон отиде до печката.

— Жалко ще бъде наистина — каза той, — защото доста вложихме във вилата, но действително не виждам друг изход...

— А къде ще прекарваме празниците? — попита Клеър. — В блатата на Хакни? — Думите излизаха от устата ѝ със страшно съскане.

— Не — каза Джон. — Разбира се, не там. Можем да отиваме при родителите ти в Бъси...

— Знаеш, че при тях не издържам повече от седмица. Връщаме се там, откъдето тръгнахме преди десет години.

— Можем да прекарваме ваканциите в чужбина... да наемаме къща в Тоскана или в Дордон.

— Говориш така сега, но когато дойде моментът, ще кажеш, че не можем да си го позволим. Както правиш винаги. — Благото ѝ лице, тъй приятно, когато бе спокойно или се усмихваше, сега бе помръкнало от яд.

— А как искаш да говоря, когато нямаме пари? — запита Джон.

— Говори, както намериш за добре. — Тя изкриви поглед към кичур от правата си коса, сякаш се чудеше дали да я измие.

— Ако само ти беше малко по-пестелива...

— О, да! То се знае! Моя е вината за всичко, нали? Моето разточителство. Роклите ми от „Сен Лоран“ и курортите ми в Сен Мориц, ето къде отиват парите ни... — Очите ѝ се бяха откъснали от кичура коса и сега се бяха втренчили в Джон с убийствено презрение. — А и слугите ни костват много, нали? И готвачът, и бавачката, и икономката...

— Не искам това да кажа.

— Какво искаш да кажеш тогава? В какво не съм пестелива?

— В това, че настояваш за две къщи, когато едва можем да си позволим една.

— Можем да си позволим и две, стига да искаме — стига ти да престанеш да даваш обеда в ресторанти и да плащаш членски внос на разни клубове. Какво ти струва например „Гарик клуб“? Сто и петдесет годишно? При това не стъпваш там.

— Това е едно малко удоволствие, а щом си печеля хляба...

— Имаш право на малки удоволствия, така ли? Е, добре, защо не се разменим? Ти ще се завреш за цял ден в тази тясна къща, за да се разправяш с едно отегчено болно дете и със секретаря на някаква си идиотска квартална организация, който бръщолеви за оползотворяване на празните парцели, а аз ще пристигна пияна от луксозната къща на млад мъж и ще ти заявя, че трябва да пестиш, защото искам да стана кралски съветник и депутат в Парламента, за да може всеки да се възхищава и да казва колко съм чудесна...

— Така ли мислиш наистина? Че искам всеки да казва колко съм чудесен? — Джон бе пребледнял.

Клеър млъкна, поколеба се, после каза:

— Да. Точно така мисля. Целият ти живот е бил посветен на твоето голямо „аз“. Ти си се пристрастил към идеята за собственото си значение и като истински наркоман се нуждаеш от все по-големи дози, за да съществуваш. Напред и нагоре е твоят девиз. Сега и в миналото. Ти пет пари не даваш за мен. В същност не те е грижа и за децата. Просто ти харесва да ни имаш около себе си, за да ти красим живота — един безотказен инструмент за секс, един постоянен източник на храна и преданост. А междувременно продължаваш юнашкото си настъпление към великата слава на Джон Стрикланд.

Пребледнял още повече, Джон бутна встрани чинията с останките от консервираните равиоли.

— Наистина ли си мислиш, че тичам да се прибера в тази къща заради секса, храната и предаността, които получавам? — рече той, стана и взе ябълка от купата върху бюфета. — Или пък за такива разговори?

— О, върви по дяволите!

Джон излезе и се качи на горния етаж. От кухнята долу се чу хълцане, но часът бе вече девет и половина, а имаше нещо, което той искаше да гледа по телевизията. Клеър дойде по-късно. Той не вдигна

поглед да види дали лицето ѝ имаше следи от сълзи. Седяха втрени в светлия оживял екран като две уморени ловджийски кучета пред загасващ огън. Към десет и половина — по-рано от обикновено — Клеър се изкъпа и си легна. Джон изчака самия край на програмата и когато и той си легна, жена му бе загасила лампата и бе обърната с лице към стената. Той не направи и най-малкото движение да я прегърне както друг път. В кръвта му все още имаше достатъчно джин, за да заспи веднага.

ГЛАВА СЕДМА

Ставайки сутринта, Джон не бе нито ядосан, нито бе простил. Той не погледна Клеър и не ѝ проговори. Държеше се тъй, сякаш тя е подвижна вещ, която трябва да изчака да мине през вратата на банята. На закуска прегледа вестниците и целуна Том, когато той тръгваше за училище — все едно че всичко е нормално. Но когато Том излезе, очите му начаса се забиха в „Таймс“. Както Клеър се бе втренчила в „Дейли Мейл“. Ако погледите им се бяха срещнали, те щяха да видят, че чувствата им са еднакви — не гняв и обида, а досада и антипатия.

Подобно на телевизията, вестникът разсея мислите на Джон, но за кратко. Седнал в метрото, той се вгледа в себе си и осъзна, че краткият пристъп на „иваниличитис“, който го бе връхлетял през оная безсънна нощ през лятото, сега се е превърнал в негово трайно състояние. Разбираше, че първата половина от живота му е била до голяма степен безплодна; че сега е стигнал повратна точка; че жена му блокира пътя към самоизявата. Жената, за която той се бе оженил, за да допълва личността му, сега го разстройваше. Тя, която първо бе изтощила тялото му, сега притискаше духа му.

Нищо в държането му в съда тази сутрин не издаде вътрешната му болка от съзнанието, че в действителност бракът му е бил един голям неуспех. Самата тази фраза му бе страшно противна: с презрение я четеше в различни статии по страниците на „Гардиън“. Защото винаги го бяха отблъсквали тези, които говореха за брака като за нещо, което може да успее или да се провали, сякаш става дума за химически експеримент или за опит да се покори Матерхорн, или пък като за вещ, която може да се счупи, като колата или пералната машина. Изборът на съпругата или на съпруга се прави преди брака, но след като веднъж е направен, брачната връзка вече с нищо не се отличава от връзката с родителите или с децата — можеш да ги харесваш или да не ги харесваш, но не можеш да се „разведеш“ с тях.

Съвършено ясно бе обаче, че Джон няма да направи политическа кариера със съпруга като Клеър. Тя не споделяше неговите разбирания и затова не бе готова на жертви. Нито пък бе убедена в качествата му. В

Хакни и Харингей имаше хора, които едва го познаваха, ала вярваха в неговото бъдеще, докато собствената му жена смяташе, че е по-важно той да работи заради ипотеката на някаква си вила, вместо да посвети енергията и способностите си на обществото. Тази сутрин той се виждаше като Прометей, прикован към скалата на своя брак, а Клеър бе лешоядът, който кълве вътрешностите му. Ако само бе предвидил, че Клеър може до такава степен да се промени, сигурно щеше да се ожени за друга жена.

В четири и половина следобед, когато отиде в кабинета си, Джон намери бележка, която гласеше, че Пола Джерард се е обаждала и е помолила да ѝ звънне по телефона. Стори го незабавно. Тя каза, че е говорила с Тери Пайк и би желала пак да го види. Той обеща, че ще се отбие при нея на път за в къщи.

Джон и този път взе такси. Пола го посрещна като стар приятел. После извади лед от хладилника, а той отнесе таблата: сякаш всеки вече си знаеше ролята.

— Тери се е срещнал с Джими тази сутрин — рече тя, когато седнаха един срещу друг край камината както предишния път.

— И какво му е казал Джими?

— Че ще си помисли.

— Как му е поставил Тери въпроса?

— Не знам.

— Дал ли му е пари?

— Бих казала, че на Джими е било предложено „питие“ от някакъв сорт.

— Не от вас, надявам се.

Тя се усмихна.

— Не, не от мен. — Стана и сложи плоча на грамофона. — И двамата искат да знаят дали трябва да кажат за сделката на юридическите си съветници.

— Не, по-добре да мълчат.

Пола се върна, но не седна на предишното си място. Застана права срещу него, с гръб към камината. Джон облегна глава назад върху облегалката на канапето и се вгледа във високата ѝ фигура, облечена тази вечер в черна пола и синя блуза.

— Много е мило от ваша страна, че правите всичко това — каза тя. — Безпокои ме малко мисълта, че съм ви убедила да постъпите...

каква дума употребихте вие... неетично?

Джон поклати глава.

— Не — рече той. — Може би няма да се намерят много адвокати, които биха постъпили по същия начин, но в нашия свят шансовете на такива като Тери и Джими са толкова минимални, че няма да нанесем кой знае каква вреда, ако наклоним мъничко везните на правосъдието в тяхна полза. Та няма полицията не нарушава правилата, когато взема показания и като представя фалшиви доказателства?...

— Да. Вярно.

— При нашата система на правораздаване, която е състезание между две страни, основното в съдебния процес не е да се стигне до истината, а да се реферира според определени правила една тънка и хитра игра. Доказателствата са силната карта, която те играят още в самото начало, и затова фалшивото доказателство си е пробило път в системата като нормална практика.

— Но повечето хора не знаят това.

Джон се изсмя.

— Естествено, че не го знаят. Не се и иска да го знаят. Да се преодолеят съмненията, е също толкова нужно на правосъдието, колкото е на политиката или театъра. Ако хората виждат у Хамлет не датския принц, а актьора хомосексуалист, който живее в двустайна квартира в Крикълуд, няма да отидат на театър, кали?

— Политиците също ли са актьори?

— До известна граница.

— Мислех, че сте принципен.

— Съм. Но не живея с илюзии. Хората ще гласуват за социално равенство и справедливост само ако то означава, че ще получават повече от сега.

— Тогава защо вие, а и аз, работим за социални реформи, след които ще сме по-зле?

— Клеър би казала от суетност.

— Тя не е ли социалистка?

— Не. Тъкмо обратното.

Пола направи крачка напред, за да вземе и пак да напълни чашата му. Отново, както предишния път, пръстите им почти се срещнаха около чашата. Джон почувствува близостта ѝ, долови

парфюма ѝ и съвсем спонтанно, когато тя се наведе, приближи главата си и устните му за миг се докоснаха до нейните. Тя като че ли се изчерви под падналата напред коса и се изправи, но не да се отдръпне, а да отиде до масичката с напитките.

— Значи, е консерватор? — запита тя, сякаш въобще не бе забелязала целувката.

— По наклонност, да, но не и по убеждение.

— А ще дава ли градински увеселения?

— Мисля, че в Хакни и Харингей няма да е нужно.

— Вероятно ще е все едно. Но от социалистите се очаква да проявяват разбиране към независимите гледища на жените, нали? — Тя се върна при камината и на минаване му подаде чашата.

— Малко опростявате нещата.

— Как? — Тя пак бе застанала права, с гръб към камината.

— Всичко се свежда до парите — каза той, — но това едва ли би могло да ви интересува.

— Всичко около вас ме интересува — каза Пола. — Но не бих искала да надничам в личните ви работи.

— Не, нямам това пред вид. Няма много за надничане. Проблемът е, че ако ме изберат за депутат, доходът ми ще спадне, с което ще се влоши и ежедневието на семейството ми. Клеър не иска. Според нея не си заслужава.

— Колко странно — каза Пола тихо, загледана в чашата си. — Човек би трябвало да очаква, че се гордее с вас.

Тя изрече думите толкова непринудено, че целият ѝ образ — мургавото лице и крехкото, гъвкаво тяло — сякаш започна да добива в очите му меки очертания, някаква непреодолима нежност и привлекателност. Той остави чашата, стана и направи две крачки към нея. С ръце върху раменете ѝ попита:

— Вие бихте ли се гордели с мен?

Тя все още разглеждаше питието си, като че ли вътре имаше буболечка. После вдигна очи и в погледа ѝ се четеше копнеж и разбиране.

— Да — каза тя. — Аз бих се гордяла с вас.

Целунаха се. Ръцете му се спуснаха от раменете ѝ и я прегърнаха; нейните се повдигнаха плахо, все още с чашата в едната,

сякаш му бе партньор в танц. Нямахме език между устните ѝ: тя просто ги притисна до неговите за около половин минута.

— Пола — промълви Джон, като се отдръпна, но не продължи, защото не можеше да измисли какво да каже.

— Интересно е, нали? — почти прошепна тя. — Виждали сме се само два пъти досега.

— Бих те целунал още първия път — рече той.

— И аз. — Очите ѝ гледаха дяволито. — Но ти сигурно щеше да ме помислиш за леконравна.

Той я целуна пак.

— А ти какво щеше да помислиш за мен?

— Нищо по-различно. — Тя се засмя. — Аз съм просто една от многото.

— Много какво?

Тя се изчерви.

— Е... жени.

— Не си.

Тя го изгледа изпитателно.

— Не ми казвай, че не си целувал друга освен жена си.

— Не, не казвам такова нещо.

— Така и предполагам.

— Но виж, аз не съм... — той се запъна пред думата развратен — кой знае колко неверен на жена си.

— Но не и кой знае колко верен, нали? Като имам пред вид какво съм чувала за теб.

— Какво си чувала?

— За Дженифър Крийли.

— И какво по-точно? — Той се навъси. — Че съм имал нещо с Дженифър Крийли, тъй ли?

— Не си ли? Всички са имали.

— Но не и аз.

— Извинявай. — Сега тя го целуна: кратка, отривиста целувка.

— Не ме интересува какво мислят хората — каза Джон. — Но ме интересува какво ти мислиш и не бих искал да ме виждаш като някакъв застаряващ Казанова...

Пола го прекъсна с нова целувка.

— Не те виждам такъв — рече тя. — Аз също не се интересувам какво мислят хората с изключение може би на... — тя се подвоуми.

— Кого?

— Твоята жена.

— Тя няма да знае — каза Джон бързо. — И без това бракът ни не е съвсем както трябва.

Погледът и стана блуждаещ.

— Не допускам да застана между теб и жена ти — каза тя. — Не желая да развалям семейството ти.

— Не — промълви Джон. — Не можеш да развалиш нещо, което вече е разрушено.

Те седнаха един до друг на канапето ръка за ръка и разговорът им потече с увереност и лекота, както става след осъзнато взаимно влечение. Имаше моменти, когато на Джон му беше физически неудобно и той би се понаместил малко, ако не се страхуваше, че Пола ще го изтълкува като отдръпване. И само когато не можеше повече да издържа, стана и отиде в банята.

Застанал пред клозетната чиния, той с одобрение забеляза колко чиста е ваната, колко добре изглеждат наредените по полиците около нея екзотични мазила. Тук беше толкова различно от банята в неговия дом, където няколко тъмни линии винаги обикаляха в кръг вътрешността на ваната, където изстисканите туби от паста за зъби се въргаляха върху полицата сред малки локвички засъхнал сироп за кашлица. Връщайки се по коридора, той мина край спалнята на Пола и видя, че голямото ѝ легло не е подредено: ала вместо куп смачкани чаршафи и одеяла, съблазнителен отпечатък от тялото ѝ личеше в единия край. Нямахше съмнение, че тя спи сама.

— Ще излизаш ли тази вечер? — попита той, като се върна при нея.

Тя се поколеба.

— Не.

— Да отидем някъде да вечеряме.

— Не трябва ли да се прибереш в къщи?

— Ще позвъня на Клеър и ще ѝ кажа, че трябва да отида в Хакни.

— Не се чувствуй задължен, моля те.

— Далеч съм от това — каза Джон. После отиде до телефона и набра домашния си номер. Обади се Том.

— Мама там ли е? — попита Джон.

— Гор е и ми е на Ана главата.

— Значи Ана е по-добре?

— Да. Утре е на училище.

— Кажу ми на мама, че няма да се върна за вечеря.

— Добре.

— Кажу ми, че трябва да отида до Хакни.

— Добре.

— Кажу ми да не ме чака.

— О'кей, татко, ще ми кажа.

Джон постави слушалката върху вилката и за миг изпита угризение, защото обикновено той миеше косата на дъщеря си. Но се овладя и се обърна към Пола с усмивка.

— Къде искаш да отидем?

Тя избра един руски ресторант в Сохо и те отидоха дотам с нейната ланчия. Ядохме хайвер и блини и пиха водка. После шишове, ориз и салата с вино. След това ликьор от касис и кафе. Сметката, когато му я донесоха, беше огромна, но Джон само бегло погледна сумата и подписа чек. Той беше упоен не толкова от водката и виното, колкото от красотата и чара на Пола. В същност той пи по-малко от обикновено, опасявайки се да не стане негоден за разговор или пък за онова, което тя би могла да му предложи, когато се върнат в къщата ѝ на Първз Мюз. Не се съмняваше, че тя ще му предложи другата, неизползувана страна на голямото си легло: в края на краищата тя не беше надраснала връстниците си ученичка, каквато беше Джили Маскол. От всичко, което си говореха на масата, личеше взаимната им увереност, че по-късно ще спят заедно.

Върнаха се с нейната ланчия до Кензингтън и когато стигнаха края на Глостър Роуд, тя запитва:

— Да те закарам ли до вас?

— Не — каза Джон. — Да се върнем при теб.

— Добре — отговори тя и зави по Виктория Роуд.

Той я последва в къщата и после нагоре по витата стълба. Огънят едва тлееше и тя сложи нов пън, като разрови пепелта с ръжен. Видът на наведеното ѝ тяло възбуди Джон и когато тя се обърна към него,

изтривайки пепелта от пръстите си, той я прегърна. Притисна тялото и целуваше устните ѝ с жар, и още веднъж ръцете ѝ се повдигнаха в ответен жест. Прегърнати, те се приближиха до канапето и се отпуснаха върху възглавниците. Джон свали едната си ръка от рамото ѝ и докосна под полата крака ѝ над коляното. Тя се дръпна:

— Не мога.

— Защо не?

Пола седна с подвити колене, захапала кокалчето на палеца си. Джон се доближи, седна до нея и я прегърна през рамото, но тя не го погледна.

— Ти... ме харесваш, нали? — запита той.

— Да. Не е това.

Той седеше объркан, представяйки си някакви гинекологически усложнения, които Пола не иска да обяснява.

— Има неща, които не знаеш — каза тя тихо.

— Не можеш ли да ми ги кажеш?

— Не. Не сега.

— Аз те обичам много — каза Джон, — тъй че... сексуалната страна не е всичко, но трябва да ми кажеш, ако по някакви причини не можем да спим заедно.

Тя се обърна и го изгледа. В очите ѝ имаше сълзи.

— Надявам се, че и това ще стане. Ако не мислех, че... че ще бъдем заедно... Тя не довърши. — Само много те моля, не ме питай защо. Не сега.

Джон се усмихна и я целуна по бузата, както би целунал Ана.

— Кога ще се видим пак?

— Когато искаш.

— Да обядваме заедно в петък. Имам дело, което трябва да свърши сутринта, така че можем следобед да се разходим в парка.

— Добре — каза тя. — Ще ми бъде приятно. Да се срещнем в „Брасри Беноа“. Хареса ми там.

Улицата беше тиха. Джон крачеше по паважа трезвен, натъжен и успокоен. Минаваше полунощ, когато той се прибра. Клеър си беше легнала, но се размърда при вмъкването му в леглото и сънено се сгуши в него, щом той по навик я прегърна.

ГЛАВА ОСМА

Тери Пайк, Джими Скот и другите трима обвинени, че са ограбили четиридесет хиляди лири от специалния камион за превозване на ценности, бяха изправени пред съда „Олд Бейли“ в началото на декември. До това време Джон се бе виждал с Пола още два или три пъти — на обяд или на чаша питие, преди да се прибере в къщи. Разговорът неизменно се въртеше около две неща: тяхната неосъществена още докрай любов и защитата на Тери Пайк.

В началото Джими Скот не прояви готовност да се жертва заради приятеля си. Макар адвокатът му да бе съгласен с мнението на Джон — че при наличните доказателства осъдителната присъда е неизбежна и следователно трябва да се признае за виновен, — Джими продължаваше да живее с безпочвения оптимизъм на някои крадци, които, след като са видели как техни приятели биват освобождавани по силата на някакви неразбираеми технически подробности в съдопроизводството, се надяват, че подобно нещо може да се случи и с тях.

Ала на осмия ден от процеса, след като двамата полицейски инспектори, натоварени със следствието, дадоха показанията си и представиха събраните доказателства, този дундест, с хитри очички младеж изведнъж заяви, че се признава за виновен и бе преместен от подсъдимата скамейка. Той или бе подушил, че нещата не вървят в негова полза, или Тери Пайк му бе предложил повече пари. Причините за промяната в поведението му не бяха съобщени, но на Джон бе казано, че Скот е готов да се яви като негов свидетел в защита на Пайк. На десетия ден Джон, с перука и тога, се изправи от мястото си, сигурен, че в този момент Пола, седнала някъде сред публиката, го наблюдава.

— Мистър Скот — каза той, — аз защитавам мистър Пайк.

— Да... знам.

— Пайк приятел ли ви е?

— Да.

— Отдавна?

— Ами! Срецнахме се...

— Не ви питам къде сте се срещнали, мистър Скот, а откога се познавате.

— Шест месеца. Да, от шест месеца.

— Познавате ли някого от другите подсъдими?

— Не. Никого.

— Нито един от тях?

— Нито един.

— Добре. В показанията си тук пред съда полицейският инспектор Грийн каза, че когато влязъл в квартирата ви в събота сутринта, намерил една палка, два дамски найлонови чорапа, всеки с възел в единия край, и пачка банкноти от по пет лири, чиито серийни номера отговарят на номерата на откраднатите от камиона банкноти. Бихте ли казали на кого принадлежаха тези неща?

— На мен. Мои бяха.

— Палката?

— Да.

— Чорапите?

— Да.

— И двата чорапа?

— Да.

— И всички банкноти по пет лири?

— Да.

— Те си бяха ваши или вие ги донесохте в квартирата?

— Мои си бяха.

— Тери Пайк беше ли ги виждал?

— Не. Нали бяха заключени?

— Тери Пайк знаеше ли, че в квартирата ви има такива неща?

— Не.

— Имаше ли Тери Пайк нещо общо с този обир?

— Съвсем нищо.

— Знаеше ли той за обира, преди да го извършите?

— Не.

— Узна ли той за обира, след като го извършихте?

— Не. Нали казвам, съвсем нищо не знаеше.

— Благодаря ви, мистър Скот — каза Джон. — Нямам повече въпроси.

Той седна и прокурорът се изправи. Изражението му, както и трябваше да се очаква от представител на обвинението, беше невъзмутимо и любезно, но Джон се помъчи да разчете едва доловимите нюанси зад тази маска и да разбере дали колегата му е доволен, че ще подложи на разпит един признал се за виновен подсъдим, или в същност е раздразнен от възможността другият подсъдим да се изплъзне между пръстите му.

— Мистър Скот — започна прокурорът, — истински съм доволен, както съм убеден, че е доволен и почитаемият съд, загдето, макар и процесът да е вече доста напреднал, спестявате от времето ни, като признахте вината си. Може би ще бъдете още по-добър и ще ни спестите още време, като ни кажете кой друг, ако не присъстващите тук подсъдими, ви помогна да ограбите камиона?

— Не ги познавам. Не бях ги виждал преди.

— Вие тръгнахте да обирате специално охраняван камион със съучастници, които не бяхте виждали никога преди това?

— Аз само карах колата. Оня ме заговори в един бар и каза, че има нужда от шофьор...

— В кой бар?

— Не помня.

— Сега ще помогнете ли на полицията да намери този човек?

— Не си го спомням. Честна дума, не го помня.

— Да, разбира се. И вие сте напълно сигурен, че независимо от другите доказателства този човек не е между подсъдимите?

— Оня от бара не е тук. А в колата де да знам? Те седяха зад мен и бяха с маски...

— Защото вие бяхте шофьорът?

— Да. Черната работа си я свършиха те.

— Тя не е във вашия стил, така ли?

— Точно така.

— Но само преди минута вие заявихте на моя уважаван колега, че палката, намерена в квартирата ви, е ваша.

— Е, да... разбира се... трябваше да си имам, нали?... За в случай на нужда...

— Нужда от какво?

— Е, ако играта загубее.

— Разбирам. Искате да кажете, че ако нещата се бяха развили не според очакванията ви, щяхте да си послужите с палката?

— Не. Съвсем не. От този номер аз бягам.

— Но палката е ваша?

— Да.

— А банкнотите са от сандъчетата в камиона?

— Да, но на мен ми бутнаха само за карането.

— Петстотин лири?

— Тъхъ. В деленето мен ме нямаше.

— А Тери Пайк? Него имаше ли го?

Джими Скот се ухили.

— Той не е в тая работа, нали казах.

— Тъй казвате вие — гласът на прокурора се беше повишил с един или два тона. — А полицейският инспектор Грийн даде показания, че в квартирата ви е намерил два вързани чорапа.

— Те вървят по чифтове.

— Един за вас и един за Пайк?

— Вторият беше резервен.

— Имате си резервна маска?

— Тъхъ. Разбира се.

— Но си нямате резервна палка?

— Нямам си.

— А можете ли да ни кажете защо имате резервна маска, а си нямате резервна палка?

— Защото чорапите са два, нали? Мадамата ми не е с един крак...

Чу се смях сред публиката и прокурорът, изчерпал въпросите си, седна. Заседанието бе отложено за следващия ден.

Процесът продължи още една седмица. В защитната си пледоария Джон поддържаше, че щом Скот е признал, че инкриминиращите веществени доказателства са негова собственост, вината на Тери Пайк остава недоказана. Обобщавайки съдебното дирене, съдията — подобно на прокурора преди него — даде на съдебните заседатели ясно да разберат, че по негово мнение Скот е свидетел, на когото не може много да се вярва и че показанията му трябва да бъдат приети с резерви. Но три дни преди Коледа, когато съдебните заседатели обявиха заключението си, подсъдимите бяха

признати за виновни, с изключение на Тери Пайк, който беше оправдан по всички пунктове на обвинителния акт.

Като се свърши с четенето на присъдата, Джон потърси с поглед Пола. Откри лицето ѝ сред публиката и тя му се усмихна. После големите развълнувани очи се вдигнаха над главата му към мястото на подсъдимите. Джон успя да се обърне навреме, за да види как клиентът му кимна бегло по посока на Пола, след което бавно наведе глава и погледът му се заби право в очите на Джон. В този поглед имаше и триумф, и подигравка, и презрение.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

ГЛАВА ПЪРВА

Всяка година по коледните празници семейство Стрикланд отиваше за Бъдни вечер при родителите на Клеър в Бъси или при майката на Джон край Йорк. А Нова година посрещаха пак на едно от двете места, само че там, където не са били за Коледа. Спазваше се точно определен ред и през 1973 г. мама Стрикланд трябваше да ги посрещне първа. На 23-и декември и четиримата се качиха в старото волво и поеха пътя за Йорк.

Простата, четириъгълна къща на старите Стрикландови в селцето Стейнтън бе принадлежала някога на местния лекар. Това беше обикновена постройка, подходяща по-скоро за земеделски стопанин. Трудно можеше да бъде назована „имение“, защото в Йоркшър дори и къщите си знаеха мястото. „Манастирският двор“ (както майката на Джон наричаше дома си) стоеше твърдо на трето място в селото — след общината и жилището на енорийския пастор. Къщата беше прекалено голяма за сама вдовица и затова Алис Стрикланд обикновено използваше само три от десетте стаи — кухнята, едната от спалните и малко холче, — които тя отопляваше с електрически печки. Останалите стаи — всекидневната, трапезарията и другите спални — тя поддържаше чисти и наредени за децата и внуците си. Когато някой от тях дойдеше, капациите се отваряха, порцеланът се избърсваше от прах и се включваше централното отопление.

Този начин на живот ѝ допаднаше, защото, остарявайки и останала без влиянието на покойния си съпруг, Алис постепенно бе започнала да се връща към реда в родната си къща в Халифакс, където приемната до главния вход се поддържаше точно по същия начин, като някаква светая светих на един образцов дом. Вярно е, че като съпруга на общински съдия тя трябваше да води живот, който в някои отношения я затрудняваше и я караше да се чувства не на мястото си; ала тя не искаше да продаде „Манастирския двор“ и да се премести в някаква усамотена къща в предградията, защото това би означавало да загуби всичко, към което беше се стремила. Затова продължаваше

да ходи на гости у съседите, не поради удоволствието да бъде в компанията им, а за да си припомня от време на време, колко далеч е стигнала в амбициите си за по-добро социално положение.

Ако на свой ред трябваше да кани гости на вечеря, Алис предпочиташе да го прави, когато синът ѝ или дъщеря ѝ са при нея. На Клеър, поради произхода ѝ, тя гледаше като на особено подходяща събеседница за най-скучните гости от околността. Затова още с пристигането на Стрикландови за Коледа — въпреки явната им умора от дългия път — Алис се зае да обяснява на снаха си програмата, която бе вече изготвила.

— Семейство Тейлър ще дойдат тази вечер на гости, мила, а също и Фрамптън-Дъсетс. Е да, Джон, знам, че Тейлър не ти е по вкуса, но човекът е съдия и винаги му е приятно да разговаря с теб по правни въпроси. А Фрамптън-Дъсетс имат момче в „Стоунихърст“, където беше да се учи брат ти, нали Клеър? Специално с теб те просто жадуват да говорят на тази тема. А пък утре вечер съм поканила по на едно питие няколко души — не въздишай така, Джон, момчето ми, — всъщност иска ми се да направиш от твоето греяно вино, само че ще трябва да използваш италианско вино, защото френското е много скъпо напоследък, освен, разбира се, ако не спре токът, в какъвто случай ще трябва да ги черпим с шери. Сара и Греъм също идват утре, тъй че и те ще помагат, но аз разчитам главно на вас. Ти си толкова мила със старите ми приятели, Клеър!

Джон се измъкна да донесе багажа от колата и да го качи горе. Клеър го последва. Настаниха се в една от спалните за гости. Поради това, че централното отопление бе пуснато същия следобед, стаята беше все още малко влажна. Докато вадеха вещите си от куфарите, Клеър се усмихна на мъжа си:

— Нещата не се променят, нали?

— Просто умирам от нетърпение да говоря със стария Тейлър за десети път по правни въпроси — каза Джон.

— И аз да приказвам за езуитите в „Стоунихърст“ вече трета година.

Клеър излезе от стаята, за да подреди дрехите на децата, а Джон се огледа да види къде да сложи гребена и четката си за коса. Както винаги всеки квадратен сантиметър беше зает от някаква джунджурия на майка му. Когато Клеър се върна, той тъкмо махаше от мястото ѝ

една от порцелановите статуетки от колекцията на Алис — малко овчарче със седем агнета.

— Тия човечета стават все повече. Размножават се като зайци.

— Трябва да видиш банята — рече Клеър. — Прилича на сергия.

Доста неща в Стейнтън ядосваха Джон, ала тази колекция от порцеланови статуетки беше най-големият дразнител. Не само защото фигурките се мъдреха върху всяка масичка и лавица в спалнята за гости, а и защото издаваха лош вкус — който пък на свой ред говореше за социалния произход на майка му. Или, както Клеър би казала, доброто възпитание не винаги е гаранция за добър вкус, но може да създаде у човека оня инстинкт, с помощта на който би могъл да познае дали едно порцеланово овчарче със седем агънца е шедьовър на изкуството или кич. В Бъси например нещата бяха овехтели, но това не им пречеше да поддържат атмосфера на изтънченост в цялата къща. А в „Манастирския двор“ абсолютно всичко, като се започне със самото название, измислено от Алис, и се свърши с украсените с пискюлчета покривки върху капациите на клозетните чинии, беше чистичко, спретнато и просташко.

Всичко това забавляваше Клеър. Но Джон се срамуваше. Вече толкова години той и сестра му Сара подкачаха не на шега майка си, но не успяха да променят вкуса ѝ. Съдията, с острото си естетическо чувство, възпираше, докато беше още жив, това нашествие от порцеланови боклуци: само няколко фигурки бяха допуснати до всекидневната, а в кабинета му не можа да се провре нито една, дори не и малкия гвардеец, застанал на пост, който Алис веднъж му подари за рождения ден. Съдията постави войника върху перваза на прозореца в тоалетната на долния етаж. Но много скоро след смъртта му Алис започна юнашки да пълни колекцията си, наричайки я „моето хоби“. И рядко имаше случай да отиде до Йорк, Уест Кънтри или Лейк Дистрикт, без да се върне с една или две картонени кутии с деликатни статуетки, които хем струваха скъпо, хем говореха за лош вкус.

Срамът на Джон имаше няколко пласта. Преди всичко той се чувствуваше унижен, защото майка му издаваше не само произхода, а и претенциите си — тя например смяташе, че нейната колекция, макар и да не може да съперничи на съкровищата в замъка Хауърд, е все пак първа стъпка в тази насока. Нищо не я радваше и ласкаеше повече от това, да може да покаже статуетките на някого и да чуе похвалите му.

Но Джон се срамуваше и от собственото си отношение към слабостта на майка си. Тя наистина можеше да си има недостатъци, но нима трябваше да бъде обвинявана, че е с лош вкус? Ако изобщо човек би могъл да бъде научен на добър вкус, то в случая с Алис беше вече твърде късно. А и щом самият той беше убеден, че естетическото чувство далеч не определя същността на човешкия характер, как можеше да я държи отговорна, че такова чувство ѝ липсва? Джон знаеше също, че не точно грозотата на порцелановите фигурки го дразнеше; нито пък платените за тях пари, които не бяха малко и се отразяваха зле върху ежедневиия бюджет на майка му. Истината — и Джон напълно я съзнаваше — беше, че той се притесняваше от отраженията на порцелановата безвкусица в обществото — сякаш майка му говореше на провинциален диалект или пък че миришеше на пот от некъпане. Възраженията му срещу статуетките бяха чист снобизъм и той беше свършено наясно по този въпрос.

За щастие Масколови никога не бяха идвали в Йоркшър, а местните земевладелци, които бяха се сприятелили със съдията и жена му, или сами нямаха вкус, или отдавна вече бяха приели Алис Стрикланд такава, каквато си беше. Единственият друг човек, който също като Джон се дразнеше от фигурите, беше сестра му Сара. Но нейните възражения нямаха за основа никакви социални предразсъдъци, а произтичаха просто от разбиранията на Сара за функционалното предназначение на предметите във всеки дом — нещо, което тя, заедно със съпруга си Греъм, проповядваха с непоколебимостта и енергията на фанатици.

Като брат си и Сара беше наследила радикалните идеи на покойния съдия. Но въпреки това, тя дразнеше Джон не по-малко от Алис. И в това отношение сега сложи отлично начало, като пристигна на следващия ден с Греъм и трите деца с чисто нов ситроен-комби. Раздразнението на Джон, когато видя тая лъскава кола, не идваше от обикновена завист, нито пък от подтискащото осъзнаване на факта, че директорът на едно нищо и никакво училище в Ливърпул може да си позволи да купи такава нова кола, а той, преуспяващият лондонски адвокат, не може. Той например знаеше, че сестра му печели доста пари, като преподава в къщи частни уроци на бременни момичета или изтървани деца по на тринадесет години, които не можеха да ходят нормално на училище. А за забавачницата, където бяха настанили най-

малкото си дете, Сара и мъжът ѝ не даваха и стотинка. Джон знаеше също, че двамата много рядко посещават ресторант и никога не канят гости; че ипотеката върху къщата им е незначителна; че не плащат никакви застраховки; че изобщо нямат намерение да дават пари за образованието на децата си и че вноските им за пенсия ги дава държавата. Онова, което дразнеше Джон, не беше само умението на сестра му и зет му да се облагодетелствуват по всички възможни начини от безплатните услуги, осигурявани от местните общински и централни власти, нито че са могли да купят нова кола; дразнеше го най-много обстоятелството, че независимо от сравнително доброто им материално положение те и сега продължаваха да оставят впечатление за лишения и недоимък — тъй че Алис например винаги връщаше на дъщеря си парите, които са платили за бензин от Ливърпул до Йорк.

Дразнеше се също от ясения спомен за времето, когато Сара не криеше презрението си към ония, които си купуват вносни коли. Тя, както се казва, кроеше дрехите си според плата: след като се ожениха, тя и Греъм се настаниха в квартира под наем и това беше времето, когато говореха със злъч за дребните буржоа, които жак ли не се напъват да си купят, макар и с ипотека, собствена къща. После, след като с пари, дадени им от Алис, внесоха депозит за къща, но все още пътуваха с градските автобуси, презрението им бе адресирано към хората със собствени автомобили, които задръстват пътищата и отравят въздуха. Година по-късно бяха вече си купили мини-морис и тогава хулите им се насочиха към купувачите на вносни коли — тъкмо когато Джон и Клеър си купиха волвото.

Сара приличаше на Джон. Тя беше висока и стройна, имаше гъста черна коса, но лицето ѝ бе по-заоблено, а в очите ѝ просветваше острота. Мъжът ѝ Греъм беше с няколко сантиметра по-нисък от нея и от пет години носеше увиснали мустаци. И двамата се обличаха небрежно, само с дрехи от памучен плат. Греъм обичаше да се хвали, че в гардероба му няма нито сако, нито връзка. Като специална отстъпка за тъща си той се появяваше пред гостите ѝ със синьо копнинено поло и подходящо за памучните му панталони памучно яке. Ала не прие с чувство за хумор забележката на Клеър, която каза, че това е неговият смокинг — намръщи се, като че ли някой от учениците му си е позволил повече от допустимото.

Греъм приказваше носово на напевен ливърпулски диалект и това, прибавено към изказванията и външния му вид, идваше да потвърди най-лошите подозрения на съседите на Алис Стрикланд за причините, довели до покварата на децата от държавните училища. Но в действителност Греъм съвсем не беше бунтар. Той бе минал през същото основно училище в Нюарк, където се е учил със Исак Нютон, завършил бе университет в Лондон и вътре в себе си бе не по-малко консервативен от баща си, който бе химик. Ала Греъм беше и амбициозен и отрано бе осъзнал истината, че един мъж, който външно е съвременен, а вътрешно е старомоден, стига далеч. Той гледаше на памучните дрехи и на ливърпулския диалект като на белег за висока професионална квалификация и съчетавайки ги със съответните педагогически методи (против разхайтеността и така нататък), наистина бе отишъл далеч, защото, още нестигнал четиридесетте, бе вече директор на общо образователно училище.

На Бъдни вечер, след като гостите бяха си отишли, те изнесоха чашите, сложиха малките деца да спят, вечеряха, после сложиха и по-големите деца да спят и гледаха телевизия до десет и половина, когато токът спря. Алис запали свещите, които досетливо държеше на стратегически места из цялата къща, и заедно с Клеър отидоха на среднощната литургия в Йорк. Алис беше естествено англиканка и на сутринта щеше повторно да иде на службата в църквата на Стейнтън. Но католическата коледна литургия ѝ харесваше, а освен това смяташе, че е редно да прави компания на снаха си. Джон, Греъм и Сара останаха да си свършат питието, все още седнали в малката всекидневна с лице към телевизора.

— Клеър всяка неделя ли ходи на църква? — обърна се Греъм към Джон, забравяйки за момент ливърпулския диалект.

— Да.

— А води ли и децата?

— Да.

— Ти не си ли против да им промиват мозъчетата със суеверни глупости?

— Не съвсем.

— Клеър наистина ли е вярваща? — попита Сара.

— Да.

— Смешно, нали? — каза тя. — Иначе жена ти изглежда умна.

— Вярата е в семейството ѝ — рече Джон.
— Но вярата не е наследствена — подхвърли Греъм.
— Не, разбира се, че не е. — Джон стана да напълни пак чашата с вино, макар стомахът му да се разпъваше вече от колики.
— И вярва ли наистина?
— Сигурно. Не сме говорили по този въпрос.
— А опитва ли се да ти влияе? — попита Сара.
— Не.
— А ти опитваш ли се да ѝ влияеш? — попита Греъм.
— С какво?
— С онова, в което ти вярваш.
— Понякога имаме политически спорове.
— На тая тема не сте ли на едно мнение? — учуди се Сара.
— Защо трябва да сме на едно мнение?
— Не сте ли и двамата консерватори?
— Аз не съм.
— Не си ли? Какъв си тогава?
— Лейбърист. Какъвто винаги съм бил.
Греъм се изсмя.
— Я не се шегувай!
— В същност вероятно ще се кандидатирам аз депутат.
— Като лейбърист? — Сара беше изумена.
— Естествено.
— Колко странно!
За момент настъпи мълчание.
— Къде точно? — попита Сара.
— Хакни и Харингей.
— Избраха ли те за кандидат? — попита Греъм.
— Не още. Изборната конференция е към края на януари.
— Но ти социалист ли си? — пак попита Сара.
— Съм. Като теб.
— Не живееш като социалист.
— Как живее един социалист?
— Поне не в две къщи.
— Половината от тези, които влизат в лейбъристкия кабинет в сянка, имат по две къщи.
— Те не са социалисти.

— Е, аз съм толкова социалист, колкото са и те. Това задоволява ли те?

Ново мълчание поради раздразнението и на двете страни.

— Във всеки случай — каза Греъм, все още слисан от новината, която Джон им съобщи — Парламентът е загуба на време.

— Възможно е — отговори Джон. — Кое не е загуба на време?

— Е, в края на краищата от него може и да има някаква полза — продължи Греъм. — Нали все някой трябва да приема законите? Но като оръжие, тия закони са доста оцърбени...

— Тогава какво предлагаш? Да оставим нещата на самотек?

— Не. Но трябва да се потъне по-надълбоко.

— Къде?

— В съзнанието на хората. Докато са още млади. Станат ли веднъж възрастни, съзнанието им закостенява. Всичко остава предразсъдък.

— Може и да си прав — каза иронично Джон. — Но някои хора променят мненията си, нали? Затова и от време на време правителствата ни се сменят.

— Сменят се, но каква е разликата помежду им? Искам да кажа, че като гледам кои седят в първите редици на местата на двете партии в Камарата на общините, всички са повече или по-малко еднакви. Единственият начин да промениш обществото е да промениш хората, а единственото място, където можеш да промениш хората, е училището.

— Като промиваш мозъчетата на децата?

— Наречи го както щеш — рече Греъм. — Аз сериозно мисля, че част от задълженията ми е да преодолея предразсъдъците, с които децата идват от различни семейства и различни социални среди, и да разтворя умовете им за по-свободолюбиви идеи, в числото на които включвам и социализма.

Джон се прозя.

— Отлично. Да се надяваме тогава, че в 1990 година ще гласуват за мен.

— Ако гласуват за теб, ще смятам, че нищо не съм постигнал — отговори Греъм бързо. Но се засмя, сякаш искаше да покаже, че се шегува.

Джон тъкмо се канеше да проговори, когато лампите светнаха внезапно. Те духнаха свещите и се върнаха към телевизията.

Греъм и Сара отидоха да си легнат в дванадесет и половина. Джон зачака Алис и Клеър. Заспа в стола си и в един часа беше събуден от отварянето на външната врата и от вълната студен въздух, нахлул в малката всекидневна. Стана и малко несигурно се отправи към хола. Клеър, все още с палто, го изгледа със светнало лице.

— Трябваше да дойдеш — рече тя. — Беше вълшебно.

Джон отново се прозя.

— Какво правихте? — попита Клеър.

— Гледахме телевизия. Говорихме за политика...

— О, не и на Бъдни вечер!

Джон вдигна рамене:

— Отивам горе.

— Идвам след минута. Майка ти приготвя топло питие.

Джон се качи на горния етаж и влезе в стаята на двете си деца. Те спяха — Том на гръб, лицето му спокойно като каменно изображение върху надгробен паметник на кръстоносец; Ана беше изритала чаршафите и одеялото и лежеше свита на кравай, устата ѝ отворена, ръцете встрани. Джон я зави и взе двата големи вълнени чорапа, които стояха закачени в края на леглата. В стаята си той започна да пълни чорапа на Том с подаръци: мандарина в палеца, книга, шоколади и орехи в стъпалото, червена ябълка в петата. Клеър дойде и напълни чорапа на Ана. След това двамата влязоха на пръсти в детската стая и поставиха отново чорапите на място.

Казаха шепнешком „лека нощ“ на Алис. Взеха набързо по един душ, за да се стоплят, и затвориха вратата на стаята. В тъмното Джон разказа на жена си за разговора с Греъм. Клеър се изкикоти:

— Нали ти трябва доверен съмишленик? Ето ти го! — прошепна тя и го целуна за лека нощ. Но неочаквано устните ѝ се разтвориха и въпреки късния час се отдадоха един на друг под одеялото. След което Клеър въздъхна и заспа, а Джон продължи известно време да лежи до нея с образа на Пола Джерард в главата си. После и той заспа.

ГЛАВА ВТОРА

Сутринта се събудиха и видяха, че през нощта е паднала слана. Всичко навън се открояваше с бели, блестящи контури. Децата играеха с нещата, които бяха намерили в чорапите, и пицяха от удоволствие. Миризма на кафе и бекон се носеше от кухнята. Джон и Клеър слязоха по халат и чехли.

След закуска Алис и Клеър заведоха децата на утринната служба в селската църква. Греъм и Сара отново си легнаха. А Джон, след като се обръсна и натъкми, реши да се разходи. Облече горното си палто, взе дряновия бастун на баща си и тръгна през селото сам.

Имаше два пътя, по които беше минавал като дете — „горния“ и „долния“. „Долният“ беше по-кратък и откриваше красива гледка, но денят беше толкова хубав, че реши да тръгне по „горния“ по-дълъг път. Стигна края на селото и пое през полето.

Сланата беше покрила всичко с мънички кристали от замръзналата влага: паяжините сред клонките на храстите, телта по оградите, листата и стеблата на растенията. Крехката трева, по която ходеше, отразяваше слънцето, сякаш беше изтъкан от бели и сребърни нишки килим, и на Джон му стана жал да разваля със стъпките си тази природна красота. Навлезе в разорана нива, но пръстта беше толкова здраво замръзнала, че можеше спокойно да върви по твърдите като камък буци. След, това отново навлезе в ливада, която стигаше до върха на хълма.

Спря пред гледката, която се откриваше от това място. Долината на север беше покрита с плътна, ниско стелеща се мъгла. Само отделни възвишения се виждаха отгоре като острови в призрачно море. На изток, наредени в права линия, високи сребристи стълбове отнасяха електрическите кабели към безкрая. Тук-таме някое гигантско дърво се подаваше от белотата. В далечината, на девет или десет мили, рязко се извисяваха скалните стени на Хаурдиевите хълмове, сякаш там беше брегът на Лета, реката на забравата.

Джон стоеше неподвижен, в студа, омаян от вълшебната гледка. Тишината успокояваше обърканите му чувства и за момент му се

прииска да потъне във вечния покой на природата. Даваше си сметка, че след лятото — по-точно от оня следобед, когато беше прочел разказа на Толстой — личността му се беше разделила на две: едната половина продължаваше да си води стария живот, беше си адвокат и женен мъж; а другата се бе вече устремила към нова жена и ново призвание. В Лондон просто не му бе останало време да вникне по-дълбоко в това вътрешно противоречие. Погледнато повърхностно, животът, за да върви напред, има нужда от търкания. Но спокойната гледка пред него сякаш казваше, че човек може да живее в мир със себе си. Тогава защо не може да стигне до спокойствие? Имаше хубави, привързани към него деца; добро здраве; интересна професия; достатъчен доход; забавни приятели. Този въпрос и по-рано го бе занимавал, но не можеше да измисли причина за недоволство от съдбата. Наистина Клеър не споделяше политическите му амбиции, но беше добър другар. Дори антисоциалистическите ѝ предразсъдъци не можеха да бъдат — както по едно време беше си мислил — някаква непреодолима пречка за неговото бъдеще. С чувството си за дълг и готовност за саможертва Клеър приличаше на майка си. А и на самия Джон не му липсваха съмнения. Снощният му разговор с Грем и Сара хвърли сянка на песимизъм върху неговите идеали. Защото сестра му и мъжът ѝ явно олицетворяваха оная нова буржоазия, която експлоатираше и се обогатяваше от така наречената „държава на социална осигуреност“. Вместо да пестят пари, за да дадат децата си в частни училища, те щяха да ги изпратят в общообразователни учебни заведения, в които знаеха, че ще се съберат само потомци на чиновническия елит, а децата на работниците пак щяха да си учат в другите, нереномирани училища.

Джон виждаше, че след като са завладели най-добрите училища, тоест най-авторитетните гимназиални и университетски дипломи, тези хора, в името на прогреса, са вече гарантирали на поколението си и най-високо платените държавни служби. Всяка човешка дейност е поставена под контрол, тъй че вече не е достатъчно само да можеш. Нужно е и да имаш документ, който да ти дава право да работиш. За да постъпиш в художествена академия, не е достатъчно само да можеш да рисуваш — нужно е и да си получил преди това високи бележки по математика и биология. Знанията и опитът не са достатъчни за човек, който иска да развива обществена дейност — нужна е и диплома. А

един архитект без съответната документирана квалификация никога няма да бъде назначен на работа, от който и да е общински съвет, макар и да не му липсват способности да построи катедрала като тази в Йорк.

Мнозина от социалистите искаха да национализират земята и Джон смяташе, че по принцип е правилно тя да бъде отнета от самодоволните сноби, които майка му канеше на вечеря. Но си спомни и за фермера, който живееше в съседство с „Манастирския двор“ — взел земята под наем от съвета на Стейнтън. Този селянин едва можеше да чете и да пише, ала нивите и кравите му бяха много по-добре гледани и даваха много повече зърно и мляко от тези на най-високо квалифицираните агрономи. Ако Лейбъристката партия дойде на власт, ще забрани ли тя на сина на селянина да си гледа стопанството, само защото няма документ за образование? Нима ръководството на фермата ще бъде поверено на сина на някакво градско дребнобуржоазно семейство, защото е с агрономска диплома?

Студът проникна през дрехите му. Джон тръгна, мислейки си, че спокойно би могъл да се откаже от политическата кариера, ако не го ужасяваше мисълта за разочарованието, което ще изпита Пола Джерард. Истината беше, че дори тук, на полето, сред тишината и спокойствието на природата той изпитваше пълнокръвна, несломима любов към стройната мургава жена, която беше оставил в Лондон. Сега той вървеше из полята на Северен Йоркшър, но беше и на триста мили далеч — в Принет Парк, в дома на Джерардови, радваше се на хубавите, усмихнати устни на Пола, разговаряше с нея, усещаше плахата ѝ прегръдка.

Нощно време не я сънуваше, но всяка сутрин се събуждаше със съзнанието, че нещо много силно и красиво е влязло в живота му — сякаш предишния ден леопард бе пропълзъл в къщата му и бе родил поколение в коша за пране. И ако в даден момент нещо от истинския, обикновения живот погълнеше вниманието му, като например игра с децата или интересен материал във вестника, тогава онази част от неговото аз, която обичаше Пола Джерард, се смиряваше и оставаше да чака. Случваше се да отвори „Таймс“ и да почувствува внезапно ускорение на пулса, само защото е видял — и то преди още умът му дори да е осмислил видяното — реклама във финансовата страница на вестника на банката на баща ѝ. В деня преди Коледа пиеше чай в

кухнята с всички деца и със синовете на съседа-фермер, когато онова, което едно от тези йоркшърски момчета каза, го накара да отмалее, сякаш го връхлетя ударната вълна на ураганен вятър. По-късно той си даде сметка какво точно е стигнало до слуха му в момент, когато вниманието му е било другаде. „Пол и аз имаме билети за пантомима в неделя“ — бе казало момчето. Един сектор от мозъка му несъзнателно е бил нащрек, че само името е било достатъчно, за да мине сигналът от звукосъчетанието като мълния от гръбнака към мрежата от нерви по цялото му тяло.

Няма съмнение, че ако беше с Пола в Принет Парк, като гост в Джерардовия дом, половината от съзнанието му също щеше да липсва. Тая половина щеше да бъде с Клеър и децата в Йоркшър. И сигурно гласът на някое момченце или момиченце, заиграло се в градината, щеше да има върху него същия ефект като името „Пол“, изречено от сина на фермера. Но понеже тялом беше в Стейнтън, всичко наоколо му досаждаше и той още по-усилено мислеше и страдаше за Пола. Най-често си я представяше как му говори, как му се усмихва и нежно го целува. Спомняше си срещите с нея в лондонските ресторанти, повтаряше си малки фрази от разговорите, които бяха водили. И се опитваше да види какво ще бъде, когато отново се срещнат в Лондон. Бяха минали само пет дни, откакто се бяха видели във фойето на наказателния съд, ала разстоянието в мили, което сега ги разделяше, сякаш правеше тия пет дни много повече и чертите на лицето ѝ, както и особеностите на личността ѝ бяха започнали постепенно да се размиват и видоизменят в друг, идеализиран образ. Онова, което един безпристрастен наблюдател би определил като непривлекателно у Пола — склонността ѝ например да командува или нейното някак си неоформено лице, — беше забравено в момента и докато вървеше в тази коледна утрин назад към селото, Джон просто не можеше да понесе мисълта, че ще я види пак едва след Нова година.

Върна се в „Манастирския двор“, отпуши четири бутилки бургундско и седна сам в празната всекидневна. По едно време Клеър надзърна, като облизваше някакъв крем от пръстите си.

— Гръъм отиде в кръчмата — рече тя. — Каза, че ако искаш, можеш да го намериш там.

— Предпочитам да остана тук.

— Да не ти е нещо лошо?

— Не. Защо?

— Виждаш ми се... отнесен.

— На Коледа човек чувства какво ли не — усмихна се Джон.

— Да не би за нещо да ти е мъчно?

— О, не.

Тя спря пред него, целуна го и се върна в кухнята.

ГЛАВА ТРЕТА

На 28-и декември се преместиха в Бъси, където Джон още повече се затвори в себе си. Разсеяността беше единственият външен признак на вътрешната му вгълбеност. Трябваше да го питат по два пъти за едно и също нещо, докато получат отговор. Затова у семейство Лок, където Юстъс и Тай винаги се надвикваха и говореха в един глас, той можеше спокойно да си мълчи.

Децата почти не забелязваха разсеяността му. Те бяха много доволни, че са в по-голямата къща, където могат да тичат, без да се страхуват, че ще счупят някоя порцеланова статуетка. Клеър забелязваше, че е отнесен, но както вече знаем, тя бе свикнала с настроенията му, а това настроение поне не беше лошо. Джон седеше мълчаливо с празен поглед, какъвто се появява в очите винаги, когато между тях и мозъка връзка няма. Хелън Лок отдаде сдържаността му на стария антагонизъм между тях, а генералът сметна, че зет му като него не обича коледния сезон.

Джон беше необщителен не защото умът му беше зает с мисли, различни от разговора на масата. Някой по-невнимателен човек — или човек, по-малко свикнал от него да преценява думите си — би издал какво го вълнува, насочвайки разговора към Пола Джерард или към нещо, свързано с нея, като например банковото дело или доброволния надзор на условно осъдените; защото той копнееше да говори за нея или за нещо около нея, за да държи жив образа ѝ в съзнанието си. Но двадесетгодишният му опит в съда го беше научил да не казва нищо, което, подадено в компютъра на интуитивния женски ум, можеше да издаде мислите му. Обичаше Клеър достатъчно, за да не иска да я засегне или унижи. Даваше си сметка, че всяка любов е свързана с чувство за собственост и че боли винаги когато се намеси някой друг както например, ако майката се срещне с момичето, за което синът ѝ иска да се ожени, или когато синът види новороденото си братче. Освен това достатъчно добре съзнаваше, че в тези два случая природата иска да ѝ се заплати със страдание, за да бъде продължен рода, докато за любовницата няма такова оправдание. Той проявяваше

и хитрост, като пресмяташе, че колкото по-дълго любовта му остава в тайна, толкова по-дълго тя ще му носи радост, без да предизвиква криза. Не беше разрешил противоречието да обича две жени едновременно, нито обмисляше евентуалното разрешение на кризата, ако тя се разрази. А и не полагаше особени усилия в тази насока. Само от време на време мечтаеше да е мюсюлманин или си представяше, че без да знае, Клеър е болна от левкемия и скоро ще умре.

Като си представяше смъртта на Клеър, това не значеше, че я мрази: обичаше я, както смяташе, че е редно да се обича съпруга. Нито пък я обвиняваше, че е единствената му пречка да се ожени за Пола Джерард. Ала все пак му минаваше мисълта, че ако Клеър случайно умре и той се ожени за Пола, не само би могъл да живее с нея, но и би имал партньорка, която вярва в политическото му бъдеще, прогонва съмненията му и може да подкрепи своята вяра в него с парите си. Ще отпаднат грижите за застраховки и за учебни такси. Би могъл напълно да се откаже от адвокатска практика — с изключение може би на само някои по-интересни случаи, които биха го направили още по-известен — и да се съсредоточи върху обществената дейност. Представяше си Клеър, загинала при катастрофа (така ще се отърве и от волвото), и себе си, как след обяснима искрена скръб отива в Принет Парк да поиска ръката на Пола. Едно само беше лошо: Клеър рядко караше волвото без някое от децата, а и в най-пресилените си смели фантазии Джон не можеше да си представи Том и Ана да загинат и да ги няма.

Хенри и Мери Маскол не бяха в Норфолк за Нова година: бяха на гости у свои приятели в Шотландия. Преди новогодишния обяд Джон и Клеър отидоха да пийнат по чашка с родителите на Хенри. За радост на Джон Джили също не беше там, нито пък в гостоприемното отношение на лейди Маскол имаше нещо, което да подсказва, че семейството знае за писмото. Гай беше в Бъси, но нито веднъж не намекна за някогашната страст на зет си. И втората половина от празниците премина също така непретенциозно, както първата: ходиха на разходки, ядоха гъска, играха забавни игри и гледаха телевизия.

Късно следобед на Нова година, когато навън беше вече тъмно, Джон отиде във всекидневната, за да избяга от децата, които играеха „Монопол“ в библиотеката с Гай. Седна да чете книга — стар приключенски роман от Иан Флеминг, който беше намерил в спалнята. Видя, че генералът лежи заспал на дивана с отворена книга на гърдите

— така обикновено прекарваше той тъмните зимни следобеди. После изведнъж от лежащата фигура долетя сумтене:

— Какво четеш?

— Реших да прегледам това — Джон показва книгата.

— Какво е то?

— „Мълния“.

— Иан Флеминг?

— Да.

— Хм. Е, по-безопасен е от Толстой.

Генералът взе книгата си.

— А ти какво четеш? — попита Джон.

— Йънг.

— Аха...

— Чел ли си нещо от него?

— Ъ-ъ... не.

— Трябва да прочетеш. Добър е по проблемите на средната възраст.

— Затова ли го четеш? — засмя се Джон.

— Аз не съм на средна възраст. Аз съм стар.

— Тогава може би аз трябва да го чета.

— Може би трябва.

— Какво казва?

— За кое?

— За хората на средната възраст.

Тъстът на Джон се надигна до седнало положение.

— Неговата теория е, че човек от раждането си до тридесет и пет — четиридесет години е като на изследователска експедиция, открива и завладява света. Всичко е възможно. Но после идва момент в средната възраст, когато той стига до хоризонта и вижда отвъд.

— Вижда какво?

— Остатъка от живота си, а в далечината смъртта.

— Дори децата знаят, че всички ще умрем — каза Джон.

— Може да го знаят — каза Юстъс, — но не го разбират. Дори младежи на двадесет години живеят, сякаш приказките за смъртта са бабини деветини. Виждал съм ги в армията...

— Но как влияе това върху живота ти — това съзнание за смъртта — според философията на Йънг? — В гласа на Джон прозвуча

нотка на презрение, защото той хранеше старо предубеждение към психоанализите.

— Трябва да свикнеш с тази мисъл.

— Доколкото разбирам, ако човек вярва като теб в задгробния живот, може да си запази място на небето и да започне да си стяга куфарите за път; но ако човек не вярва в задгробния живот, като мен, трябва да продължи да живее както преди — да яде, да пие и да бъде весел...

— Напротив. Точно за такива като теб се безпокои Йънг. Ако има живот след смъртта, тогава и най-жалкият и дребен, но вярващ ефрейтор има на какво да се надява; но ако няма, този живот е всичко и човек, който винаги е мечтал да стане генерал, изведнъж разбира, че някога няма да командува повече от рота! По-млади хора получават по-високи чинове. Жена му е разочарована и го презира. Тя и без това не го привлича. Децата взимат парите му и водят свой живот. Здравето му се влошава. Умът му запада. Нищо чудно, че толкова хора откачат на средна възраст.

— Но ти не си откачил.

Юстъс се усмихна.

— Не съм ли?

Джон се изчерви.

— Не, наистина. Съвсем не си.

— И ти ли не си откачен?

— Аз? Такъв ли изглеждам?

— Ужасно мълчалив си тия дни.

— Да. Загрижен съм. Тази работа с кандидатирането за Парламента...

— Чух за това.

— Йънг би ли го одобрил?

— Съмнявам се.

— Защо?

— Не е имал много време за абстракции от рода на „човечество“, „общество“ и „работническа класа“.

— И за „полка“? — попита Джон с усмивка.

— И за „полка“ — повтори Юстъс.

Джон стана от стола и се изправи с гръб към камината — както стоеше Пола.

— Не съм продал душата си на лейбъристката партия — каза той. — Поне смятам, че не съм.

— Убеден съм, че не си — рече Юстъс — и не съм казал, че не трябва да се занимаваш с политика. Те имат нужда от свестни хора особено в такива времена.

— Тогава защо ти... по-скоро защо Йънг се безпокои за мен?

Юстъс се измести и провеси краката си до пода.

— Въпрос на тактика — каза той. — Можеш да настъпиш само ако имаш сигурен тил.

— Който е какво?

— Който си ти самият. Твоята стабилност и щастие. Иначе ще бъдеш само слепец, който води слепци.

— Чувствувам се умерено стабилен и умерено щастлив. Разбира се, трудно е да се определи границата.

— Йънг изброява пет-шест неща, които помагат на човека да бъде щастлив.

— Кой са те?

— Добро здраве...

— Това имам.

— Да цени красотата в изкуството и в природата.

Джон си спомни за разходката в първия ден на Коледа и каза:

— В природата при всички случаи.

— Приличен жизнен стандарт.

— Моят ми се струва приличен.

— И работа, която те задоволява.

— Да.

— Някаква философия или религия, която ти помага да се справяш с превратностите в живота.

— Страхувам се, че тук ме няма — засмя се Джон.

— И щастлив брак.

Без да иска, лицето му застина.

— Да, е, разбира се, че имам и щастлив брак.

Вечерта, когато щяха да си лягат, Джон каза на Клеър, че баща ѝ му се струва в особено настроение.

— Същото каза и той за теб.

— Мисля, че според него откачам.

— По-скоро той изветрява.

— Чете Йънг.

— Голяма грешка. Все едно че четеш медицински речник. Веднага започваш да усещаш всички симптоми на най-тежките болести.

Клеър си легна и издърпа завивката до брадичката си. В рамката на кестенявата коса лицето ѝ гледаше Джон мило, но несигурно.

— А ти мислиш ли, че откачаш? — попита тя.

— Не. Защо? А ти?

— Не. Доста си мълчалив. Това е всичко.

— Знам. Съжалявам. Мисля за много неща и никога не съм особено добър на Коледа. — Джон легна до нея. Угасиха лампите си, целунаха се и заспаха.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

На 2-ри януари 1974 година се върнаха в Лондон с осемдесет километра в час. От началото на годината правителството наложи това ограничение върху скоростта, за да се пести гориво. На промишлеността сега се отпускат електричество само в три дни от седмицата, а телевизията отмени всякакви предавания след десет и половина вечерта.

Пристигнаха в дома си на Холанд Парк в четири следобед. Вече беше почти тъмно и понеже нямаше ток, улицата беше потънала в сив здрач. Джон влезе в къщи и потърси в мрака свещи. Долу в кухнята намери една-две употребявани свещи в чинийки, както ги бяха оставили преди коледната ваканция, но около печката нямаше кибрит.

Клеър също нямаше кибрит, затова Джон се качи във всекидневната, която беше в пълен безпорядък. Изруга наум жена си, че е оставила такава бъркотия, и след като не намери кибрит, влезе в спалнята. Там видя, че всички шкафчета са извадени от скрина и изпразнени на пода. Къщата не беше разхвърляна: бяха я обрали, докато ги е нямало.

Джон намери кибрит — малка кутийка с името на руския ресторант, където беше водил Пола. Ако не мислеше постоянно за нея, това щеше да породи у него тръпка на копнеж. Но той беше твърдо решил да я види още същата вечер и обирът на къщата му не го развълнува.

Върна се на долния етаж, където Клеър и двете деца чакаха в студения коридор.

— Намерих кибрит — каза той и добави: — Мисля, че са ни обрали.

— Как така! — възкликна Клеър. — Какво са взели?

— Не знам. Ако беше оставила кибрит край печката, вече щях да съм разбрал... — и слезе в кухнята.

— Откъде знаеш, че не са откраднали и кибрита? — извика след него Клеър с треперещ глас, готова да заплаче. Зад нея Ана започна тихичко да подсмърча в тъмнината.

— Може би са още тук — каза Том.

— Сигурно вече са избягали — рече не много убедено Клеър.

Ана се разхлипа.

Джон се върна с четири свещи на поднос.

— Слезте в кухнята — каза той. — Запалих печката и отворих фурната, тъй че скоро ще се стопли.

Постъпиха, както им нареди, а той сложи две свещи на масата в хола и занесе другите две във всекидневната. Под колебливата светлина се разкри цялото безредие, оставено от крадците, които бяха изпразнили на земята всички шкафове. Джон коленичи пред камината и смачка един вестник, за да запали огън. В кошчето имаше трески и дърва (замърсяването на района с пушеци беше забранено, но като повечето хора от средната класа и Джон нарушаваше наредбите, които не му бяха удобни) и те бързо пламнаха.

Клеър влезе.

— Ама че противна работа за добре дошли — каза тя.

— Кое?

— Ами това. — Тя махна с ръка към снимките, картичките, иглите и конците, разпилени заедно с други неща по пода.

— Винаги става нещо подобно, щом заминем някъде — каза Джон. — Миналата година се спуска тръба.

Клеър го погледна удивено: твърде необичайно за съпруга ѝ беше да приема такива неща толкова спокойно.

— Разбра ли какво са взели? — попита тя.

— Всички сребърни прибори от кухнята — отвърна Джон.

— И чайника?

— И чайника.

— Беше ли застрахован?

— Мисля, че да.

— А оттук?

— Всички украшения... страхувам се, че са взели и бижутата ти.

Клеър седна. Сега тя започна да хлипа.

— Толкова е несправедливо. Не че някое от тях беше много скъпо...

— Знам — каза Джон, виждайки в сълзите ѝ верига, която щеше да му попречи да се измъкне, за да види Пола.

— Подли, жалки негодници — хълцаше Клеър. — Господи, как ги мразя!

— Помисли си колко по-лошо щеше да бъде, ако бяхме катастрофирали по пътя.

Клеър изтри сълзите си.

— Знам. Човек не трябва да държи толкова много на вещите си, но все пак е ужасно. — Тя стана. — Сетих се какво ще направим — каза тя с пресилена усмивка. — Ще изпием по един хубав чай. — Приблужи се до мъжа си, той я целуна и заедно слязоха в кухнята.

В пет токът дойде, а заедно с него и отоплението. Децата се развеселиха и когато пристигна полицаи, за да огледа доказателствата за обира, те вървяха след него на почетно разстояние тържествено и развълнувано.

Щом духовете се успокоиха, Джон се измъкна и отиде в кабинета си в съда. Намери бележка да се обади на Гордън Праг колкото е възможно по-скоро, но в този момент политиката не го занимаваше. Набра номера на Пола Джерард.

— Пола? — попита той.

— Джон?

— Да.

— Кога се върна?

— Днес следобед. А ти?

— Аз съм тук от цяла вечност. Не останах за Нова година.

Стомахът му се сви от ревност.

— Къде беше?

— В Лондон.

— Какво прави?

— Нищо.

— Не беше ли самотна?

Мълчание отсреща.

— Представях си, че си тук.

Гласът му стана дрезгав и той прочисти гърлото си.

— Може ли да дойда сега?

— Разбира се.

— Да не си заета?

— Не.

— Ще бъда при теб след половин час.

Джон затвори и тъкмо щеше да си тръгне с досието за следващия ден, когато пак видя бележката от Гордън Прат. Погледна неохотно черната слушалка на телефона, която току-що беше оставил на вилката, въздъхна и отново я вдигна.

— Слава богу, че си се върнал — каза Гордън. — Нещата се раздвижват при нашите приятели в Северен Лондон.

— Как?

— Изтеглили са конференцията за подбор на кандидатите в средата на февруари... петнадесети.

— Това ще повлияе ли на нашите позиции?

— Не чак толкова, но този стар мръсник О'Грейди е заявил, че заради кризата е съгласен да остане.

— Но той е на седемдесет и пет години.

— Знам, знам. Но ако упорствува, ще ни попречи повече от хората от „Трибюн“. Трябва да си поговорим. Свободен ли си тази вечер?

— Не, за съжаление имам среща.

— Не можеш ли да я отмениш?

— Не, не мога.

— Тогава ще трябва да се срещнем през седмицата. Жалко все пак, защото всички бяха готови да се съберат тази вечер.

— Не мога да се освободя — каза Джон. — Трябва да отида на вечеря у един съдия. Поканата е от преди няколко месеца.

— Добре. Няма защо да се тревожиш. Какво ще кажеш за четвъртък? Свободен ли си в четвъртък вечерта?

— Добре. Ще се опитам да наредя нещо за четвъртък.

Джон остави слушалката и отново я вдигна за последен разговор.

— Клеър — каза той, когато се свърза с жена си. — Всичко наред ли е?

— Да — отговори тя. — Ченгето си отиде. Каза, че утре сутринта ще дойде следовател от криминалната.

— Добре. Слушай, в Хакни положението е критично. Насрочили са конференцията за 15-и февруари, защото мислят, че може да има избори, а старият О'Грейди иска пак да се кандидатира.

— Какъв досадник! Може ли да го направи?

— Да. Не виждам защо не, но това значи, че трябва да отида там тази вечер.

— О, добре.

— Ще се справиш ли?

— Да. Но се върни бързо. Малко съм изнервена.

— Ще си тръгна колкото мога по-рано, но не ме чакай.

— Имаш ли ключ?

— Да.

— Тогава довиждане.

ГЛАВА ПЕТА

Джон беше отишъл до кабинета си с волвото и с него тръгна после и към Първз Мюз. Паркира пред дома на Пола и позвъни. След миг тя отвори вратата и му стори път. Джон я погледна и влезе в кухнята, като съпоставяше мимоходом лицето ѝ с идеализирания образ, който беше изградил в съзнанието си. После се обърна и видя, че тя е затворила вратата и стои зад него. Когато се целунаха, дъхът ѝ, а и самата тя, цялата, също се различаваха от това, на което се беше наслаждавал във въображението си през изминалите две седмици: и понеже бяха истински, новите възприятия бяха по-силни и скоро прогониха нереалните. Сега той не познаваше друга Пола освен тази, чиито малко сухи устни бяха притиснати о неговите и чийто език с вкус на тоалетна вода се плъзгаше лениво около неговия.

Още не беше казала нищо, но начинът, по който се хвана за измачканото му палто със свито като на дете юмруче, изразяваше чувствата ѝ. Когато се отдръпнаха един от друг, Джон видя, че тя плаче.

— Какво има? — попита той.

— Нищо. Просто съм щастлива, че те виждам.

Както обикновено тя отиде да вземе лед от хладилника и както обикновено той занесе табличката до всекидневната, където в камината гореше огън. Той потъна в канапето с дълбока въздишка, а тя се сви до него.

— Много ми липсваше — каза Джон.

Тя го прегърна.

— А аз липсвах ли ти? — попита той.

— Тъх...

— Колко?

Тя вдигна глава и го погледна, в очите.

— Знаеш ли, липсваше ми толкова много, че ми беше непоносимо... Не можех да търпя други хора. Върнах се в Лондон на третия ден на Коледа — майка ми и баща ми страшно се ядосаха. Бяха

поканили много хора за Нова година, но аз казах, че ще имам гости и съм обещала да се върна...

Сега думите излизаха бързо от устата ѝ.

— И имаше ли гости?

Тя се усмихна.

— Съвсем интимен кръг.

Джон погледна настрана, за да прикрие ревността си.

Тя сложи ръка на бузата му, обърна лицето му и се вгледа в очите му.

— Само аз. Посрещнах Нова година сама.

— Жалко, че не съм знаел.

— Какво щеше да направиш?

Той се поколеба.

— Щях да ти се обадя по телефона.

— Да — каза тя с тон, който може би беше, а може би и не беше ироничен. — Щеше да бъде много мило. — После стана да налее две чаши уиски. — Странно е — продължи Пола, — не съм говорила с никого цяла седмица. С абсолютно никого освен с продавачката в супермаркета. — Тя подаде на Джон чашата и пак седна до него. — Но не бях самотна. Представях си, че живееш тук при мен. Но май се карахме доста. Ти беше доста разпилян. Оставяше всичките си дрехи по земята... В същност разпилян ли си?

— Напротив, уреден съм.

— Тогава ще трябва да се караме за нещо друго — усмихна се тя.

— Освен че се карахме, друго не правихме ли?

— Трябва да ти кажа, макар да звучи като самохвалство, че ти готвих доста вкусни ястия. Дори може малко да съм напълняла. — Тя погледна тялото си, което в същност бе скрито в широка копринена рокля.

— Не знаех, че можеш да готвиш.

— Още много неща не знаеш за мен — отвърна тя малко смутено. После се усмихна. — Да сготвя ли нещо тази вечер? Ще ти бъде ли приятно? Или трябва да бързам?

— Много ще ми бъде приятно.

— Ще бъде по-хубаво, отколкото в ресторант, нали?

— Много по-хубаво.

Тя се наведе и го целуна по бузата.

— Гладен ли си?

— Доста.

— От Йоркшър ли идваш?

— Да.

— Сигурно си капнал.

— Не чак толкова.

— Искаш ли да се изкъпеш? Ще ти дам кърпа и след това ще можеш да облечеш коледния си подарък.

Тя скочи от канапето и отиде в другия край на стаята, така че не забеляза смущението, което се изписа върху лицето на Джон, когато той чу за баня и за коледен подарък. Защото банята му се струваше нещо по-лично, отколкото позволяваше неконсумираната им все още любовна връзка, а мисълта да купи на Пола подарък изобщо не му беше хрумвала.

Тя се върна с пакет и остана права, докато той го отваряше. Вътре имаше синя копринена риза.

— Харесва ли ти? — попита Пола, като го гледаше малко несигурно с тъмните си очи. — Трябваше да отгатна кой номер носиш. Този е петнадесети.

— Идеално. Много хубава риза. — Той се изправи и я целуна. — Само едно е лошо.

— Какво? — Тя го погледна разтревожено и затаи дъх като изплашено дете.

— Не съм ти купил подарък.

Тя въздъхна облекчено; дъхът ѝ носеше същия аромат като вкуса на езика ѝ — на одеколон и червило.

— О, мъжете не купуват подаръци. Татко например никога нищо не подарява — освен на мен. При това е трябвало да мислиш за децата и така нататък. А аз имах да мисля за родителите си и за теб.

— А те какво ти подариха?

— Много неща. Мама ми даде едно хубаво колие — златно, с онези сини камъни... Как се казваха?

— Сапфири.

— Не, лапис нещо...

— Лапис лазули.

— Точно така.

— А баща ти какво ти подари?

— Това. — Тя посочи малък пастел на стената до камината. Джон стана и отиде да го види.

— Реноар?

— Да. Мисля, че е синът му Жан. — Тя отиваше към спалнята.

— Много е хубава.

— Да — отвърна Пола несигурно. — Но не е толкова коледен подарък, колкото е прехвърляне на ценно имущество, за да се намали един ден данъкът върху наследството. — И излезе от стаята.

Джон продължи да разглежда картината, като се питаше колко ли струва; след това седна на канапето. Пола се върна с огромна бяла кърпа.

— Ето — каза тя. — Нали знаеш къде е банята?

— Да.

— Пуснах водата във ваната, така че гледай да не прелее. — Тя отиде до витата стълба. — Слизам и започвам да готвя.

Джон изля чашата с уиски в гърлото си и отиде в банята. Пара се издигаше от ваната, а с нея и ухание на някаква есенция. Затвори вратата, заключи и започна да се съблича. Копнееше да потопи тялото си в горещата вода със сладък аромат: но самият факт, че стоеше гол в банята ѝ, че щеше да легне във водата, пусната от нея, говореше за безвъзвратна близост и той потръпна при мисълта, че най-последно е дошъл моментът, когато ще се любят истински.

Джон бавно потъна в порещата вода и тръпката изчезна. Въздъхна и се отпусна, облягайки глава на емайлирания ръб на ваната. Всичко наоколо беше елегантно и луксозно: върху зелена поставка с жаба от китайски порцелан, седнала в единия ѝ край, имаше огромен сапун в подходящ цвят. Капките по керамичните плочки приличаха на скъпоценни камъни. Водата във ваната носеше зеления оттенък на шампоана, но беше чиста, гореща и прозрачна. Той се замисли, откога не беше лягал във вана, в която да не плуват косми и мръсна пяна?

Изми се и остана да лежи във водата. Разглеждаше тялото си и се питаше как ще го приеме Пола, ако реши да го пусне в леглото си. Беше отслабнал след лятото, защото беше спортувал и сега гърдите му бяха по-твърди и нямаше корем. Все пак се съмняваше дали кльощавите му крака и бледата му кожа ще породят физическа страст у Пола. Затова, вместо да мисли за своята възраст и за нейната младост, излезе от ваната и се уви в огромната бяла кърпа, която обгърна тялото

му като римска тога. После отвори вратата, за да излезе част от парата, и чу музика във всекидневната. От коридорчето видя Пола да седи на канапето край огъня.

— Побързай — каза тя. — Искам да отвориш бутилката.

Той тръгна към нея, увит в кърпата.

— Веднага.

Тя му посочи бутилка шампанско върху таблата.

— Това е в чест на победата ти в съда.

— А, да — каза Джон. — Бях забравил.

— Трябваше да бъдеш облечен така — рече Пола. — Приличаш на Цицерон.

Джон махна станиола от тапата и разви телта, която я придържаше.

— Съмнявам се, че щях да се харесам на съдията. — Тапата изхвъркна и той напълни две чаши. — Наздраве за... — Той се поколеба.

— За какво? — попита тя.

— Наздраве за една млада дама, която е... красива тялом и духом.

— За мен ли става дума?

— Да.

— Аз не трябва да пия, щом тостът е за мен.

Джон вдигна чашата и отпи от шумящото вино.

— А сега наздраве за... — Тя се засмя. — За бъдещия министър-председател...

— За мен ли става дума?

— Защо не?

— Не си ли прекалено скромна?

— Добре. За първия европейски президент. — Тя отпи от чашата си.

— А няма ли да пием заедно? — попита Джон.

— Да. Наздраве за любовта и политиката.

Пресушиха чашите си и Джон се върна в банята, за да облече синята копринена риза. Остави яката разкопчана и когато седна срещу Пола, откри, че тя наистина можеше да готви — или поне можеше да направи агнешки котлети на скара, да опече картофи и да приготви сос за салата. Пастетът, сервиран преди агнешкото, беше купен от

„Харъдс“, а бордото, което пиха, след като свършиха шампанското, идваше от лозята на Шато Латур.

— Винаги ли живееш така? — попита Джон.

— Как?

— Така. — Той посочи храната и напитките на масата.

— Не винаги, не. Но мисля, че щом можеш да имаш най-доброто, трябва да си го позволяваш.

— Напълно съм съгласен. — Той си напълни устата с шоколадов крем.

— Хората винаги смятат, че щом имаш леви разбирания, значи, искаш да снижиш стандарта на живота на всички до най-ниския общ знаменател, а не да го издигнеш до най-високия.

— Може ли да има най-висок общ знаменател?

— Не виждам защо не. Колите бяха лукс за най-богатите. Сега всеки има кола.

— Но пастетът от черен дроб ще има ли същия вкус, ако всеки, който се труди, може да закусва с него?

Тя отпи от виното си.

— Не виждам защо трябва да има друг вкус.

— Ако бирата беше два пъти по-скъпа от виното, щеше ли да пиеш бира вместо „Шато Латур“?

— Не мога да понасям бира.

Джон се почука по главата.

— Всичко това е заложено в съзнанието. Например по-рано жените смятаха, че кожа загоряла от слънцето, е непривлекателна. Момичетата се криеха под чадъри, за да запазят тена си. Защо? Защото загорялата кожа беше белег на работа под слънцето. Тя издаваше селски произход. Само богатите бяха бледи и розови. Но днес, в нашето градско общество, нещата се обърнаха: загарът издава класата на безделието, която кара ски през зимата и лежи на плажа, край морето през лятото, докато бледата кожа е белег, че работиш в канцелария или във фабрика и че прекарваш отпуската си в Блэкпул или Торкий.

— Ако е така — каза Пола, — то нашият социализъм е химера.

— Защо?

— Защото изводът е, че хората не са щастливи, когато имат колкото другите, а само когато имат повече от другите.

— Положително е химера, ако смятаме, че държавната собственост върху всичко ще сложи по някакъв начин край на всякакво недоволство. Но не бива да се позволява на пресилените очаквания на някои социалисти да разколебаят вярата в разумната реформа. — Той заговори по-бавно и жестикулираше, сякаш беше пред съдебни заседатели или на политическо събрание. — От това не следва, че е излишно да се опитваш да подобриш културното и материално състояние на бедните. Погледни назад в края на краищата и сравни живота на повечето от нас с живота преди сто или двеста години. Няма роби, няма детски тежък физически труд, работните условия са прилични, здравеопазването е безплатно. Никой не бива да омаловажава тези постижения...

Пола се прозина.

— Казах ли ти, че сегашният депутат от Хакни ще се бори за втори мандат? — попита Джон.

Пола се намръщи.

— Не, не си. Това създава ли някакъв проблем?

— Затруднява нещата.

— Тогава трябва да го спрем.

— Ще се съберем в четвъртък, за да видим какво може да се направи.

Пола стана, за да сложи кафето.

— Може би мога да помогна — каза тя от другия край на кухнята.

— Как?

Тя замълча за момент, сякаш беше много заета със затварянето на чешмата.

— Имам връзки в тези среди.

— В лейбъристката партия?

Тя се обърна и изгледа Джон някак особено.

— Не в лейбъристката партия, а сред самите работници.

— Да не би да са приятели на Тери Пайк?

— По-скоро познати. — Тя сложи водата да ври. — Но някои от тях са, както той ги нарича, факири. Имат доста голямо влияние...

— Ще се оправя и без тях.

— Защо?

— Защото такива хора винаги очакват услуги в замяна.

— Не, ако им платиш. И после те ти дължат услуга. Най-малкото Тери ти я дължи...

— По-скоро сме квит.

Пола се върна на масата с изражение на леко раздразнение, сякаш бе видяла, че агнешкото е прегоряло.

— Добре — каза тя, — това е само една идея. Но няма да отидеш далеч в политиката, ако си прекалено деликатен.

— В какъв смисъл деликатен?

— Като джентълмен, ако играеш по правилата.

— Поне няма да стигна до затвора.

— Чърчил и Лойд Джордж също не са стигнали до затвора, но са били безскрупулни, когато е трябвало. Лошото с хора като нас е, че сме възпитани с вярата, че животът е по-малко жесток, отколкото е в действителност. Това е лукс — като яхта или ролс-ройс, — тази вяра в честната игра.

— Мисля, че тъкмо това наричаме цивилизация.

Лицето ѝ стана гневно, бузите ѝ пламнаха.

— Цивилизацията е измама — каза тя. — Това поне научих от работата си в „Уондсуърт“. Животът е също такава борба между човешки същества, каквато се води между животните...

Страстният ѝ тон предизвика у Джон умиление.

— Най-приспособеният оцелява, тъй ли? — попита той с усмивка.

— Да. — Тя, изглежда, се дразнеше, че схващанията ѝ му се струват забавни.

Водата вреше: тя се върна при печката, за да направи кафето.

— Знам, нормално е да се смята, че ако си богат, това влиза в реда на нещата — каза тя хапливо, — и леко да се дразниш, че бедният не мисли като теб. Тази е гледната точка и на баща ми. Но ако погледнеш обществото през очите на човек като Тери, виждаш как то е организирано да защитава собствеността на онези, които я имат, срещу тези, които я нямат.

— Може би ценностите на цивилизацията се основават на несправедливостта — отговори Джон по-сериозно. — И може би те са лукс, но все пак са за предпочитане пред нецивилизованите ценности.

— Мисля, че дори и с това не съм съгласна — каза Пола, като слагаше кафето върху табличка. — Хайде да отидем горе — добави тя,

като се насочи към витата стълба.

— Защо не си съгласна? — попита Джон, като я последва по стълбите.

— Защото това, което наричаш цивилизация, а то е добре уредена държава на социалната сигурност, прави хората отпуснати и тъпи като швейцарците. — Тя стигна горния етаж и тръгна към камината. — Очевидно не може да твърдиш, че изкуството процъфтява в една правова държава. В ренесансова Италия и в Шекспирова Англия убийствата са били ежедневие. — Тя седна на канапето и наля две чаши кафе.

— Ти си оптимистка — каза Джон, като седна до нея, — ако смяташ, че Тери Пайк ще напише „Хамлет“.

— Няма да напише „Хамлет“ — отвърна Пола, — защото за него културата е наситена с буржоазна отрова, но той положително има повече хамлетовски качества от младежа, когото ще срещнеш на вечеря или на бал в нашите кръгове. Ако Тери вярва, че вуйчо му е убил баща му, няма да отиде да съобщи на полицията.

— И ти одобряваш това?

Тя се поколеба.

— Да, възхищавам се от начина, по който тези хора решават проблемите си и не ходят да хленчат пред благотворителните организации или бюрата за женитба.

— Искаш да кажеш, че ги решават с куршуми?

Тя се засмя.

— Да не искаш да си служат със саби?

— Искам да не си служат с насилие.

— Така казваш ти. Така казваме всички, а хората, които величаем като герои в историята и литературата, повече приличат на лондонски гангстери, отколкото на достопочтени адвокати и бизнесмени. Погледни обсадата на Троя. Парис отвлича чужда жена, затова Менелай събира приятелите си и отива да си я върне със сила. Александър Велики, Юлий Цезар, Наполеон — всички те са използвали сила, за да постигнат това, което са желали, и ние всички им се възхищаваме. Отело удушва жена си, защото мисли, че му е изневерила, и трагедията е не в това, че я е удушил, а в това, че тя в същност не му е изневерявала. Сила, кръв, любов, приятелство —

всичко се смесва и в нашия грижливо пазен бюрократичен мъничък рай само онези, които живеят с опасността, живеят интензивно...

— Като Тери Пайк ли?

Тя се изчерви.

— Да. Като Тери, Джими и някои техни приятели. Те презират безоблачния свят на рентите и пенсиите. Отказват да бъдат опитомени и омаломощени от закона. За тях приятелството, честта, верността, любовта са не само думи, както са за нас, а често са въпрос на живот и смърт. Това, на което ние се наслаждаваме посредством книгите и филмите, те наистина го *правят*; може да са отхвърлени от обществото и от закона и да прекарват половината си живот в затвора, но поне през другата половина живеят истински, докато ние цял живот гледаме живота по телевизията.

Малко изненадан от този поток от думи, Джон само се засмя и рече:

— Това, което каза, ги прави неотразимо привлекателни. — А Пола, още по-изчервена от дързостта си, го погледна право в очите и сърдито попита:

— Обичаш ли ме?

— Да — отговори той. — Обичам те.

— Наистина ли ме обичаш?

— Да, наистина те обичам.

Тя въздъхна и погледна настрана.

— Съмняваш ли се? — попита той.

— Не, но щеше да бъде по-лесно, ако не ме обичаше.

— Знам.

— И за мен щеше да е по-лесно, ако не те обичах.

— Но ти ме обичаш, нали?

Тя го погледна.

— Да.

Той се усмихна и взе ръката ѝ.

— Не приемай трагично нещата.

— Но те са трагични. По ред причини. Защото те обичам и искам да спя с теб, а ти си женен...

— Този факт вече нищо не значи — каза той.

Тя замълча, сякаш да попие казаното, после поклати глава и промълви:

— В никакъв случай не искам да разваля брака ти.

— Не си ти, която ще го развалиш. Онова, което не е в ред сега, не е било в ред и преди.

— Сигурен ли си? Честно ли говориш?

— Да.

— А що се отнася до мен... — Тя погледна встрани, като че ли се страхуваше от онова, което той би видял в очите ѝ. — Да ти кажа ли причината, поради която не можех да спя с теб по-рано — която можех да скрия, ако не те обичах, но понеже те обичам, сега не мога да крия?

— Трябва да ми я кажеш.

— Но ако ти я кажа, няма да ме искаш.

— Не ми вярваш много.

Тя се обърна, хвана ръката му и изрече унило:

— По-рано те излъгах.

— За какво?

— Спала съм с него.

— С кого? С Пайк?

— Да.

Джон отдръпна ръката си.

— След коктейла, който дадох за него. Помниш ли? Разказах ти. Той беше толкова унижен. Аз трябваше да... да докажа... не знам... да докажа, че го разбирам.

— Само тогава ли? — попита Джон със студения и безстрастен тон на адвокат, който води кръстосан разпит.

— Не — отговори тя тъжно. — Няма защо да лъжа. И по-късно.

— Докога?

— Не го обичах — каза тя.

— Докога? — повтори Джон.

— До процеса. Върнахме се тук, като свърши делото. Това беше последният път. Дотогава аз просто трябваше да остана с него. Но вече е свършено. Той знае. Оттогава не съм го виждала.

— Но преди Коледа, преди процеса, когато си се виждала с мен, си се срещала и с него.

— Не го обичах. Обичах само теб. Но той разчиташе на мен. Чувствах, че не мога да го захвърля. Но не можех да спя с него и с теб. Мислих за това, но не можех да го направя, въпреки че те обичах именно теб.

— Да, разбирам — каза Джон саркастично. — Естествено много съм ти благодарен, за честността...

Тя мълчеше; после заговори тихо и мрачно:

— Бях уверена, че това ще те отблъсне, но не можех да продължавам повече с теб, ако ти не знаеш.

Седяха един до друг като двама непознати на пейка в парка — никой не поглеждаше другия, и двамата изчакваха вълнението им да стихне, както постепенно стихват стомашните колики.

— Мисля — рече най-после Джон, — че в края на краищата и аз съм бил с Клеър... Искам да кажа, че когато се срещнахме, и двамата имахме предишни ангажименти.

Тя се обърна към него и сграбчи плата на канапето до ръката му.

— Никога вече няма да се виждам с Тери. Сега имам само теб и ако ти не ме искаш, тогава ще бъда сама.

— Искам те — пошепна той.

Тя пое дълбоко въздух.

— Е добре, ето ме.

Той я целуна: тя се притисна към него. Наклониха се, паднаха на канапето и за пръв път се любиха.

ГЛАВА ШЕСТА

През следващите седмици Джон рядко се връщаше в къщи преди полунощ и Клеър, изглежда, свикна с мисълта, че трябва да жертвува компанията на съпруга си заради политическата му кариера. От време на време тя му предлагаше да отиде с него в Хакни или в Харингей, но винаги изглеждаше облекчена, когато Джон отклоняваше предложението ѝ, като казваше, че предпочита да я пази в резерва за самите избори.

Срещу една вечер в Северен Лондон Джон прекарваше две на Първз Мюз. Скоро почти му стана навик да ходи там направо от работа, да се изкъпе пред изцъклените очи на зелената жаба върху сапуниерката, да се преоблече в джинси, копринена риза и пуловер, да вечерят там или навън, според настроението на Пола, да се върнат, да се любят и в полунощ отново да облече памучната си риза и костюма, да се измъкне на пръсти и да вземе такси за дома.

Този двойствен живот вървеше добре. Политиката му беше алиби за пред семейството, а семейството му беше алиби за пред привържениците му в Хакни. Само Гордън Прат, изглежда, подозираше, че между тези два ангажимента има нещо друго, защото винаги когато заговореше на политическа тема (а сега, когато миньорите бяха гласували за обща стачка, имаше за какво да се говори), на лицето на Джон се появяваше неопределена усмивка.

— Ти като че ли не си тук — каза му Гордън една вечер в кръчмата. — Ето, Хийт се опитва да ни се наложи като Франко и да създаде корпоративна държава, а ти само се усмихваш.

Джон разтърси глава, сякаш физическият жест щеше да прогони образа на любовницата му, който го следваше неотклонно.

— Съжалявам — каза той.

— Да не си загубил интерес?

— Не.

— Или си изгубил кураж?

— Не.

— Играта загрубява.

— Знам. Не се безпокой. Няма да ви изоставя.

Гордън, не изглеждаше убеден.

— Нямах неприятности с Клеър, нали?

— Малко. Тя смята, че това е губене на време.

Гордън изчака, но Джон не продължи, затова каза:

— Добре, няма да любопитствувам — и се върна на темата за онези членове на управителния съвет, които се колебаеха между Джон и О'Грейди. — Изглежда смешно — продължи той, — че работата още не е вързана в кърпа, когато единствените ти опоненти са пакистански троцкист и осемдесетгодишен фашист. Но някои другари се отнасят с недоверие към теб. Прекалено добре говориш. Учил си в „Оксфорд“. Печелиш много пари, а си бил активен прекалено кратко време.

— Не можеш да им се сърдиш — каза Джон.

— Не можеш да им се сърдиш — повтори Гордън, — но те трябва да разберат, че избират депутат в Парламента, а не присъждат награда... — И той ожесточено продължаваше да говори с шотландския си акцент, а Джон се оттегляше зад застиналата си усмивка, за да мисли за Пола.

Тялото ѝ беше красиво с дрехи, ала не беше толкова привлекателно, когато лежеше гола в леглото. Свежите, закръглени млади хубавици от картините на Реноар не бяха вече модерни, но слабата и висока Пола, чиято фигура беше подходяща за съвременните тенденции в облеклото, не изглеждаше особено добре съблечена, е прекалено изпъкналите си хълбоци, с ребрата, които се брояха под кожата като на скелет, с несъразмерно малките гърди и прекалено щедрото окосмяване на нежните места.

В любовта тя беше по-пламенна и не така вяла като Клеър и накрая въздъхваше, като че ли оставаше задоволена; и все пак в сексуалните им контакти имаше нещо механично, сякаш тя се отдаваше само защото така правят възрастните хора, които се обичат. Изглежда, предпочиташе свободните отношения — разхождаше се из къщата пред Джон без никакви дрехи, но когато лежеше под него, сякаш стискаше зъби и чакаше да се свърши.

Джон чувствуваше тези неща, но те не го смущаваха. Въпреки че вътре в себе си често се оплакваше от пасивността и безразличието на жена си като сексуален партньор и си беше представял по-бурни удоволствия от тялото на Пола, сега в същност той се радваше на

символичното притежание на личността ѝ. Както с пастета от черен дроб и шампанското, приятен му беше не толкова вкусът, колкото съзнанието, че има една интересна и изискана жена като Пола Джерард. У Джон, както у повечето мъже, половото желание беше подчинено на психологически импулси. Налагайки властта си над тази богата наследница, като периодично проникваше в тялото ѝ, той задоволяваше по-скоро мозъка, отколкото слабините си.

Една вечер, когато седеше срещу него в осветен със свещи ресторант, Пола се оплака, че отдавна не го е виждала на дневна светлина. Той предложи да обядват заедно на следващия ден, но тя попита дали не е възможно да се срещнат някоя съботна сутрин.

Джон се намръщи.

— Обикновено отивам някъде с децата...

— Вземи и тях. Ще ми бъде приятно да ги видя.

Челото му остана смръщено.

— И Клеър ли ще иска да дойде? — попита Пола.

— Не, не е това. Напротив, тя ще бъде много доволна да се отърве за малко. Но ако ги доведе тук...

— Не е нужно да ги водиш тук. Може да се срещнем някъде другаде. Уж случайно. Например в Найтсбридж и после да пием по едно кафе.

В събота сутринта Джон предложи да изведе децата, за да остави Клеър да пазарува спокойно. Предложението му беше прието от всички членове на семейството. Тръгнаха в десет часа и пред „Харъдс“ срещнаха Пола, както беше уговорено. Джон представи Том и Ана на Пола и тя ги поздрави сърдечно. От нея се излъчваше обаятелна енергия, каквато Джон не беше забелязал по-рано и която, както той установи, вероятно идваше от американската кръв в жилите ѝ.

Влязоха в големия универсален магазин и седнаха в сладкарницата. Децата пиха кока-кола със сламки, а възрастните пиха кафе. Джон се опита да води с Пола разговор с недомлъвки, но тя почти не му обръщаше внимание. Говореше през цялото време с децата за училището, за коледните им подаръци и разкри (пред Том) необикновени познания за футбола и (пред Ана) също такава осведоменост за класиците на най-популярните в момента песни.

Децата откликваха добре. Те обичаха да ходят в Уест Енд и тази елегантна жена, която се държеше така мило с тях, приличаше на фея,

слязла от витрините насреща, където красиви като нея кукли стояха облечени в скъпи дамски дрехи. Джон я виждаше по същия начин. След като плати и излязоха от сладкарницата, той видя, както се беше опасявал, че Пола води децата му към отдела за играчки. Докато вървяха между отрупаните полици, Джон се питаше дали ще трябва да поръча на децата да не казват на майка си, че една непозната дама е купила подаръци, или той трябва да измисли обяснението. Ала Пола сама му дойде на помощ. Тя се наведе над децата, прегърна ги и каза:

— Сега ще си изберете по една играчка и аз ще кажа на татко ви да я купи.

Том и Ана тръгнаха да търсят и да избират, а Пола остана при Джон.

— Нямах нищо против, нали? — попита тя.

— Глезиш ги, защото Коледа току-що мина.

— Искам да им се харесам.

— Те вече те харесаха.

— Май просто не ти се плаща — каза тя с усмивка.

— Не, по-добре е аз да платя.

— И аз така мислех. После ще ти върна парите.

— Няма нужда.

— Ще ти ги върна, но сега не мога. Имам само чекове.

— Бих предпочел да не ми ги връщаш. — Джон изглеждаше малко раздразнен. Пола щеше да каже още нещо, когато Ана се върна с една кукла, която плачеше с истински сълзи и мокреше гащичките си, а Том донесе вагонче за електрическото си влакче.

— Коя беше „хубавата дама“, която сте срещнали? — попита Клеър, когато се обличаха, за да отидат на вечеря.

— Пола Джерард.

— Бих искала да се запозная с нея — каза Клеър. — Очаквах, че ще я поканиш на вечеря.

— Ти каза, че приятелите ни няма да могат да я понасят.

— Децата, изглежда, са я харесали, така че явно не е чак толкова лоша.

— На тяхната преценка вярваш повече, отколкото на моята.

Тя се усмихна малко смутено и съблече халата, който беше сложила, за да си измие косите. Като видя голото ѝ тяло, Джон, с изумление забеляза колко повече му харесваше нейната фигура от фигурата на Пола Джерард.

— Децата ти са чудесни — каза Пола, докато Джон лежеше до нея във вторник вечерта.

— И ти им хареса.

— Стана ми толкова мъчно за тях.

— Защо?

— Винаги е ужасно за децата, когато семейството се разпада.

Джон изведнъж затихна, сякаш с крайчеца на окото си беше забелязал отровен паяк на тавана над леглото.

— Изглеждаха толкова сигурни и уверени в бъдещето си.

— Това е така.

— Не мислиш ли, че ще е най-добре постепенно да се опознаем, така че да ме смятат за приятелка, а не за съперница на майка им?

Джон седна в леглото.

— Надявам се, това не значи, че всеки път, когато се срещаме, ще ги оставяш да правят каквото искат на щанда за играчки.

— Не — каза Пола и тонът ѝ беше искрен. — Не искам да ги подкупвам, за да ме обичат. Колко хубаво би било, ако можехме четиримата да отидем някъде за събота и неделя... може би в Принет.

— Какво ще помислят родителите ти?

— Че вода в къщи женен мъж с двете му деца ли? — засмя се тя. — Преди една година биха изпаднали в ужас, но сега, искрено казано, биха се успокоили.

— Защо?

— Биха предпочели да съм втора жена на изискан адвокат, отколкото първа жена на крадец на дребно.

— Знаеха ли за Тери?

— Дочули бяха.

— Ясно е защо са се тревожили.

Пола стана от леглото и тръгна към банята.

— Трябва да опитам да се изкензам — каза тя. — От няколко дни не мога.

Джон се изчерви. В къщи не употребяваха такива думи.

ГЛАВА СЕДМА

Бяха изминали вече над два месеца, откакто Джон получи първия пристъп на „Иваниличитис“. Политическата му дейност, изглежда, го беше излекувала от отчаянието и съмненията, които го бяха завладели през лятото, но тази нощ, когато се вмъкна в леглото до Клеър, почувствува, че няма да заспи. Беше го обзела неопределена тревога. Пола, Клеър и децата преминаваха през съзнанието му и повтаряха думи, които ту имаха, ту нямаха смисъл, и той се чудеше дали наистина е буден, или е заспал и сънува. Кратки сцени от близкото минало проблясваха и изчезваха като при прожекция на диапозитиви в тъмна стая — трескавата дружелюбност на Пола към децата му; как Клеър променя отношението си и му казва да покани Пола на вечеря; после отново Пола, която се напъва в клозета и го пита: „Обичаш ли ме? Наистина ли ме обичаш?“, и изведнъж Гордън Прат, също седнал на клозета, го гледа загрижено: „Да не си загубил интерес? Да не си изгубил кураж?“

Заспа и отново се събуди, като се питаше къде е и коя жена лежи до него. После разбра, че е Клеър, и му се прииска да я притисне до себе си и да поплаче. Но как може — възрастен мъж? И какво щеше да й каже, ако я събуди? И защо трябваше тя да го успокоява?

Обърна се по гръб, загледан в тъмнината, и слушаше тиктакането на часовника. Още веднъж се помъчи да разбере какво го прави толкова нещастен. Изведнъж дъхът му секна. Часовникът продължаваше да тиктака, а той спря да диша, защото си опомни какво беше казала Пола за децата му — как ще страдат от разтрогнатия брак. Спомни си и забележките, които последваха, и се смръзна, защото разбра какво означаваше всичко това — Пола явно разчиташе, че той ще напусне Клеър и ще се ожени за нея.

Сега Джон отново дишаше, но тежко и ускорено, сякаш мозъкът му се нуждаеше от допълнителен кислород, за да разбере как Пола е стигнала до такава заключение и да измисли начина, чрез който да разсее това страшно недоразумение. Беше ли казвал на Пола, че мисли за развод или раздяла? Невъзможно, защото подобна мисъл никога не

му беше минавала през ума. Може да си е представял смъртта на Клеър, но никога не беше помислял да я напуска, със или без децата. Какво беше казал онази нощ след Нова година, когато се беше върнал в Лондон? Дали в страстта си не беше загатнал, че ще напусне Клеър? Опита се да си спомни точно какво беше казал на Пола, но думите му се изплъзваха. Сети се, че тя каза, че не иска да разруши семейството му, а той отговори... Не си спомняше нищо. В същност ето какво бе искал да й каже: че любовта към нея не разрушава семейството му; това, че спи с нея, няма да повлияе върху брака му, защото макар любовта му към Клеър да не е вече нита романтична, нито сексуална, тя все пак съществува. Клеър му беше жена. Не беше и помислял да отрича този факт, нито бе искал да оставя впечатление, че някога ще я изостави.

Отново се обърна на една страна, поуспокоен, че е открил причината на тревогата си. Когато се срещне с Пола на другия ден, ще й обясни, че макар да я обича сега и че ще я обича винаги, няма никога да напусне Клеър. С тази мисъл той въздъхна като дете, което току-що е спряло да плаче, и заспа.

Решенията, които взимаме леко през нощта, не винаги могат да се приложат също толкова леко, след като се събудим сутринта. Веднага щом отвори очи, Джон си спомни какво трябва да направи вечерта. На закуска, докато гледаше как двете му деца весело се хранят, сякаш участвуват в телевизионна реклама, той отново твърдо реши да изясни на Пола, че няма да напусне семейството си. Ясно съзнаваше предимствата на един брак с Пола Джерард, но знаеше с абсолютна сигурност, че никога не би се решил да каже на Том или Ана, че той и Клеър „ще живеят в различни къщи“, или да изрече някакъв друг евфемизъм, с който хората си служат, за да обяснят развода; че няма да е с тях да ги гледа как закусват, а че ще ги вижда само в събота следобед, в междучасията или през ваканцията... Дори Пола да беше троянската Елена, той пак не би се решил да направи това. По-добре — мислеше си Джон, като си припомни един пасаж от Библията, — по-добре да вържеш на шията си воденичен камък и да се хвърлиш в морето, отколкото да разрушиш щастието и невинността на дете.

Клеър се вмъкна в кухнята с още неизмити очи и сънлива, все още облечена в халат. Тя накара децата да си обуят ботуши, преди да тръгнат на училище, защото навън валеше, и сложи обувките им в найлонова торбичка, за да се преобуят там. Когато Том и Ана излязоха, тя си наля чаша кафе и седна пред кухненската маса срещу Джон.

— Какво ще правиш днес? — попита тя.

— Надявам се да свърша с едно дело в „Оулд Бейли“.

— Ще се върнеш ли довечера?

— Страхувам се, че не. Трябва да отида направо в Хакни.

Тя въздъхна.

— Не мога да те видя напоследък.

Той погледна вестника.

— Скоро ще свърши, по един или друг начин.

— Дано не те изберат — измърмори тя в кафето си като непослушно дете.

— И аз казвам „дано“ — рече Джон, без да вдига глава от вестника. — Но вече е прекалено късно да се откажа. Трябва да издържа докрай.

ГЛАВА ОСМА

Джон беше виждал вече Пола в различни настроения. Имаше вечери, когато без никаква причина тя ставаше толкова кисела и мълчалива, че за него беше истинско изпитание да я изтрае три или четири часа. А имаше и вечери, когато биваше толкова забавна и палава, че той, също както Пепеляшка, искаше никога да не идва полунощ. Тези контрасти в настроенията бяха част от чара на Пола: сега разбираше защо Мери Маскол беше казала за нея „чиста отрова“. Но затова пък с толкова по-голямо нетърпение и облекчение посрещаше той приветливите ѝ настроения — както често му се случваше в Йоркшър, когато леденостудените ветрове стихваха и слънцето блясваше в чистото синьо небе.

Неспособността му да предвижда, как ще се държи тя, го караше малко да се страхува от нея. И макар да беше с дванадесет години по-възрастен, оставяше тя да взема решенията. Така например, когато ставаше въпрос дали ще се хранят във или в къщи, Джон чакаше тя да си каже думата. Той винаги би предпочел да не отиват на ресторант, защото се чувствуваше задължен да избира заведения, където качеството на храната и напитките трябваше да отговаря на високите изисквания, които тя имаше в това отношение към самата себе си. А това му струваше сума пари. От друга страна, макар да я чувствуваше толкова близка, че можеше без стеснение да използва четката ѝ за зъби или да ѝ бърбри, докато тя седи в клозета, той просто не можеше да събере сили да ѝ признае, че дори само мисълта за сметката в ресторанта е достатъчна да развали не само апетита му, но и удоволствието от нейната компания.

Единственото преимущество на ресторанта беше това, че шансът настроението ѝ да е добро беше по-голям. Тя не подбираше ястията кой знае колко грижливо: просто спираше поглед върху менюто и почти незабавно поръчваше някакъв скъп специалитет на заведението. И това ставаше между другото, докато си приказваше весело за това или онова. Опасността от оставането в къщи произтичаше от възможността нещо да се случи с онова, което тя готви: ако

задушеното стане сухо или сосът се пресече, лошото настроение е чак до края на вечерта. Ако Джон започнеше да я уверява, че обича по-препечено месо или че холандският сос е еднакво вкусен пресечен или непресечен, лошото настроение ставаше още по-лошо — защото безразличието към нейните грешки показвало безразличие и към успехите ѝ.

Ето защо, когато влезе тази вечер в квартирата ѝ (той си имаше вече ключ) и я видя да стои пред печката, Джон хем почувствува облекчение, че няма никъде да ходят, хем си помисли с тревога дали няма да стане някаква кулинарна катастрофа, която да затрудни проектирания от него разговор за бъдещите им отношения.

При влизането му Пола се обърна, усмихна се и тръгна към него, облизвайки крайчеца на пръстите си.

— Как мина? — попита тя. Имаше пред вид днешното му дело. — Спечели ли?

— Да, с голям зор.

— Моите поздравления. — Целуна го и се върна при печката. — Не се бави в банята. Правя кнедли и не искам да се спарушат.

Легнал във ваната, топлата вода до самата му брадичка, и вторачен в зелената жаба, Джон обмисляше тактиката, която трябва да следва — дали да повдигне въпроса за Клеър преди вечеря, след вечеря или в леглото. Беше решил да не си отива, докато не ѝ изясни намеренията си. Но решил бе също така да не допусне да се влошат отношенията им. Ала трудно беше наистина да се измисли как именно да каже това, което искаше да ѝ каже, без да излезе, че предпочита Клеър пред нея.

Излезе от банята, изсуши се с огромната бяла кърпа, облече се и отиде във всекидневната. Извика на Пола, че се е изкъпал, и като чу стъпките ѝ, реши да започне веднага, вместо мисълта да му тежи цялата вечер. Подаде ѝ чаша и двамата се изправиха хванати за ръка, с гръб към камината.

— Обядвах днес с баща си — каза Пола. — Той казва, че Хийт ще обяви избори.

— Кога?

— Щял да съобщи утре.

— Значи, сигурно през февруари.

— Да, двадесет и осми.

— На баща ти са му казали датата, така ли?

— Неофициално. Има приятел в кабинета.

Джон прехапа долната си устна и лицето му стана замислено.

— Не изглеждаш твърде възбуден — рече Пола.

— Аз... — започна той, но не продължи. Гласът му не звучеше особено убедително дори в собствените му уши.

— Какви ще бъдат отраженията в Хакни?

— Не знам. Може би О'Грейди ще укрепи позициите си за още един мандат.

— Това ли те безпокои?

— Не. Но ако трябва да водя изборна борба, бих предпочел обстановката да е по-малко напрегната, без стачка на миньорите и без тридневна работна седмица. Ще трябва да се спори само за силата на профсъюзите, която е социално, а не политическо явление. — Той въздъхна и глътна питието си.

Пола взе чашата му и отиде да я напълни.

— Тук си прав — каза тя, — но на мен това не ми пречи да се вълнувам. Сигурна съм, че ще издишат кандидатурата ти и съм сигурна, че ще спечелиш и депутатското място. Според мен няма никакво значение дали лейбъристите ще спечелят изборите, или ще ги загубят, защото ти можеш да си създадеш име и в опозиция... — С питието в ръка, тя се върна при него.

Джон го взе.

— Може би си права.

Тя отново го прегърна.

— Какво има? Нещо си много важен тази вечер.

— Снощи не можах да спя. Мислих си за най-различни неща.

— Какви?

— Например дали действително ме бива за политик...

— Ако теб не те бива, не знам кого друго го бива!

— А също какво ще стане с нас.

— Ние с теб ще остареем заедно, нали? Като мъж и жена, които се обичат. — Тя говореше бързо и уж небрежно, сякаш това беше обикновен въпрос, отговорът на който се разбира от само себе си.

— А Клеър?

— Тя ще се омъжи.

— Няма да може.

— Защо?

— Защото е католичка.

— Глупости. Никой вече не обръща внимание на такива неща.

— Тя е друг човек.

Настъпи моментно мълчание — като че стана тъмно и студено.

— Искаш да се отървеш от мен ли? — попита Пола тихо.

— Нищо подобно. — Той се обърна, целуна я по устните и я притисна до себе си, докато тя отмаля. Държейки я, той заговори. — Достатъчно съм живял, за да знам, че не мога да се отърва от чувствата си, нито от нещо, с което съм се... ангажирал. Обичам те и винаги ще те обичам. Ако не бях женен, щях да те моля да ми станеш жена и ако ми откажеше, щях да умра от отчаяние. Но дори и женен, аз съм убеден, че си принадлежим, че съдбата е предопределила да се срещнем и да се обичаме. Но Клеър е там, в къщата ми на Холанд Парк, къпе децата ми, глади ризите им и гледа телевизия сама. Много се съмнявам, че ако я оставя, ще си намери друг мъж. Мъжете, струва ми се, не я намират особено привлекателна, а който я хареса, обикновено не смее да направи нещо повече, защото тя не дава никому повод за каквото и да е. Аз съм всичко, което тя има. Омъжи се за мен, когато беше на двадесет години. Направо мина от тяхната — в моята къща. Ако я оставя, ако се разведе с нея и се ожения за теб, тя или ще се омъжи повторно, което за нейната вяра е грях, смъртен грях, или преждевременно ще остане нещо като вдовица: самотната жена, която канят на вечеря, за да прави компания на някакъв тъпак, лесната плячка за съпруга на приятелката, който в даден момент се е напил и я е съжалил. А даже и да можем да постъпя така с нея, чиято вина в края на краищата е, че аз обичам друга, в никакъв случай не бих искал да видя Том и Ана да растат в един разбит и опустошен дом. Ти сама го каза: те ще страдат. Виждал съм деца на разведени родители — как ги захвърлят в разни пансионни, а после през ваканцията ги лашкат от едната къща в другата, и двете къщи чужди, и двете всичко друго, но не и това, което се разбира под „у дома“. Ако заради теб направя такова нещо на Том и Ана, ще дойде ден, когато ще те намразя...

Тя се вкопчи в него.

— Това не бива никога да стане. Не бива никога да ме намразиш.

— Надявам се, че няма никога да стане.

— Но ти... ако Клеър я нямаше... ти щеше да се ожениш за мен, нали? Кажи ми, че няма друга, че не съм само една от многото.

Той се усмихна.

— А къде и кога бих могъл да ги вместя тези „много“?

— Може да има някоя секретарка там, в кантората ти, или пък някое момиче от лейбъристките събрания в Хакни...

— Не. Няма друга. И никога няма да има. Ако се случи Клеър да умре или ако избяга с някого, тогава ние ще се оженим и аз няма да поглеждам друга жена. Страхувам се обаче, че тя нито ще умре, нито ще избяга с някого. Затова трябва да решим какво ще правим.

— Да.

Тя се откъсна от него и седна на дивана, коленете ѝ разделени, тялото наведено напред, очите ѝ вперени в пода. Приличаше на човек, който преди малко е припаднал.

— Виждаш ли — каза тя, — всичко онова, което ти каза за разведената жена... то изцяло важи и за мен. Компаньонката на тъпака. Лесната плячка. Мисля, че колкото и да ме обичаш сега и колкото и да ме обичаш в бъдеще, просто няма да ти стига времето да бъдеш с две жени толкова дълго, колкото те биха искали да са с теб. Нали?

— По-лесно ще бъде — отговори Джон, — ако стана депутат. Повечето вечери няма да съм в къщи.

— Да, разбира се. А аз ще купя къща, в която да се чува звънецът от фойето на Камарата, някъде на Лорд Норт Стрийт или на Смит Скуеър... Какво ще кажеш? А и ще можем понякога да отиваме заедно в чужбина, нали? Искам да кажа, че би било много хубаво да прекараме някой път ваканцията заедно... — Тя го изгледа тъжно.

— Разбира се. — Джон коленичи до нея и взе ръцете ѝ. Те бяха студени.

— И след двадесет години хората ще ме сочат и ще казват: „Това е Пола Джерард. Тя е приятелка на министъра на външните работи. Връзката им е от незапомнени времена.“ — Тъглчетата на очите ѝ бяха влажни, сякаш две сълзи се бяха изцедили оттам, но в изражението им имаше и нещо дяволито, а несигурността на гласа ѝ изчезна. — Аз няма да съм единствената, нали? В края на краищата половината от лейбъристките министри имат любовници, които им движат личните работи. Сигурна съм, че това важи и за консерваторите, как мислиш? Или по такъв начин живеят само синовете на провинциални

неконформисти от редовете на лейбъристите? Впрочем за теб това ще бъде спазване на традицията.

— В какъв смисъл?

— Не беше ли баща ти провинциален неконформист?

— Да. Беше.

— Слава богу, че съм богата — каза Пола. — Нямам нужда от съпруг, за да ме издържа. А и ти можеш да ме назначиш на някаква работа. Ще имаш нужда от секретарка.

— Естествено — каза Джон. — Можем да наредим нещата така, че в крайна сметка да прекарвам с теб повече време, отколкото с когото и да било другиго.

Тя се усмихна. После въздъхна.

— И все пак жалко е, че не можем да се оженим. Бих била толкова добра съпруга на един политик.

— Положително ще те разочаровам. Нямам достатъчно амбиция, за да се издигна.

— Амбицията ще ти я дам аз. Няма да те оставя да се откажеш. Ти си изключителен или поне аз мисля, че си... — Сега тя говореше с изтънял, леко истеричен глас. — Вярвам в теб, може би защото те обичам. Или пък те обичам, защото вярвам в теб. — Тя отново заби поглед в земята. — Толкова е нелепо! Ти и Клеър сте си казали някакви безсмислени думи преди дванадесет години, подписали сте някаква глупава хартия и ето сега ти си неин и аз не мога да те имам. Но вътре в сърцето си, както казват поетите, аз съм изрекла тези думи и за мен това е повече от подпис върху хартията. Вече ти казах, струва ми се, че никога досега не съм била влюбена. Е, казах ти самата истина. Никого не съм обичала досега. Спала съм с мъже, за да проверя дали това помпане тук долу... — тя посочи към слабините си — може някак да възпламени това чувство. Но нищо не излезе. Затова реших, че щом не мога да обичам един човек, бих могла да обичам човеците и да помагам на някои от тях в затворите. Вече ти е известно докъде ме отведе всичко туй. Доникъде. До абсолютно никъде. До някакъв си дребен мошеник, който си мислеше, че си падам по силните усещания. А след това дойде ти. Известен, честен, малко надут, но с добри, наивни идеали. — Тя го погледна и постави дланите си върху двете му бузи. — Не можеш да ме упрекнеш, задето се влюбих в теб. Ти си много, много по-свестен от всички, които съм познавала до този

момент, били те бедни или богати, може би защото не си нито беден, нито богат. Колко жалко, че е налице Клеър. Но нищо. Ще мислим по-нататък. Хайде сега да ядем, защото кнедлите ще се развалят. В същност те вече сигурно са станали на нищо.

Тя стана и двамата се отправиха към масата. Нахраниха се. После се любиха. През останалата част от вечерта, докато бяха заедно, никой нищо повече не спомена за брака му. А после Джон се прибра в къщи при Клеър. Той бързо заспа, доволен, че беше успял толкова добре да се справи с всичко.

ГЛАВА ДЕВЕТА

Оказа се, че политическото разузнаване на Пола е точно: на 7-и февруари министър-председателят обяви, че ще посъветва кралицата да разпусне парламента. Три седмици по-късно трябваше да има общи избори.

Тази новина предизвика паника сред лейбъристите в Хакни и Харингей. Свикано беше извънредно заседание на Изпълнителния комитет, за да се реши датата на конференцията по подбора на кандидатите, която веднъж вече беше изтеглена напред за към средата на февруари. Всички бяха съгласни, че кандидатът трябва да бъде посочен незабавно и че конференцията трябва да се състои още в събота. Имаше обаче известно разногласие по въпроса дали Изпълнителният комитет има правото да свърши тая работа, или трябва да се свика на специално заседание Управителният съвет, който да определи датата на конференцията. Привържениците на О'Грейди поддържаха, че тъй като комитетът по подбора на кандидатите е съставен от същите хора, които влизат в Управителния съвет, би било глупаво той да свиква сам себе си. Лявото крило в организацията схващаше логиката на тази позиция, но понеже предложението идваше от хората на О'Грейди и беше подкрепено от хората на Джон, беше решило, че тук нещо мирише на фашистки заговор и затова настояваше всичко да си върви по правилата.

След три часа спорове левите се оказаха в малцинство и решението беше Управителният съвет да се събере два дни по-късно, в събота следобед, 9-и февруари 1974 година, за да се произнесе по кандидатурите за депутатското място. С помощта на Гордън Джон веднага се зае да подготви речта си. Това не му беше особено трудно, защото собственото му мнение за кризата съвпадаше напълно със становището на централното лейбъристко ръководство и като теза го улесняваше да напише речта си така умерено и уравновесено, че да може да разчита на подкрепа и отляво, и отдясно. Само заблудените консервативни фанатици, твърдеше той, могат да вярват, че сегашните работнически вълнения са плод на комунистически заговор. От

историята ние социалистите сме извлекли „горчивата поука“, че стачката е единственото оръжие в ръцете на трудещия се човек, ако той иска да подобри материалните си условия, в които живее. С помощта на това оръжие трудещите се вече са успели да повишат значително жизнения си стандарт. Естествено, че и ние сме против инфлацията, естествено, че и ние държим да се спазва законът. Но Парламентът няма право чрез манипулиране с трудовите възнаграждения да заробва работническата класа; не може да отнема на работниците правото да продават труда си за толкова, колкото те го оценяват. Против елементарната справедливост е да гарантираш на бизнесмена свободен пазар, а на работника да го отказваш. „Ако изберете мен — щеше да приключи речта си Джон, — с всичко, на което съм способен, ще работя да бъдат осъществени политическите, икономическите и социални реформи, предложени в манифеста на нашата партия. Кандидатурата аз не искам като услуга, привилегия или възнаграждение за нещо, което съм или не съм направил в миналото за лейбъристката партия; аз ви предлагам убежденията и способностите си, за да процъфтява в бъдеще нашето движение към социализъм във Великобритания.“

След като написа с два пръста текста на пишещата машина в кабинета си и след като беше одобрена от Гордън, Джон показва речта на Клеър, която ѝ хвърли бегъл поглед и каза „много хубаво, дарлинг“, сякаш Том ѝ беше показал домашното си упражнение. На следващия ден той попита Пола за мнението ѝ. Тя прочете речта три пъти, преди да продума, след което се върна отначало и започна ред по ред.

— Не бива да прозвучи така, като че ли си изцяло за стачките — каза тя, — защото дори в лейбъристката партия има хора, които са обезпокоени от силата на профсъюзите.

— Знам — каза Джон, — но тия хора, така или иначе, ще гласуват за О’Грейди.

— А ти защо не се опиташ да ги привлечеш към себе си?

— Гордън разделя делегатите на четири групи: първо, старата десница; второ, новата социалдемократическа десница; след това умерената левица; и най-последно крайната левица. Подкрепата, на която аз се опирам, идва почти изключително от втората група. Затова трябва да спечеля и една от останалите групи. Би било фатално да се опитвам да изместя О’Грейди от неговата крепост; представяш ли си колко

убедително ще бъде изведнъж да прегърна Леон Троцки! Та... умерената левица, тя ми е нужна.

— Тогава може би трябва да кажеш нещо повече за управлението на национализирания сектор от икономиката. Не беше ли това тяхна любима тема?

Продължиха да разговарят така до късно през нощта не в леглото, а седнали в кухнята. Пола имаше известни политически знания, но не беше съвсем наясно какви точно са хората, които членуват в лейбъристката партия. Джон се видя принуден да ѝ обяснява ония нюанси в речта си, срещу които тя имаше възражения. В новото си качество на негов политически съветник, тя не пропускаше абсолютно нищо. В крайна сметка поправките, които до края на неговия престой при нея те нанесоха в речта, бяха незначителни и тръгвайки за дома си, Джон се запита дали в същност пред този страстен интерес на Пола не предпочита равнодушието на Клеър.

Когато денят дойде, Клеър показа, че има чувство за дълг. Преди това тя беше заявила, че иска в края на седмицата да отиде на вилата, за да се увери дали след студовете няма някоя пукната тръба. Но промени плановете си и се подготви заедно с двете деца да придружи мъжа си.

— Какво трябва да облечем? — попита тя на закуска. — Искам да кажа — най-хубавите си неделни дрехи или най-лошото, което можем да намерим?

— По средата — каза Джон. — Аз ще бъда с костюма от рипсеното кадифе.

— Да се нагласим по-спортно?

— Може.

— Имам една доста обикновена пола, която купих веднъж на разпродажба. Ще сложа нея, блуза и пуловерче отгоре. Децата могат да са с джинси. Знаеш ли, чувствавам се малко като жена на американски политик...

Обядваха рамо и с волвото тръгнаха към Хакни, Том седеше мълчалив и леко тъжен, защото искаше да отиде на вилата, за да изпробва някакъв нов вид самолет. Но по пътя той и Ана постепенно

се развеселиха и започнаха да имитират как баща им си е репетираше речта пред огледалото в банята.

Доброто настроение на децата успокои нервите на Джон. През цялата седмица го бяха разяждали съмнения, беше се питал правилно ли постъпва, или не. Но сега, след като веднъж се беше хванал истински на хорото, беше твърдо решил да успее. Харесваше му страхът пред изпитанието, възбудата, от която премалва под лъжичката. Хареса му и това, че Гордън с малка група привърженици го очакваше на улицата.

Гордън излезе напред да отвори вратата на колата.

— Мога ли да оставя колата тук? — попита Джон.

— Да, защо не?

— Няма ли ръждата да ѝ отмъсти, задето идва от чужбина?

— Не се тревожи, сума части от волвото се произвеждат в Англия.

Влязоха в сградата и тръгнаха по коридора към залата за конференции. За Джон всичко беше малко като на филм, сякаш играеше ролята на някакъв могъщ политик. Чуваше стъпките си да отекват по коридора и те като че ли влизат в такт с военна музика, а през това време филмовата камера ги следва тихо върху гумените си колелца. Клеър и децата вървяха редом с него — спретнати, чисти, хубави като за реклама. Сега Том и Ана мълчаха, защото мястото беше непознато, а Клеър крачеше със замръзнала усмивка. В залата Гордън, придружаващите го лица и Джон седнаха заедно, като в чакалня на зъболекар. След това Гордън излезе и настани Клеър и децата сред публиката в галерията.

Джон произнесе речта си и доколкото можеше да съди, тя беше приета добре. Докато говореше, не се вглеждаше в ничие лице, защото всички делегати му се струваха по свой начин грозни, завистливи или скучни. По едно време се усмихна нагоре по посока на жена си и децата, но и тази усмивка не беше особено директна, понеже се страхуваше, че делегатите ще проследят погледа му и ще изтълкуват жеста като опит да им направи впечатление с любовта си към семейството. Като свърши, докато траеха ръкоплясканията, потърси с поглед Гордън, за да разбере от изражението на лицето му дали е

успял, или се е провалил, но приятеля му го нямаше до Клеър и затова се загледа към дъното на залата. Там вместо Гордън видя Пола. Черната ѝ коса и мургавото ѝ лице я открояваха сред безличните посетители. Отново Джон отпрати нататък бегла усмивка, а тя леко му махна с ръка. Отначало той се попита как е успяла да влезе в залата, тъй като събранието беше партийно, а после — дали присъствието ѝ няма да стане причина за някое неудобно положение.

Мислите му бяха нарушени от въпрос, който му задаваше един от делегатите. Небрежно облечен човек, с брадичка като на Ленин или Улбрихт, се беше изправил от мястото си.

— Вие предлагате на социалистическото движение убежденията и способностите си — говореше с подигравателен тон човекът — и аз бих искал да знам: какви точно са вашите убеждения и способности?

Джон се изправи.

— Убежденията ми са социалистически — започна той...

— Какви по-точно?

— Не смятам, че държавата трябва да притежава всичко — продължи той. — Убоден съм обаче, че всичко необходимо, за да се живее, не бива да бъде оставяно само на онова, което наричаме пазарна икономика; че обществото трябва да притежава или контролира предприятията, от които зависим.

— И банките ли? — извика от мястото си една жена.

— Не виждам защо не. Правителството на Франция притежава банки. Въпросът, който трябва при всички случаи да си задаваме, е дали национализацията на дадено предприятие е от полза за нацията, или не. Аз не съм фанатик. Не мисля, че трябва да национализираме каквото ни падне, та чак и обикновените бакалии и магазинчетата за риба. Но когато аргументите за национализацията са добри — както беше в миналото с пътищата, електричеството, водата, а после със здравеопазването, после с въглищата и стоманата, след това с част от автомобилната индустрия и сега със самолетостроителната, а вероятно и с някои компании за производство на лекарства, — аз съм за национализацията.

Джон седна. Ръкопляскаха му. Погледна към Клеър: тя се усмихваше. Надолу към Пола: тя също се усмихваше. Последва нов въпрос. Той пак отговори. Тогава се чу гневен вик от дъното и човекът с брадичката на Ленин или на Улбрихт отново се изправи:

— Не каза нищо за способностите си, другарю.

Джон също стана.

— Аз съм адвокат. Професията ми е да пледирам за дадена кауза и бих искал да пледирам за каузата на социализма в Камарата на общините. Не надценявам възможностите си, нито надценявам ролята на който и да било индивид за победата на нашето движение. Но ние ще работим по законен път за едно по-добро общество, а човек с юридическа квалификация е по-подходящ от мнозина други, когато трябва да се участва във формулирането на законите и когато те трябва да се прокарат в Камарата.

В залата настъпи раздвижване. Чуха се възклицания „той е прав“, „така е“ и други подобни.

Брадацият пак стана:

— А ще отречеш ли, че буржоазните членове на лейбъристката партия винаги са проваляли социалистическите инициативи на работническата класа...

При тези думи от различни места в залата се надигнаха протести.

— Не съм съгласен — провикна се Джон. — Просто прекалено често социалистическите инициативи на работническата класа са били проваляни не от друго, а защото нашите хора в Парламента са били надхитрявани от ловките ни противници. Позволи ми да ти припомня, другарю, че Маркс, Енгелс, Ленин и Фидел Кастро са все хора от средната класа, а Рамзи Макдонълд е син на арендатор. Това наше велико движение би било обречено на провал, ако с името му на уста затънем в сляп работнически шовинизъм. Аз поне не желая да имам нищо общо с такава линия.

Аплодисменти, шум и удари с чукчето на председателстващия.

— Мисля, че времето на Джон изтече — каза той. — Нека някой да повика другаря Пейтъл.

Джон слезе от трибуната и отиде в коридора. Гордън го последва.

— Беше много добре — каза той. — На левичарите може да са им полазили тръпки по гърбовете, но ти направи силно впечатление. По-добре от това не можеше да бъде.

В този момент Пола излезе от същата врата точно когато Клеър и децата слизаха по стълбите от галерията. Като ги видя да се приближават, Пола бързо подаде ръка и се здрависа с Джон, сякаш беше негова обикновена позната.

— Поздравлявам ви — рече тя. — Сигурна съм, че ще ви изберат. Ако трябваше аз да избирам, щях да гласувам за вас.

Усмихна се и продължи по коридора. Джон отвори уста да каже нещо, но Ана вече го дърпаше за ръкава:

— Какви груби хора, нали татко, да викат така!

Излязоха на улицата.

— Там има кафене — каза Гордън. — Не е от най-изисканите, но ако вземете на децата сладолед, а за себе си кафе, ще можете спокойно да изчакате. Ще дойда да ви съобщя резултата, щом приключи гласуването.

Направиха, както им казаха. Оглеждайки се наляво и дясно, Джон търсеше да види Пола, но напразно. Влязоха в кафенето и поръчаха сладолед и кафе. Клеър седна пред жълтата пластмасова масичка със странна изправена стойка — сигурно се страхуваше да не си изцапа дрехите. Когато понечи да отпие от кафето, обърна чашката така, че дръжката да сочи напред — явно не искаше да допре устни до мястото, от което другите са пили. Ама Том и Ана нападнаха сладоледите си, без да обръщат внимание на обстановката.

Индушът (а може би пакистанецът) зад касата ги изглежда натъжено. „Дали той знае, питаше се Джон, че съм съперник на сънародника му Пейтъл? Или пък ни гледа така просто защото вижда, че мястото ни не е тук?“

— Предполагам, че ще трябва да идваме доста често по тези места, нали? — обади се Клеър. — Искам да кажа, ако те изберат...

— Ти няма да идваш — каза Джон.

— Напълно съм готова да си играя ролята — усмихна се тя. — Дори може да ми хареса. Но не бих твърдяла, че Хакни ми е любимото място.

— И аз не бих твърдял такова нещо.

— Не е ли интересно? Бедните квартали на Париж или Рим имат собствен чар, а в Лондон те са просто мизерии. Не е само мръсотията... — Тя погледна ръба на чашката. — По-скоро е грозотата на всичко. Ужасно лошият вкус... — и пак отпи от кафето. — Освен това във Франция поне кафето е кафе. Не като тая неопикуема течност. — Тя потръпна.

Джон не каза нищо.

— Даже американците пият свястно кафе, не е ли така?

— Трябваше да си поръчаш чай.

— Да, трябваше.

Замълчаха.

— Коя беше тази жена, която се ръкува с теб? — попита Клеър.

— Една от делегатите.

— А защо не е останала вътре да гласува?

— Не знам. Може и да не е делегат.

— Тя беше много хубава, не мислиш ли?

— Не забелязах.

— И много шик облечена.

— Не видях как е облечена.

— От „Сен Лоран“. В Хакни не може да има много жени, които да си поръчват дрехите в „Сен Лоран“.

— Напротив — каза Джон. — Повечето от моите клиенти живеят в Хакни, но жените им се обличат много модно.

— Любовница на гангстер, такава може да е. Изглежда ме злобно.

Джон не отговори. Децата свършиха със сладоледите. Той отиде до касата и поръча нови два сладоледа и още едно кафе за себе си. Като се връщаше, видя на входната врата сияещото лице на Гордън.

— Успя, момчето ми. Браво! — каза Гордън, като го хвана за ръката. — Ти си вече официалният кандидат на избирателния район Хакни и Харингей. Ела в залата. Чакат те.

ГЛАВА ДЕСЕТА

Замайването от властта и уважението на хората беше толкова силно, че от момента, когато научи новината, до връщането си у дома в седем същата вечер, Джон изобщо не се сети за Пола. А когато се сети, то беше, сякаш си е спомнил за някакво неприятно задължение, което не е изпълнил.

Предишният ден той полуобеща да се отбие до Първз Мюз след конференцията, ала в момента беше толкова изморен, че единствено му се искаше да се излегне на дивана и да гледа гангстерски филми по телевизията. Освен това трудно можеше да измисли претекст пред Клеър: понеже току-що се беше върнал от Хакни и Харингей и бе взел в колата Гордън, за да го остави до жилището му, как щеше да претендира, че има политическа среща? Ето защо измърмори на Клеър, че трябва да излезе във връзка с някакво разрешително за продажба на уиски и веднъж намерил се във на Холанд Парк, изтича до една телефонна кабина, за да се обади на Пола.

— Съжалявам за днешния следобед — каза той, като й чу гласа.

— За какво точно?

— Дето се разминахме като непознати...

— Не си ти виновен. Знаех, че тя ще е там. Но остави това и кажи какво стана?

— Победих. Избраха ме.

— Чудесно. Прекрасно. Сигурна бях. Хайде, идваш ли? Бутилката шампанско е вече в леда.

— Виж какво, мисля, че няма да мога. Преди всичко съм ужасно изморен. И после не мога да измисля как да се измъкна.

— Разбирам. Да. Впрочем трябва да празнуваш с нея. Нали ти е жена.

— Няма да празнувам с никого. И най-малко с Клеър. Тя би предпочела да не ме избера. Ще гледам телевизия и ще си легна.

— Сигурно си изморен — каза тя с доста неопределен глас. — Тези неща са много изморителни. Обтягат нервите. А още сума работа те чака.

— Нали няма да се сърдиш, че не мога да дойда?

— Не, разбира се. Ще направя като теб. Ще гледам телевизия и ще си легна рано.

— Ще ти позвъня утре, докато Клеър е на църква.

— Добре.

— И ще се видим в понеделник вечерта.

— Добре. Ще запазя шампанското. Тогава ще празнуваме.

По-късно същата вечер Клеър припомни на Джон, че следващият петък е началото на ваканцията за втория учебен срок на децата.

— Искам в събота да ги изпратя с Гай в Бъси — каза тя.

— Той ще отиде ли?

— Да, ако му платя пътя.

— А ти какво смяташ да правиш? Няма ли да отидеш с тях?

— Ако съм ти нужна тук, ще остана.

— Не, не си ми нужна. Ти вече направи каквото трябваше. Следващият ти ангажимент е чак в деня на изборите.

Тя погледна встрани.

— Тогава предпочитам да отида на вилата в събота, да видя дали всичко е наред, и в неделя ще замина напрано за Норфолк.

— Няма ли да ти е неприятно да си сама?

— Не. Щом е само за една нощ. Искам да свърша някои работи в градината, преди да е дошла пролетта.

Следващият понеделник сутринта Джон съобщи на секретаря си, че е избран да се състезава за депутатско място в Парламента и затова би желал да анулира всички адвокатски ангажименти. Лицето на възрастния човек издаде противоречивите чувства, които тази новина породила у него — гордост, че неговият шеф скоро ще стане член на Парламента, смесена с неловкост и объркване от обстоятелството, че бъдещият депутат няма да бъде в редовете на консерваторите. Колегите на Джон реагираха почти по същия начин. В по-спокойни времена те може би щяха да погледнат на неговия социализъм като на модна интелектуална приумица, но през февруари 1974 година всички споделяха мнението, че комунистите се мъчат да използват лейбъристката партия като инструмент за заграбване на властта.

На връщане към къщи Джон се отби в Първз Мюз и съобщи на Пола какви са плановете на жена му за края на седмицата.

— Не знаех, че имаш вила — рече тя. — Къде е?

- В Уилтшър.
- Къде по-точно?
- Близо до Хънгърфорд.
- Познавам мястото много добре. Често ходя там.
- У кого?
- Семейство Темпълтън.
- Ние сме на около половин миля от тях.
- Да. Там е приятно...

Тя извади шампанското от хладилника и двамата пиха за победата му в Хакни, но настроението им не се подобри особено. Джон имаше киселини в стомаха, а Пола изглеждаше някак замислена.

— Значи ли това — попита тя, имайки пред вид желанието на Клеър да отиде на вилата, — че ще бъдеш свободен в събота и неделя.

— Двете съботи и недели и цялата седмица помежду — отговори Джон.

— Ще останеш ли някоя нощ тук при мен?

— Стига да искаш, разбира се. Мога да изключа телефона, все едно че се е развалил.

— Би било много хубаво да отидем за един кратък уикенд до Принет Парк.

— С голямо удоволствие — каза Джон с малко пресилена учтивост.

— Бихме могли да отидем в събота следобед и да се върнем в неделя следобед. Иска ми се да видиш Принет Парк и да се запознаеш с родителите ми, защото само след като прекараш там известно време, ще можеш да кажеш, че ме познаваш по-добре.

Седмицата мина бързо. Във вторник сутринта Джон се яви пред съда в Хароу, за да пледира да се даде разрешение на клиента му да отвори пункт за залагане на конни и други състезания. Разрешението бе дадено и Джон беше вече свободен чак до изборите. Той прекоси Лондон, за да посети лейбъристкия предизборен комитет в Хакни, обядва малко късно със своя пълномощник в една кръчма и прекара целия следобед с него и други активисти от района в обсъждане на предизборната си тактика. Набелязаха подробна програма, предвиждаща между другото и поредица от събрания в учебни и други обществени заведения.

Върна се в Уест Енд в девет. Прекара един час с Пола и се прибра в къщи. В сряда, още преди девет сутринта, той беше отново в Хакни, обикаля по агитация цял ден и вечерта говори пред събрание, на което присъствуваха двадесет и трима души. В четвъртък се надяваше да се върне навреме за вечеря у Масколови, но в пет часа се обади на Клеър по телефона да ѝ каже да отиде сама: бяха организирали друго събрание и макар да не се очакваха повече от около двадесетина посетители, щеше да подействува на привържениците му деморализиращо, ако отмени събранието заради едно гости.

В петък се върна в къщи за следобедния чай, за да види Том и Ана, преди да заминат при баба си. По-късно, когато децата си бяха вече легнали, той почувствува угризение, като си представи Клеър сама в студената вила, а себе си с Пола сред лукса на Принет Парк. Затова предложи на жена си да идат на кино, след което да вечерят в евтин местен ресторант. Клеър изглеждаше изненадана от хрумването му, но телефонира на жената, която идваше да пази децата в тяхно отсъствие, и си взе палтото.

Вечерта не мина добре. Токът спря по средата на филма. И понеже пристигнаха в ресторанта доста по-рано от часа, за който бе ангажирана масата, трябваше да чакат на разнебитено канапе до така наречения бар и да пият непредвидени аперитиви. Когато най-сетне седнаха на масата, Джон си поръча раци по провансалски, съжали веднага щом ги хапна и със зле прикрита завист наблюдаваше как Клеър си изяде пържолата на скара. И двамата нямаха какво много да си кажат: съзнанието на Джон беше заето с изборите, които не интересуваха Клеър, а и Клеър изглеждаше вгълбена в мисли за нещо, което не засягаше Джон.

Върнаха се у дома, платиха на жената, погледнаха децата и си легнаха. Джон направи като добър съпруг бегъл жест, който трябваше да покаже на жена му, че е готов за любов, но от отривистата ѝ целувка бе ясно, че тя не е в подобно настроение. Затова се обърнаха с гръб един към друг и бързо заспаха.

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Принет Парк не приличаше особено на елегантното и удобно имение, което Джон очакваше да види; а и сър Кристофър и лейди Джерард не бяха така изтънчени и очарователни, както си беше представял родителите на Пола. Къщата наистина беше голяма и стоеше на края на дълга алея; имаше и лакей, който отвори вратата на колата и взе куфарите от багажника. Но с неоготическия хол и със студените си коридори сградата приличаше на гимназия или по-скоро на провинциална художествена галерия, защото по стените висяха викториански картини.

Джон последва Пола по един от коридорите към малка всекидневна, където свариха възрастен човек да седи на дивана с парче препечен хляб в ръка. Когато влязоха, той вдигна поглед, после отново го сведе и бързо натика залька в устата си. От кресло в другия ъгъл на стаята стана една жена и дойде да посрещне Джон и Пола. Веднага можеше да се види, че това е майката на Пола, защото двете много си приличаха.

— Мамо, това е Джон Стрикланд — каза Пола.

Лейди Джерард подаде на Джон ръка, усмихна му се бегло, без да го гледа в очите, след което надзърна през рамото му към мъжа си. Джон се обърна точно в момента, когато и последните трохи изчезваха между тънките сбръчкани устни. Сър Кристофър също стана да поздрави приятеля на дъщеря си и в очите му просветна известно любопитство.

Лейди Джерард предложи на Джон чай и когато той от учтивост прие, сякаш се обърка. Натисна бутона на звънец на стената, ала остана права, заявявайки със следа от американски акцент:

— Той явно подрежда стаите горе...

— Аз ще донеса чаши — каза Пола.

— Не, не — възрази лейди Джерард. — Не отивай сега в кухнята.

— Защо?

— Мисис Грийвз сега си почива...

— Не ставай смешна — рече Пола и излезе от стаята със заплашително изражение на лицето си.

— Вие имате ли... хм... прислужници? — обърна се сър Кристофър към Джон, като бършеше пръсти в кадифените си панталони.

— Не — отговори Джон. — Сър Кристофър беше стар, по-стар, отколкото си го беше представял.

— Създават грижи наистина и не си заслужават парите, но и без тях не може да се живее в къща като тази.

Всекидневната беше студена. Изглежда, се отопляваше само от един реотан на електрическа печка. Осветлението беше слабо и по стените висяха същите големи, мрачни викториански картини, каквито Джон беше видял в хола.

— Обичате ли живопис? — попита сър Кристофър.

— Да, много — отговори Джон. — Пола ми показа оня чудесен малък Реноар, който сте й подарили за Коледа.

— Не е лош, нали? Имахме няколко от тия импресионисти: Реноар, Мане, Сезан. Повечето продадох в 66-а. Мислех, че по онова време цените им са стигнали върха си. Грешка, разбира се, но нали плащам уж на специалисти за съвет! Казаха ми да събирам викториански картини. Купих почти всичко, което се появяваше на пазара в продължение на две или три години, но досега някакво особено поскъпване няма. Една или две са се покачили — този Тисо например. Имам един Лейтън и един Алберт Муър, които са доста стабилни, но, общо взето, щях да съм по-добре, ако бях влагал в ипотечни кредити.

— Все пак се е получила... внушителна колекция — каза Джон.

— Мислите ли? Аз съм сляп за тия неща. Но нали човек трябва да окачи нещо на стените...

Пола се върна с табла, върху която имаше две чаени чаши и сребърна кана, пълна с топла вода.

— Не разбирам защо не изгониш тази стара повлекана — обърна се тя към майка си.

— Да не си я обидила, мила?

— Не съм я обидила. Само я събудих.

— И тя има право да си подремне...

Пола седна и наля чай в двете чаши. Подавайки едната на Джон, тя му се усмихна принудено, за да прикрие лошото си настроение.

— Слаб е и не е съвсем горещ — каза тя, — но това е най-доброто, което мога да ти предложа.

В шест часа лакеят дойде да прибере таблата. Малко по-късно се върна с друг поднос, върху който бяха подредени бутилки, стъклени чаши и купа с лед. Сър Кристофър даде на жена си шери, уиски на Джон и Пола, а за себе си наля половин чашка джин.

— Вие сте кандидат за Парламента, така ли? — попита той изведнъж.

Джон се изчерви:

— Да.

— На лейбъристката партия?

— Да.

— Може и да сте прав. Ако не можеш да ги сразиш, стани един от тях. — Сър Кристофър седна, загледан тъжно в чашката си с джин.

— Ще дойде ли някой на вечеря? — попита Пола майка си.

— Не, мила. Не тази вечер.

— Ще се преобличате ли?

— Да, но вие няма защо да си правите труда.

— А защо не и ние? — Пола се обърна към Джон: — Имаш ли нещо против?

— Не, разбира се.

Пола го заведе в стаята му, където лакеят беше вече разтворил куфара и извадил официалния му костюм.

— Аз съм на цяла миля далеч от теб, в другия край на къщата — каза Пола. — Но не се тревожи за нощта. Ще се промъкна при теб, щом се разчисти теренът. — И го остави да се изкъпе и преоблече.

Стаята беше безлична и студена. Джон пипна радиаторите. Те бяха почти хладни. Затова включи електрическата печка. Беше изумен, че едно толкова богато семейство може да живее в подобни неудобства. Беше си въобразявал, че щом в апартамента на Пола е топло и удобно, в дома на родителите й ще бъде също толкова приятно. Ала сега разбра, че богатите, а и старите хора, често са дребнави и че като реакция на това характерът на децата им понякога се оформя в обратна посока.

Легна във ваната. Защо, питаше се, Пола беше поискала да го запознае с родителите си и да види дома им, когато и те, и мястото, където живееха, бяха толкова непривлекателни? Беше ли тя допускала, че това неприветливо имение ще му направи някакво впечатление, или се е надявала, че ще го привлече по-близо до себе си, като му покаже самотата и горчивината на живота си в семейния дом? Колко различни могат да бъдат някои неща от представите ни — мислеше си той. Само преди шест седмици, докато беше още в дома на майка си в Йоркшър, той би продал душата си на дявола, за да прекара един уикенд с Пола в Принет Парк. А сега мечтаеше да си е в къщи на Холанд Парк, метрото да трещи под основите на къщата и децата да шумят в кухнята. Мисълта за семейството му предизвика у него внезапна носталгична болка, сякаш беше момченце на дванадесет години, което за пръв път е влязло в пансион. И както това момченце би очаквало последния ден от учебния семестър, така и Джон сега копнееше да минат по-бързо осемте дни до неделята, когато ще види пак своите близки.

Слезе долу, облечен официално. Сър Кристофър го очакваше. Беше облякъл изяден от молци зелен смокинг. Малко по-късно лейди Джерард се появи в рокля, която Джон определи като оригинално творение на „Диор“ за модата през 1947 година. Последна дойде Пола. Тя носеше дълга вълнена пола със синя копринена блуза.

— Господи, колко е студена тази къща — каза тя, влизайки трепереща през вратата.

— Само министрите живеят на топло в наши дни — измърмори баща ѝ, като отправи извинителен поглед към Джон.

— Сигурно е скъпо да се отоплява една толкова голяма къща — рече Джон.

— Истината е, че баща ми предпочита да влага парите си, вместо да ги харчи. Не е ли така, татко? — каза Пола и си взе чаша уиски.

Сър Кристофър се усмихна неловко, но не отговори.

Храната, която им сервираха, беше изстинала и зле приготвена. Може би готвачката наказваше Пола, задето беше нарушила следобедната ѝ дрямка. Но виното беше добро и от време на време, докато лакеят биваше вън от стаята, сър Кристофър скачаше от мястото си и пълнеше чашите на всички. Лейди Джерард пиеше наравно със съпруга си и с Пола и алкохолът явно не ѝ се отразяваше. Тя водеше разговора малко приповдигнато и официално и когато Джон

я попита за детството ѝ в Америка, видимо се стегна, сякаш е направила гаф. Като че ли беше се надявала да скрие отвъдокеанския си произход и да мине за дъщеря на английски лорд.

Вечерята свърши и дамите се оттеглиха. Джон и сър Кристофър останаха в трапезарията с кана порто пред тях. То беше също толкова хубаво, както и вината, които пиха преди това. Сър Кристофър очевидно не жалеше средства за този вид гориво и разговаряше за различните вина в избата си с повече любов и разбиране, отколкото преди това бе говорил за живописиста. Когато станаха да отидат във всекидневната при жените, и двамата бяха вече пияни. Сър Кристофър се подпираше о рамките на вратите, през които минаваше, и вървеше из коридора, сякаш балансираше по камъни в придошъл поток. Джон откри, че му е трудно да контролира мускулите на лицето си и че езикът му е надебелял.

Пола и майка ѝ гледаха някакво шоу по телевизията и когато мъжете дойдоха, не проявиха никаква склонност да разговарят. Затова Джон и сър Кристофър издърпаха две кресла и се настаниха пред телевизора, но само минута по-късно по-старият вече спеше, а помладият едва държеше очите си отворени. В десет и половина родителите на Пола отидоха да си легнат. В единадесет Джон и Пола ги последваха.

С огромно усилие на волята Джон изми зъбите си и като се бореше с копчетата, се съблече и надяна пижамата. Легна в кревата, но остави лампата да свети, очаквайки Пола. Главата му продължаваше да се върти, клепачите му падаха и той беше вече полузаспал, когато чу вратата да се отваря и затваря. Видя ръката на Пола да загася лампата. Опита се да се надигне, но същата ръка се премести на рамото му и го натисна обратно. Пола се мушна до него под завивката. Беше гола и кожата ѝ бе студена. Почувствува ръцете ѝ да разкопчават пижамата и да я смъкват от тялото му, както медицинска сестра би съблякла болен. Той отново се помъчи да се надигне, но тя пак го натисна надолу. Беше легнала върху него. Под бледата светлина на луната той едва можеше да различи лицето ѝ, тъмните, широко отворени очи. Усещаше дъхът ѝ върху лицето си. Тя простена и захапа кожата на врата му. След като Джон вече спеше, тя все още лежеше отгоре му като пиявица.

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

Върнаха се в неделя следобед. Джон остави Пола в Първз Мюз и след това с нейната ланчия отиде у дома си на Холанд Парк. Пола го беше посъветвала да остане там през нощта, в случай че Клеър телефонира от Бъси. Затова той отново включи телефона. Малко по-късно се обади тъща му, Хелън Лок.

— Джон. Ти ли си?

— Да.

— Телефонът ви нещо не е в ред. Дава постоянно заето.

— Децата го бяха оставили отворен на горния етаж.

— Ясно. Клеър там ли е?

— Не. Не е ли при теб?

— Каза, че ще остави колата в Лондон и ще вземе влака, който тръгва към дванадесет, но не дойде нито с него, нито със следващия.

— Ти звъня ли във вилата?

— Да. Не отговаря.

— И тя не се е обаждала?

— Не. А Юстъс си е бил в къщи цял ден.

— Може би телефонът ви не е в ред.

— Не, работи. Джойс Сюъл се обажда два пъти днес следобед.

— Странно. Волвото не е тук, тъй че сигурно е решила да пътува с него.

— Каза ми, че колата ти трябва в Лондон.

— Да, разбрахме се, че ще я остави тук.

— Дано не е катастрофирала.

— Ще проверя — каза Джон — и по-късно ще ти се обадя.

Джон остави слушалката и веднага пак я вдигна, за да позвъни в полицията. Запита дали през деня е ставала катастрофа с жълто волво — комби. Когато му отговориха, че такава нещо не е имало, той се изплаши, да не би да е паднала по стълбите или да я е ударил ток във вилата. Помисли кои приятели или съседни може да са в Уилтшър в неделя вечер през февруари, но накрая реши, че ще бъде по-просто сам да отиде дотам с ланчията, за да се успокои.

Тръгна в седем и стигна до вилата след малко повече от час. В двора бяха паркирани две коли — жълтото волво и един син форд кортина. Прозорците на всекидневната и на спалнята на горния етаж светеха. Джон остави ланчията до волвото и се насочи към задния вход. Не беше заключено. Влезе и извика Клеър. Никой не отговори. Отиде във всекидневната. Лампата светеше, но огънят беше угаснал. Извика отново и пак никой не отговори. Вече щеше да излезе от стаята, когато забеляза, че една от завесите пред стъклената врата към терасата беше наполовина откъсната от корнизата. Тръгна натам и видя между завесите голо тяло, опряно неподвижно на стъклото, сякаш гледаше към градината. Черна дупка колкото грейпфрут зееше под дясното рамо и черна струйка кръв се беше стекла до бедрото. Беше Клеър — мъртва, седнала на петите си, с гърди, сплескани като миди в стъклото. Двете ѝ ръце висяха отстрани.

Джон остана неподвижен, без да изпита в момента друго чувство освен страх. Ослуша се и се стрелна към вратата бързо и леко като балетист; но преди да я стигне, осъзна, че кръвта е черна и засъхнала. Значи, Клеър е стояла така дълго. Затова се върна да разгледа тялото ѝ. Не се решаваше да го докосне и тъй като челото ѝ беше опряно в стъклената врата, не можеше да види изражението на лицето ѝ. Огледа раната на гърба: в червената плът се виждаха черни сачми и частици от бяла кост. Ясно беше, че е убита с ловна пушка от близко разстояние.

Джон остави трупа на Клеър опрян на стъклената врата и тръгна към стълбите. В спалнята светеше. Той се качи, за да разбере повече за случилото се, и първото, което видя, беше, че одеялата са смъкнати от леглото, а чаршафите смачкани, като че ли е имало борба; после забеляза разпилените на пода дрехи — мъжки и женски. Мъжките не бяха негови. Но и чистото копринено бельо със скъпи дантели беше сигурно чуждо, а не на Клеър. За момент помисли, че е сбъркал, че това долу не е тялото на Клеър, ала погледът му падна върху една нова копринена фуста, до която лежаха нейната тъмносиня блуза и черната ѝ пола. Джон влезе по-навътре в стаята и очите му се спряха на друго, също голо тяло, което лежеше на пода между леглото и стената. Приблужи се. Тялото беше мъжко, но половината глава беше отнесена от изстрела, затова Джон се вгледа в черните косми на гърдите и в посинелите полови органи, сякаш чрез тях щеше да познае човека. В

началото помисли, че не познава този мъж и чак след като се вгледа в главата и в останките от устните, различи Хенри Маскол.

Огледа стаята. Всичко друго си стоеше така, както го бяха оставили последния път, когато идваха тук. Загледа се в тапетите, особено в местата, където преди години не беше успял да ги залепи тъй, че фигурите да се срещнат. После, когато умът му постепенно осъзна това, което очите му бяха видели, започна да се олюлява. Потътри се към стълбите, зашеметен от страх, ярост, тъга и ревност, и седна на първото стъпало. Не искаше да види отново тялото, което му беше изневерило: при мисълта, че студентите й бедра са били гледани и галени от друг мъж, ревността победи мъката и той за миг помисли за мъртвия на пода със злорадство.

Но след това адвокатският му рефлекс го сблъска с мисълта, че когато една жена и любовникът ѝ бъдат намерени убити, обикновено убиецът е съпругът. Сега страхът надви желанието за отмъщение и Джон се замисли дали може да даде достатъчно подробен отчет за времето от тръгването на Клеър от Лондон до неговото пристигане във вилата, за да отхвърли всякакво подозрение, че той ги е убил. Можеше да разчита на Пола и на родителите ѝ да потвърдят, че е бил в Принет Парк до неделя следобед; а тъща му щеше да свидетелствува, че е бил в дома си на Холанд Парк вечерта, когато му се е обадила по телефона; но какво щеше да стане, ако Клеър и Хенри са умрели около средата на следобедните часове? Тогава, ако е карал бързо, той би могъл да е убиецът. Или пък ако са умрели вечерта, малко преди пристигането му? В съда Джон беше виждал да се срутват толкова алибита, че внезапно се усъмни и в своето. Трябваше да отиде при Пола. Тя щеше да се закълне, че той не се е отделял от нея, че са били заедно през целия уикенд. Слезе по стълбите и като остави къщата точно така, както я бе намерил, тръгна обратно за Лондон.

Докато караше по магистралата край летището „Хийтроу“, Джон си спомни как двамата с Клеър бяха пътували за последен път до Франция и избухна в сълзи. Но тъй като основното чувство, което го владееше, беше страхът, той се изплаши да не би Пола да види, че му е мъчно за Клеър и да не потвърди алибито му за часовете след раздялата им този следобед. Когато стигна до Първз Мюз, паркира ланчията близо до дома ѝ зад един бял форд ескорт и изчака в тъмнината да възвърне самообладанието си.

Беше след десет вечерта, но във всекидневната на горния етаж още светеше, тъй че Джон влезе в кухнята и без да пали лампата, отиде до витата стълба. Когато стигна горе, светлината за миг го заслепи. Като го видя, Пола стана, но друга фигура на млад мъж остана да седи на канапето.

— Извинете — каза Джон, — не знаех...

— Заповядай — рече Пола. — Тери е тук. Минавал насам...

Слисан от доказателствата, че не само жена му е изневерявала и е убита с любовника си, но и че при любовницата му е на гости нейният бивш любовник, с когото тя се бе заклела да не се вижда вече никога, Джон залитна като слаб актьор, който играе роля в мелодрама. Опря се с една ръка на познатата масичка с напитките, за да не падне.

Тери Пайк стана. Лицето му беше безизразно.

— Здравсти, шефе — каза той.

— По-добре да си отивам — рече Джон.

— Не ставай глупав — каза Пола.

— Не ти, аз се измитам — каза Тери. На устните му се появи лека усмивка.

Джон почувствува слабост в коленете и седна на страничната облегалка на канапето.

— Къде ми е чантата? — попита Тери.

— Ето я — отвърна Пола и му подаде син платнен сак.

— До скоро — каза Тери.

Пола не отговори. Джон забеляза, че Тери ѝ смигна, преди да изчезне надолу по стълбата.

— Ти обеща... — едва изрече с пресипнал глас той.

— Изглеждаш ужасно — каза Пола. — Ела да седнеш край огъня.

— Ти обеща вече никога да не се виждаш с него.

— Той просто минавал насам. Това е всичко.

— Тогава защо си носеше нещата?

— Какви неща?

— Дрехите в чантата.

Тя сви рамене.

— О, предполагам, че се е надявал да остане през нощта. Надявал се е да преспи при мен в името на спомените от миналото. —

Тя се усмихна. — Но аз щях да го изгоня, дори и да не се беше върнал.
А сега ми кажи какво се е случило, а аз ще ти направя едно питие.

ЧАСТ ПЕТА

ГЛАВА ПЪРВА

На сутринта, събуждайки се от мириса на кафе, Джон отначало се почуди защо ли Клеър е станала преди него. След това се запита защо децата ги няма да скачат върху леглото му. Извърна глава да погледне часовника на нощната масичка и само след като видя чуждата лампа, си спомни къде е и какво се бе случило. Затвори пак очи и заби глава във възглавницата, сякаш можеше да заспи и кошмарът му да свърши другояче.

Не можа да заспи. Зловещият спомен за трупа на Клеър, облеган на стъклената врата, накара сърцето му да затупти в ушите; при мисълта, че Хенри Маскол е лежал гол на леглото им, стомахът му се сви. Спомни си децата, родителите на Клеър, сети се за Пола, за Тери Пайк, за лейбъристката организация в Хакни и Харингей и зарови още по-дълбоко глава във възглавницата, като че искаше да се задуши и мозъкът му да спре да работи.

Дочу някакъв звук до леглото. Помисли, че е полицията, но веднага разбра, че е Пола, която тихо го повика по име. Обърна се и отвори очи.

— Буден ли си? — попита тя.

— Да — отговори той и седна. — Но господ ми е свидетел, че бих желал да не съм.

Тя носеше табла с кафе и мляко, препечени филии хляб, мармалад, масло и едно варено яйце, поставени върху чиста, бяла салфетка.

— Донесох ти закуска.

— Едва ли ще мога да хапна нещо.

— Трябва и ще ти дам още един валиум. Ще те успокои.

Той постави таблата върху коленете си, а тя отиде до тоалетната маса, за да вземе таблетката. Даде му я и го наблюдаваше като медицинска сестра, докато я глътне с кафето. После седна в края на леглото.

— Слушай — рече му. Снощи беше в такова състояние, че нищо не можеше да се направи, но тази сутрин трябва да вземем бързо някои

решения.

— Знам — каза Джон.

— Първо, трябва да се обадиш в полицията. Ще им разкажеш какво се е случило. Ще им кажеш, че снощи си бил там. И ще поискаш да се видиш със следствените органи във вилата.

— Снощи ти каза, че ще подкрепиш моето алиби.

— Ако настояваш, ще го направя, но съм убедена, че ще бъде грешка да лъжем. Преди всичко Тери знае, че поне в продължение на един час не сме били заедно и се страхувам да помисля как той би могъл да използва това обстоятелство. И второ, някои може да е видял ланчията край вилата ти.

— Може би си права.

— И най-вече мисля, че е глупаво да лъжем, след като не е нужно.

— Но те сигурно ще ме заподозрат...

— Глупости! Ти каза, че кръвта е била засъхнала. Това значи, че са били убити доста преди ти да влезеш в къщата.

— Да.

— Ти си бил в Принет до след пладне в неделя. След това аз бях с теб до четири часа. Не е било възможно да стигнеш до вилата за по-малко от час, тоест да си бил там преди времето, когато наистина си пристигнал.

— Не е възможно, но те може да решат, че ти си ми съучастник...

— Мислих за това. Любовницата може да е съучастник, ако става дума за убийство на съпругата, но не и за убийство на съпругата плюс нейния любовник. Впрочем семейство Грийвз живее над гаража в Принет Парк. Те сигурно са те чули, когато си запалил колата.

Джон въздъхна.

— Дано си права.

— Имаш ли юридически съветник?

— Познавам доста, но конкретно от никого не съм имал нужда.

— Добре, защото аз позвъних на сър Питър Кракстън, който е съветник на татко. Той ще мине оттук, като отива на работа.

— Значи, да се обличам.

— Той ще дойде след половин час.

— Сега ли да се обадя в полицията?

— Не. Почакай да дойде сър Питър.

Джон сложи таблата на нощната масичка.

— Много мило от твоя страна, че се грижиш за всичко. Струва ми се, че сам не бих могъл да се оправя.

Тя го изгледа с безкрайна любов.

— Ти преживя страшен шок. При нормални обстоятелства всеки би излязъл от релсите най-малко за месец. Но ние нямаме на разположение месец, защото изборите са след две седмици и не можем да позволим на този... страховит инцидент да ни попречи.

— Но аз ще трябва да се оттегля.

— Не. Не трябва. Едно твое оттегляне не само може да се изтълкува като признание, че наистина си убил жена си. То ще те лиши веднъж завинаги от друг шанс да се кандидатираш и да бъдеш избран. А сега депутатското ти място е гарантирано.

— Но кой ще гласува за заподозрян в убийство?

— Ти не си заподозрян в убийство и никога няма да бъдеш. Когато полицията разбере къде си бил и кой може да потвърди твоето алиби, никой няма да те заподозре. А щом не си заподозрян, превръщаш се в обект на симпатии — разбира се, ако новината се разчуе преди изборите.

— Няма как да не се разчуе.

— Ще видим. Сър Питър е доста добър в тази област.

— В коя?

— Да попречи на нещо да излезе във вестниците.

— Не виждам как ще мога да произнасям речи...

— Трябва да се стегнеш — рече Пола строго, — не само заради кариерата си, но и за да не се побъркаш. Ако се отпуснеш, очаква те жалко вегетиране. Помисли за децата си. Трябва да го преодолееш, заради тях.

— Ти всъщност не разбираш...

Пола стана, приближи се и седна до него. Взе ръката му в своята и започна да я гали.

— Знам, че съм млада — каза тя — и че съм, както ти би се изразил, заинтересувана страна, но на мен са ми ясни много повече неща, отколкото предполагаш. Известно ми е, че ти обичаше Клеър и че си потресен не само защото си я загубил, но и защото е била убита по такъв зверски начин заедно с любовника й... Не мога да си кривя

душата и да казвам, че се радвам, задето си я обичал и задето сега те разяжда съжалението и ревността, но аз винаги съм те обичала и тъкмо защото те обичам, съм решена да ти помогна, докато преодолееш преживяното или поне докато започнеш пак да мислиш и действуваш нормално. После, ако поискаш, ще си отида и ти ще можеш да живееш сам или да се ожениш за друга. Но в момента мисля, че имаш нужда от мен и че мога да ти помогна, затова моля, много те моля, позволи ми.

Той се вгледа в младото хубаво лице, в твърдите, невинни очи.

— Разбира се. Разбира се, че не бих могъл... точно сега... да се оправя... сам.

ГЛАВА ВТОРА

Сър Питър Кракстън, семейният юридически съветник на Джерардови, откара Джон със своя мерцедес до вилата, където пет или шест души вече работеха подобно на енергична група декоратори — търсеха отпечатащи от пръсти по дръжките на вратите, правеха снимки на трупове. Мъртвото тяло на Клеър не изглеждаше толкова ужасно на дневна светлина: страхувайки се да не покаже, че е прекалено любопитен, Джон му хвърли поглед с крайчеца на окото. По двете ѝ меки задни половици имаше тъмни петна — там, където петите се бяха забили, за да ги поддържат. Някой бе разделил косата ѝ и я бе отметнал напред, тъй че сега на тила ѝ се виждаше малка черна дупка. Едната ръка беше покрита със съсирена кръв и под нея, на пода, се бе образувала лепкава локвичка, до която имаше две черти от кръв, под прав ъгъл една към друга.

В другия край на стаята юридическият му съветник разговаряше самоуверено с двама мъже. После и тримата тръгнаха към него.

— Джон — каза сър Питър, който очевидно бе на мнение, че може да говори на малко име на всеки приятел на семейство Джерард, — това е криминалният инспектор Томсън, а това е сержант Симс, и двамата от полицейското управление на Уилтшър.

Джон им подаде ръка.

— Казах на господата — продължи сър Питър, — че си готов да отговаряш на въпросите им в мое присъствие.

— Разбира се — потвърди Джон.

— Длъжни сме да ви напомним, сър, че всичко, което ще кажете, може да бъде използвано като свидетелско показание... — започна Томсън, пълничък, червенобузест човек, който приличаше повече на фермер, отколкото на полицаи.

— Мистър Стрикланд е адвокат — обади се сър Питър. — Познава съдебните правила.

Четиримата отидоха в кухнята и седнаха около масата. Тя все още беше покрита с останки от интимната вечеря за двама — две свещи, две чинийки с кори от мандарини, две вински чаши, едната

наполовина пълна, още една чаша до бутилка с бренди и дебел фас от пура, загасен в пепелника. Сержантът разчисти пред себе си място за бележника си и докато Томсън задаваше въпроси, а Джон отговаряше, отбелязваше казаното, което впрочем вършеше и сър Питър, само че в джобния си бележник.

Разпитът беше конкретен и точен: за да се установи, че вилата е на Джон; че Клеър е негова жена; че тя е дошла във вилата сама, доколкото му е било известно, а той е отишъл в Принет Парк с мис Пола Джерард; че той е бил с мис Джерард от събота по обед до шестнадесет часа в неделя; че е разговарял по телефона от дома си с майката на Клеър; че тъща му е казала неща, които са го разтревожили; че е дошъл с колата на мис Джерард; че е намерил жена си убита; че се върнал със същата кола обратно в Лондон.

— Бихте ли ми казали, сър — продължи инспектор Томсън, защо не ни повикахте още снощи?

Джон се изчерви и погледна към сър Питър, който кимна окуражително, сякаш му внушаваше: „Кажки истината.“

— Бях потресен... и изплашен.

— Изплашен от убиеца?

— Не. Ясно беше, че вече го няма в къщата, но си помислих... помислих си, че за убийството подозрението може да падне върху мен.

Сержантът записа този отговор дословно.

— Защо си помислихте така?

Джон сви рамене.

— Защото и на мен самият не ми е ясно, кой друг би могъл да има някакъв мотив.

— Вие ли ги убихте?

— Не.

Сега Томсън направи знак на Симс да не записва следващата част от разговора.

— За вас ще бъде може би успокоение да узнаете, сър, че жена ви и джентълменът в спалнята са били убити между десет и дванадесет часа вечерта в събота.

— Тъй че ако можеш да докажеш, както естествено ще докажеш, че си бил със семейство Джерард в събота вечерта, върху теб няма и не може да падне никакво подозрение — каза сър Питър.

— Вие сте били в Принет Парк, така ли? — запита инспекторът. Сержантът отново записваше.

— Да.

— През цялата нощ?

— Да.

— В колко часа си легнахте?

— Към единадесет.

— Виждал ли ви е някой през времето, откакто отидохте да си легнете и сутринта?

Джон почувствува, че пак се изчервява.

— Да, Пола... тоест мис Джерард... ние прекарахме нощта в едно легло.

Сър Питър кимна одобрително на този отговор, който, изглежда, задоволи и инспектор Томсън. Той помоли Джон да идентифицира официално телата. Четиримата отидоха първо в спалнята, където трупът на Хенри беше покрит с чаршаф.

Томсън отдръпна края на чаршафа и откри останките от лицето.

— Този човек Хенри Маскол ли е?

— Да — каза Джон.

— Сигурен ли сте? От лицето не е останало много.

— Сигурен съм.

— Знаете ли адреса, на този човек? Има ли той близки?

— Съпругата му се казва Мери Маскол. — Джон даде адреса в Болтън, а след това и телефонния номер. Сержантът ги записа в бележника.

— Значи, вие сте познавали добре този човек?

— Да — отговори Джон. — Той беше един от най-близките ми приятели.

— Ще съобщите ли на жена му?

— Предпочитам с това да се заеме някой друг.

Четиримата тръгнаха надолу.

— Това е кръв — обърна се сержантът към Джон, докато слизаха по стълбата, като му посочи черните петна по пътеката.

— Изглежда, срещу жена ви е стреляно още тук — каза Томсън. — Мисля, че първо е застрелян джентълменът. Жена ви е успяла да се измъкне от спалнята, но с втората цев са я улучили по стълбата. Тя не е

паднала веднага и се е опитала да излезе през градинската врата, но убиецът я е настигнал и я е довършил с изстрел от револвер в тила.

Влязоха във всекидневната.

— Как са проникнали в къщата? — попита сър Питър.

— Предполагаме през този прозорец. — Томсън посочи към един от прозорците. — В лехата с цветя има отпечатъци от стъпки.

— На колко души?

— Само на един човек, но той може да е пуснал и друг, като му е отворил отвътре задната врата. — Той се обърна към Джон. — Можете ли от пръв поглед да кажете дали ви е откраднато нещо?

— Доколкото видях, не е.

— Тук не сте имали сребро или ценни картини?

— Не. Само грамофона и телевизора, а те са си на мястото.

Томсън кимна и отиде до трупа на Клеър. Отметна чаршафа, който я покриваше, и внимателно отдръпна тялото от прозореца. То приличаше на статуя и Джон едва сега видя как зениците на очите и се бяха обърнали нагоре и сякаш се взираха в нещо под черепа.

— Това съпругата ви ли е? — попита Томсън.

— Да.

Инспекторът отново подпря трупа о прозореца.

— Кой ли е могъл да го извърши? — попита Джон.

Томсън сви рамене.

— Вероятно крадци, сър. Мислите ли, че може да е била мисис Маскол?

— Не, тя не е ревнива — поклати глава Джон.

— Изглежда, че крадци са влезли във вилата, смятайки, че няма никой, и са се изплашили, като са сварили жена ви и мистър Маскол.

— Но обикновените крадци не носят ловна пушка и револвер.

— В тая сфера също имаме развитие — каза Симс.

— Особено в Лондон — добави Томсън.

— Добре, но вижте обстановката тук. Изненадват мъж и жена, и двамата голи. Спокойно можеха да избягат. А да гонят Клеър по този начин надолу по стълбите и да я застрелят отзад в главата е револвер...

— Съгласен съм с вас, сър — каза Томсън. — Доста е странно наистина. Отначало помислихме, че жена ви може би е познала убиеца.

— Защо помислихте така?

— Погледнете показалеца на дясната ѝ ръка и знакът, който се е помъчила да напише в кръвта на пода. — Той направи крачка напред и посочи двете черти от засъхналата кръв под прав ъгъл една към друга, които личаха ясно върху излъскания паркет. — Изглежда, се е опитала да напише нещо.

— Прилича на половин „Н“, нали? — каза сър Питър.

— Или на „Г“ — каза Томсън.

— Или на „Г“ — каза Симс.

— Ако е разбрала, че умира — рече Джон, — може да е искала да направи кръст. Тя беше... религиозна.

Зад него сержантът не успя да сдържи смеха си.

ГЛАВА ТРЕТА

Същата сутрин Джон се върна в Лондон със сър Питър Кракстън и взе влака за Норидж и Кроумър, Когато пристигна в Бъси, децата бяха вече заспали. Той седна в кухнята и разказа на Юстъс и Хелън за смъртта на дъщеря им — обясни също как Хенри е бил намерен мъртъв в леглото ѝ и как той самият е бил в Принет Парк с Пола Джерард.

Верен на професионалния си навик, той излагаше фактите, без да се стреми да оправдае нито Клеър, нито себе си. Докато говореше, видя по изражението на Хелън, че съобщението за прелюбодеянието на дъщеря ѝ я порази много по-силно, отколкото новината за нейната смърт. На лицето ѝ, което първоначално изразяваше мъка и примирение, се изписа безкраен ужас и отчаяние. Тя се обърна към Юстъс, който взе ръката ѝ, сякаш за да ѝ помогне да не загуби самообладание. Той помоли Джон да продължи и Джон, който изведнъж разбра кое за тъща му е от най-голямо значение, разказа за кървавия кръст на пода.

— И казваш, че е била на колене? — попита нетърпеливо и с дрезгав шепот Хелън.

— Да. Беше коленичила, а до нея беше кръстният знак.

На другата сутрин беше по-лесно да се съобщи на Том и Ана за смъртта на майка им — първо, защото Джон трябваше само да каже, че Клеър е била убита от „лоши хора“, и второ, защото децата възприемат сериозността и значението на нещо, което не могат добре да разберат, според настроението на възрастния, който им го съобщава — а под влиянието на лекарството, което Пола му беше дала, Джон се чувствуваше спокоен.

След закуска, когато Джон си тръгваше за Лондон, Юстъс дойде при него като Йосиф Ариматейски, за да го попита дали може Клеър да бъде погребана в църковния двор в Бъси.

— Мисля, че Хелън ще се радва тя да е близо — каза той.

— Разбира се — отвърна Джон. — Разбира се. Всъщност ще ви бъда благодарен, ако уредите погребението. Аз трябва да се занимавам

с изборите.

— Все още ли смяташ да се кандидатираш?

— Да. Мисля, че се налага.

Юстъс кимна.

— Предполагам, че си прав. Животът трябва да продължи. — Последните думи бяха казани с неопределен тон. Джон го погледна, за да види какво иска да каже, но тъстът му вече влачеше крака към вратата на спалнята си.

На гарата в Норидж Джон си купи всички сутрешни вестници и във влака на път за Лондон ги прегледа, за да види дали не се споменава нещо за убийството. Нямаше нищо. От гарата на Ливърпул Стрийт телефонира на Гордън. Срещнаха се след двадесет минути във фойето на „Грейт Истърн Хотел“ и Джон разказа на приятеля си за случилото се. Въпреки че никога не беше го казвал, Гордън съвсем явно не държеше особено на Клеър. Той изрази съчувствието си с кратък жест: наведе се напред и скри лицето в ръцете си, но по-скоро това беше за съсредоточаване, отколкото израз на съчувствие и мъка.

— Трябва ли да се оттегля? — попита Джон.

— Не знам. Чакай да си помисля. — Той замълча. — Сигурен ли си, че не си заподозрян.

— Съвсем сигурен. Бях в Съсекс.

— Надеждни свидетели?

— Да.

— В такъв случай става лична трагедия, която може да ти спечели гласове от съчувствие.

— Прекалено зловещо е.

Гордън кимна.

— Да, наистина. „Новини от обществото“ ще има празник.

— Може да не излезе в печата.

— Как?

— Юридическият съветник на Джерард работи за мен. Явно има влияние...

— Кой е той?

— Сър Питър Кракстън.

Гордън се засмя.

— Да. Той работи също и за някои вестници.

— Тогава какво мислиш? Да се оттегля, или да продължавам?

— Мисля, че трябва да продължиш. Афишите са отпечатани. Събранията са обявени. За избирателната колегия ще бъде катастрофа, ако се оттеглиш сега. Да. На твое място бих продължил. Всичко е подготвено, а това си е твоя лична работа. Тях не ги засяга.

— Може да не съм съвсем във форма.

— Много добре се владееш за човек, чиято жена е била убита преди два дни — каза Гордън. — Винаги съм знаел, че зад изискания ти адвокатски хумор се крие силен характер. Най-много за това те и подкрепих.

От „Грейт Истърн Хотел“ Джон отиде направо в Хакни, където каза на пълномощника си, че жена му е убита и че не желае това да се разчува, преди изборите да са минали.

— Искам да водя борбата на чисто, а не да я заплитам с трагедията в личния ми живот.

Същата вечер той говори на едно събрание, където бе апострофиран от членове на Националния фронт. След това Пола го посрещна и го закара с ланцията на Първз Мюз.

Едва в сряда следобед Джон се върна в дома си на Холанд Парк, за да си вземе дрехи. В зеленикавия полумрак на късния следобед той бързо се изкачи по стълбите към спалнята, без да гледа встрани, сякаш го гонеха зли духове. В спалнята се спря. Беше необикновено тихо. Тръгна към гардероба, да си вземе куфар, и на един стол видя куп дрехи на Клеър — пола, две блузи и чифт избелели гащета и чорапогащник, които тя беше събула наведнъж. Той извади куфара, седна на леглото и заплака.

След като поплака, вече не бързаше толкова да напусне къщата. Отиде в кухнята, включи газта и си направи чай. Беше гладен. В панерчето имаше стар нарязан хляб, който той препече. Маслото в хладилника беше малко пожълтяло, но той го покри с мед. Тъкмо изяде една филия и щеше да започне друга, когато телефонът иззвъня.

— Джон? — Беше женски глас, който не можа да познае.

— Да.

Последва мълчание.

— Искам да те видя.

— Кой се обажда?

— Мери.

Сега той замълча.

— Добре. Кога?

— Сега.

— Ела. Ще бъда тук.

Тя затвори и Джон също остави слушалката. Щеше да се върне към чая и филията си, когато на външната врата се почука. Беше Гай.

— Минавах оттук — каза той. — Видях, че си вкъщи.

— Ела да пием чай.

Гай седна на масата, а Джон напълни чайника с гореща вода и сложи още хляб в тоустера.

— Съболезнования за Клеър — каза Гай.

— Каза ли ти Хелън?

— Татко ми каза. Обади се по телефона. Знаех, че ще е нещо много важно. Той обикновено не си служи с телефон.

Джон се върна при масата и наля на шурей си чаша чай.

— Кой го е направил? Знае ли се? — попита Гай.

Джон сви рамене.

— Сигурно са били крадци.

— Доста тежко престъпление за обикновени крадци...

— И аз така мисля.

— А Мери? Тя сигурно е обезумяла?

— Ще дойде всеки момент.

— Тя би могла да борави с ловна пушка.

Джон поклати глава.

— Който ги е убил, е довършил Клеър с изстрел от револвер. Не мога да си представя Мери да го направи... и как ще има револвер преди всичко.

— Да. Вярно.

Джон погледна Гай, който сега му напомняше Клеър.

— Не бяхме толкова нещастни, колкото може би изглеждахме.

— Знам — каза Гай. — Предполагам, че бракът не е лесна работа.

Въпреки че Гай изрече това „предполагам“ като американец и че беше облечен както винаги в нарочно протрити дънни, Джон не се дразнеше от присъствието му, дори изпитваше необичайна симпатия към него.

— В цялата тази история — каза Джон — единственото, за което съжалявам... Разбира се, съжалявам за всичко, но за много неща аз съм виновен. Не бях верен на Клеър, както знаеш, така че не би трябвало да се разстройвам от това, че тя не ми е била вярна, а в същност съм разстроен. Не би трябвало да се разстройвам от това, че е имала нещо с Хенри, защото го знаех какво представлява — никога не е претендирал, че е друг — но съм разстроен. Най-лошото от всичко е, че Клеър е била убита заедно с него и сега според Хелън тя трябва да е в ада.

— Майка ми не мисли такова нещо — каза Гай, — и то заради тази история с кървавия кръст.

— Историята е вярна — каза Джон.

— Предполагах, че ти си я измислил.

— Може да не е имала намерение да прави кръст. Полицаяте смятат, че се е опитала да напише нечие име...

— Но така мама ще може да живее с надежда.

— Нека да я вярва тогава.

— И аз бих искал да я вярвам.

Джон го погледна с изненада.

— Никога не съм бил сигурен доколко сериозно ти и Клеър сте се отнасяли към религията.

Гай вдигна рамене.

— Различно. Тя ходеше на църква в неделя, нали?

— Едва след като се родиха децата... — Горестно се позвъни. — Сигурно е Мери.

— Искаш ли да си тръгна? — попита Гай.

— Предпочитам да останеш.

Гай остана на мястото си до кухненската маса, а Джон се качи да отвори. На фона на тъмнината отзад се появи Мери.

— Можеш ти да ми го кажеш — рече тя, без да го погледне.

— Не можем.

— Не беше много приятно да го науча от полицай, който явно смяташе, че аз съм го извършила.

— Сигурен съм, че не е мислил такова нещо.

Тя се обърна и в светлината на хола Джон видя, че е плакала — лицето ѝ беше подпухнало, а очите ѝ зачервени.

— Съжалявам — каза той. — Трябваше да дойда при теб.

Мери започна да подсмърча.

— О, нека не се караме. Толкова е ужасно и без това. — Тя погледна към стълбите. — Може ли да се качим горе?

— Ела да слезем в кухнята. Гай е там.

Тя отново посмръкна.

— Гай ли? О, да. Нищо, че е тук. Най-кошмарното в тази история е, че постоянно някой виси около мен. Мама не иска да си тръгне от къщи. Мисли, че ще се самоубия.

Тя слезе в кухнята, поздрави Гай с подсмърчане и усмивка и седна до него.

— Искаш ли чай? — попита я Джон.

— Не. Скоч.

— Аз ще го донеса — каза Гай.

Той излезе, а Джон остана опрян на умивалника.

— Ти знаеше ли, че има нещо между тях? — попита той.

Тя се изсмя нервно.

— Знаех, че проявява интерес към нея. Главно, струва ми се, за да ти направи напук. Това, че се кандидатираш за Парламента, го дразнеше... — Тя махна с ръка.

— Нямах представа.

— Знаех, че отива на среща с някоя. Винаги когато ми казваше, че ще се върне от Франкфурт или от Джеда в понеделник, знаех, че ще бъде с някоя уличница в събота и неделя. — Тя забеляза, че Джон трепна. — Извинявай. Клеър не беше уличница. Вероятно ѝ е било за пръв път, нали?

— Не знам. Никога не бях допуснал, че ще ми изневери.

Мери пак се изсмя нервно.

— И аз никога не можех да допусна, че ще легне с Хенри.

— Аз също.

— Приятелството не е от кой знае какво значение в наши дни, нали?

— Да.

Гай се върна с бутилката уиски. Джон наля двойна доза в три чаши и прибави вода от чешмата.

— Какво каза на децата си? — попита Мери.

— Просто, че е убита.

— И аз, но рано или късно те непременно ще научат. В същност не мога да разбера защо вестниците не писаха нищо. Постоянно очаквам да видя заглавие „Съпругата на социалист и любовникът ѝ банкер убити в леглото“.

— Надявам се, че няма да излезе във вестниците.

— Но какво ще кажем на приятелите си?

— Истината.

— Тогава непременно ще излезе.

— Накрая да.

— Но след изборите, така ли?

— Да.

— Не мога да те обвиня. Животът трябва да продължи. Само дето не мога да си представя как ще продължи моят...

— Е... — Джон не можа да измисли какво да каже.

— Хенри беше свиня, но аз се опирах на него.

— Знам — каза Джон.

— Надявам се, че ще ме извеждаш от време на време?

— Естествено.

— Но, разбира се, ти си имаш тази кучка Пола Джерард, нали?

— Да.

Тя глътна уискито си.

— Добре, че е налице Мики — каза тя, ставайки. — Трябва да си вървя. Да изкъпя децата. Само исках да те видя. Какво ще правиш тази вечер?

— Аз...

— Разбира се. Не трябва да пренебрегваш алибито си.

— Не съм ги убил аз.

— Знам, че не си. И аз не съм. А ти? — обърна се тя към Гай.

— Какво?

— Свободен ли си тази вечер?

— Разбира се.

— Хайде да отидем на кино.

— Добре.

— Мини по-късно... към осем.

Когато излизаше от кухнята, тя вече се беше посъвзела. Джон я изпрати по стълбите до входната врата.

— Неприятно е, нали, да ти сложат рога така пред очите на всички? Ако беше загинал при самолетна катастрофа, щеше да е друго. Но така е просто долно. Съжалявам. За теб е също толкова лошо. Само че ти си имаш тази кучка. Добре, ще се видим довечера. Не, няма. Нали имам среща с Гай. Не се тревожи, няма да го изям. — Тя се наклони към Джон и го целуна по бузата. — Няма да ме забравиш, нали?

— Няма.

— Можем да си останем приятели. — Тя хвана дръжката на вратата. — Впрочем ще си разменим ли посещения на погребенията? Какво изисква протоколът? Трябва да питам някое женско списание. Сложно наистина.

— Не идвай на погребението на Клеър.

— Няма. Добре. Къде ще я погребат?

— В Бъси.

— И Хенри ще бъде погребан в Норфолк. В семейния имот, тъй че ще са почти един до друг. Ще ги делят само четири-пет мили. Толкова близо и същевременно толкова далеч. Ха, ха. Видя ли трупа му? Аз трябваше да го идентифицирам. Ужасно. Няма значение. При всички случаи ще е все едно за червеите. — Тя отвори вратата. — Ох, боже, как бих искала да е тук сега, та да ми каже да си държа езика. Бай-бай. — И излезе, без да го погледне повече.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

За погребението на Клеър в събота следобед бяха известени само най-близките на семейството, но въпреки това съседите също дойдоха. Ритуалът беше извършен от католически свещеник в двора на англиканската църква. В словото си той спомена за кръста, който Клеър се бе опитала да начертае с кръвта си върху пода, но не каза нищо за обстоятелствата около убийството.

Джон стоеше край гроба с двете си деца. Лицето му беше безизразно, защото умът му бе лишен от мисъл. От дясната му страна Том изглеждаше сериозен — очевидно смяташе, че от него очакваха да се държи именно така. Ана, от лявата му страна, явно се мъчеше да овладее възбуждението си от онова, което ставаше около нея. И на двете деца беше казано, че майка им лежи в полирания дървен сандък, но като че ли и едното, и другото не можеха напълно да осъзнаят действителността.

— Това ли ще бъде погребано? — пошепна Ана на баща си, изумена, че предмет с такива лъскави сребърни дръжки ще бъде пуснат във влажната земя.

Юстъс стоеше изпънат. Хелън се облягаше на ръката му. Той беше облечен в тъмносив костюм от едно време, грижливо пазен през годините в нафталин, и изглеждаше необичайно елегантен. Главата му беше вдигната, сякаш се намираше на парад, или може би защото погледът му бе насочен над главите на опечалените към белите облаци в небето.

Лицето на Хелън беше полузакрито от сив воал. Джон забеляза, че макар тя от време на време да се усмихваше на децата, очите ѝ нито веднъж не се опитаха да се срещнат с неговите. Вероятно, мислеше си той, тя обвинява него за случилото се, или пък се страхува, че може да ѝ каже повече подробности по историята с кървавия кръст. Защото, щом свещеникът спомена за кръста, тя започна енергично да кима с глава, сякаш Клеър — убита при прелюбодеяние — се е наредила вече сред мъчениците на фамилията Данси, загинали за своята вяра.

По-късно всички се събраха в дома на Юстъс и Хелън Лоу. Съседите не бяха поканени, но очевидно ги бяха очаквали, защото в овехтялата всекидневна бяха наизвадени чаши, а една от помощничките в къщата, препасана в престилка, ги пълнеше с шери. Влизайки в стаята, гостите се ръкуваха с Юстъс и Хелън, изказваха съболезнованията си, отбягваха Джон, сякаш присъствието му ги притесняваше. Само майка му, пристигнала от Йоркшър, още с влизането си го целуна мелодраматично, след което с трагично изражение се впусна в разговори с хората, сякаш бяха нейни съседи — каквито впрочем те много лесно биха могли да бъдат, защото те и тя бяха от една порода.

Джон, който в началото почти не забелязваше, че го отбягват, обикаляше стаята след децата си. Ала след като те изтичаха в кухнята да донесат сандвичи и нарязаните салами, той се приближи до една група, после до друга и в начина, по който разговаряха с него, долови (или си въобрази, че долавя) тяхната сдържаност и неодобрение. Това го ядоса. Кой са тези хора? Защо са дошли? Как смеят да му показват, че не е желан на погребението на собствената си жена и да го карат да се чувства неловко? Знаят ли те нещо за Пола? Възможно ли е Юстъс и Хелън да са го очернили? Или пък отношението им е такова, защото е кандидат на лейбъристите за парламента? А може би мислят, че прелюбодеянието и социализмът вървят ръка за ръка и за тях той е олицетворение на двете?

Излезе от всекидневната и отиде в библиотеката, където два пъна тлееха в камината. Наведе се и се помъчи да ги разпали с духалото. Като пламнаха, той се изправи и отиде до прозореца. Пред него беше прогизналата, мъртва градина. Колко трудно е да се повярва, че тези черни дървета и храсти отново ще разцъфтят някой ден! Ще дойде ли той пак в Бъси през идущото лято? Сигурно не. Това беше дом на Клеър, не негов и щом майка ѝ и баща ѝ държат него отговорен за смъртта ѝ (а вероятно и за изневярата ѝ), той би предпочел да не ги вижда повече. Децата могат да идват сами или с гувернантка. Ще трябва да вземе гувернантка, за да се грижи за тях, и да бъде проклет, ако още веднъж се появи в Бъси, за да понася безмълвния упрек на старите.

От коридора долетя шум. Гостите се разотиваха. Той се обърна и пак отиде до камината. Погледна часовника си, беше вече казал, че

предстоящите избори му налагат незабавно да се върне в Лондон, но оставаха още цели два часа до тръгването на влака от Кроумър. Огънят топлеше бедрата му отзад и погледът му обикаляше по рафтовете с книги, докато се спря на „Смъртта на Иван Илич“. Пристъпи напред и изтегли книгата от мястото, където я беше оставил миналото лято, между „Скот от Антарктика“ и „Оксфордски речник на собствените имена“. Като си помисли човек, че само преди няколко месеца един малък разказ като този беше го разстроил до такава степен, а истинският живот... Отвори книгата, погледът му се плъзна по редовете и той си спомни как онази нощ си беше легнал с отвращение към живота и с омраза към Клеър, убеден, че той умира, а тя ще живее вечно. А сега... Как свършваше разказът? Обърна на последната страница. *„Той се опита да добави «прости ми», но изрече само «прос» и махна с ръка, знаейки, че Този, за чието опрощение молеше, ще го разбере.“* Естествено тоя Иван Илич бе умрял в покаяние. Като Клеър. Джон рязко затвори книгата и я постави обратно върху полицата.

ГЛАВА ПЕТА

Общите парламентарни избори бяха произведени на 28-и февруари. До полунощ гласовете в избирателните райони Хакни и Харингей бяха преброени и резултатите обявени в общинската зала на Хакни. Джон Стрикланд беше избран с мнозинство от 8328 гласа. Привържениците му го аплодираха и той произнесе кратка реч. След това имаше почерпка, уредена от лейбъристкия пълномощник на Джон и Гордън Праг в стаите на изборния комитет, и Джон заведе Пола, без да обяснява коя е.

Мнозинството, с което беше спечелил, почти не се различаваше от това на О'Грейди през 1970. Но когато дойде време за обявяване на резултатите, беше станало вече ясно, че консерваторите не са получили подкрепата, на която се бяха надявали, и че в цялата страна се е проявило едно леко предпочитание към лейбъристка и либералната партия. В залата на Хакни бяха поставили телевизор и всеки път, щом биваше обявяван добър резултат, или щом на екрана се появеше лидерът на лейбъристите, Харолд Уилсън, щастливите другари на Джон надаваха все по-пиянски викове. Но това бяха викове на футболни запаянковци, чийто отбор е спечелил мача, а не смразяващи кръвта викове на жадни за отмъщение революционери и Джон изпита, освен радостта от победата, едно чисто професионално задоволство, че неговият безпристрастен анализ на общественото настроение се е оказал по-точен от хистеричните страхове на буржоазните му приятели.

Децата бяха останали при родителите на Клеър в Бъси, затова Джон отиде с Пола в къщата ѝ на Първз Мюз. На следващата сутрин, когато се пробуди в десет часа, той вече отлично знаеше къде е. Пола пак беше станала по-рано — мирис на кафе се носеше от витата стълба и слизайки долу, облечен в своя халат, Джон намери всички сутрешни вестници върху кухненската маса.

— Нямаме абсолютно мнозинство и Хийт няма да подаде оставка — каза Пола.

— Ще се види принуден.

— Зависи от либералите... — Тя постави пред него чиния с бекон и яйце. — Закуска на победата. Снощи ти беше великолепен — каза тя и седна до Джон, а той започна да яде и да разглежда вестниците. — Истински горда бях с теб. Много хора виждаха в теб човека, който слага начало на нещо голямо. В залата до мен имаше някакъв мъж, който каза: „Ще отиде много далеч, тоя там.“

Джон се усмихна:

— Не очаквай кой знае какво.

— Не очаквам нищо. Просто бъди това, което си. Размених няколко думи с онзи твой приятел от партията. Как му беше името? Журналистът, женен за ирландка...

— Гордън.

— Да. Той каза, че те познава още от „Оксфорд“...

— Живяхме в една квартира, след като завършихме.

— Той вярва в теб не по-малко от мен. Каза, че страшно силно впечатление му е направило, дето не си допуснал смъртта на Клеър да те извади от равновесие, дето си продължил към целта въпреки всичко.

— На теб дължа...

— Не, не на мен. Той каза и мисля, че наистина е прозорлив, каза, че в същност онова, което ти е липсвало досега, е била самоувереността. Според него нашите учебни заведения изграждат у подрастващите представата, че важно е онова, което стои на повърхността: подходящото училище, подходящият университет, подходящото произношение, подходящата съпруга, и че законът, с неговия акцент върху съдебната практика и процедурните правила, върши същото; че ти си бил задушен от това, което той нарича „класова култура“, но че сега истинските ти чувства и идеали се освобождават и те правят по-убедителен пред самия теб. Схващаш ли му мисълта?

— Да — каза Джон с уста, пълна с бекон и яйце.

— Той каза също... — Тя се поколеба. — Сигурно нямаше да го каже, ако не беше пиян, тъй че може би не бива да го повтарям.

— Напротив, продължавай — рече Джон, като се опитваше едновременно да я слуша и да си чете вестника.

— Каза също, че Клеър те е възпирала. — Тя замълча, като че ли искаше да разбере дали ще му е приятно да се говори за мъртвата му жена.

— По какъв начин?

— Като не е споделяла твоите идеи, като не е оценявала истинските ти възможности.

— Клеър не беше социалистка...

— Гордън нямаше пред вид само политическите ти възможности, макар да си служеше с купища думи от политическия жаргон. Каза, че много добре те е познавал по времето, когато си се запознал с Клеър и че според него ти си се влюбил в нея и си се оженил... Впрочем ще ти го цитирам точно: „за да си осигуриш семейна база в елитарната буржоазна култура“.

Джон се усмихна.

— Сигурно е бил много пиян.

— И все пак наистина беше убеден в това, което казваше. Смяташе, че след женитбата са ви свързвали общите интереси, като къщата и децата, но под повърхността целите ви са били различни и взаимно сте се подтискали. Той каза, че би било все едно, ако Дантон се е оженил за Мария Антоанета.

— Трябвало е да стане съветник по брачните проблеми — измърмори Джон, обръщайки страниците на вестника.

— Има кратка информация за убийството — рече Пола.

— Къде?

— На трета страница, в долния край.

Съобщението беше кратко и гласеше, че banker на име Хенри Маскол и една жена са били намерени убити във вила в Уилтшър.

— Все някой ден трябваше да се появи — каза Джон.

— А днешният ден е подходящ, нали? Всеки ще чете вестника за изборите.

— Името на Клеър не се споменава.

— В „Таймс“ не се споменава. Но в „Дейли Телеграф“ го има. А в „Дейли Мейл“ информацията е зловна. На твое място не бих я чела.

— Какво казват в нея?

— Лошото е в това, което премълчават.

— Дават ли името на Клеър?

— Да.

— А в „Гардиън“? — попита Джон, мислейки за Юстъс и Хелън.

— Там няма нищо.

— Това поне е добре.

— Между другото — каза Пола — купила съм ти подарък. По случай победата.

Джон вдигна очи от вестника: не обичаше нито да купува, нито да получава подаръци.

— Какъв подарък?

— Страх ме е да не се сърдиш...

— Защо да се сърдя?

— Не знам... — промълви тя кротко.

— Дай го и ще видим.

— Не мога да го кача дотук.

— Защо да не можеш?

— Защото е доста тежичък.

— За какво става дума?

— Ела и виж.

Двамата станаха от кухненската маса и Пола го отведе до прозореца, който гледаше към улицата.

— Ето там — посочи тя.

Той видя паркирано до къщата едно блестящо, тъмносиньо волво — комби.

— Това ли е подаръкът?

— Да. Сърдиш ли се?

— Разбира се, че не се сърдя. Чудесна е.

— Помислих си, че след като полицията се бави с обследването на старата кола... пък и без това тя е вече много остаряла, нали?

— Но туй новото, то струва страшно много.

— Не чак толкоз. Но не знам дали ти харесва. Ти може би искаш друга кола. Тази е голяма, но си помислих, че е добра за децата...

— Идеална е.

— Цветът харесва ли ти? Винаги можем да я сменим...

Той се обърна и я целуна.

— Много си мила с мен.

— Нормално е да си мил с човека, когото обичаш.

— И си много щедра.

— Не е щедрост това. Нищо не ти давам, защото всичко, което имам, е твое.

Макар Пола да беше освободила един от вградените си гардероби за растящия брой дрехи, които Джон вече държеше в къщата ѝ на Първз Мюз, и двамата притежаваха достатъчно чувство за приличие, за да знаят, че трябва да минат няколко месеца, преди да заживеят заедно. Затова, щом децата се върнаха от Бъси, Джон също се върна в дома си на Холанд Парк. Но там Пола взе нещата в свои ръце. Тя назначи гувернантка от Норланд за децата и пъргава домашна помощница, която идваше всеки ден да чисти къщата, да пере и глади бельото. Грижеше се Том да отива всеки понеделник на училище с парите за обедите през цялата седмица и с банските гашета всеки втори четвъртък, а Ана да не пропуска след училище балетния си курс във вторник следобед и уроците си по пиано в събота сутрин. Това даваше на Джон възможност не само да работи за кариерата си като член на Парламента, но и да възобнови адвокатската си практика.

Единствената сянка над тази ефикасна организация на живота му беше настроението на децата. Чак след като се върнаха в къщи и намериха две непознати жени на мястото на майка си, те, изглежда, за пръв път разбраха, че Клеър е мъртва завинаги. Не казваха нищо, но радостта им изчезна. Бяха бледи, тъжни и се държаха неестествено. На Джон също му беше странно да ги вижда толкова добре нагласени и непривично учтиви и някак си му беше неудобно от Пола и гувернантката да си играе и боричка с тях както едно време. Когато можеше, той се прибираше за чая, но те сякаш винаги имаха чувството, че времето, което им е отделил, е насила дадено, защото му е скъпо за други неща. В неделните дни беше същото. Той се заричаше да ги посвещава на семейството, ала толкова други неща владееха ума му, че, без да иска, се дразнеше да бездействува с часове и да наблюдава как Том кара велосипеда си или как Ана се развява на люлката.

От друга страна, му беше неприятно и да живее отделно от Пола — макар и формално. Обядваха заедно в ресторанта на Камарата на общините, или в някои от ресторантите около Уестминстър и два или три пъти в седмицата той се отбиваше на Първз Мюз на път за в къщи. Ала сега, след напрегнатите дни, когато политическата дейност се прибавяше към адвокатския труд, много често му се случваше да е изтощен. И все по-омразен му ставаше мигът към един след полунощ, когато трябваше да се отдели от мекото, топло и парфюмирано тяло на Пола, да облече старите си дрехи и да подкара колата към Холанд

Парк. Неприятно му беше и да срещне на масата за закуска лицето на гувернантката от Норланд с нос като клюн. Ето защо той и Пола решиха, че на благоприличието не са му нужни повече от шест месеца след смъртта на Клеър, и че на 3-и август, събота, ще се съберат, или по-точно, за да се опростят нещата, ще се оженят в Принет Парк.

ГЛАВА ШЕСТА

Малко след откриването на парламентарната сесия при Джон в Камарата на общините пристигнаха криминалният инспектор Томсън и сержант Симс. Придружаваше ги още един цивилен полицай, когото му представиха с името инспектор Блакет, от „отдел убийства“ в Скотланд Ярд.

— Трябваше да се обърнем към Ярда, сър — каза Томсън, — защото, да бъдем откровени, сами не стигнахме доникъде.

Блакет беше от онзи тип лондонски детективи, които Джон вече добре познаваше. Много пъти ги беше разпитвал като свидетели в съда. Ако Томсън приличаше на селянин, то Блакет, с неговото широко, сипаничаво лице изглеждаше като престъпник. А и като проговори, почтителността му беше притворена и в гласа му прозвуча насмешка — както обикновено врелите и кипели детективи разговарят с адвокатите.

— Загадъчен случай, нали сър? — обърна се той към Джон.

— Да — каза Джон. — Наистина загадъчен, ако не се касае за трагична случайност.

— Случайност? — повтори Блакет. — Да, това е хубава дума. Нетипично, бихме казали ние. Както сигурно знаете, сър, от вашия адвокатски опит, престъпленията обикновено се вместили в определени модели: имате малка банда, която се занимава с вили или пощенски клонове, понякога си служи с пищови, понякога не. Имахме напоследък работа с доста опасни крадци по вилите, които без колебание убиват, когато ги изненадат. Такива никога не влизат, ако няма какво да вземат. Тогава защо именно във вашата вила?

Джон поклати глава.

— Не знам. Просто не виждам смисъл във всичко това.

— Имате богати съседи — намеси се Томсън. — Възможно е да са сбъркали къщата, попаднали са на жена ви и на мистър Маскол, паникьосали са се и са побягнали.

— Добре... но как не са видели колите?

— Има и друга теория — каза Блакет.

— Именно?

— Че убийството е било предумишлено.

— Но кой друг освен аз или Мери би имал мотив да ги убива?

— Съгласен съм с вас, сър, и от следствието стана ясно, че вие и двамата сте въвн от всяко подозрение. Но представете си, че някой е искал да убие вас, а се е натъкнал на мистър Маскол.

Джон преглътна.

— Защо този някой би искал да ме убие?

— Вие ще ни кажете — рече Блакет.

— Никаква причина не ми идва наум...

— Не бързайте. Има ли човек, срещу когото сте водили дело и който може да ви има зъб?

Джон поклати глава.

— Няма такъв.

— Или някой, когото сте защитавали? И който да смята, че не сте се потрудили достатъчно?

През главата на Джон за миг мина мисълта за Тери Пайк.

— Не — каза той. — И такъв няма. Нали разбирате, аз малко се занимавам с наказателни дела. Работата ми е повече с общинските съдилища, за издействуване на разрешителни...

— Знаем това, сър — каза Томсън. — Става дума само за една хипотеза. Не искаме да пропуснем нито една нишка.

— Може би трябва да си припомните делата от последните една или две години — рече Блакет — и да видите дали не сте забравили някой откачен, който би искал да ви търси за нещо сметка.

— Ще го направя, разбира се — съгласи се Джон. — Но не мисля, че ще открия нещо.

— А не можете ли да се сетите за някого, който би искал да убие мистър Маскол? — попита Блакет.

— По лични причини?

— Да.

— Не, не мога.

— Някоя от неговите приятелки? Той, както изглежда, е имал доста... искам да кажа... освен жена ви.

— Не, не мисля. Приятелките му не са от този сорт, че...

— Съгласен съм, сър — каза Блакет. — Тези птички от доброто общество не са склонни към престъпления от страст. Поне аз не съм

попадал на такъв случай. — Той стана. — Извинете, че ви отнехме времето, сър.

Джон ги придружи до вратата.

— Искам да ви помогна с всичко, с което мога — увери ги той. — Много държа да намерите убиеца.

— Ще се постареем — каза Томсън.

— Може и да греша — обади се Блакет. — Просто може да е... каква дума употребихте вие, сър? Случайност? Чифт юнаци са под действието на наркотик, влизат, където им е паднало: хубава и самотна вила в края на алеята. Но това е все едно да хванеш венерическа болест от тоалетната чиния. Голяма рядкост. Съвсем голяма рядкост наистина. Ако моята жена би се опитала да ми изиграе такъв номер, сър...

Той поклати глава и излезе.

Същата вечер, излегнат до нея върху леглото, Джон попита Пола дали мисли, че е възможно Тери Пайк да е убил Клеър и Хенри. Лицето ѝ беше притиснато до гърдите му и за момент тя не отговори. После, отмествайки глава малко встрани, но все още без да го погледне, каза:

— Че защо би му притрябвала на Тери смъртта на Клеър и Хенри?

— Може да е мислил, че аз съм в къщата и да е убил Хенри вместо мен.

— А защо би искал да те убие?

— Заради теб.

Тя се изсмя.

— Не. Това са глупости. Той не ме е обичал по такъв начин. За него е унизително да държи чак толкова за една жена.

— Мислиш, че няма защо да казвам за него на полицията?

— Не е нужно.

— Може би си права.

— Ако кажеш, има опасност, щом не са успели да открият истинския убиец, да припишат всичко на него, само и само да приключат с присъда. Знаеш, че напълно са в състояние да го направят, нали?

— Да, знам.

ГЛАВА СЕДМА

Въпреки че сега Пола се грижеше за домакинството му, имаше едно задължение, което Джон не можеше да ѝ повери и което тя също не прояви желание да изпълни — разчистването на дрехите и личните вещи на Клеър. В началото Джон просто пъхна в едно чекмедже нещата, които беше намерил натрупани на стола, а обувките и чехлите ѝ бутна в дъното на скрина. После една неделна сутрин, когато децата бяха на църква с гувернантката, той прегледа чекмеджетата на тоалетката ѝ, за да види кои бижута могат да се запазят за Ана, когато порасне. Като гледаше и пипаше предметите, принадлежали на Клеър, той си я спомняше така ясно, сякаш беше при него в стаята. Той не я чувствуваше само в душата си, а както един сън може да бъде толкова ясен, че известно време след като се събуди човек, мисли, че действително го е преживял. Така поради дългото си съжителство с Клеър спомените за нея му се струваха по-истински, отколкото ежедневието от преминалата седмица. Не се сецаше за конкретни случаи, а сякаш я виждаше да се движи из стаята, усещаше мириса на тялото ѝ в леглото до себе си и я чуваше да вика от кухнята, че обядът е готов. Къщата беше тиха и Джон изпадна в носталгичен транс — изпитваше чувствата от времето, когато Клеър беше жива, но понеже знаеше, че е мъртва и не приготвява обяда долу в кухнята, същите тези дълбоки чувства, които тогава бе приемал като нещо напълно нормално, сега се опитваха да избият от подсъзнанието в съзнанието му и все пак оставаха под тънката кора на сегашните му страсти. Под тази кора миналото и настоящето се сблъскваха и пробуждаха стари болки. Известно време Джон си мислеше за Клеър с истинска омраза — сбръчкваше чело и стискаше зъби, — защото жената, която сега усещаше и си спомняше със сетивата и ума си, му беше изневерила с Хенри Маскол. Той повтори шепнешком лъжата, която тя му беше подхвърлила небрежно: „Ще отида на вилата да видя дали всичко е наред... искам да свърша някои неща в градината преди пролетта“ — думи, които сега чуваше съвсем отчетливо, казани с нейния глас, макар че тогава почти не я беше слушал. После започна да си представя

тялото ѝ, преплетено с тялото на Хенри Маскол — жена му с най-добрия му приятел — и помисли със задоволство за отмъщението, което ги беше сполетяло от неизвестна ръка. После ревността утихна и го обзе такава могъща, неизразима, животинска мъка по Клеър, че когато се върнаха от църква, децата го намериха да плаче тихо над една нейна бисерна огърлица.

Именно защото споменът за Клеър идваше от нейните неща, Джон ги беше прибрал и отбягваше въпроса какво ще прави с тях. Този въпрос обаче го гнетеше. Имаше много поли и обувки в добро състояние, които можеше да продаде в официален магазин, ако можеше да понесе мисълта, че друга жена ще носи дрехите на Клеър. Нито пък можеше да се реши да ги хвърли на боклука. Реши, че ще е най-добре да ги изгори, но и това не беше лесно в малкия заден двор на една лондонска къща.

В края на май Пола нае с дългосрочен договор елегантна къща на Лорд Норт Стрийт — на пет минути път от Камарата на общините. На 1-ви юни сутринта, събота, тя предложи на Джон да заведе двете си деца да разгледат новия дом. Предишните обитатели бяха оставили къщата чиста и в добро състояние, но необзаведена: подът беше покрит с голи дъски, а на стените имаше тъмни правоъгълници, където картините бяха запазили боята от избеляване.

Разположението на стаите много наподобяваше къщата на Холанд Парк — кухня в приземния етаж и всекидневна на първия етаж. Основната разлика се състоеше в облицованата с ламперия столова на партера, свързана с кухнята чрез асансьор. Това приспособление направи най-силно впечатление на децата и докато Джон се възхищаваше на размерите на стаята, те играеха с въжетата и макарите.

На втория етаж над всекидневната имаше спалня, свързана с баня, а на таванския етаж бяха разположени още три спални и баня за децата и тяхната гувернантка.

— Вие ще кажете кой коя стая си избира — рече Пола, когато им показваше техните стаи, — а гувернантката ще бъде в третата.

— Трябва ли и тя да живее с нас? — попита Ана жаловито. — Не може ли да идва всеки ден като мисис Джайлс?

— Не — каза Джон. — Най-добре е да живее с нас.

— Ще се отървем от нея, когато Том отиде в пансион — рече Пола.

— Няма ли да ходя на дневно училище, татко? — попита Том.

— Още не е решено — каза Джон.

Когато слизаха по стълбите, Ана попита къде ще бъде стаята за игри.

— Има много стаи — каза Джон. — Например тази малката, срещу столовата. Не я ли искате?

— Аз мислех това да бъде твоят кабинет — каза Пола. — Сигурно ще ти трябва кабинет.

— Да. И аз така мисля. Тогава какво ще кажеш за тази стаичка в приземния етаж? — обърна се той към Ана.

— Мислех, че тя ще е подходяща за филипинката — каза Пола.

Джон се намръщи.

— Наистина ли ни трябва и филипинка? Гувернантката и прислужницата не са ли достатъчни?

— Не, за да ти бъда полезна като съпруга на политик, ще трябва да приемаме гости и аз бих желала да ти помагам.

— Разбира се.

— Тези филипинки са страшно добри. Почти не забелязваш присъствието им.

— Сигурен съм, че са добри, но не остава място за децата.

— Не могат ли да играят в стаите си?

— Сигурно могат.

— А къде ще гледаме телевизия? — попита Том.

— Сега ще ви кажа — рече Пола възбудено, както обикновено говореше на децата му. — Всеки ще може да си има по един малък цветен телевизор в стаята. Какво ще кажете?

— По един за всеки? — попита Том.

— По един за всеки — отговори Пола.

— А гувернантката?

— И за нея може да има телевизор.

— Не е ли малко прекалено? — каза Джон.

— Не виждам защо. Не струват скъпо. Във всеки случай ще излезе по-евтино, отколкото да се пристрои нова стая.

— А леглото? — попита Ана тъжно и стеснително. — Ще ми трябва легло.

Джон се усмихна, наведе се и я целуна.

— Разбира се — каза той. — Ще си имаш леглото. И същото бюро. И твоя скрин с чекмеджетата.

— А какво ще стане със стаята ми в къщи? И там трябва да има легло.

— Когато живеем тук, няма да живеем и там. Аз ще продам онази къща. Някой друг ще живее в нея.

— Искаш да кажеш, че вече няма да живеем в къщи ли? — попита Ана.

— Това ще бъде нашият дом — каза Джон.

Обядваха заедно в ресторант, което сега вече не беше такова събитие за децата, понеже се случваше често. Те се въртяха и се караха, докато чакаха да им сервират — на лицето на Пола личеше съдържано раздразнение, а Джон се ядоса и плесна Ана, която започна да плаче тихо в плътната си ленена салфетка.

Следобед оставиха Пола в Нйтсбридж и се върнаха на Холанд Парк. Гувернантката си беше заминала за събота и неделя, така че бяха сами. Децата слязоха да гледат филм по стария черно-бял телевизор в стаята за игра, а Джон се качи във всекидневната да чете парламентарни доклади. Настроението му се беше подобрило. Чувствуваше се спокоен и необикновено весел. В пет слезе в кухнята, за да приготви чай на децата. Облече старата престилка, която използваше при готвене, и сложи да се вари вода за спагети — любимото ядене на Том.

Децата дочуха, че баща им е в кухнята и дотичаха при него изгладнели, тъй като бяха яли малко от скъпата храна в ресторанта. Ана се качи на столче, за да вземе консерва с домати от шкафа, а Том нареди приборите. Те се смееха, скачаха и се гонеха около масата. Накрая, когато седнаха пред купичките със спагети, с настърган кашкавал и доматиен сос, а Джон пред чаша чай, Ана го погледна и каза:

— Не може ли да останем в *тази* къща, татко?

— Не може — отвърна Джон, като гледаше в чашата си.

— Знам, че другата е по-хубава — каза Том — или поне ще стане, когато я боядисат и ѝ сложат мебели и разни други работи, но на

мен тази ми харесва повече наистина, не ти ли харесва и на теб?

Джон погледна децата, които слушаха напрегнато.

— Новата къща е по-близо дотам, където работя. Ще ми бъде по-лесно да се прибирам следобед да пием чай.

— Знам — каза Том, — но в тази къща са всичките ни неща и винаги сме живели тук, и мама живееше тук...

— Няма да е достатъчно голяма...

— Защо? Достатъчно голяма е. — Том спореше любезно, но настойчиво, а Ана гледаше с широко отворени очи.

— Няма да бъде достатъчно голяма, когато се ожения за Пола.

Том погледна надолу към чинията си.

— Не, наистина няма — съгласи се той.

— Наистина ли ще се жениш за Пола? — попита Ана.

— Да.

— Но нали си женен вече за мама?

— Вече не съм.

— Защото умря ли?

— Да.

— Хората вече не са ли женени, след като единият умре?

— Не са.

Тя кимна в знак на разбиране.

— Трябва ли да се жениш за нея, татко? — попита Том. — Не може ли да си живеем само тримата — без Пола, гувернантка и филипинка...

— Не, не може — каза Джон. — Ако работя тази важна работа в Парламента, наистина ще трябва някой да се грижи за мен.

— Ние ще се грижим за теб — каза Ана. — Обещавам ти.

— И няма да се караме и да се бием — добави Том.

— И ще стоим при баба Стрикланд и при баба Лок през ваканциите — каза Ана. — Те ще се грижат за нас.

Джон поклати глава.

— Страхувам се, че трябва да се ожения за Пола. Обещал съм и ми трябва някой... Като пораснете, ще разберете.

— Още малко, моля — каза Ана и подаде чинията си.

— И на мен, моля — рече Том, подавайки своята.

Джон започна да подражава на италиански келнер, който сервира спагети, и децата отново се разсмяха.

На другата сутрин Джон заведе децата на църква. Той седнаше и коленичеше, и пак седнаше като другите богомолци, но не следеше церемонията, нито слушаше проповедта. Умът му беше другаде. Какво да прави с вилата? Посредниците по сделки с недвижими имоти му бяха казали, че поради неотдавнашното убийство е почти невъзможно тя да бъде продадена. А какво ще прави със старото волво, което сега полицията му беше върнала и което стоеше заедно с новата кола пред дома му? Един търговец видя волвото и предложи да го купи като старо желязо. Джон отказа. А какво ще прави с мебелите, които Пола не искаше в къщата на Лорд Порт Стрийт. Стана му неприятно, че се оказва толкова трудно да се отърве от старите си вещи и се върна от църква в безжалостно, лишено от сантименталност настроение. Като начало той реши да се заеме с проблема за дрехите на Клеър, като ги нареди в големите кашони от винените бутилки. След това можеше да ги изгори или да ги даде някъде.

От първото чекмедже извади чорапогащите и бельото ѝ, от второто — блузите ѝ, от третото — пуловерите и жилетките ѝ. Под тях намери три плика за писма, завързани с ластик. Взе ги и видя, че всичките са адресирани до Клеър с ясен методичен почерк. Изведнъж почувствува, че отмалява. От Хенри ли бяха тези писма? Или от друг любовник? Може би му е изневерявала и преди това, често, от много години? Отново погледна най-горния плик и видя италианска марка. Дали не бяха от някоя командировка на Хенри? Но почеркът не беше негов. Може би някой друг беше написал адреса за по-сигурно. Джон извади първото писмо. То започваше със „Скъпа Клеър“. Обърна страницата и погледна края: „С много обич, Майкъл“, Майкъл? Кой беше този Майкъл? Пак обърна плика и видя, че писмото е изпратено от йезуитския колеж в Рим. Сега си спомни, че възпитателят на Гай в „Стоунхърст“ — същият свещеник, който ги беше венчал — беше йезуит и се казваше отец Майкъл Пиърс.

Джон седна на леглото със странно усещане в краката. Отново погледна първото писмо. „Скъпа Клеър, Много се зарадвах на писмото ти, въпреки че душата ти е била неспокойна, когато си го писала.“ Зачете се по-нататък. Клеър явно беше писала на този свещеник, че Хенри ѝ е дал аванси, които тя се изкушава да приеме. Йезуитът бе

отговорил по-строго, отколкото можеше да се очаква: „... прелюбодеянието е безспорен грях... рак на душата.“ Джон видя своето име: „Не пишеш много за Джон — не мога да допусна, че искаш да го засегнеш и унижиш.“ Какво ли е отговорила на това? Джон погледна следващото писмо. Там имаше повече теология. „Не е сигурно, че ако спиш с Хенри Маскол, ще отидеш в Ада...“ Това звучеше повече по йезуитски. „Малко съм объркан, защото казваш, че обичаш Джон, а понякога, изглежда, че го презираш...“ Какво значи това? „Ако ти повече се интересуваше от живота на Джон и споделяше стремежите му, вероятно нямаше да се отегчаваш.“ Джон кимна в знак на съгласие.

Тези писма го разстройваха, защото отговаряха на писмата на Клеър до свещеника. Когато прочете и третото, Джон отиде във всекидневната, седна на бюрото на Клеър и писа на отец Майкъл Пиърс:

„Току-що намерих писмата Ви до Клеър. Сигурно вече сте чули, че тя и Хенри Маскол бяха намерени убити в нашата вила на 17-и февруари. Естествено много искам да узная какво е било отношението на Клеър към мен непосредствено преди смъртта ѝ. Страхувам се, че моята любовна връзка, за която споменавате в едно от писмата си, не е измислена от Хенри Маскол. Аз пръв ѝ изневерих, така че нямам право да негодувам срещу нейната изневяра. Въпреки всичко аз я обичах и ако не смятате, че по този начин ще злоупотребите с нейното доверие, ще Ви бъда благодарен да ми дадете възможност да видя писмата ѝ.“

Три седмици по-късно йезуитът отговори от Рим.

„Гай ми каза, че Клеър е била убита. Никога не съм бивал така опечален от подобна новина — нито дори от новината за смъртта на моите родители. Още тогава мислех да Ви изпратя нейните писма, защото в тях тя пише как Ви обича, макар и да казва някои остри неща за Вас. Може би

също ще се успокоите, като разберете колко малко е държала тя на Хенри Маскол. Нито веднъж не казва, че го обича, нито че той я обича. Страхувам се, че се е чувствувала изоставена и съжалявам сигурно колкото и Вие, че не направихме повече, за да ѝ помогнем.

Интересно е, че говоря така, както обикновено се говори при самоубийство. Донякъде в тези четири писма се налага темата за духовното самоубийство и милостивият Бог ни е оставил доказателство, че тя е умряла в покаяние.

Тя не ми се е изповядала в прекия смисъл на думата, така че не нарушавам обета, като Ви изпращам писмата ѝ. Въпреки това те са ми скъпи и ще се радвам, ако ги получа обратно.“

С най-добри пожелания:
Майкъл Пиърс, С. Й.

Джон прибра това писмо заедно с четирите писма от Клеър в джоба на самото си и изчака вечерта децата да заспят. После седна на леглото, където беше спал с Клеър, подреди ги по дати, добави писмата на йезуита и прочете кореспонденцията в хронологичен ред.

ГЛАВА ОСМА

3-И ЯНУАРИ 1974 ГОДИНА

Скъпи отец Майкъл,

Честита Нова година. Надявам се, че нямаш нищо против да ти пиша. Гай ми даде адреса ти и каза, че си много зает и важен, защото си станал доверен съветник на папата, макар да не виждам защо му е съветник на папата — той е достатъчно стар, за да се доверява на собствения си житейски опит. Пиша ти, защото бях свикнала да говоря с теб за Бога, а след теб не можах да намеря никого другиго. Преди да заминем за Коледа, ходих да се изповядам и се опитах да разговарям за проблемите си със свещеника, но той говореше със силен ирландски акцент, който винаги ме смуцава, и при него имаше огромна опашка, затова го съжалих, признах си просто „нечисти мисли“, както винаги, и си тръгнах с неговата благословия. След това се почувствувах малко по-добре, но не много. Това не ми помогна особено и се сетих, че след като ти ни венча, сигурно те интересува как върви семейството ни. Ето отговорът: много се страхувам, че се нося неудържимо към прелюбодеянието и не мога да се спра. Помислих, че ако ти опиша изкушението, ти може би ще ми намериш лек.

В случая „изкусителят“ е стар приятел на Джон на име Хенри Маскол. Може би го познаваш? Това е абсурдно, защото Мери — жена му — е най-близката ми приятелка; фактически двете семейства се познаваме, откакто сме женени, така че не става дума за висок, мургав и красив непознат, срещнат в тълпата. Въпреки че донякъде предпочитам да беше така. А сега всичко е много грубо и долно, но факт е, че точно преди Коледа той ми се обади по телефона и ме покани на обяд в голям скъп ресторант. Разбира се, приех, защото той е стар приятел, а животът и без това е доста скучен, но изведнъж си дадох сметка, че предната вечер мия косата си, избирам най-елегантните си дрехи и не бързам да кажа на Джон. Разбираш ли, Хенри е известен с любовните си истории и една покана на обяд е равна на предложение. Знаех това и все пак отидох. Трябва да си

призная също, че този пръв обяд ми хареса много, защото е някак си много по-различно да сме двама вместо четирима, а и той е изключително чаровен — не толкова привлекателен като мъж, колкото интелигентен и остроумен. Но Хенри показва съвсем открито какво иска, без да бъде груб, и истината е, че, без да съм искала да се оплитам в каквото и да било — в същност приемах всичко на шега, — приятно ми беше да ми правят комплименти и да се чувствавам „желана“, така че, когато ме попита дали искам да се срещнем отново, аз се съгласих и се разбрахме да не казваме на Джон и Мери.

Знам, че това е вече грях. Добра и скромна, католичка, майка на две деца, не бива да заговорнича така срещу съпруга си и най-добрата си приятелка. Но не можах да устоя. Това не се дължеше нито на храната, нито дори на Хенри, колкото на вълнението при мисълта за тайна връзка. Нещо, за което мисля, докато готвя яденето на децата.

Бяхме при майката на Джон за Коледа и в Бъси на Нова година. Ходих да се причестя и се молих не особено усърдно и не престанах да мисля за Хенри. Мечтаех като гимназистка да ме притисне в обятията си. Страхувам се, че така стана по-лошо, защото раздялата разпалва любовта. Веднага щом се върнахме вчера, той ми се обади и ме покани на вечеря. Знаех, че не бива — вечерята е нещо много по-рисковано от обяда, — но Джон беше в Хакни по неговите политически работи, намерихме къщата обрана, докато ни е нямало, и аз не можах да устоя. Казах „да“. Хенри беше измислил за пред Мери, че трябвало да води някакви араби някъде. Вечеряхме много приятно в един ресторант на свещи и на път за в къщи той ме целуна в колата. Въпреки че не трябваше да му позволявам „да отива по-далеч“, както сме свикнали да казваме, тази целувка ми беше по-приятна от всичко, което ми се е случвало от години насам. Затова ти пиша, като че ли искам съвет от някаква редакция. Но, по дяволите, какво знам аз? Нямам никакъв опит.

С много обич: Клеър

П. С. Децата сигурно биха ти изпратили много поздравя, ако знаеха, че ти пиша, но не смея да им кажа, защото може да споменат пред Джон и той да подуши нещо. О, каква сложна паяжина плетем...

9-и януари 1974 година

Скъпа Клеър,

Много се зарадвах на писмото ти, въпреки че душата ти е била неспокойна, когато си го писала. Тук се занимавам със скучни административни въпроси, затова винаги с удоволствие отговарям, когато ми поискат съвет за нечия душа. В края на краищата нали тъкмо затова сме тук. Ако ти беше в Рим или аз в Лондон, щях по-добре да те посъветвам, но сега ще направя каквото мога по пощата.

Доколкото си спомням, аз ви венчах преди около дванадесет години и от писмото ти разбирам, че досега не си изневерявала на Джон. Проблемът, който даже един католически свещеник може да разбере, е, че браковете се изхабяват, всеки чувствава партньора си все по-малко привлекателен, дори непривлекателен. Копнежът за любовник често е израз на носталгия по младостта. Дори свещениците я изпитват, но обикновено при тях тя се изразява в склонност към радикализиране на теологията. Истината е, уви, че нашите тела напъпват, цъфтят, увяхват и умират също като телата на растенията и животните. Единственото ни предимство е безсмъртната душа, което в моменти на изпитание като този може дори да изглежда неблагоприятно. Иначе ти би могла да имаш любовна история и ако нито неговата жена, нито твоят съпруг узнае, кой би пострадал?

Отговорът е, както добре знаеш, че ти ще страдаш, защото прелюбодеянието е безспорен грях, а грехът гневи бога и осакатява душата. Всички ние толкова се страхуваме, че пушенето може да причини рак на белите дробове, а почти не се замисляме за моралния никотин, който носи рак на душата. Ти може да се решиш да поемеш риска, но опасността е не толкова от морален рак. Послужих си с погрешна аналогия: прелюбодеянието по-скоро прилича на хероин, а не на никотин, наркотик, който ще ти донесе моментно опиянение, но накрая ще ти причини стократно повече страдания.

Не пишеш много за Джон — не мога да допусна, че искаш да го засегнеш и унижиш. А какъв дом ще имат децата ви, ако се разделите? Или ако живеете заедно, но се мразите и ненавиждате? Често обвиняват Църквата, че постоянно говори за плътски грехове и подтиска естествените желания на хората. Не искам да мислиш, че грехът, който те изкушава, е грях срещу целомъдрието; това е грях срещу любовта — любовта на съпруга ти, любовта на децата ти и любовта на Бога.

Моят съвет е да престанеш да се виждаш насаме с Хенри Маскол. Моли се на Бога да ти помогне да почувствуваш истинските радости на живота — и главно на семейния живот. Моли се на светата Дева и на свети Йосиф да ти помогнат. Мисли за друго, ако можеш. Опитай се да отидеш извън града и наблюдавай хармонията в природата. Хората казват, че разхайтените сексуални нрави са природоестествени, но в същност в отношенията между животните има ред и достойнство, каквито често липсват между хората.

Ще се моля за теб. С много обич,

Майкъл

17-и януари

Скъпи отец Майкъл,

Благодаря ти, че ми отговори. Когато прочетох писмото ти, реших да се вслушам в съвета ти и да откажа да се виждам повече с него, но точно тогава телефонът извънхия и сърцето ми спря да бие. Надявах се, че ще е той и наистина така беше. Утре отново ще обядваме заедно. Толкова за моите добри намерения.

Виждам (като през стъкло!), че всичко, което ми пишеш, е вярно, но има някои неща, които ти не можеш да знаеш и които не ме извиняват, но малко променят положението. Например аз обичам Джон и той ще се чувства много унижен, ако разбере, че имам такава история особено с Хенри. Но и той не ми е бил верен. Винаги съм подозирала, че може да има разни истории и Хенри казва, че е вярно. Според него Джон е известен с това, че има любовници, и сега се занимава с една Пола Джерард. Това не е извинение, знам. С мъжете е по-различно и аз не искам да спя с Хенри просто, за да си го върна на Джон. Поне така мисля. Не съм повярвала нито за миг, че Хенри ще ми бъде верен, ако стана негова любовница. Той сигурно и сега си има още две-три приятелки. Проблемът с Джон не е, че гледа настрана, проблемът е, че е много скучен. Не смятам, че е скучен за всички. Пола Джерард очевидно намира нещо в него. Но всеки става скучен, когато му знаеш и кътните зъби, макар и да го обичаш, а реакциите на Джон толкова лесно могат да се предвидят, че това ме изнервя. Знаеш ли, че иска да се кандидатира в парламентарните избори за депутат на лейбъристката партия? Типично за него е да се насочи наляво, когато всички отиват надясно. Ако беше искрен, щеше да е убедителен, но

социалистическите му убеждения са фалш. Винаги е било така. Някога той ги използва, за да ме привлече. Малко е нечестно да го казвам, но тогава се влюбих в него, защото беше такъв идеалист и така остроумно изобличаваше „върхушката“, както се изразяваше той. Почти престанах да бъда католичка заради него. По-късно разбрах, че ме обича само защото съм от по-висша класа. Той е чисто и просто сноб. Нищо не би го смутило повече от това да си навивам косата на ролки, да говоря на „кокни“, да имам разширени вени или да сервирам понички с чая. Само че Джон не го съзнава. Известно време мислех, че е доволен от спокойния ни живот — вечери с приятели, почивки в чужбина, работа с разни машинки в градината и т.н. После изведнъж кризата се върна — безпогрешен признак на андропауза! Отново стана политически „активен“. В началото помислих, че това е просто претекст, за да се среща с някоя жена, но той наистина прекарваше вечерите си на събранията на местната лейбъристка организация. Това не възроди някогашното ми уважение към радикалните му стремежи, защото сега те не се вдъхновяват от идеализъм. В най-добрия случай това е просто суета. Повечето хора се занимават с политика, защото искат да са център на внимание, не е ли така? Не е ли това и проблемът с демокрацията — че народните представители са все хора с недостатъци в характера? Че кой положителен човек би могъл да изтърпи досадата? Джон страда от лека мания за величие. Мисля, че повечето адвокати са като него. Той смята, че като е опитен адвокат и може да печели спорове на масата с приятели, това означава, че е по-умен от другите. А според мен той е доста глупав. Или може би не е глупав. Трудно е за една съпруга да каже точно. Но е педантичен и това, че печели спорове със сложни съдебни похвати само отблъсква хората. И социалистическите му идеи, с които се опитва да се представи за светец, също нервират хората. Знам, че Хенри се дразни. В същност понякога подозирам, че той се сети да ме хареса след толкова години, за да се подиграе с Джон. Не звучи много ласкаво, нали? Това прави греха още по-голям, но какво значение има дали пропастта е хиляда или десет хиляди стъпки?

С Хенри има и още по-лоши неща. Срамувам се да ги призная дори и в писмо, защото може да почнеш да ме презираш, но ето например: миналата вечер той съвсем открито каза, че отегчените омъжени жени са най-леснодостъпните в Лондон. Просто искаше да

каже, че като съм отегчена омъжена жена, накрая ще отстъпя. Отговорих, че не съм отегчена и че дори да бях, пак нямаше да спя с него, защото даже Джон да има любовница, той не е католик и не е вярващ, а аз съм и едното, и другото. Хенри само се засмя. Каза, че е спал с повече католички от всички останали жени, взети заедно. Каза, че дори ако не спя с него, причината щяла да бъде еснафски свян, а не страх от бога. Изброи цяла серия католички, за които е известно, че имат любовници, и аз не знаех какво да отговоря. Той каза също, че католическата църква вече се е отказала от понятието „смъртен“ грях, защото е разбрала колко несъстоятелно е то. Вярно ли е?

Пиша малко несвързано, но както виждаш, борбата продължава. Съгласна съм за природата, но няма смисъл да се ходи извън града точно сега, защото всичко е мъртво.

Моля те, пиши ми пак. Бъди строг колкото искаш. Разкажи ми за „смъртния“ грях и за „простимия“ грях.

С много обич,
Клеър

26-и януари

Скъпа Клеър,

Твоят обожател не изглежда много привлекателен, така както го описваш. Може да е умен и забавен, но, изглежда, е циничен и обича да руши. Тревожи ме това, че още се срещаш с него, след като знаеш, че иска да те прелъсти и с това да унижи теб, съпруга ти и религията ти. Той е прав донякъде за гледището на църквата за смъртния грях. По този въпрос сега ние не подхождаме вече така опростенчески, както по-рано. Не твърдим например че ако някой католик излезе от къщи, за да си купи неделния вестник с твърдото намерение да пропусне литургията и на връщане го сгази автобус, неизбежно и непременно ще отиде в Ада. Но ако някои грехове все още се смятат за по-сериозни от други, то прелюбодеянието е един от най-сериозните. Не е сигурно, че ако спиш с Хенри Маскол, ще отидеш в Ада; но ти съвсем съзнателно ще нарушиш една от десетте божии заповеди и ще подложиш на риск щастието на съпруга ти и децата си.

Малко съм объркан, защото казваш, че обичаш Джон, а понякога, изглежда, че го презираш. Защо се отнасяш с такава антипатия към политическата му кариера? Може да не си съгласна с него и пак да не

омаловажаваш мотивите му. Сигурна ли си, че постъпките му са внушени именно от суета? Често мъжете на средна възраст се стремят повече от всичко към самоуважение. Това е импулс към подготовка за Страшния съд, дори у тези, които не вярват в него. Може би Джон е разбрал, че да печели много пари като адвокат и да се ожени за хубава жена от аристократично семейство, не е достатъчно: че не е използвал по най-подходящ начин способностите, дадени му от Бога? Може да е почувствувал това и без да вярва в Бога: просто го е видял да се отразява в твоето презрение.

Запомни: сериозните грехове често са последната стъпка. Ти сама казваш, че Хенри Маскол умишлено се възползува от твоята скука и вероятно от презрението ти към Джон. Може би грехът започва отгук. Ако ти повече се интересуваше от живота на Джон и споделяше стремежите му, вероятно нямаше да се отегчаваш. Ако той не чувствуваше, че го презираш, може би нямаше да търси други жени. Впрочем не бива да вярваш, когато човек, който иска да ти стане любовник, казва, че Джон има любовница. Това е трик стар като света.

Страхувам се, че писмото ми може да ти се стори прекалено поучително и строго. Не искам да мислиш, че не ти съчувствувам. Знаем, че голямото изкушение носи голямо страдание, но ако можеш, трябва да чувствуваш по-скоро възторг, отколкото отчаяние. Никой не топи слаб метал. Никой не изпитва глупав ученик. Ако Дяволът те подлага на изкушение, то е защото смята, че душата ти е достойна за това, и ако Бог позволява да бъдеш изкушавана, то е защото знае, че можеш да удържиш победа.

С много обич
Майкъл

1-ВИ ФЕВРУАРИ

Скъпи отец Майкъл,

Губя битката. С ужас виждам, че Бог прекалено много ме оставя да разчитам на себе си. Снощи излязох с Хенри: още един луксозен ресторант, а след това в кабаре. Танцувахме и той ме „опипа“, както се казва. Знаем, че е срамота, но не се възпротивих и ми беше приятно. Ужасно трудно е да се обясни на мъж, и при това свещеник, какъв страхотен копнеж за сексуална забрава може да изпита една жена. Истината е, че снощи щях да му се отдам, ако беше поискал, макар да

продължавам да твърдя, че няма да го направя, но той казва, че оставя на мен да реша къде и кога. Не искам да ме остави да се измъкна с оправдание за моментна слабост. Грехът трябвало да бъде хладнокръвен и предумишлен.

Разбирам какво имаш пред вид, когато пишеш, че има грехове, които са сериозни, без да са непременно смъртни, но това не улеснява нещата. Едно време поне никой не се е съмнявал, че ако умреш на местопрестъплението, ще гориш вечно в Ада. Човек е трябвало да се надява, че достатъчно дълго ще живее, за да има време за разкаяние след грехопадението, а сега разчитаме на добрия наш ангел-хранител, който да ни отърве след само петстотин дни в Чистилището. В края на краищата, ако спя с Хенри, няма да обичам Бога по-малко. Вероятно дори ще се чувствавам толкова виновна, че ще Го обичам повече. Впрочем след като веднъж Църквата е казала, че грехът не е непременно фатален за отношението към Бога, страхувам се, че шлюзата е вдигната. Виж какво стана с контрола над раждаемостта. Помисли за католичките, които са раждали деца едно след друго, защото са се страхували, че ще отидат в Ада, ако взимат противозачатъчни средства. Сега всички гълтаме хапове „мини-Аушвици“, както ги нарича Хенри — и отиваме да се причестим, без да ни мигне окото. Ако прелюбодеянието няма да ме прати веднага в Ада, струва ми се ужасно съблазнително да си го позволя сега и да платя по-късно.

Съжалявам, ако това звучи като извинение за снощните ми грехове на дансинга. Или като извинение в аванс за по-тежки грехове в бъдеще. Но такава опасност има. Знаеш, че си съгрешил с ума си, значи защо да не съгрешиш и с тялото си. Не казва ли Исус някъде, че да помислиш за греха, това е също толкова лошо, колкото и да го извършиш? Впрочем бих искала да ми припомниш защо прелюбодеянието е толкова тежък грях. То не е непоправимо като убийството или аборта. Не може ли да бъде класирано наравно с контрола върху раждаемостта? Нещо като среден грях?

Сигурна съм, че ако уважавах повече Джон, по-трудно бих рискувала да го унижа. В действителност, откакто ти писах първото писмо, малко по-добре разбрах политическите му схващания. Всички хора, които познаваме, така истерично твърдят, че комунистите използват работниците, за да грабнат политическата власт, а истината

е, че работниците използват комунистите, за да получават повече пари. Мисля, че не съм ти писала какъв ужасен скандал имахме с Джон за вилата. Той каза, че трябва да я продадем, защото ще печели по-малко, като стане депутат в Парламента. Вдигнах ужасна врява и му заявих, че прави всичко това, за да задоволи самолюбието си. След това съжалих, но не се извиних, защото не мога да гледам как винаги, щом му се извиня за нещо, на лицето му се изписва благочестивост и самодоволство.

Съгласна съм с теб. Наистина не виждам защо да не бъде социалист и може би той действително смята, че трябва да използва способностите си в полза на другите. Може би съм повлияна от неверието на Хенри. Мисля, че у Джон най-много ме дразни това, дето не вярва в Бога; защото как ще разбереш, че справедливостта и равенството са нещо хубаво, ако го няма Бог да ти каже, че е така? В същност Исус е казал само, че по дух всички сме равни. Той е загатнал, че винаги ще има бедни и че те трябва да се усмихват и да търпят, защото на оня свят ще бъдат възнаградени. Със или без Бог идеята за напредък към работническия рай е глупава, нали? Лейбъристите срещу консерваторите, това е в същност борбата между бедни и богати. Джон, предполагам, е взел страната на бедните и е станал социалист, за да се опита да ме надмине в морално отношение. Неговите социалистически идеи може да не са атеистично-марксистки, но в контекста на нашите отношения те са антикатолически. Желая и се моля да повярва в Бога. Но на това той би погледнал като на отстъпление, би се почувствувал унижен, също както и аз бих се почувствувала, ако стана социалистка. Така мъжът и жената в семейството често са се ограничавали един друг, нали? Всеки от тях някак задушават развитието на другия. Знам, че Джон няма да повярва в Бога, преди да умра, така че се надявам да умра преди него.

Лошото — мисля, че вече го казах — е, че той не е толкова умен, колкото се мисли. Аз нямам неговата квалификация, не съм учила в университет, но според моето скромно мнение в много случаи съм по-умна от него — поне по-разумна. Мисля, че много жени са като мен и страдат, защото вродената им интелигентност често бива затъмнявана от красноречието на глупавите им съпрузи. Но мъжете са такива крехки егоисти, че ако жената покаже на мъжа си, че е по-умна, по-способна и по-силна от него, сякаш го лишава от мъжествеността му.

Той губи малкото, което има. Уверявам те, отче, познавам десетки жени, които умишлено стоят на заден план, за да поддържат самочувствието на скучните си, надути и неуверени в себе си съпрузи.

Ти казваш, че не би трябвало да се отегчавам, но как да не се отегчавам, когато съм вързана в къщи с мръсните чинии, гладенето, часа за приемане на гости, чая с децата и накрая със самонадеяния съпруг, който иска джин с тоник, топла вечеря, възхищение от случаите му през деня, когато е било погалено самолюбието му, състрадание за случаите, когато не му е провървяло. А после продължаваме: той реже ужасните твърди нокти на краката си, изрязва мазолите си с ножче за бръснене, наръсва между пръстите на краката си пудра против гъбички и после се търкулва в леглото за малко секс.

Понякога ми се струва, че ако се бях омъжила за някой друг — за Хенри например, — би било друго. Разбира се, когато се омъжих за Джон, бях прекалено млада, за да разбирам какво правя. Но сега мисля, че проблемът е в самия брак. Хенри вероятно също има твърди нокти и той положително може да хване гъбички от хотелите в Джеда, ако не и венерическа болест от проститутките в Бейрут. Така че ако бях омъжена за него, вероятно щях да излизам с Джон — само че Джон е прекалено изискан, за да подхване флирт с жената на приятеля си. Положително ще кажа на Ана да изчака, ако може, и да се омъжи покъсно от мен. Може би ако бях преживяла бурна младост, сега нямаше да се изкушавам. Никога не съм спала с друг освен с Джон и съм ужасно любопитна да видя как е с друг мъж.

Питаш ме дали съм сигурна, че Джон има нещо с Пола Джерард и че Хенри не си измисля. Да, съвсем сигурна съм. Връща се късно вечер, както твърди от Хакни, но два-три пъти седмично не се изкъпва, преди да си легне. Това означава, че се е къпал другаде. Той е толкова педантичен!

Казваш също, че не разбираш как мога едновременно да презирам и да обичам Джон. Не знам, но е така. Той е и винаги ще бъде мой съпруг. Никога няма да го напусна. В много отношения той е по-добър от Хенри и често е много мил. Обожава децата и понася много мои особености. Понякога е забавен — забавен, в смисъл че предизвиква умиление, а не забавен в смисъл „ха-ха“... Ако го видиш с автоматичната косачка, ще разбереш какво имам пред вид. Знам, че той също няма никога да ме остави, че е много лоялен към семейството си.

Затова е толкова лошо, дето Хенри открито показва, че иска да ме прелъсти, за да унижи и двамата ни. При това настоява аз да определя времето и мястото. Може би трябва да се радвам, че е толкова лош. Дяволът не винаги се явява в друг образ.

С обич,
Клеър

8-И ФЕВРУАРИ 1974 ГОДИНА

Скъпа Клеър,

Сега разбирам, че изкушението да започнеш любовна история с Хенри Маскол е вкоренено дълбоко в разочарованията на твоя живот. Подтикът е както психологически, така и сексуален — нужда да се измъкнеш от сивотата и ограниченията на домакинското ежедневие. Виждам и разбирам това, но в никакъв случай не мога да извиня прелюбодеянието. По-скоро бих ти препоръчал други невинни начини, чрез които можеш да избегнеш дразнителите — например да започнеш работа или да следваш, — бих те посъветвал да си дадеш сметка доколко е бил смислен досегашния ти живот.

Разбира се, недоволството ти от ролята на съпруга и майка е твърде типично за времената, в които живеем, но с риск да те подразня, трябва да отбележа, че може би си допуснала феминистки заблуди — подобни на заблудите, които разкриваш в социализма — да отровят отношението ти към семейния живот. Възможно е да си поумна от Джон: това не променя задълженията ти към него, а те са не само да гладиш дрехите му и да готвиш вечерята му, но и да го обичаш, както обеща, когато ви венчах. Това означава, че до известна степен трябва да подчиниш волята и личността си на неговата воля и личност — знам, че тази идея отблъсква повечето днешни жени, — но въпреки всичко, такава е традиционното учение на Църквата, добре обосновано в Светото писание. Най-важно от всичко е душата и там именно жените са или могат да бъдат равни с мъжете: разбира се, една жена, светата Дева, се извисява над всички други по добродетели и святост, но в този земен живот Бог ви е отредил подчинение и бунтът в днешно време срещу създадения от него ред е според мен причината за повечето нещастия.

Казвам ти го открито, защото си надарена с вяра и чрез причастието — с Божията милост, което ще ти помогне да преодолееш

суетата на съвременните интелектуални увлечения. Разбира се, там където хората са подтискани от други хора, първите имат право да се бунтуват; но щом подчинението е отредено от Бога, трябва да се научим смирено да го приемаме. Аз може да се чувствавам по-способен и по-умен от висшестоящите тук, в Обществото на Христа, но Бог ги е поставил над мен и аз приемам тяхното ръководство. Опитвам се да върша с желание това, което ми възлагат. Така трябва да прави и съпругата. Ти си омъжена за Джон и в известна степен трябва да живееш чрез него. Умът и усетът, които Бог ти е дарил, не бива да ти служат, за да се окайваш от еднообразието на домашното ежедневие. Те трябва да ти помогнат да разбереш, че след като си омъжена, всекидневните ти задължения на съпруга и майка стават твое призвание. Гордей се със своя дом. Спомняш ли си как бедните жени почистили стъпалата на домовете си и поставили тебеширен знак отвън? Често съм мислил за тях, когато съм посещавал запуснатите домове на съпругите на преподаватели в „Оксфорд“ и съм се питал кои са по-добри. Не казвам, че трябва изцяло да си Марта и никак като Мария, но твърдя, че като католичка не бива да се възгордяваш и да смяташ, че домакинската работа е недостойна за теб.

Питаш ме защо прелюбодеянието е по-сериозен грях от употребата на противозачатъчни средства. Единственият отговор е, че Бог страда винаги когато грешим, но страда най-много, когато грешим спрямо милосърдието — когато причиняваме болка на другите и сърцата ни загрубят. Спиралата може да е „мини-Аушвиц“, както твърди твоят приятел, но оплоденото яйце е невидимо и не е нужно да си лош, за да го унищожиш, както сигурно не са били коравосърдечни и безмилостни пилотите, които пуснаха бомби над Хирошима и Дрезден. Джон, Том и Ана обаче не са невидими и това, което замисляш, създава опасност за тяхното щастие. Колко дълго ще успееш да скриеш изневярата? Ще спиш ли с Джон, когато спиш и с Хенри? Ако Джон узнае, мислиш ли, че ще остане да живее с теб? А ако остане, няма ли да го презираш повече отсега? Да приемем, че той си отиде — може би, за да се ожени повторно, — ти или ще живееш сама, или ще притеглиш Хенри Маскол да напусне жена си, така че децата на две семейства ще останат без родители. Толкова говорим сега за правата на човека, а нима децата нямат право да бъдат отгледани от собствените си родители и да живеят спокойно с тях под един и същ

покрив? Страхът, че можеш да причиниш нещастие на Том и Ана, трябва да те възпре да извършиш прелюбодеяние, защото Христос най-сурово е предупредил онези, които причиняват зло на деца.

Да отдадеш тялото и любовта си на друг мъж, е все едно да прободеш децата си с нож, защото, като изневериш на Джон и нарушиш клетвата си към него, ти изменяш и на тях и нарушаваш обетите, които съпътствуват естествената връзка между майка и дете.

Преувеличавам ли? Не съм ли прекалено строг? По-добре ли е да отговоря като някои свещеници, че прелюбодеянието може да бъде „здравословно“ и да спаси обречения брак? Или да омаловажа сексуалния грях, като го сравня с по-голямото зло, което носи монополистичният капитализъм или масовият глад в Третия свят? Истината обаче е, че ти се изкушаваш не да подложиш на глад някое азиатско дете или да продаваш стоки със свръхпечалба: изкушението, пред което си изправена, е прелюбодеянието. Казваш, че Хенри Маскол играе ролята на дявола нагло и неприкрито. Значението на секса, уви, далеч надхвърля съвкуплението. Той е силата, която движи живота; той е може би самата есенция на силата, чийто мимолетен екстаз съперничи на надеждата за безсмъртие. Може да наречеш това, което ти казвам, бълнуване на човек, обрекъл се на безбрачие, с подтиснати инстинкти, но не случайно Църквата винаги е била толкова предпазлива със сексуалното желание. Силата на този инстинкт, запазила човешкия род хилядолетия и донесла толкова щастие и красота, може, когато се проявява не на място, да предизвика много злини и нещастия. Въображаемите наслади са само стръв в капана за мишки. Казах ти, че сериозният грях е последната стъпка в движението надолу, но тази стъпка може да бъде много широка. Злото е неделимо. Ако тръгнеш след Дявола, никога не знаеш къде ще те отведе. Най-тежките грехове обикновено са в края на веригата от свързани помежду си неща.

Виждам, че съм написал тези поучителни страници, без да спомена за Бога. Не мисли, че Той е безразличен към твоето страдание. Може за миг да ти се стори, че те е изоставил, както се е сторило и на Христос на Кръста, но това е само последният коз в ръцете на Дявола. Преодолей съмнението с вяра и ще го надиграеш. Помоли се за божията помощ и ще я получиш. Бог те е създал, за да Му бъдеш другар на Небето, но за тази цел трябва да се издигнеш от същество с

чисто физически инстинкти — кърмаче на гърдите на майка си — до одухотворено същество, до полубог. Това, от което страдаш сега, са болките от израстването на душата ти. Както ти учиш децата си да израснат, така и Бог ти помага да минеш през различните етапи на духовното извисяване. Когато си учила Том да ходи, не си ли го оставяла понякога да залитне на несигурните му крачка? И той сигурно се е чувствувал изоставен, но ти си била зад него, готова да го уловиш, ако започне да пада. Бог е готов да ти помогне, но и ти трябва сама да си помогнеш. Инертната душа не отива на Небето. Когато свети Павел казва, че Бог е всеопрощаващ, това не значи, че спасението ни не зависи и от нас самите. Трябва да е възможно да избереш Злото, за да се прояви стойността на Доброто. Дори Бог не може да ни задължи да го обичаме, защото обичта не се налага.

Писах ти и по-рано, че би трябвало да се радваш, а не да страдаш, че си подложена на изкушение. Би трябвало да си доволна, че ти се отдава възможност да направиш достойна жертва в името на Бога. Във времената на Стария завет са колели охранени телета, защото тогава това е имало най-голямо значение. В днешно време човек би могъл да принесе в жертва новата си кола или цветния си телевизор, стига Бог да го пожелае, но от теб Той иска да пожертвуваш заради него едно по-дълбоко и по-изтънчено удоволствие, така че в деня на Страшния съд да можеш да кажеш: „Вярно е, че съм живяла удобно, имала съм две хубави деца и вила, но за Теб престанах да се срещам с Хенри Маскол.“

Сякаш и сега виждам очите ти, невинни и изпълнени с оптимизъм под булчинския воал. Постоянно се моля на Бога душата ти да се върне към състоянието от сватбения ти ден. Докато молиш Бога да те спаси от грях, не се страхувай — ти си защитена от Дявола, в какъвто и образ да се появи той.

С много обич
Майкъл

15-И ФЕВРУАРИ

Скъпи отец Майкъл,

Получих последното ти писмо тази сутрин, но се страхувам, че е късно. Снощи вечерях у Масколови. Там имаше още няколко души — без Джон, който беше в Хакни. Седях до Хенри и успях да му

прошепна, че ще бъде сама във вилата събота вечерта. Той каза, че ще дойде. Най-ужасното е, че се молих на Бога такъв да бъде отговорът му, а сега пък се моля да не дойде. Единственото, от което се страхувам, е да не би той в същност да не ме харесва, да не би всичко да е шега — лоша шега. По-добре би било въобще да не се моля, нали?

Съжалявам. Чувствувам се ужасно, защото знам, че си отделил часове от ценното си време, за да пишеш тези писма, и че си се молил за мен, когато си могъл да се молиш за някой друг, който заслужава повече. Твоите съвети бяха добри съвети. Съгласна съм с всичко, което казваш — дори за ролята на жената, — но се боя, че вече е много късно. Наистина отишла съм вече много далеч, за да търся оправдателни аргументи. Напълно съм съгласна, че не бива да вредя на децата и на Джон и, разбира се, обичам тях повече от Хенри.

Просто сега Хенри ми е толкова нужен, че съм решена да поема риска от скандал. В същност напълно съм сигурна, че няма да се стигне дотам. Дори ако Джон научи, няма особено да го заболи. Може би гордостта му ще бъде наранена, но мисля, че той наистина не ме обича кой зае колко. Изостави ме заради новата си кариера и сега няма да иска развод, щом е вече депутат в Парламента (сред избирателите му има много ирландски католици!), тъй че децата няма да страдат. В същност мога да се справя с всички освен с Бога, а не мога да се реша да отхвърля Хенри заради някого, в когото и без това повечето хора не вярват. Би било смешно. Затова прекъснах разговора си с Него и помолих светата Дева и свети Йосиф също да си гледат работата, така че не можеш да обвиниш когото и да било от тях, задето не ми помагат.

Впрочем опитах се да избягам от Хенри, въпреки че не положих особени усилия. Почетох малко от „Следвай пътя на Христос“, но ми се стори отвратително — все едно да излагаш на показ собствения си труп. Не мога да си представя, че добротата трябва да е толкова мрачна и тъпа. Не искам просто да вегетирам и да чакам да умра.

Надявам се, че няма да се сърдиш, но бих предпочела да не ми пишеш повече. Може да съм вече покварена жена, но все още съм способна да се срамувам.

С обич,
Клеър

ГЛАВА ДЕВЕТА

На другия ден, в събота, Джон заведе децата си на обяд у Пола на Първз Мюз. Тя вече беше напълнила цял шкаф с играчки и игри за тях, а специално за този случай им беше купила по една кошничка с френски шоколади, увити в ярки цветни станиоли. Децата отидоха да играят на горния етаж, а Джон седна с чаша аперитив в кухнята и преглеждаше сутрешния вестник, докато Пола приготвяше обяда.

— Мислил ли си как ще подредим къщата? — попита тя, изправена пред мивката с гръб към Джон.

— Моля?

— Вчера свършихме — каза Пола. — В понеделник декораторите могат да почват.

— Добре.

— Знам как да направя всекидневната и хола, но какво ще кажеш за твоя кабинет?

— Харесвам обикновените бели стени.

— Като във вашата всекидневна? Интересно. Винаги съм си ги обяснявала с липса на въображение у Клеър — засмя се тя. — Във всеки случай бялото не е хубаво за Лондон, защото мръсотията личи.

Джон не отговори.

— Все пак мисля, че най-доброто за домашен кабинет е цветът на недоизпечен ростбиф или зелено като сукното на маса за бiliarд. Не, то е прекалено светло. По-скоро масленозелено. Трябва да видиш библиотеката на френското посолство — такъв цвят имам пред вид.

— Направи го както искаш — каза Джон.

Тя се обърна с лице към него.

— От теб зависи, разбира се. Това ще бъде твоят кабинет. Ако искаш бели стени, нека да са бели стени.

— Все едно ми е.

Пола изтри ръцете си в престилката и седна до него.

— Какво ти е? — попита тя.

— Нищо. Защо?

— Изглеждаш подтиснат. Зле ли си спал?

— Не. Добре съм.

— Прекадено много работиш. Товариш се с много адвокатска работа. Трябва да пазиш силите си за Парламента.

— Трябва да печеля пари.

— Още малко ще бъде така.

— А повечето от това, което върша в Камарата, е губене на време.

— Имай търпение. Скоро ще те включат в някоя комисия или ще получиш пост в държавната администрация. Оня ден татко се срещнал с Харолд Левър и доколкото разбирам, там много добре знаят, че ти съществуващ.

Джон се намръщи и се загледа във вестника.

— Има нещо, нали? — попита Пола.

— Не.

Тя се изправи.

— Не ми казвай, ако не искаш, но те познавам достатъчно, за да разбера, когато нещо не е в ред.

Докато обядваха, Пола описа подготовката за сватбата. Ана ще бъде една от четирите шаферки, а Том и един втори братовчед на Пола, на име Хамиш Джерард, ще са двамата пажове. Момчетата ще бъдат облечени в дълги зелени рокли от муселин с високи корсажи, а косите им ще са закичени с венчета; момчетата ще бъдат в хусарски униформи с високи кожени ботуши.

— Костюмите ще бъдат много полезни после за балове с маски — каза Пола на Том.

— Ще имам ли сабя? — попита той.

— Не знам — каза Пола. — Не искаме да се спъваш в църквата.

— Няма да се спъвам — рече Том.

— Добре, ще видим. — Тя се обърна към Джон. — А ти с какво ще бъдеш облечен?

— Имам един дневен официален костюм.

— Какъв модел?

— Обикновен модел.

— Черно сако и раиран панталон?

— Да.

— Надявах се, че ще си ушиеш нов костюм.

— Този не е много стар. Обличал съм го пет-шест пъти.

Тя стисна зъби.

— Сигурно, но ако можеш да отделиш около час през другата седмица, ще отидем при татковия шивач и той ще ти вземе мерки за нов костюм — едноцветен, гълъбовосив.

Джон се навъси.

— Не прекаляваш ли малко с тази сватба?

— Какво имаш пред вид?

— Колко души ще бъдат поканени?

— Зависи ти кого искаш да поканиш. Списъкът на мама надхвърля двеста души, но не вярвам да дойдат всички.

— Не мислиш ли, че е проява на лош вкус да се женим по този начин толкова скоро след... — Той погледна към децата и не довърши изречението си.

— Аз не съм искала голяма сватба — отвърна Пола. — Бих била щастлива и ако само се регистрираме, но съм единственото дете на мама и татко и не мислиш ли, че би било малко егоистично от наша страна да ги лишим от нещо, което са чакали толкова години само защото ти си вдовец?

— Да, може би...

— Шест месеца изчакване е съвсем прилично.

— Да.

— Особено след като всички знаят, че сме се познавали и преди това.

Въпреки че пред Пола отричаше, Джон несъмнено беше подтиснат този ден или по-точно беше раздражителен и затворен в себе си. Погледна я през кухненската маса и установи, че е хубава както винаги — това, че обичаше да се разпорежда, не беше ново, идеите ѝ бяха винаги разумни и когато я гледаше, Джон изпитваше към нея същата нежност, както и преди — но тези чувства някак се засенчваха от неопределеното безпокойство, сякаш неразбираем говор на чужда радиостанция се намесваше в предаване на лирична музика.

Следобед отидоха още веднъж да видят къщата на Лорд Норт Стрийт, но Джон не успя да си наложи да прояви поне престорен интерес по въпроса в коя стая какви килими и завеси ще сложат. Пола се ядоса и каза:

— Държиш се, като че ли не искаш да живееш тук, а аз избрах тази проклета къща заради теб.

— Искам да живея тук — каза Джон неубедително, — но трябва да си спомниш, че историята с килимите и завесите вече ми е минавала през главата.

Пола стана мрачна и не отговори. Скоро след това Джон тръгна да води децата на чай у техни приятелчета — той и Пола се целунаха, преди да се разделят.

Когато остана сам в къщи да пие чай и да чете Хансърд, мъчителната меланхолия го овладя изцяло. С нарастваща тревога Джон започна да разпознава симптомите на своя „иваниличитис“, което му се струваше невъзможно, откакто бе открил лечебно средство срещу него — нали беше станал лейбъристски политик, помагаше на бедните. Тогаваше си спомни писмата. Тъкмо те го бяха разстроили. Отиде до писалището на Клеър и ги извади от чекмеджето, сякаш допирът му с тях щеше да промени пагубното им въздействие. Прочете ги още веднъж — някои пасажи прескачаше, други препрочиташе — и се опитваше да си даде сметка, спокойно и разумно, защо го бяха разстроили толкова много.

Преди всичко беше наистина равносилно на шок да чуеш гласа на Клеър от гроба — докато четеше писмата, той действително чуваше как тя произнася на глас думите. Беше крайно неприятно, че между редовете прозираше властното ѝ сексуално влечение към Хенри Маскол. Естествено неприятно му беше и да разбере колко малко го е уважавала, въпреки че като се замислеше, си даваше сметка, че е трябвало да го отгатне по-рано от отношението ѝ към политическите му амбиции. Още по-неприятно му беше, че главната вина за изневярата на Клеър падаше върху него, макар тя да обвиняваше само себе си. Чувствуваше, че тя някак си го е надхитрила, защото, без да използва неговата изневяра като извинение за своята, тя явно смяташе, че Джон е престанал да я обича. Ако не я обичаше, защо страдеше сега? С какво право можеше тя да твърди, че я е изоставил заради кариерата си — нея, другарката му в живота, майката на децата му, заради някакви сенилни пенсионери от Хакни и заради безинтересните дебати в Камарата? Може би наистина е суетен, надут, педантичен и сучен — но защо, след като е видяла това у него, не е могла също да види, че обичта и уважението му към нея са толкова силни, че са станали съставна част от личността му?

Беше горещо. Отиде да отвори един от големите прозорци на всекидневната, които гледаха към улицата. Заедно с чистия въздух в стаята влезе и шумът отвън: вълната на уличното движение при светофарите на Холанд Парк Авеню, виковете на децата от градската градина зад площада, влезе и ароматът на клематиса, който Клеър беше посадила преди десет години.

Върна се на стола и отново зачете писмата. Положително на тях се дължеше част от тревогата му. През дванадесетте години и половина брачен живот той и Клеър бяха расли заедно като преплетените стебла на клематиса и Джон знаеше, че вече не е достатъчно гъвкав, за да расте отново сам. Разбира се, налице беше Пола, чиито филизи търсеха къде да се захванат в извивките на старото стебло. Тя щеше да расте до него и непременно щеше да го покрие, тъй че след години, когато се любуват на цъфналия клематис, хората няма да познаят, че това, което виждат, е израснало върху чепатия ствол на друго, по-старо растение. Той въздъхна, защото беше открил причината за меланхолията — беше разбрал, че любовта му към Пола е като любовта на Клеър към Хенри Маскол, че и той като нея беше потърсил отдушник, че никога нямаше да обича Пола така спокойно, уравновесено и братски, както беше обичал Клеър. Просто беше вече много остарял. И разбра, че цял живот ще трябва да демонстрира страст, за да крие липсата на дълбочина в своята любов.

Децата се върнаха — доведоха ги родителите на приятелчетата им. Джон ги изкъпа, почете им и ги сложи да спят. Мисис Джайлс дойде да стои при тях, защото Джон и Пола бяха поканени на вечеря у семейство Баркли. Имаше още шестима гости, между които Мики Нийл и Мери Маскол. Джон възвърна формата си с три чаши уиски. Той подкачи домакините за истерията, която ги беше обзела преди изборите. Къде им са сега политическите комисари? Къде им е революцията?

— О, не ние приказвахме за такива неща — каза Ева Баркли. — Добрият стар Хенри ги говореше.

При тези думи Мери Маскол се изчерви и настъпи неловко мълчание. После разговорът се поднови. Всички се държаха добре. Вечерята мина успешно.

Когато си тръгнаха, Мери и Пола се уговориха да отидат някога четиримата на кино или на театър.

— Шефът на парламентарната ти група не те ли кара да се прибиращ в десет като добро момче? — попита Мики.

— Не всяка вечер — отвърна Джон.

Двете жени се уговориха да се чуят по телефона, от което трябваше да се подразбира, че то никога няма да стане. После двете двойки тръгнаха в различни посоки. Джон и Пола се върнаха на Първз Мюз, където, леко пияни, се любиха грубо и шумно.

Джон се върна на Холанд Парк в един през нощта и сутринта стана навреме, за да даде на децата си да закусят и да ги заведе на църква. Тримата седнаха един до друг на скамейка близо до олтара. Над тях на дървен пиедестал се издигаше оцветена гипсова статуя на Христос. Той сочеше кървящото си сърце, което се подаваше от гърдите му. „За какво са й били на Клеър тези неща?“ — запита се Джон. Наистина, за какво й бяха служили тези глупави идоли? Ето нещо, което го беше учудило в писмата ѝ: че толкова сериозно се е отнасяла към бога и религията. Джон винаги бе смятал, че тя ходи на църква по навик и че възпитава и децата в католически дух заради майка си. Никога не беше я чувал или виждал да се моли, а тя явно се е молела през цялото време. Колко странно, че човек може да живее с една жена повече от дванадесет години и да не узнае какво мисли тя. Зад хладния поглед на сините си очи Клеър не само беше копняла за Хенри Маскол, но и беше разговаряла с бога.

Колко странно беше също, че нейната представа за Джон толкова се е различавала от неговата представа за себе си. „Какъв човек съм в същност?“ — запита се той. Мил и педантичен досадник, за какъвто го е смятала Клеър? Суетен и глупав лицемер, както е мислел Хенри? Изкусен амбициозен политик, какъвто е според Пола? Или свестния човек и съвестния идеалист, какъвто е в собствените си очи? Огледалото дава точно отражение на външния вид, но има ли такова огледало, в което човек да види отразени характера и личността си? Възможно ли е да опознаваме себе си само чрез другите? И ако е така, не се ли стремим да се виждаме само чрез очите на онези, които ни харесват? Нима Гордън Праг не му беше приятен главно защото

вярваше в политическото му бъдеще? Та нали у Пола го привличаше не толкова лицето и фигурата ѝ, дори не толкова младостта, елегантността и богатството ѝ, колкото това, че хубавите ѝ кафяви очи отразяваха личността му с възхищение?

Сега разбра, че тъкмо това го бе разтърсило най-много в писмата на Клеър — те доказваха, че той не е такъв, за какъвто се мислеше, а също като тази статуя на Христос, с кървящото сърце — различен за различните хора, а собствената му представа за себе си е, под влияние на самолюбие, може би най-неточната от всички.

От олтара се чу звън на камбанка. Том и Ана коленичиха и Джон също падна на колене. Мисълта, че човек може да познава всички други освен себе си отново предизвика в съзнанието му философски световъртеж, защото тя сякаш рушеше основите, върху които човек гради живота си. Другите могат да бъдат преценявани според това, което вършат и говорят; но дори и в този случай твърде различни мотиви могат да диктуват едни и същи думи и дела. Клеър беше смятала Хенри Маскол за сатана, защото ѝ беше предложил да спи с него и беше настоявал тя да избере времето и мястото. Отец Майкъл споделяше това виждане и Джон, разбира се, също смяташе Хенри за лош, омразен човек. Но не беше ли възможно, не бе ли дори вероятно Хенри да се е мислил за добро момче, което проявява приятелски жест към една привлекателна жена, чийто съпруг се люби с друга? Не е ли също възможно, не от желание да унижава, а от коректност, да е настоявал тя да покаже, че знае какво прави, като определи времето и мястото?

Възможно беше и той, Джон Стрикланд, да изглежда от определена гледна точка също толкова лош, колкото Хенри Маскол. Спомни си Иван Илич: *„Може би не съм живял, както е трябвало?“* — И отговорът му: *„Но как е възможно, когато правих всичко както му е редът?“* Не можеше ли и той да каже същото? Джили Маскол? Дребен флирт. Пола? Коленете му бяха изтръпнали и той облегна гръб на задната пейка. Повечето преуспели мъже имат любовници, а при мъжете е по-друго; поне никога не беше давал аванси на жената на свой приятел.

Камбанката звънна още веднъж. Том и Ана вдигнаха глави и погледнаха към олтара, когато свещеникът издигна нафората над главата си. И тази нафора? Наистина ли Клеър беше вярвала, че тя е от

плътта на Христос и че Христос е син на бога? Полезно би било, разбира се, ако имаше бог, защото той поне би могъл да прозре през самонадеяността на човека и през предубеждението на приятелите и враговете му, да види истинската личност. Той поне би могъл да пресее доброто от зло в всяка негова постъпка. „Дори и аз бих повярвал в бога, помисли си Джон, ако той може да ми покаже какъв човек съм в същност.“

ГЛАВА ДЕСЕТА

В понеделник, 29-и юли — пет дни преди сватбата — сър Питър Кракстън телефонира на Джон в Камарата на общините и го попита дали може да намери време да наmine към бюрото му същата седмица.

— Полицията да не е открила нещо? — интересува се Джон.

— Не. За съжаление още не е. Искам да поговорим по съвсем друг въпрос — каза сър Питър. — Има някои формалности около женитбата, които трябва да уредим...

За Джон седмицата беше наситена със задължения (шивачът още не бе готов с гълъбовосивия му жакет), но нямаше какво да се прави и той се съгласи да отиде в бюрото на сър Питър в Линкълнс Ин в петък сутринта.

Когато Джон пристигна, там имаше още един човек — оплешивяващ и с очила, — когото сър Питър представи като мистър Мейтланд, помощник-управител на клона на банката „Кутс“, в който Пола имаше сметка.

— Седнете, моля. — Сър Питър посочи на Джон тапициран с червена кожа фотьойл пред писалището, а на мистър Мейтланд — един доста по-неудобен стол в ъгъла. — Тъкмо преди да дойдете, се обадох на инспектор Томсън. Той беше съвсем откровен. Каза, че не са направили и крачка в следствието по убийството на жена ти, Джон.

— Никого ли не подозират?

— Каза, че са имали някои следи и грижливо ги изследвали, но не стигнали доникъде. Не е имало никакви отпечатъци, нали разбираш? Както се изрази Томсън, убиецът е бил или много късметлия, или е изпечен професионалист. — Сър Питър се настани на своя стол, който беше най-удобният от всички. — Но — продължи той — събрали сме се тук да говорим за по-приятни неща.

Отзад мистър Мейтланд се поизкашля.

— Както вероятно предполагаш — започна сър Питър с мазен глас, — сър Кристофър Джерард е много богат човек. Това обаче, което много вероятно не си предполагал, е, че Пола, веднъж омъжена, става също много богата жена.

— Допусках, че има някакви пари — каза Джон.

Сър Питър се намръщи, като че ли раздразнен от прекъсването.

— Нещата са малко сложни, затова позволи ми да ги изясня. До този момент Пола не е имала собствени пари. Тя е била издържана от баща си. Но щом склучи брак, става собственица на обезпечено с гаранции и превръщаемо в парична стойност материално имущество, което е било прехвърлено на нейно име в деня на раждането ѝ. Но договорът за правото на собственост върху това имущество съдържа някои клаузи, за които днес, сър Кристофър вече съжالياва. Пола, преди да се омъжи, не е можела да пипне нито вложения на нейно име капитал, нито приходите от него и затова всички разходи по издръжката ѝ са били за сметка на личния доход на бащата. А през всичките тези години нейното имущество е нараствало поради освободените от данъчно облагане лихви и дивиденди и в настоящия момент е стигнало обща стойност... — той хвърли поглед към някакъв лист пред себе си върху бюрото — от приблизително три и половина милиона лири.

Мистър Мейтланд отново се поизкашля.

— Никога не съм предполагал, че има толкова много — каза Джон.

— Е, радвам се, че мога да ти съобщя една толкова приятна вест — рече сър Питър. — Но... не точно затова си позволих да отнема от времето ти тази сутрин. В договора за правото на собственост — това е наистина един особен документ и бързам да кажа, че не съм го писал аз, — е предвидено да се отпуснат на Пола и на бъдещия ѝ съпруг още преди да е склучен бракът, суми до десет хиляди лири, което значи общо до двадесет хиляди... или по-точно, да им се отпуснат заеми до този размер, които след това, след брака, ще бъдат погасени със средствата от новопридобитата по същия договор собственост. Подозирам, че оня, който е съставил този договор, вероятно е смятал, че Пола ще се омъжи за просяк, на когото ще му са нужни пари за венчалния костюм. Както и да е. Важното е, че ти и Пола можете да изтеглите от бъдещата ѝ собственост заеми, преди още бракът да е склучен, които да не надхвърлят общо двадесет хиляди лири.

Джон се усмихна.

— Мисля, че през времето от този момент до утре следобед няма да ми трябват десет хиляди лири.

Сър Питър пак се намръщи.

— И аз така предполагам. Но от сър Кристофър ми е възложено да възстановя от вложенията на името на Пола всички пари, които са били изплатени на нея или на теб преди брака.

— Не ви разбирам ясно.

— Сър Кристофър смята, че както е предвидено в договора, трябва да му се възстановят, доколкото е възможно, разходите по издръжката на Пола.

— Но защо? След като ѝ подарява един Реноар...

— Картината е купена със средства от вложенията на дъщерята, а продавачът е сър Кристофър. Нали виждаш, той е истински финансист. У него пари в брой не се намират.

— А не може ли просто Пола да му се изплати, след като се оженим?

Сър Питър се поколеба.

— Може, но не изцяло. Не бива да се получава така, сякаш сър Кристофър е също облагодетелствуван от вложенията, направени на времето на името на дъщеря му.

— Да, естествено.

— Тя положително може да му възстанови след сватбата сумите, които е получила през сегашната финансова година. Но получените през миналата финансова година суми могат да бъдат възстановени само чрез тези „заеми“, за които говорих. Което значи, че за двете финансови години сър Кристофър може да разчита да му бъдат възстановени по издръжката на дъщеря му от общо не двадесет, а четиридесет хиляди лири.

— Разбирам.

— Добре. Значи, сега трябва да установим какви парични суми си получил от сър Кристофър чрез Пола през двете години преди 5-и април.

— Но аз не съм получил никакви суми.

Сър Питър се усмихна.

— Доколкото ми е известно, получил си някои подаръци от мис Джерард, за които сега можем да кажем, че са били купени със средства от заемите, отпуснати на теб и бъдещата ти съпруга по силата на договора за правото на собственост върху вложените на името на мис Джерард имущества.

— Да, разбира се, Пола купи кола.
— Която струва 2 584 лири — обади се мистър Мейтланд.
— Можеш ли да си спомниш нещо друго? — попита сър Питър.
Джон се изчерви.
— Имам от нея подарък някои ризи и други неща.
— Добре. Ще ги пишем в графата „разни“. Да кажем 200 лири?
— Нямам идея.
— Трудно е наистина да се пресметне точно. Ще ги пишем 200 лири. — Той отбеляза на листа пред себе си цифрата. — Предполагам, сега разбираш защо не поканих и Пола да дойде тук тази сутрин.
— Да, разбирам.
Сър Питър погледна над рамото на Джон към мистър Мейтланд.
— Имаме ордер на името на Т. Е. Кларк, нали?
— Да.
— Това е гувернантката на децата ми — каза Джон.
— И друг ордер на името на Е. А. Джайлс — каза мистър Мейтланд.
— Това е жената, която чисти къщата.
— Нещо друго има ли? — попита сър Питър.
— Пола купуваше от време на време пасти на децата — рече Джон саркастично. — По тази точка можете да пишете пет или десет лири.
Сър Питър незабавно написа цифрата.
— Нищо повече?
— Нищо повече.
Мистър Мейтланд се изкашля.
— Страхувам се, че може би сте забравили петте хиляди лири, които мис Джерард ви е дала през февруари.
Джон се извърна. Лицето на банковия чиновник не се виждаше добре поради светлината от прозореца над него.
— Какви пет хиляди лири?
Мистър Мейтланд придвижи върха на писалката си по извлечението от сметката на Пола.
— На 15-и февруари — рече той — тя е изтеглила пет хиляди лири в брой.
— Но за какво са й били?
— Тя каза, че са за вас.

— На мен не са ми били нужни пет хиляди лири, и то в брой.

— Струва ми се по това време салдото на собствената ви сметка е било отрицателно.

— Но никой не изплаща изтегления от банката кредит в брой — каза Джон нетърпеливо и раздражено.

— И на мен ми се видя странно — отвърна мистър Мейтланд, — но мис Джерард обясни, че... хм... че сте женен и че жена ви е узнала за дълга.

Джон се изсмя.

— Абсурдно! Жена ми изобщо никога не се е интересувала какви вземания-давания имам с банката.

— Важното — обади се сър Питър — е не какво си направил с парите, а дали си ги получил. Защото, ако си ги получил, ще възстановим сумата...

— Естествено, че не съм — каза Джон.

Сър Питър въздъхна.

— Щеше да е много по-просто, ако беше ги получил.

Джон се извърна към банковия чиновник.

— Сигурен ли сте, че тя е изтеглила пет хиляди лири? В брой? На 15-и февруари?

— Сигурен съм, мистър Стрикланд. Аз лично ѝ броех парите. Помня дори как каза, че не е трябвало да носи чанта.

— Каква чанта?

— Представяла си, че пет хиляди в брой ще са голям куп пари и затова бе дошла с един син платнен сак.

Джон погледна сър Питър. За момент очите им се срещнаха. След това сър Питър отклони погледа си и каза:

— Не е наша работа да се интересуваме какво е направила Пола с парите. Представете си, че ги е заложила на конните състезания. Нас ни интересува това, че мистър Стрикланд не е получил тази сума и следователно не можем да я извадим от отпуснатия му за финансовата 73–74 година заем.

Той продължи да приказва, но Джон вече не слушаше и веднага щом стана възможно, се измъкна от бюрото на сър Питър и се отправи с волвото, което бе струвало 2 584 лири стерлинги, към Първз Мюз. Пола не беше в къщи. Този следобед те трябваше да се видят за последен път преди сватбата и Джон си помисли, че може да е излязла

с майка си, за да обядват заедно, или пък е отишла до Принет Парк с булчинската си рокля, която, както и неговият костюм, бе станала готова едва предния ден. Но когато се качи във всекидневната, видя, че роклята лежи върху канапето — внимателно поставена там след последната проба. Вперил поглед в бездушната бяла дреха, Джон я видя като погребален покров на Клеър. Той седна в едно от креслата във всекидневната, която сега беше цялата обляна в слънце, и призова във въображението си образите на своите две жени — първо на едната, после на другата, и двете невинни, хубави, нежни: и двете, както сега вече знаеше, способни на бездънно коварство.

Помъчи се да си спомни изражението върху лицето на Пола, когато преди шест месеца неочаквано се беше дотърлил до същата тая стая, два дни след като тя бе изтеглила пет хиляди лири и ги бе поставила в синия платнен сак. Това беше на другия ден, след като Клеър беше убита и той я бе заварил насаме с Тери Пайк. Какво имаше тогава в очите ѝ — вина или страх? Джон си спомни благия ѝ успокояващ глас, видя откритото ѝ невинно лице. Но сега той изпитваше безкрайно недоверие към Пола и не се съмняваше, че в синия платнен сак, който Тери бе отнесъл тогава със себе си, е имало не пижама и четка за зъби, а пет хиляди лири стерлинги в брой. Но защо е трябвало тя да му дава тези пари? Подарък за раздяла? Или възнаграждение? За какво? Той си припомни как тя бе цитирала от „Ромео и Жулиета“, когато за първи път отидоха да обядват заедно. Стана, отиде до библиотеката и намери пиесата.

*По бузите ти глад е издълбан,
в очите ти оскъдица се гърчи,
презрение привежда ти плещите —
светът ти е враждебен и законът,
от него писан, ти е също враг.
Законът взима твоите права,
ти наруши го и ВЗЕМИ ТОВА.*

Ромео подкупва аптекаря да му даде отрова. Но за какво може да е плащала Пола на Тери Пайк? Какво е искала тя от него? И каква услуга би коствала тая цена?

Джон се върна към камината и бързо седна, защото в мозъка му изведнъж се промъкна подозрение, което направо го обезсили, сякаш сърцето му бе престанало да помпа кръв към главата. Чу вратата долу да се отваря. Остана неподвижен. Чу движение в кухнята. Не се обади. Чу стъпки по витата стълба. Пак не помръдна. Пола влезе въз всекидневната и не го забеляза веднага, тъй че за пръв път можа да види лицето ѝ в покой. То бе празно. Безизразно. Но щом го видя, и само миг след като преодоля изненадата, мускулите под бузите ѝ се стегнаха в мила усмивка.

— Господи, че ме уплаши!

— Съжалявам — каза Джон.

— Какво правиш тук?

— Искам да поговоря с теб.

Сега вече и маниерите ѝ си възвърнаха добре упражнената топлота и чар.

— Толкова ли е спешно, че не можа да изчакаш до следобед?

— Идвам от бюро на Кракстън — каза Джон.

— За какво те е викал?

— За да ми обясни подробностите по материалното ти състояние.

Лицето ѝ светна.

— Нали е прекрасно! Ще бъдем страхотно богати.

— Баща ти иска да му бъдат възстановени, доколкото е възможно, направените за теб и от теб разходи...

— Знам. Типично е за татко.

— Кракстън ме попита какви пари съм получил от теб.

Усмивката ѝ изчезна.

— Ама че глупак! Трябваше да пита мен.

— Той, както изглежда, мисли, че съм получил от теб в брой пет хиляди лири.

Тя се обърна да подреди цветята във вазата до камината.

— Сигурно има пред вид волвото.

— Не. Колата е сметнал отделно.

— Тогави не знам какво има пред вид. Не съм ти давала пет хиляди лири.

— Това е ясно. Но ти си казала на помощник-управителя на банката...

— И той ли беше там? Мистър Мейтланд?

— Да. Той каза, че си изтеглила пет хиляди в брой на 15-и февруари, като си му обяснила, че са за мен.

Пола свърши да подрежда цветята, отърка ръце в полата си и се обърна с лице към Джон.

— Ще се обадя на сър Питър и ще уредя нещата.

— Мейтланд каза, че си поставила парите в синя платнена чанта. Тя се намръщи.

— Него какво го интересува, как си нося парите?

— Мисля, че става въпрос за същия сак, който Тери Пайк взе...

— Кога?

— През нощта, когато го заварих тук.

Пола се отпусна в един от фотьойлите.

— Е, добре, да, той ме изнудваше — въздъхна тя и потърка с ръце лицето си.

— За какво?

— За теб. Каза, че ще съобщи на Клеър. Страхувах се.

— Защо?

Тя го погледна.

— Знаех, че никога няма да напуснеш Клеър. Знаех, че ако трябва да избираш между Клеър и мен, ще избереш нея.

— И ти му плати, за да мълчи?

— Да.

— Точно в онази нощ?

— Да.

— Макар тя да беше вече мъртва?

— Това аз не знаех.

— Но когато го научи, трябваше да го повикаш и да си вземеш парите обратно.

Останаха известно време да седят в мълчание, сякаш чакаха мармалад да се втвърди или лепило да изсъхне. Най-после Джон рече:

— Работата е там, че не ти вярвам.

— Бих искала да ми вярваш — каза тя сухо.

— И съдът не би ти повярвал.

— Тук не сме в съда.

— Знам.

— Не мисли за това. Не гледай назад.

— За какво му плати? Защото я уби ли?

— Не я е убил той. Бил е другаде.

— Колко интересно.

— Представи си, че е било катастрофа с кола, или левкемия...

— Не мога — поклати глава Джон.

— Ти каза, че ако тя умре...

— Да, казах.

— Има ли значение... сега... как е умряла?

Джон я погледна.

— Има.

— Каквото е направено — каза Пола, — направено е, защото те обичам.

— Знам.

— И заради станалото не бива да престанеш да ме обичаш. — Умоляващият ѝ поглед беше на човек, доведен до крайност.

— Но заради станалото преставам да обичам себе си — каза Джон. — Винаги когато те погледна, ще виждам в очите ти отражението си, образа на един безсилен, студенокръвен егоист...

— Но ти не си виновен. Ти не знаеше нищо.

— Не знаех, но вината е моя. — Той стана и сякаш току-що се е отбил на път за друга среща, рече: — Трябва да тръгвам.

— Не си ли гладен? Минава два.

— Не.

Джон слезе по стълбата. Пола го последва. При външната врата тя каза:

— Свършено е, нали? Искам да кажа... за утре?

— Да. Съжалявам.

— Не може ли да се оженим, а после всеки да си следва пътя?

Той поклати глава.

— Не. Съзнавам какво значи да се отмени всичко, но не бих могъл... не бих могъл да го понеса.

— Не се безпокой — каза Пола, хапейки долната си устна, — ще измисля какво да кажа.

Целунаха се учтиво по двете бузи и си казаха сбогом като добри приятели. След което Джон закрачи по паважа. Зад него, паркирана до къщата, остана новата кола.

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Том и Ана се върнаха следобед и намериха баща си в кухнята.

— Къде е гувернантката? — попита Ана.

— Отиде си — каза Джон.

— Но аз трябва пак да пробвам роклята си.

— Няма значение, защото няма да се женя.

— Изобщо? — попита Том.

— Да.

— Защо?

— Реших, че можем да се оправим сами.

— В тази къща ли ще останем? — попита Ана.

— Да.

— Чудесно.

— Сигурен ли си, че така е добре, татко? — попита Том учтиво.

— Другата е по-близо до работата ти, нали?

— Да, но това е нашият дом.

— Трябва да ти кажа, че аз го предпочитам, защото всичките ми неща са тук. Не исках да местим електрическите влакчета — тъкмо ги бяхме нагласили — разбира се, освен ако ти искаше.

— Сега могат да останат в твоята стая.

— Тогава няма ли да ходим у родителите на Пола тази вечер?

— Не. Отиваме в Норфолк.

— При баба?

— Да.

— Кога?

— Веднага щом се приготвим.

— Защо ще ходим у баба? — попита Ана.

— Винаги ще ходим там през август.

— Вече август ли е?

— Разбира се, че е август — каза Том. — Започна от четвъртък.

Тръгнаха за Бъси със старото жълто волво и пристигнаха още по светло. Хелън пое грижата за двете си внучета и отиде да ги нахрани в кухнята, а Джон излезе пред къщата, където Юстъс вадеше бурените

от тревата със сребърна лъжичка. Като видя Джон, той се изправи и двамата се насочиха към вратичката в голямата порта, през която някога пасторите са преминавали в църковния двор. Те направиха същото и стигнаха до затревената могила, където беше гробът на Клеър. Там беше издигната каменна надгробна плоча, която Джон виждаше за пръв път.

— Добър ли е надписът? — попита Юстърс.

— Да.

— „Любима съпруга“ е малко старомодно, но е трудно да се каже по друг начин.

— Няма друг начин.

Те замълчаха. По тревата блестеше роса.

— Значи, няма да има сватба? — попита Юстърс.

— Няма да има.

— Отлага ли се, или се отменя?

— Отменя се.

Юстърс изсумтя.

— Момичето ли не е добро?

— Не е това, за което го смятах.

— Ще намериш някоя друга.

Джон поклати глава.

— Не мисля, че ще се ожения повторно.

— Трябва. Заради децата.

— Аз ще се грижа за тях.

— А с политиката какво става?

— Говори се, че ще има избори през есента. И да има, аз няма да се кандидатирам отново.

— И там ли не е така, както си смятал?

Джон се усмихна.

— Не. Там е горе-долу както очаквах. Ще се върна към политиката, когато децата пораснат. Задълженията към семейството са по-важни.

Обърнаха се и тръгнаха към къщата.

— Ще имаш ли нещо против — попита Джон — да остана тук с децата?

— Стой, колкото искаш — отвърна Юстърс. — Този дом винаги е бил толкова твой, колкото и на Клеър.

— Странно е, че когато се жениш, двамата давате клетва да бъдете заедно, докато смъртта ви раздели, а и сега, когато Клеър е мъртва, аз се чувствавам неин съпруг не по-малко от преди.

— Може би браковете се сключват на небето — рече Юстъс.

— Но нали Христос е казал, че на небето няма съпрузи и съпруги?

— Не можем да разберем всичко — поклати глава Юстъс. — Трябва да вземаме това, което можем, и да извлечем максималното от него.

— И да се надяваме — добави Джон, че Той, за чието опрощаване се молим, ще ни разбере.

— Като Иван Илич? Да. Това е горе-долу най-доброто, на което можем да се надяваме.

Стигнаха до терасата и през задната врата влязоха в къща, където в кухнята ги чакаше вечеря.

Издание:

Автор: Пиърс Пол Рийд

Заглавие: Един женен мъж

Преводач: Петко Бочаров

Година на превод: 1981 (не е указана)

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ДИ „Народна култура“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1981

Тип: роман

Националност: английска

Печатница: ДП „Стоян Добрев-Странджата“

Излязла от печат: юли 1981 г.

Редактор: Красимира Тодорова

Художествен редактор: Николай Пекарев

Технически редактор: Божидар Петров

Рецензент: Вера Ганчева

Художник: Александър Поплилов

Коректор: Евгения Кръстановна; Евдокия Попова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/3713>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.